ÉMILE ZOLA

Haita

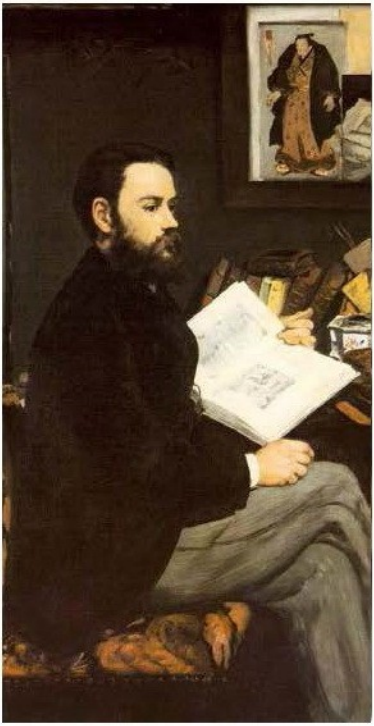

Editura Univers

clu

ÉMILE ZOLA

HAITA

Traducere de ILEANA ŞOLDEA

Editura Univers
Clasicii Literaturii Universale
1985

Coperta colecţiei: *Vasile Socoliuc*
Pe copertă, reproduceri după
Edouard Manet, *Portretul lui Émile Zola*
şi Pissarro, *Bulevardul Montmartre.*

ÉMILE ZOLA, *La Curée*
1871

CUPRINS

CAPITOLUL I

CAPITOLUL II

CAPITOLUL III

CAPITOLUL IV

CAPITOLUL V

CAPITOLUL VI

CAPITOLUL VII

FAMILIA ROUGON-MACQUART

Istorie naturală şi socială a unei familii sub cel de-al Doilea Imperiu

HAITA

CAPITOLUL I

La înapoiere, în îmbulzeala de trăsuri care se întorceau pe malul lacului, caleaşca a fost nevoită să meargă la pas. La un moment dat, încurcătura a fost aşa de mare, încât a trebuit chiar să se oprească.

Soarele asfinţea pe cerul de octombrie, de-un cenuşiu deschis, brăzdat în zare de nişte norişori. Doar o ultimă rază, ce cădea de pe boschetele îndepărtate ale cascadei, mai străpungea şoseaua, scăldând în lumina ei roşiatică şi palidă şirul lung de trăsuri ce încremeniseră. Se părea că licăririle de aur, pâlpâirile strălucitoare ale roţilor se fixaseră pe reliefurile de-un galben ca paiul ale caleştii, ale cărei mari tăblii albastre reflectau colţuri din peisajul înconjurător. Şi, mai sus, chiar în zarea roşiatică ce-i lumina din spate, făcând să strălucească nasturii de alamă ai mantalelor cu glugă pe jumătate îndoite, ce spânzurau de pe capră, vizitiul şi valetul stăteau ţepeni în livrelele lor de un albastru închis, cu pantaloni de culoarea sacâzului şi jiletci în dungi negre cu galben, gravi şi răbdători, ca nişte lachei de casă mare pe care o încurcătură de trăsuri nu reuşea să-i supere. Pălăriile lor, împodobite cu cocardă neagră, aveau o mare demnitate. Numai superbii cai murgi fornăiau nerăbdători.

— Uite, spune Maxime, acolo, în cupeul acela, Laure d’Aurigny… Uită-te odată, Renée.

Renée s-a ridicat încet, clipind din ochi, cu mutra aceea delicioasă ce-o avea din pricina miopiei.

— O credeam departe, a spus… Nu-i aşa că şi-a schimbat culoarea părului?

— Da, a continuat Maxime râzând, noul ei amant detestă roşul.

Aplecată în faţă, cu mâna sprijinită de portiera joasă a caleştii, Renée se uita, trezită din visu-i trist care o ţintuia tăcută de vreun ceas, lungită în fundul trăsurii ca pe un şezlong de convalescentă. Peste rochia de mătase mov, cu şorţ şi tunică, cu mari volane plisate, purta un paltonaş de stofă albă, cu revere de catifea mov, ce-o făcea să pară foarte îndrăzneaţă. Ciudatul ei păr bălai bătând în roşu, culoare ce aducea cu aceea a untului fin, era prea puţin ascuns de pălăriuţa împodobită cu un bucheţel de trandafiri de Bengal. Clipea întruna, cu mutra ei de băiat impertinent, cu fruntea netedă brăzdată de-un rid mare, cu gura. a cărei buză de sus ieşea mai în afară, ca la copiii botoşi. Apoi, cum vedea prost, a luat binoclul, un binoclu de bărbat, cu garnitură de baga, şi, ţinându-l în mână, fără să-l mai pună pe nas, a cercetat-o pe îndelete, cu un aer extrem de calm, pe grăsana de Laure d’Aurigny.

Trăsurile stăteau tot pe loc. În mijlocul acelor pete uniforme, de culoare închisă, pe care le făcea şirul lung de cupeuri, foarte numeroase în Bois de Boulogne în după-amiaza aceea de toamnă, străluceau colţul unei oglinzi, zăbala unui cal, mânerul argintat al unui felinar, galoanele unui lacheu cocoţat sus pe capră. Ici-colo, în câte o caleaşcă deschisă, ţâşnea un capăt de stofă, o bucăţică din toaleta de mătase sau de catifea a vreunei femei. Încet-încet, peste gălăgia aceea potolită se lăsase o mare linişte, ce încremenise. Din fundul trăsurilor auzeai discuţia pietonilor. Era un schimb de priviri mute de la o portieră la alta; şi nimeni nu mai vorbea, în aşteptarea întretăiată doar de trosnetele hamurilor şi lovitura potcoavei nerăbdătoare a vreunui cal. În depărtare, glasurile nedesluşite din Bois de Boulogne se stingeau.

În ciuda toamnei târzii, întreaga elită pariziană se afla acolo: ducesa de Sternich, într-o trăsură pe opt arcuri, doamna de Lauwerens, într-o mare trăsură descoperită

foarte corect înhămată; baroana de Meinhold, într-o trăsurică încântătoare pe două roţi, cu cal murg; contesa Vanska, cu poneii ei alb cu negru; doamna Daste şi faimoşii ei stapperi negri; doamna de Guende şi doamna Teissière, în cupeu; micuţa Sylvia într-o caleaşcă mare de culoare albastru deschis. Şi don Carlos, în doliu, cu livreaua lui antică şi solemnă; paşa Selim, cu fes dar fără guvernatorul său; ducesa de Rozan, în cupeu de o persoană, cu slujitorii purtând peruci pudrate; domnul conte de Chibray, în docar; domnul Simpson, în trăsură cu patru cai foarte frumoşi; întreaga colonie americană. În fine, doi academicieni, într-un fiacru.

Primele trăsuri s-au desprins şi, treptat, întregul şir s-a pornit curând să meargă încetişor. A fost ca un fel de deşteptare. S-au aprins mii de lumini jucăuşe, pe roţi s-au încrucişat fulgere repezi, din hamurile scuturate de cai au ţâşnit scântei. Se părea că mari reflexe de oglindă aleargă pe pământ şi pe copaci. Scânteierile hamurilor şi roţilor, strălucirea panourilor lăcuite în care ardea jăratecul roşu al soarelui asfinţind, petele vii ale livrelelor strălucitoare cocoţate chiar pe cer şi toaletele scumpe ce scăpau prin portiere au fost târâte astfel într-un vuiet surd, necontenit, ritmat de tropotul echipajelor. Şi defilarea a continuat, cu aceleaşi zgomote şi aceleaşi licăriri, neîncetat, şi dintr-o singură ţâşnire, ca şi cum cele dintâi trăsuri le-ar fi tras pe toate celelalte după ele.

Lăsându-se legănată de zgâlţâirile uşoare ale caleştii ce se urnise din loc, lăsând să-i scape din mână binoclul, Renée se tolănise iarăşi pe perne. Înfrigurată, a tras spre ea un colţ din blana de urs ce umplea trăsura pe dinăuntru ca o faţă de masă de nea mătăsoasă. Mâinile ei înmănuşate s-au rătăcit în moliciunea blănii lungi, cârlionţate. Începuse să adie vântul. Se părea că după-amiaza aceea călduţă de octombrie, ce semănase a primăvară în Bois de Boulogne, făcându-le pe marile mondene să iasă în trăsură deschisă, avea să se termine într-o seară deosebit de răcoroasă.

O clipă, tânăra femeie a rămas încotoşmănată, regăsind căldura colţului ei, lăsându-se în voia voluptoasei legănări a

tuturor acelor roţi ce se-nvârteau în faţa ei. Apoi, ridicând capul spre Maxime, care, liniştit, le dezbrăca din ochi pe femeile din cupeurile şi caleştile vecine, a întrebat:

— Serios, chiar o găseşti drăguţă pe Laure d'Aurigny? O lăudai mai deunăzi, când s-a anunţat scoaterea la licitaţie a diamantelor ei!... Dar fiindcă a venit vorba, n-ai văzut colierul şi egreta de diamante pe care tatăl tău mi le-a cumpărat la licitaţia aceea?

— Desigur că face lucrurile cum se cuvine, spune Maxime fără să răspundă, râzând răutăcios. Găseşte mijlocul să plătească datoriile Laurei şi să-i dăruiască diamante soţiei.

Tânăra femeie a dat uşor din umeri.

— Secătură! a murmurat zâmbind.

Dar tânărul se plecase, urmărind cu ochii o doamnă a cărei rochie verde îl interesa. Renée îşi sprijinise din nou capul, cu ochii întredeschişi, uitându-se leneş în ambele părţi ale aleii, fără să vadă. Pe partea dreaptă, crânguri, copăcei cu frunzele înroşite şi crengi uscăţive zburau încetişor; uneori, pe aleea rezervată călăreţilor, treceau domni subţiratici, ai căror cai stârneau în galopul lor nori de nisip fin. Pe partea stângă, în josul peluzelor înguste ce coboară, întretăiate de straturi de flori şi de boschete, dormea lacul, curat ca un cristal, fără niciun fel de spumă, de parc-ar fi fost cioplit direct în malurile sale de cazmaua grădinarilor; şi, de cealaltă parte a oglinzii clare, cele două insule, între care puntea ce le leagă făcea o bară cenuşie, îşi înălţau falezele lor plăcute, înşiruind pe cerul palid liniile teatrale ale brazilor, ale copacilor cu frunzişul persistent cărora apa le reflecta verdele întunecat, asemenea unor franjuri de perdele drapate în chip savant pe marginea orizontului. Colţul acesta de natură, decorul ce părea proaspăt pictat, era scăldat de-o uşoară umbră, de-o boare albăstrie ce conferea în cele din urmă depărtărilor un farmec delicios, o atmosferă de-o adorabilă falsitate. Pe malul celălalt, Chalet des Iles, parcă lustruit în ajun, lucea ca o jucărie nouă; şi panglicile acelea de nisip galben, aleile înguste de grădină, ce şerpuiesc în peluze şi se învârtesc în jurul lacului, mărginite de crengi de fontă ce imitau lemnul

grosolan, făceau un contrast şi mai ciudat, la ora aceea târzie, cu verdele proaspăt al apei şi al gazonului.

Obişnuită cu graţiile savante ale acestor locuri, Renée, din nou obosită, lăsase pleoapele în jos, uitându-se numai la degetele ei subţiri ce-nvălătuceau pe fusurile lor firul lung al blănii de urs. Dar, în trapul regulat al şirului de trăsuri, s-a produs o zgâlţâială. Şi, ridicând capul, a salutat două femei tinere culcate una lângă alta, cu o lâncezeală afectuoasă, într-o trăsură pe opt arcuri, ce-a părăsit cu mare zgomot malul lacului ca să se-ndepărteze pe o alee laterală. Doamna marchiză d'Espanet, al cărei soţ, pe-atunci aghiotant al împăratului, i se-alăturase de curând, cu mare tămbălău, scandalizând vechea nobilime îmbufnată, era una dintre cele mai ilustre mondene ale celui de-al doilea imperiu: cealaltă, doamna Haffner, se căsătorise cu un faimos industriaş din Colmar, multimilionar, din care imperiul a făcut un om politic. Renée, care le cunoscuse la pension pe cele două prietene nedespărţite, cum li se zicea cu subînţeles, le spunea pe numele lor mic, Adeline şi Suzanne. Şi cum, după ce le zâmbise, avea să se ghemuiască din nou, râsul lui Maxime a făcut-o să se-ntoarcă.

— Nu, zău, sunt tristă, nu râde, că-i serios, a spus, văzându-l pe tânăr care o contempla în glumă bătându-şi joc de atitudinea ei suferindă.

Maxime a spus cu o voce comică:

— Om fi având necazuri mari, om fi geloasă!

A părut foarte surprinsă.

— Eu! a spus. De ce geloasă?

A adăugat apoi, cu strâmbătura ei de dispreţ, ca şi când şi-ar fi adus aminte:

— Ah! da, grăsana de Laure! Nici nu mă gândesc la asta. Dacă Aristide, cum toţi vreţi să mă faceţi să-nţeleg, a plătit datoriile acestei fete scutind-o astfel să mai facă o călătorie în străinătate, înseamnă că ţine mai puţin la bani decât credeam. Iar o să aibă trecere la doamne... scumpul de el, îi las deplină libertate.

Zâmbea când spunea „scumpul de el” pe-un ton de-o indiferenţă amicală. Şi, deodată, întristându-se foarte tare din nou şi uitându-se în jurul ei cu privirea aceea disperată a femeilor care nu ştiu cum să se mai distreze, a murmurat:

— Oh! aş vrea… Dar nu, nu-s geloasă, nu-s geloasă deloc.

S-a oprit, ezitând.

— Vezi tu, mă plictisesc, a spus în cele din urmă brusc.

Atunci a tăcut, dispreţuitoare. Şirul de trăsuri înainta tot de-a lungul lacului, în trap egal, cu zgomotul acela specific de cataractă îndepărtată. Acum, pe partea stângă, între apă şi şosea, erau pădurici de copaci verzi, cu trunchiuri subţiri şi drepte, formând ciudate pilcuri de colonete. Pe partea dreaptă, nu mai erau crângurile, copăceii; Bois de Boulogne se deschisese în peluze largi, nişte covoare uriaşe de iarbă pe care erau sădiţi ici-colo pâlcuri de copaci; feţele de masă verzi se ţineau lanţ, unduindu-se uşor, până la Porte de là Muette, al cărei grilaj scund se zărea foarte departe, ca un capăt de dantelă neagră întins chiar pe pământ; şi, pe pante, pe unde terenul era mai accidentat, iarba era albastră de tot. Renée privea, cu ochii ficşi, ca şi când orizontul acela ce creştea, preriile acelea moi, udate de aerul serii, ar fi făcut-o să simtă şi mai intens golul din sufletul ei.

După oarecare tăcere, a repetat cu o mânie surdă:

— Oh! mă plictisesc, mă plictisesc de moarte.

— Ştii că nu eşti prea veselă, a spus liniştit Maxime. Eşti nervoasă, desigur.

Tânăra femeie s-a aruncat din nou în fundul trăsurii.

— Da, sunt nervoasă, a răspuns sec.

Apoi a devenit maternă.

— Îmbătrânesc, dragul meu copil; curând voi împlini treizeci de ani. E groaznic. Nu-mi mai place nimic… La douăzeci de ani, nu poţi să ştii…

— M-ai luat oare cu tine ca să te spovedeşti? a întrerupt-o tânărul. Ar fi al dracului de lung.

Obrăznicia asta a primit-o schiţând un zâmbet, ca pe-o glumă de copil răzgâiat căruia i se permite totul.

— Te sfătuiesc să te plângi, a continuat Maxime, cheltuieşti mai mult de-o sută de mii de franci pe an cu rochiile tale, locuieşti într-o splendidă casă boierească, ai cai superbi, capriciile tale sunt legi, şi ziarele pomenesc de fiecare rochie nouă de-a ta ca de-un eveniment de mare gravitate; femeile sunt geloase pe tine, iar bărbaţii şi-ar da zece ani din viaţă ca să-ţi sărute vârful degetelor... E-adevărat?

A dat din cap afirmativ, fără să răspundă. Cu ochii plecaţi, începuse iarăşi să-nvălătucească firul blănii de urs.

— Hai, nu fi modestă, a continuat Maxime; spune pe şleau că eşti unul dintre stâlpii celui de-al doilea imperiu. Între noi, ne putem spune asemenea lucruri. Pretutindeni, la palatul Tuileries, la miniştri sau la simplii milionari, eşti suverană. Nu-i plăcere din care să nu te fi-nfruptat din plin, şi dac-aş îndrăzni, dacă respectul ce ţi-l datorez nu m-ar reţine, aş zice...

S-a oprit câteva secunde, râzând; apoi şi-a terminat fraza cavalereşte.

— Aş zice c-ai gustat din toate.

Ea nici nu s-a clintit.

— Şi te plictiseşti? a continuat tânărul cu o vioiciune comică. Dar asta-i o crimă!... Ce vrei? Oare ce visezi?

A dat din umeri ca să spună că nu ştia. Deşi a plecat capul, Maxime a văzut-o atunci aşa de serioasă şi de posomorâtă, că a tăcut. S-a uitat la şirul de trăsuri care, ajungând la capătul lacului, se lăţea, umplând răspântia. Mai puţin înghesuite, trăsurile se-ntorceau cu o graţie superbă; trapul mai repezit al cailor suna semeţ pe pământul tare.

Făcând ocolul cel mare ca să intre în rând, caleaşca s-a clătinat în asemenea hal, încât Maxime a simţit o oarecare voluptate. Atunci, urmându-şi cheful de-a o copleşi pe Renée, a spus:

— Uite, ai merita să mergi cu fiacrul! Aşa ţi-ar trebui!... Ei, priveşte lumea care se-ntoarce la Paris, lumea asta care-i la picioarele tale. Te salută ca pe-o regină, bunul tău

prieten, domnul de Mussy, era cât pe ce să-ţi trimită sărutări.

Într-adevăr, un călăreţ o saluta pe Renée. Maxime vorbise pe un ton ipocrit batjocoritor. Dar Renée abia a catadicsit să se-ntoarcă, dând din umeri. De data asta, tânărul a făcut un gest disperat.

— Serios, a spus, aici am ajuns?... Dar, pentru Dumnezeu, ai totul, ce mai vrei?

Renée a ridicat capul. În privirea ei era o văpaie, o nevoie arzătoare de curiozitate nesatisfăcută.

— Vreau altceva, a spus încet.

— Dar cum ai totul, a continuat Maxime râzând, altceva nu înseamnă nimic... Ce altceva?

— Ce? a repetat ea...

Şi n-a mai continuat. Se întorsese cu totul, contempla tabloul acela straniu ce dispărea în spatele ei. Era aproape noapte; amurgul se lăsa încet ca o cenuşă fină. Văzut din faţă, în lumina slabă ce mai stăruia încă pe apă, lacul se rotunjea ca o imensă placă de cositor; pe cele două maluri, pădurile de copaci verzi, ale căror trunchiuri subţiri şi drepte parcă ieşeau din apa stătătoare, păreau, în clipa aceea, nişte colonade vineţii, schiţând cu arhitectura lor regulată curbele studiate ale malurilor; apoi, în fund, se înălţau boschetele, nişte mari frunzişuri confuze, mari pete negre închideau orizontul. Era acolo, în spatele petelor, o luminiţă de jăratec, asfinţitul unui soare pe jumătate stins ce nu mai învăpăia decât un capăt al imensităţii cenuşii. Peste lacul acesta imobil, peste pădurea. scundă, peste peisajul de-o linişte atât de stranie, se-ntindea scobitura cerului, infinită, mai profundă şi mai lată. Bucata asta mare de cer pe colţul ăsta mic de natură fremăta, avea o vagă tristeţe; şi, din înălţimile ce păleau, se lăsa o asemenea melancolie de toamnă, o noapte aşa de blânda şi de mâhnită, încât acel Bois de Boulogne, învăluit încet-încet într-un linţoliu de umbră, îşi pierdea graţiile lui mondene, creştea, cuprins de marele farmec al pădurilor. Trapul echipajelor, cărora întunecimile le stingeau culorile vii, se ridica, asemenea unor glasuri îndepărtate de frunze şi de

ape curgătoare. Totul mergea topindu-se. În dispariţia universală, în mijlocul lacului, pânza triunghiulară cu antene a bărcii celei mari de plimbare se contura limpede şi viguroasă, în licărirea jăratecului soarelui ce apunea. Şi nu se mai vedea decât pânza aceea, decât triunghiul de pânză galbenă, lăţită peste măsură.

În îmbuibarea ei, Renée a avut o ciudată senzaţie de dorinţi ce nu se puteau mărturisi, văzând acest peisaj pe care nu-l recunoştea, natura atât de artistic mondenă, pe care noaptea înfiorată o preschimba într-o pădure sacră, unul dintre luminişurile ideale în fundul cărora vechii zei îşi ascundeau uriaşele lor iubiri, adulterele şi incestele divine. Şi, pe măsură ce caleaşca se depărta, i se părea că-n urma ei amurgul căra, în vălurile lui tremurătoare, pământul de vis, alcovul ruşinos şi suprauman în care şi-ar fi potolit în fine inima ei bolnavă, carnea ei obosită.

Atunci când lacul şi păduricile, înghiţite de umbră, n-au mai fost, la orizont, decât o bară neagră, tânăra femeie s-a întors brusc şi, cu o voce în care se simţeau lacrimile de ciudă, a continuat fraza întreruptă:

— Ce?... Altceva, zău! Vreau altceva. Parcă ştiu! Dac-aş şti... Dar, vezi tu, m-am săturat de baluri, de supeuri, de petreceri de-astea. Mereu una şi aceeaşi. E plictisitor de moarte... bărbaţii sunt cumplit de plicticoşi, oh! da, cumplit de plicticoşi...

Maxime a început să râdă. Sub mutrele aristocratice ale marii mondene răzbăteau pasiuni. Nu mai clipea; ridul de pe frunte se adâncea mai tare, buza de copil îmbufnat înainta, caldă, în căutarea acestor plăceri pe care le dorea fără a le putea numi. A observat râsul însoţitorului ei, dai fremăta prea tare ca să se mai poată opri; pe jumătate culcată, lăsându-se în voia legănării trăsurii, a continuat cu mici fraze seci:

— Fireşte că sunteţi cumplit de plicticoşi... N-o spun pentru tine, Maxime: eşti prea tânăr... Dar dacă ţi-aş povesti cât m-a agasat Aristide la început! Dar ceilalţi! Cei care m-au iubit... Ştii că suntem prieteni buni, nu mă feresc de tine; ei bine, serios, sunt zile când mă oboseşte aşa de

tare viaţa mea de femeie bogată, adorată, aclamată, c-aş vrea să fiu ca Laure d’Aurigny, una dintre femeile acelea ce trăiesc o viaţă liberă.

Şi cum Maxime râdea şi mai tare, a insistat:

— Da, ca Laure d’Aurigny. Trebuie să fie mai puţin searbăd, nu tot mereu acelaşi lucru.

A tăcut câteva clipe, parcă şi-ar fi închipuit viaţa pe care ar duce-o dacă ar fi Laure. Apoi, a continuat cu vocea descurajată:

— La urma urmelor, probabil că femeile acelea au şi ele necazuri. Hotărât lucru, nimic nu-i amuzant. Să mori nu alta... Bine ziceam adineaori, ar trebui altceva; înţelegi tu, nu ghicesc ce anume, dar altceva, ceva care să nu se mai fi-ntâmplat nimănui, ce nu se-ntâlneşte în fiecare zi, ceva care să fie o plăcere rară, necunoscută.

Vorbea mai rar. Ultimele cuvinte le-a pronunţat căutându-le, ca-ntr-un vis. Caleaşca urca aleea ce ducea spre ieşirea din Bois de Boulogne. Umbra creştea; pe cele două maluri, crângurile alergau ca nişte ziduri cenuşii; scaunele de fontă, vopsite cu galben, unde, în serile frumoase, apare burghezia în straie de sărbătoare, zburau de-a lungul trotuarelor, goale de tot, cu sumbra melancolie a acelor mobile de grădină surprinse de iarnă; şi uruitul surd şi ritmat al trăsurilor ce se-ntorceau trecea ca un vaiet trist pe aleea pustie.

Fără îndoială, Maxime simţise foarte bine că nu e elegant să găseşti că viaţa e amuzantă. Dacă era încă destul de tânăr ca să mai poată avea câte un elan de fericită admiraţie, era prea egoist, avea o indiferenţă prea zeflemitoare, era într-adevăr prea obosit ca să nu se declare dezgustat, blazat, sfârşit. De obicei, când o spunea, se făIea oarecum.

S-a întins la fel ca Renée şi a spus cu glasul jalnic:

— Ştii că ai dreptate, e cumplit de plicticos. Nici eu nu mă distrez mai mult ca tine; adesea am visat şi eu altceva. Nu există prostie mai mare decât să călătoreşti. Decât să câştig bani prefer să-i cheltuiesc, deşi nu-i totdeauna aşa de amuzant pe cât ţi-nchipui la început. Eşti sătul până-n

gât să iubeşti, să fii iubit, nu-i aşa?... Ei! da, eşti sătul până-n gât!

Cum tânăra femeie; n-a răspuns, ca s-o surprindă, a continuat cu o mare nelegiuire:

— Aş vrea să mă iubească o călugăriţă. Poate c-ar fi amuzant!... Tu n-ai visat oare niciodată să iubeşti un bărbat la care nu te-ai putea gândi fără să comiţi o crimă?

Dar a rămas posomorâtă, şi Maxime, văzând că tăcea mereu, a crezut că nu-l mai asculta. Cu ceafa sprijinită de marginea capitonată a caleştii, părea că doarme cu ochii deschişi. Se gândea, nemişcată, lăsându-se în voia visurilor ce-o copleşeau, şi, uneori, i se agitau buzele uşor din pricina unor mişcări nervoase. Umbra amurgului o cuprinsese molatic, o pătrundea tristeţea neprecizată a umbrei, şi voluptatea discretă, speranţa nemărturisită, scăldând-o într-o boare de aer moleşit şi morbid. Fără îndoială că, în timp ce privea fix spatele rotund al valetului aşezat pe capră, se gândea la bucuriile din ajun, la petrecerile acelea pe care le găsea aşa de serbede, de care se săturase; se gândea la viaţa ei trecută, la poftele potolite imediat, la scârba de lux, la monotonia zdrobitoare a aceloraşi iubiri şi aceloraşi trădări. Apoi, ca o speranţă, mijea în ea, cu fremătări de dorinţă, ideea acelui „altceva" pe care mintea ei încordată nu-l putea găsi. Aici. Visul i se rătăcea. Făcea un efort, dar cuvântul căutat se sustrăgea mereu în noaptea care se lăsa, se pierdea în mersul necontenit al trăsurilor. Şi legănarea mlădioasă a caleştii era tot o ezitare împiedicând-o să-şi formuleze pofta. Şi o ispită imensă se înălţa din nedesluşitul acela, din crângurile pe care umbra le adormea de fiecare parte a aleii. din. zgomotul roţilor şi din legănarea molatică ce-o umplea de-o delicioasă toropeală. Mii de adieri îi mângâiau carnea: visuri neterminate, voluptăţi nenumite, dorinţe nedesluşite, tot ceea ce o întoarcere din Bois de Boulogne poate zămisli mai delicios şi mai monstruos în inima obosită, a unei femei, în ceasul când cerul păleşte. Îşi ţinea mâinile ascunse în blana de urs, îi era tare cald în paltonul de postav alb şi revere de catifea mov. Cum a întins un picior,

ca să se destindă în tihna ei, a atins în treacăt piciorul lui Maxime, care nici n-a observat măcar. O smucitură a trezit-o din somnolenţă. A ridicat capul, privindu-l în mod straniu cu ochii ei cenuşii pe tânărul lăfăindu-se cu mare eleganţă.

Chiar atunci caleaşca a ieşit din Bois de Boulogne. L'avenue de l'Impératrice se întindea dreaptă de tot în amurg, cu cele două linii verzi ale barierelor de lemn pictat ce aveau să se atingă în zare. Pe poteca lăturalnică rezervată călăreţilor, în depărtare, un cal alb făcea o pată deschisă găurind umbra cenuşie. Pe şosea, de partea cealaltă, se mai aflau ici-colo nişte întârziaţi care se plimbau, grupuri de puncte negre ce se îndreptau încet spre Paris. Şi, sus de tot, la capătul dârei mişcătoare şi nedesluşite a trăsurilor, Arcul de Triumf, aşezat de-a curmezişul, se vedea, alb, pe o mare bucată de cer de culoarea funinginii.

Pe când caleaşca se-ntorcea într-un ritm vioi, Maxime, fermecat de alura englezească a peisajului, privea, de ambele părţi ale aleii, casele boiereşti, cu arhitectura lor capricioasă, ale căror peluze se întindeau până la aleile lăturalnice; visând, Renée se distra văzând cum se aprindeau departe în zare unul câte unul becurile cu gaz din Place de l'Etoile, şi, pe măsură ce licăririle vioaie pătau cu flăcări galbene întunericul ce se lăsa, auzind parcă chemări secrete, i se părea că Parisul sclipitor al nopţilor de iarnă se ilumina pentru ea, pregătindu-i plăcerea necunoscută pe care o visa spre a se potoli.

Caleaşca a pornit pe Avenue de la Reine-Hortense şi s-a oprit la capătul străzii Monceau, numai la câţiva paşi de bulevardul Malesherbes, în faţa unei mari case boiereşti aşezată între curte şi grădină. Cele două grilaje pline de ornamente aurite, ce dădeau în curte, erau flancate fiecare de câte o pereche de felinare, tot în formă de urne acoperite cu aurării, în care pâlpâiau flăcările mari ale gazului. Între cele două grilaje, locuia portarul într-o căsuţă elegantă, semănând oarecum cu un mic templu grecesc.

Cum trăsura urma să intre în curte, Maxime a sărit sprinten jos.

— Ştii, i-a spus Renée, reţinându-l de mână, masa se va servi la ora şapte şi jumătate. Ai la dispoziţie mai mult de-o oră ca să te îmbraci. Să nu te laşi aşteptat.

Şi a adăugat zâmbind:

— Vom avea la masă familia Mareuil... Tata doreşte să fii foarte galant cu Louise.

Maxime a dat din umeri.

— Ce corvoadă! a murmurat cu voce ursuză. Vreau să mă-nsor, dar să-i mai fac şi curte, ce prostie! Ah! Renée, ai fi tare drăguţă dacă m-ai scăpa de Louise în seara asta.

A făcut o mutră comică, imitând strâmbătura şi accentul lui Lassouche, pe care le folosea de fiecare dată când urma să debiteze vreuna dintre glumele lui obişnuite.

— Vrei, scumpă mamă vitregă?

Renée i-a strâns mâna ca unui prieten. Şi i-a spus repede, cu o îndrăzneală nervoasă, ironică:

— Ei! dacă nu m-aş fi măritat cu tatăl tău, cred că mi-ai face curte.

Probabil că tânărului i s-a părut foarte comică ideea asta, căci râdea încă după ce trecuse de colţul bulevardului Malesherbes.

Caleaşca a intrat şi s-a oprit în faţa peronului.

Cu trepte late şi joase, peronul era adăpostit de o marchiză de sticlă, mărginită de un lambrechin cu franjuri şi ciucuri de aur. Cele două etaje ale casei boiereşti se ridicau deasupra cămărilor, ale căror ferestruici pătrate cu geamuri mate le zăreai aproape pe pământ. Sus, pe peron, se afla uşa vestibulului, flancată de nişte coloane subţiri făcute chiar în perete, formând astfel un avancorp străpuns la fiecare etaj de câte un gol rotunjit, ce ajungea până la pod, unde se termina printr-un triunghi. De fiecare parte, câte cinci ferestre la etaj se înşiruiau regulat pe faţadă, cu un simplu cadru de piatră. Acoperişul, mansarda!, era în patru colţuri, având nişte pante mari, aproape drepte.

Dar faţada era mult mai somptuoasă spre grădină. Un peron regesc ducea spre o terasă îngustă ce înconjura tot parterul; balustrada terasei, în stilul grilajului de la parcul Monceau, era şi mai încărcată de aur decât marchiza şi

felinarele din curte. Apoi se înălţa casa boierească cu două pavilioane în colţuri, un fel de turnuri încastrate pe jumătate în corpul clădirii, ce aveau înăuntru încăperi rotunde. În mijloc, alt turnuleţ, mai înfundat, se umfla uşor. Ferestrele, înalte şi subţiri la pavilioane, mai spaţiate şi aproape pătrate în părţile plate ale faţadei, aveau balustrade de piatră, la parter, şi balustrade din fier forjat şi aurit sus, la etaje. Era o paradă, o risipă, o bogăţie copleşitoare. Casa era ascunsă de sculpturi. La ferestre, de-a lungul cornişelor, nişte ghirlande de ramuri şi flori; balcoanele erau asemenea unor coşuri cu verdeaţă, susţinute de mari femei goale, cu şoldurile răsucite şi sfârcurile sânilor ţâşnind; apoi, ici-colo, erau lipite nişte blazoane fanteziste, ciorchini, trandafiri, toate eflorescenţele posibile în piatră şi marmură. Pe măsură ce ochiul se îndrepta în sus, casa boierească înflorea şi mai mult. În jurul acoperişului se întindea o balustradă pe care erau aşezate, din loc în loc, urne în care ardeau flăcări de piatră. Şi-acolo, între ferestruicile mansardei care se deschideau într-o nemaipomenită harababură de fructe şi de frunze, se aflau piesele esenţiale ale acestui decor uimitor, frontoanele pavilioanelor printre care apăreau din nou marile femei goale, jucându-se cu nişte mere, pozând printre mănunchiurile de stuf. Acoperişul, plin de ornamente, pe care se mai aflau şi galerii de plumb decupate, două paratrăsnete şi patru hornuri simetrice, sculptate ca şi restul, părea a fi culmea acestui foc de artificii arhitectural.

La dreapta, o vastă seră, era lipită chiar de latura casei, comunicând cu parterul prin uşa-fereastră a unui salon. Grădina, pe care un mic grilaj, ascuns de-un gard de verdeaţă, o despărţea de parcul Monceau, era destul de înclinată. Prea mică, pentru locuinţă, aşa de îngustă încât câteva boschete şi o peluză o umpleau, era numai o movilă, ca un soclu de verdeaţă, pe care şedea trufaşă casa boierească în haina ei de gală. Dac-o vedeai din parc, deasupra gazonului curat şi a arbuştilor ale căror frunze lăcuite sclipeau, clădirea aceea mare, nouă încă şi

spălăcită, avea faţa foarte palidă, importanţa bogată şi prostească a unei parvenite, cu pălăria ei greoaie de ardezie, cu balustradele ei aurite şi revărsarea ei de sculpturi. Era o copie la scară mai redusă a palatului Luvru cel nou, unul dintre cele mai caracteristice eşantioane ale stilului Napoleon al III-lea, bastardul plin de toate stilurile. În serile de vară, când soarele oblic aprindea aurăria balustradelor pe faţada albă, cei care se plimbau în parc se opreau; se uitau la perdelele de mătase roşie drapate la ferestrele parterului; şi, prin oglinzile atât de mari şi de limpezi încât păreau, ca şi oglinzile marilor magazine moderne, puse acolo special ca să reflecte afară fastul dinăuntru, familiile de mici burghezi zăreau bucăţi de mobile, bucăţi de stofe, bucăţi de tavane de-o strălucitoare bogăţie, înţepenind de admiraţie şi de invidie chiar în mijlocul aleilor când le vedeau.

Dar, în clipa asta, faţada dormea în umbra copacilor. De partea cealaltă, valetul, care o însoţise pe Renée, o ajutase respectuos să coboare din trăsură. Grajdurile, cu fâşii de cărămizi roşii, îşi deschideau, spre dreapta, porţile mari din stejar de culoare închisă, în fundul unui hangar cu ferestre. La stânga, ca un pandant, lipită de zidul casei vecine, se afla o nişă cu multe podoabe, în care apa curgea neîncetat dintr-o scoică ţinută de doi amoraşi cu braţele întinse. O clipă tânăra femeie a rămas înaintea peronului, aranjându-şi cu mâna fusta, ce nu voia să se lase în jos. Curtea, traversată de zgomotele trăsurii, a rămas din nou pustie, în liniştea ei aristocratică, străpunsă doar de eternul cântec al apei ce curgea. Şi, în masa neagră a casei boiereşti, în care cel dintâi din marile dineuri ale toamnei avea să aprindă curând policandrele, ardeau numai ferestrele scunde, foarte scânteietoare, aruncând pe pavajul curţii, tot atât de regulat şi de neted ca o tablă de şah, licăriri vioaie de incendiu.

Împingând uşa vestibulului, Renée s-a aflat în faţa feciorului soţului ei, care se ducea spre oficiu cu un ceainic de argint în mână. Era un bărbat superb, îmbrăcat tot în

negru, înalt, puternic, cu faţa albă şi favoriţi de diplomat englez, grav şi demn ca un magistrat.

— Baptiste, a întrebat tânăra femeie, domnul s-a-ntors?

— Da, doamnă, se-mbracă, a răspuns feciorul cu o înclinare a capului pentru care l-ar fi invidiat şi un prinţ salutând mulţimea.

Renée a urcat scara încetişor, scoţându-şi mănuşile.

Vestibulul era foarte luxos. Când intrai, aveai o uşoară senzaţie de sufocare. Covoarele groase, cu care era acoperită podeaua, se întindeau şi pe trepte, draperiile mari de catifea roşie ce căptuşeau pereţii şi ascundeau uşile creau o tăcere şi-un iz călduţ de capelă. Draperiile cădeau de sus, şi tavanul, foarte înalt, era împodobit cu rozacee în relief, aşezate pe nişte zăbrele făcute din baghete de aur. Scara, a cărei dublă balustradă de marmură albă avea o rampă de catifea roşie, se desfăcea în două ramificaţii, uşor răsucite, între care, în fund, se afla uşa salonului cel mare. Pe primul palier, o imensă oglindă ocupa tot peretele. Jos, la poalele ramificaţiilor scării, pe socluri de marmură, două femei din bronz aurit, goale până la brâu, ţineau mari lampadare cu câte cinci becuri, ale căror lumini strălucitoare erau atenuate de globuri cu sticlă mată. Şi, de ambele părţi, se înşiruiau admirabile ghivece de maiolică, în care înfloreau plante rare.

Urcând, Renée creştea în oglindă la fiecare treaptă; cu îndoiala celor mai aplaudate actriţe, se întreba dacă era într-adevăr delicioasă, aşa cum i se spunea.

Apoi, când a ajuns în apartamentul ei, ce se afla la etajul întâi, şi ale cărui ferestre dădeau în parcul Monceau, a sunat-o pe camerista ei, Céleste, ca s-o ajute să se îmbrace pentru dineu. Treaba a durat mai bine de cinci sferturi de ceas. După ce a fost pusă şi ultima broşă, cum era foarte cald în cameră, a deschis o fereastră, şi-a sprijinit coatele, căzând pe gânduri. Céleste se-nvârtea în spatele ei, discret, aranjând unul câte unul obiectele de toaleta.

Jos, în parc, se rostogolea o umbră mare. Mormanele înalte ale frunzişurilor, de culoarea cernelii, se legănau scuturate de rafale bruşte asemenea unui flux şi reflux, cu

zgomotul frunzelor uscate ce aducea cu cel al valurilor ce se scurg pe-o plajă cu pietricele. Vârstând uneori viitoarea de tenebre, numai luminile galbene, ca doi ochi, ale vreunei trăsuri treceau şi dispăreau în boschete, de-a lungul aleii celei mari ce se-ntindea de la Avenue de la Reine-Hortense până la bulevardul Malesherbes. În faţa acestor melancolii ale toamnei, pe Renée a cuprins-o o mare tristeţe. S-a văzut copil în casa tatălui ei, în casa aceea boierească liniştită de pe Île Saint-Louis, unde de două secole familia Béraud Du Châtel îşi adăpostea gravitatea ei sumbră de magistraţi. Apoi s-a gândit la lovitura de baghetă a căsătoriei sale, la văduvul care se vânduse ca s-o ia de nevastă, şi care-şi schimbase numele de Rougon cu cel de Saccard, cele două silabe aspre îi sunaseră în urechi, în primele zile, cu brutalitatea unor greble ce adunau aur; a luat-o, a aruncat-o în viaţa asta de excese, în care bietul ei cap se smintea în fiecare zi tot mai mult. Atunci, a început să viseze, cu bucuria unui copil, la frumoasele jocuri cu mingea de odinioară cu sora ei mai mică, Christine. Şi-ntr-o bună dimineaţă, o să se trezească din visul ei de mare plăcere ce-l avea de zece ani, nebună, terfelită de vreuna dintre speculaţiile soţului ei, în care s-ar îneca el însuşi. A fost ca un fel de presimţire rapidă. Copacii se văitau ceva mai tare. Tulburată de gândurile de ruşine şi de pedeapsă, Renée s-a supus instinctelor vechii şi cinstitei burghezii ce dormitau în fundul sufletului ei; a promis nopţii c-o să se-ndrepte, că n-o să mai cheltuiască atâta cu gătelile, c-o să caute vreun joc nevinovat care s-o distreze, ca-n zilele fericite de la pension, când elevele cântau: *N-o să mai mergem la pădure,* învârtindu-se încetişor pe sub platani.

Chiar atunci a intrat din nou Céleste, care coborâse, şi a murmurat la urechea stăpânei sale:

— Domnul o roagă pe doamna să coboare. În salon se şi află mai multe persoane.

Renée a tresărit. Nu simţise aerul rece ce-i îngheţa umerii. Trecând prin faţa oglinzii, s-a privit maşinal. A zâmbit fără voie, şi a coborât.

Într-adevăr, aproape toţi oaspeţii sosiseră. Se aflau jos sora ei Christine, o tânără de douăzeci de ani, îmbrăcată simplu de tot cu o rochie de muselină albă; mătuşa ei Elisabeth, văduva notarului Aubertot, într-o rochie de satin negru, o bătrânică de şaizeci de ani, de-o amabilitate delicată; sora soţului ei, Sidonie Rougon, o femeie slabă, prea amabilă, fără vârstă, cu faţa ca de ceară moale, pe care rochia ei cam spălăcită o făcea şi mai ştearsă; apoi familia Mareuil, tatăl, domnul Mareuil, care terminase de curând doliul după soţia lui, un frumos bărbat înalt, sec, serios, semănând uimitor de mult cu feciorul Baptiste, şi fata, biata Louise, cum i se spunea, o copilă de şaptesprezece ani, plăpândă, puţin cocoşată, purtând cu o graţie cam bolnăvicioasă o rochie de mătase subţire albă cu picăţele roşii; apoi un grup de bărbaţi gravi, plini de decoraţii, persoane oficiale foarte palide şi mute, şi, mai încolo, un alt grup, de tineri, cu aer vicios, cu jiletca deschisă de tot, ce înconjurau vreo cinci-şase doamne foarte elegante, pe care le dominau nedespărţitele, micuţa marchiză d’Espanet, îmbrăcată în galben, şi blonda doamnă Haffner, în violet. Domnul de Mussy, călăreţul căruia Renée nu-i răspunsese la salut, era şi el, cu faţa neliniştită a amantului care simte că va fi părăsit. Şi-n mijlocul trenelor lungi etalate pe covor, doi antreprenori, doi zidari îmbogăţiţi. Mignon şi Charrier cu care Saccard trebuia să termine o afacere a doua zi, îşi plimbau stângaci cizmele grele, cu mâinile la spate, crăpând în fracul lor negru.

În picioare, lângă uşă, Aristide Saccard, deşi perora în faţa grupului de bărbaţi gravi, cu fornăitul şi verva lui de meridional, saluta şi persoanele care soseau. Le strângea mâna, adresându-le cuvinte amabile. Mic, cu înfăţişare de viezure, se înclina ca o marionetă; şi din făptura aceasta uscăţivă, de viezure, negricioasă, se vedea cel mai bine pata roşie a Legiunii de onoare pe care o purta foarte lată.

Când a intrat Renée, s-a auzit un murmur de admiraţie. Era într-adevăr divină. Peste prima fustă de tul, având o mulţime de volane la spate, purta o tunică de satin verde deschis, tivită cu o dantelă englezească lată, ridicată şi

prinsă cu mari buchete de violete; în faţă, fusta avea doar un singur volan, pe care buchete de violete legate între ele de ghirlande de iederă fixau un drapaj uşor de muselină. Capul şi bustul erau adorabil de graţioase deasupra fustelor de-o amploare regească şi de-o bogăţie cam încărcată. Decoltată până la sâni, cu braţele goale şi buchete de violete pe umeri, tânăra femeie părea că iese goală de tot din ghena ei de tul şi de satin, ca o nimfă al cărei bust se desprinde din stejarii sfinţi; şi gâtul ei alb, trupul ei mlădios era atât de fericit de această semi-libertate, încât privirea tot aştepta să vadă cum lunecă încet-încet bluza şi fustele, precum veşmântul unei femei ce se scaldă. Îndrăgostită de carnaţia ei. Coafura înaltă, părul fin bălai strâns în formă de cască, în care era împletită o ramură de iederă, reţinută de un nod de violete, îi sporea şi mai mult goliciunea, descoperindu-i ceafa pe care nişte fire de păr neastâmpărate. asemenea unor fire de aur, o făceau să pară de culoarea chihlimbarului. La gât avea un colier de diamante ce străluceau admirabil, şi, pe frunte, o egretă din fire de argint pe care erau presărate diamante. Şi a rămas aşa în prag câteva secunde, în picioare, în rochia ei minunată, cu umerii sclipind de strălucirile calde. Cum se grăbise să coboare, gâfâia puţin. Ochii, pe care întunericul din parcul Monceau îi umpluse de umbră, clipeau în faţa acestui brusc val de lumină, cu şovăiala aceea a miopilor, care la ea era tot o graţie.

Când a zărit-o, micuţa marchiză s-a ridicat cu vioiciune, a alergat la ea, i-a luat mâinile; şi, tot cercetând-o din cap până-n picioare, a murmurat cu vocea subţiratică:

— Ah! frumoasa mea dragă, frumoasa mea dragă…

Deodată, s-a iscat o mare-nvălmăşeală, toţi oaspeţii au venit s-o salute pe frumoasa doamnă Saccard, cum i se spunea lui Renée în societate. Aproape tuturor bărbaţilor le-a atins mâna. Apoi, a sărutat-o pe Christine, întrebând-o ce mai face tatăl ei, care nu venea niciodată în casa boierească din parcul Monceau. Şi stătea în picioare, zâmbitoare, tot salutând cu capul, cu braţele întinse

molatec, în faţa cercului de doamne care se uitau curioase la colierul de diamante şi la egretă.

Blonda doamnă Haffner n-a putut rezista ispitei; s-a apropiat, a privit îndelung bijuteriile şi a spus cu vocea plină de gelozie:

— Nu-i aşa că acestea sunt colierul şi egreta?

Renée a făcut un semn afirmativ. Atunci toate femeile le-au admirat mult de tot; bijuteriile erau încântătoare, divine; ajungând apoi să vorbească, cu o admiraţie plină de invidie, despre licitaţia de la Laure d'Aurigny, de unde le cumpărase Saccard pentru soţia sa; s-au plâns că fetele uşoare acaparau cele mai frumoase lucruri, curând n-o să mai rămână diamante pentru femeile cinstite. Şi, în tânguielile lor, străbătea dorinţa de-a simţi pe goliciunea pielii vreuna dintre bijuteriile acelea pe care elita pariziană le văzuse pe umerii unei ilustre desfrânate, ce le-ar şopti poate la ureche despre scandalurile din alcovurile unde zăboveau cu atâta îngăduinţa visurile lor de mari doamne. Cunoşteau preţurile ridicate, au vorbit despre un superb şal de caşmir, despre dantele minunate. Egreta costase cincisprezece mii de franci, colierul cincizeci de mii. Entuziasmată de asemenea cifre, doamna d'Espanet l-a strigat pe Saccard:

— Veniţi să vă felicităm! Iată un soţ bun!

Aristide Saccard s-a apropiat, s-a înclinat, arătându-se modest. Dar faţa ce i se strâmba trăda marea lui satisfacţie. Şi se uita cu coada ochiului la cei doi antreprenori, cei doi zidari îmbogăţiţi, aflaţi ceva mai departe, ascultând cifrele de cincisprezece şi de cincizeci de mii de franci cu un vizibil respect.

În clipa aceea, Maxime, care tocmai intrase, adorabil în frac, s-a sprijinit familiar de umărul tatălui său şi, vorbindu-i încet, ca un prieten, i-a arătat zidarii cu privirea. Saccard a zâmbit discret ca un actor aplaudat.

Au mai sosit câţiva oaspeţi. În salon se aflau cel puţin treizeci de persoane. Discuţiile au început din nou; când acestea se întrerupeau, se auzeau, de după pereţi, uşoare zgomote de farfurii şi de tacâmuri de argint. În fine,

Baptiste a deschis o uşă cu două canaturi şi a rostit, maiestuos, fraza solemnă:

— Doamna e servită.

Atunci au început să defileze încet. Saccard i-a oferit braţul micuţei marchize; Reneé l-a luat pe cel al unui domn în vârstă, un senator, baronul Gouraud, în faţa căruia toată lumea se ploconea cu multă umilinţă; iar Maxime a fost obligat să-i ofere braţul Louisei de Mareuil; apoi veneau restul musafirilor, ca o procesiune şi, la urmă de tot, cei doi antreprenori, legănându-şi mâinile.

Sufrageria era o mare cameră pătrată, cu lambriuri din lemn de păr înnegrit şi lăcuit ce aveau înălţimea unui om, împodobite cu firişoare subţiri de aur. Cele patru panouri mari fuseseră aşa fel orânduite încât că cuprindă naturi moarte, dar rămăseseră goale, fără-ndoială că proprietarul casei boiereşti renunţase la o cheltuială pur artistică. Fuseseră acoperite doar cu o catifea verde, groasă. Mobila, draperiile ferestrelor şi uşilor din acelaşi material făceau încăperea sobră şi gravă, concepută astfel încât toate splendorile luminii să se concentreze asupra mesei.

Şi, într-adevăr, în clipa aceea, în mijlocul covorului mare persan, de culoare închisă, ce înăbuşea zgomotul pagilor, sub lumina crudă a policandrului, masa, înconjurată de scaunele ale căror spătare negre, cu firişoare de aur, o încadrau cu o linie întunecată, era ca un altar, ca un catafalc cu lumânări aprinse, unde, pe albeaţa strălucitoare a feţei de masă, ardeau flăcările luminoase ale cristalurilor şi tacâmurilor de argint. Peste spetezele sculptate, într-o umbră mişcătoare, abia se mai zăreau lambriurile pereţilor, un mare bufet scund, poalele catifelelor ce atârnau. Siliţi de împrejurări, ochii se-ntorceau spre masă, înmărmuriţi de ceea ce vedeau. În mijlocul ei se afla un admirabil vas mare din argint mai cu fructe, cu cizeluri lucitoare; era o ceată de fauni ce răpeau nimfe; şi, deasupra grupului, ieşind dintr-o pâlnie mare, un imens buchet de flori naturale cădeau ca nişte ciorchini. La cele două capete, alte vase cu jerbe de flori; două candelabre, asortate grupului din mijloc, compus fiecare dintr-un satir alergând, ce ducea cu un braţ o

femeie leşinată iar cu celălalt ţinea o făclie cu zece braţe, adăugau strălucirea lumânărilor la lumina policandrului central. Între piesele principale, reşourile, mari şi mici, se înşirau simetric, ţinând cald primul fel de mâncare. având de ambele părţi scoici cu gustări, despărţite de nişte coşuri de porţelan, de vase de cristal, de farfurii întinse, de fructiere cu picior conţinând acea parte a desertului care se şi afla pe masă. De-a lungul brâului de farfurii, armata paharelor, carafele cu apă şi cu vin, solniţele mici – tot cristalul serviciului era subţire şi uşor ca o muselină, fără niciun model, şi atât de transparent, că nu făcea nicio umbră. Şi vasul cel mare cu fructe, piesele cele mari păreau nişte fântâni de foc; fulgerele alergau pe latura lustruită a reşourilor; furculiţele, lingurile, cuţitele cu mânere de sidef făceau dungi de flăcări; curcubeie aprindeau paharele; şi, în mijlocul acestei ploi de scântei, în masa incandescentă, carafele cu vin pătau cu roşu faţa de masă încălzită până la saturaţie.

Când au intrat, oaspeţii, care zâmbeau femeilor cărora le oferiseră braţul, au avut o expresie de beatitudine discretă. Florile răcoreau puţin aerul călduţ. Stăruiau nişte izuri uşoare, amestecate cu parfumul trandafirilor. Mirosul aspru al racilor şi cel acrişor al lămâilor dominau.

Apoi, după ce toată lumea şi-a găsit numele scris pe spatele meniului, s-a auzit un zgomot de scaune şi un fâşâit de fuste de mătase. Umerii goi, presăraţi cu diamante, încadraţi de fracuri negre ce le scoteau în relief paloarea, au adăugat şi ei albeaţa lor lăptoasă la strălucirea mesei. Şi au început să aducă bucatele la masă. Vecinii îşi zâmbeau în tăcerea tulburată doar de clinchetele discrete ale lingurilor. Baptiste îşi îndeplinea funcţia lui de şef al personalului ce servea cu atitudinea gravă a unui diplomat; afară de doi lachei, dispunea şi de patru ajutoare pe care le recruta numai pentru marile dineuri. La fiecare fel de bucate pe care-l lua, ducându-se să-l împartă în bucăţi, în fundul încăperii, pe o măsuţă de servit, trei din servitori făceau înconjurul mesei încet, purtând bucatele într-o mână, oferind mâncarea şi numind-o, în şoaptă. Ceilalţi

turnau vin, aveau grijă de pâine şi de carafe. Primul fel şi gustările au pornit şi s-au plimbat aşa încetişor, fără ca râsul perlat al doamnelor să devină mai intens.

Oaspeţii erau prea numeroşi ca să se ajungă uşor la o discuţie generală. Totuşi, la cel de-al doilea fel, când fripturile şi legumele au înlocuit primul fel de bucate şi gustările şi când după vinurile însemnate de Burgundia, de primă calitate, vinul de Pommard, vinul de Chambertin, au urmat Léoville şi Château-Lafite, zgomotul vocilor s-a înteţit, hohotele de râs făcând să răsune cristalurile uşoare. Aşezată în mijlocul mesei, Renée avea, în dreapta ei, pe baronul Gouraud, în stânga, pe domnul Toutin-Laroche, un fost fabricant de lumânări, acum consilier municipal, directorul Creditului viticol, membru al consiliului de supraveghere al Societăţii generale din porturile marocane, un bărbat slab şi considerabil, căruia Saccard, care şedea în faţa lui, între doamna d'Espanet şi doamna Haffner, îi spunea linguşitor când: „Scumpul meu coleg", când „Marele nostru administrator". Urmau apoi oamenii politici: domnul Hupel de la Noue, un prefect ce-şi petrecea opt luni pe an la Paris; trei deputaţi, printre care domnul Haffner îşi expunea faţa lui mare de alsacian; apoi domnul de Saffré, un tânăr fermecător, secretarul unui ministru; domnul Michelin, şef de birou la serviciul drumurilor; şi alţi funcţionari superiori. Domnul de Mareuil, un etern candidat la deputăţie, se instala comod în faţa prefectului, uitându-se galeş la el. Cât priveşte domnul d'Espanet, el n-o însoţea niciodată pe soţia lui în societate. Doamnele din familie erau aşezate între cele mai marcante personaje. Totuşi Saccard o reţinuse pe sora lui Sidonie, pe care o plasase mai departe. Între cei doi antreprenori, seniorul Charrier la dreapta, seniorul Mignon la stânga, ca într-un post de încredere unde trebuia să învingi. Doamna Michelin, soţia şefului de birou, o brunetă drăguţă, durdulie, se afla lângă domnul de Saffré vorbindu-i în şoaptă cu vioiciune. Apoi, la cele două capete ale mesei, era tineretul, funcţionari la Consiliul de stat, fii ai unor oameni puternici, mici viitori milionari, domnul de Mussy, aruncându-i lui Renée priviri

disperate, Maxime având-o în dreapta lui pe Louise de Mareuil, ce părea că-l cucereşte. Încet-încet, începuseră să râdă foarte tare. De-acolo s-au iscat primele scântei de veselie.

Totuşi, domnul Hupel de la Noue a întrebat galant:

— Vom avea oare plăcerea s-o vedem pe Excelenţa Sa în seara asta?

— Nu cred, a răspuns Saccard cu aerul important ce ascundea un necaz secret. Fratele meu este atât de ocupat!... Ni l-a trimis pe secretarul său, domnul de Saffré, ca să se scuze.

Tânărul secretar, pe care doamna Michelin îl acaparase definitiv, a ridicat capul auzind pronunţându-se numele său, şi a strigat la-ntâmplare, crezând că i se adresase lui:

— Da, da, la ora nouă trebuie să aibă loc o reuniune a miniştrilor la ministrul de justiţie.

Cu toate acestea, domnul Toutin-Laroche, care fusese întrerupt, a continuat grav, ca şi când ar fi perorat în liniştea atentă a Consiliului municipal:

— Rezultatele sunt superbe. Acest împrumut al Oraşului va rămâne una dintre cele mai frumoase operaţii financiare ale epocii. Ah! domnilor...

Dar, atunci, vocea lui a fost din nou acoperită de râsetele ce-au izbucnit la unul dintre capetele mesei. În mijlocul acelui zgomot vesel se auzea vocea lui Maxime, care termina de spus o glumă: „Aşteptaţi, că n-am terminat. Biata amazoană a fost ridicată de un cantonier. Se spune c-ar fi cerut să i se dea o educaţie strălucită ca să se căsătorească cu el mai târziu. Căci nu voia ca un alt bărbat decât soţul ei să se poată lăuda c-ar fi văzut un anume semn negru deasupra genunchiului ei...” Au râs şi mai straşnic; Louise râdea categoric mai tare decât bărbaţii. Şi-n mijlocul râsetelor, încetişor, ca un surd, în clipa aceea lacheul îşi vâra capul lui grav şi palid între fiecare comesean, oferind, pe şoptite, felii subţiri de raţă sălbatică.

Aristide Saccard a fost supărat de puţina atenţie ce se acorda domnului Toutin-Laroche. Ca să-i demonstreze că-l ascultase, a reluat:

— Împrumutul Oraşului…

Dar domnul Toutin-Laroche nu era omul care să piardă firul unei idei:

— Ah! domnilor, a continuat când s-au mai domolit râsetele, ziua de ieri a fost o mare consolare pentru noi, administraţia expusă la atâtea atacuri mârşave. Consiliul e acuzat că duce Oraşul de râpă, şi, după cum vedeţi, de îndată ce Oraşul face un împrumut, toată lumea ne aduce banii, chiar şi cei care ţipă.

— Aţi făcut minuni, spune Saccard. Parisul a ajuns capitala lumii.

— Da, e într-adevăr prodigios, a întrerupt domnul Hupel de la Noue. Închipuiţi-vă că eu, care-s un vechi parizian, nu mai recunosc Parisul meu. Ieri, m-am rătăcit mergând de la Primărie la Luxembourg. E prodigios, prodigios!

A urmat o tăcere. Acum toţi bărbaţii gravi ascultau.

— Transformarea Parisului, a continuat domnul Toutin-Laroche, va fi gloria stăpânirii. Poporul e ingrat: ar trebui să-i sărute picioarele împăratului. Spuneam azi dimineaţă în Consiliu, unde se vorbea despre marele succes al împrumutului: „Domnilor, să nu ne pese de ceea ce zbiară cei din opoziţie: a zdruncina Parisul înseamnă a-l fertiliza…”

Saccard a zâmbit închizând ochii, ca să savureze mai bine fineţea spiritului. S-a aplecat în spatele doamnei d’Espanet, şi i-a spus domnului Hupel de la Noue, destul de tare ca să fie auzit:

— Are un spirit adorabil.

Între timp, de când se vorbea despre lucrările din Paris, seniorul Charrier întindea gâtul, ca şi când ar fi vrut să ia parte la discuţie. Asociatul său Mignon se ocupa numai de doamna Sidonie, ce-i dădea mult de furcă. Încă de la începutul dineului, Saccard îi supraveghea cu coada ochiului pe antreprenori.

— Administraţia, a spus, a avut parte de mulţi oameni devotaţi. Toată lumea a dorit să contribuie la opera cea mare. Fără societăţile bogate care i-au sărit în ajutor, Oraşul nu s-ar fi descurcat nici aşa bine, nici aşa de repede..

S-a întors, şi cu un fel de brutalitate măgulitoare a urmat:

— Domnii Mignon şi Charrier ştiu şi ei câte ceva, căci. şi-au dat obolul şi vor avea partea lor de glorie.

Zidarii îmbogăţiţi au primit cu mare fericire fraza asta drept în piept. Mignon, căruia doamna Sidonie îi spunea sclifosindu-se: „Ah! domnule, mă flataţi; nu, rozul ar fi prea tineresc pentru mine…”, a lăsat-o în mijlocul frazei ca să-i răspundă lui Saccard:

— Sunteţi prea bun; ne-am făcut afacerile.

Dar Charrier era mai cioplit. Şi-a terminat paharul cu vin de Pommard şi a găsit modalitatea să închege o frază:

— Datorită lucrărilor din Paris, a spus, a putut trăi muncitorul.

— Puteţi spune şi că au dat un imbold măreţ afacerilor financiare şi industriale, a reluat domnul Toutin-Laroche.

— Şi nu uitaţi partea artistică; căile cele noi sunt maiestuoase, a adăugat domnul Hupel de la Noue, care pretindea că are gust.

— Da, da, e o treabă bună, a adăugat domnul de Mareuil, ca să zică şi el ceva.

— Iar cheltuiala, a declarat grav deputatul Haffner care nu deschidea gura decât la ocazii mari, o s-o plătească copiii noştri, şi-o să fie foarte drept.

Şi cum, spunând asta, se uita la domnul de Saffré căruia drăguţa doamnă Michelin părea să-i facă mutre de la o vreme, tânărul secretar, ca să pară la curent cu ceea ce se discuta, a repetat:

— Într-adevăr, o să fie foarte drept.

În grupul domnilor gravi din centrul mesei, toată lumea îşi spusese părerea. Domnul Michelin, şeful de birou, zâmbea, legănându-şi capul uşor; de obicei, ăsta era modul lui de a participa la discuţie; zâmbea ca să salute sau să răspundă, ca să aprobe sau să mulţumească, ca să-şi ia rămas bun; avea o colecţie întreagă de zâmbete drăguţe ce-l scuteau aproape totdeauna să mai folosească vorba, ceea ce considera fără-ndoială mai politicos şi mai prielnic avansării sale.

Mai rămăsese mut încă un personaj, baronul Couraud, care mesteca încet ca un bou, cu pleoape grele. Până atunci, a părut absorbit de ce se petrecea în farfuria lui. Renée, nemaiştiind cum să-l cocoloşească, n-a obţinut decât nişte mormăituri uşoare de satisfacţie. Aşa că au fost cu toţii surprinşi când l-au văzut ridicând capul şi l-au auzit spunând, pe când îşi ştergea buzele groase:

— Eu, care sunt proprietar, atunci când fac reparaţii sau decorez un apartament, îi măresc chiria locatarului meu.

Propoziţia domnului Haffner: „O să plătească copiii noştri” reuşise să-l trezească pe senator. Toată lumea a bătut din palme discret, şi domnul de Saffré a strigat:

— Ah! fermecător, fermecător, o să trimit mâine vorbele astea gazetelor.

— Aveţi într-adevăr dreptate, domnilor, trăim o epocă fericită, a spus seniorul Mignon, ca şi când ar fi tras concluzia, în zâmbetele şi admiraţiile stârnite de vorba de duh a baronului. Cunosc mai mulţi care şi-au rotunjit frumuşel averea. Vedeţi dumneavoastră, toate-s frumoase când câştigi bani.

Ultimele cuvinte i-au îngrozit pe domnii cei gravi. Discuţia a încetat brusc, şi fiecare părea că evită să se mai uite la vecinul său. Fraza zidarului îi atingea pe domnii aceia, aspră ca o gafă. Michelin, care tocmai îl contempla pe Saccard cu plăcere, n-a mai zâmbit, foarte speriat să nu fi avut o clipă aerul că punea cuvintele antreprenorului pe seama stăpânului casei. Acesta din urmă s-a uitat la doamna Sidonie, care l-a acaparat din nou pe Mignon, spunând:

„Aşadar vă place rozul, domnule?...” Apoi Saccard i-a făcut un lung compliment doamnei d’Espanet; faţa lui negricioasă, vicleană, atingea aproape umerii lăptoşi ai tinerei femei, care s-a răsturnat pe spate râzând încet.

Erau la desert. Lacheii umblau mai sprinteni în jurul mesei. S-au oprit puţin, atâta timp cât masa s-a umplut de fructe şi de prăjituri. La unul dintre capete, unde se afla Maxime, râsetele erau mai desluşite; se auzea vocea ascuţită a Louisei, spunând: „Vă asigur că Sylvia în rolul de

prostuţă purta o rochie de satin albastru deschis”; şi o altă voce de copil a adăugat: „Da, dar rochia era împodobită cu dantele albe”. Atmosfera se încălzea. Chipurile, mai îmbujorate, păreau moleşite de-o fericire interioară. Doi lachei au făcut înconjurul mesei, turnând în pahare vin dulce de Alicante şi de Tokai.

De la începutul dineului, Renée părea distrată. Îşi făcea datoria de gazdă cu un zâmbet maşinal. De fiecare dată când veselia izbucnea în celălalt capăt al mesei, unde Maxime şi Louise, unul lângă altul, glumeau ca nişte buni prieteni, se uita la ei cu ochii strălucitori. Se plictisea. Domnii cei gravi o plictiseau cumplit. Doamna d’Espanet şi doamna Haffner se uitau la ea disperate.

— Cum se anunţă viitoarele alegeri? l-a întrebat brusc Saccard pe domnul Hupel de la Noue.

— Foarte bine, a răspuns acesta zâmbind; numai că deocamdată n-au fost desemnaţi candidaţii pentru departamentul meu. Se pare că ministrul ezită.

Domnul de Mareuil, care-i mulţumise lui Saccard printr-o privire că a atacat acest subiect, părea că stă pe jeratic. S-a roşit puţin, salutând încurcat, atunci când prefectul a continuat, adresându-i-se:

— Mi s-a vorbit mult despre dumneavoastră în regiune, domnule. Datorită marilor dumneavoastră proprietăţi, aveţi acolo numeroşi prieteni, şi se ştie cât sunteţi de devotat împăratului. Aveţi toate şansele.

— Tată, nu-i aşa că micuţa Sylvia vindea ţigări la Marsilia, în 1849? a strigat chiar în clipa aceea Maxime de la capătul mesei.

Şi acum Aristide Saccard se făcea că nu aude, tânărul a repetat mai încet:

— Tata a cunoscut-o într-un mod deosebit.

S-au auzit câteva râsete înăbuşite. Totuşi, pe când domnul de Mareuil saluta mereu, domnul Haffner continuase cu voce sentenţioasă:

— Devotamentul faţă de împărat este singura calitate, singurul patriotism, în aceste timpuri de democraţie interesată. Cine-l iubeşte pe împărat, iubeşte Franţa. Vom

vedea cu sinceră bucurie cum domnul devine colegul nostru.

— Domnul va fi ales, a spus la rândul său, domnul Toutin-Laroche. Marile averi trebuie să se adune în jurul tronului.

Renée n-a mai putut răbda. În faţa ei, marchiza îşi înăbuşea căscatul. Şi cum Saccard urma să vorbească din nou:

— Iertare, dragul meu, fie-ţi milă puţin şi de noi, i-a spus nevastă-sa, zâmbindu-i frumos, mai terminaţi cu porcăria asta de politică.

Atunci, domnul Hupel de la Noue, galant ca un prefect, a protestat, zicând că doamnele aveau dreptate. Şi a început să depene o poveste scabroasă care se petrecuse în capitala ţinutului său. Marchiza, doamna Haffner şi celelalte doamne au râs mult la unele amănunte. Prefectul povestea foarte nostim, cu subînţelesuri, cu reţineri, cu anumite intonaţii ce confereau un aer foarte ştrengăresc celor mai nevinovate vorbe. Apoi s-a vorbit despre prima marţi a ducesei, despre o bufonerie ce se jucase în ajun, despre moartea unui poet şi despre ultimele curse de toamnă. Domnul Toutin-Laroche, amabil când avea chef, a comparat femeile cu nişte trandafiri, şi domnul de Mareuil, tulburat de speranţele electorale, a găsit cuvinte profunde cu privire la forma cea nouă a pălăriilor. Renée era tot distrată.

Totuşi, oaspeţii nu mai mâncau. Parcă asupra mesei suflase un vânt cald, ce întunecase paharele, făcuse firimituri, înnegrise cojile de fructe din farfurii, stricase frumoasa simetrie a serviciului. Florile se ofileau în pâlniile mari de argint cizelat. Şi oaspeţii lâncezeau puţin, în faţa resturilor desertului, moleşiţi, fără a avea curajul să se scoale. Cu braţul pe masă, aplecaţi pe jumătate, priveau în gol, copleşiţi oarecum de beţia măsurată şi decentă a oamenilor de lume ce se îmbată încet. Nu mai râdeau, nici nu mai prea vorbeau. Mâncaseră şi băuseră mult, ceea ce determinase banda persoanelor cu decoraţii să fie şi mai gravă. În aerul greu al sufrageriei, doamnele simţeau cum li se umezeşte fruntea şi ceafa. Aşteptau să se treacă în salon, serioase, cam palide, ca şi când ar fi fost uşor

ameţite. Doamna d’Espanet era trandafirie toată, în schimb umerii doamnei Haffner ajunseseră albi ca ceara. Pe când domnul Hupel de la Noue cerceta mânerul unui cuţit, domnul Toutin-Laroche îi mai zvârlea domnului Haffner frânturi de frază, pe care acesta le primea dând din cap; domnul de Mareuil visa uitându-se la domnul Michelin, care-i zâmbea cu şiretenie. Iar drăguţa doamnă Michelin, nu mai vorbea demult; roşie de tot, lăsase să-i cadă sub faţa de masă o mână pe care probabil că domnul de Saffré o luase într-a lui, căci se sprijinea stângaci de marginea mesei, cu sprâncenele încordate şi strâmbătura cuiva care rezolvă o problemă de algebră. Doamna Sidonie învinsese şi ea; seniorii Mignon şi Charrier, amândoi cu coatele pe masă, şi întorşi spre ea, păreau încântaţi că-i află secretele; mărturisea că adora lactatele şi că-i era frică de strigoi. Şi chiar Saccard, cu ochii închişi pe jumătate, cuprins de fericirea stăpânului casei care-şi dă seama că şi-a ameţit în mod cinstit oaspeţii, nu se gândea deloc să se scoale de la masă; îl contempla cu o afecţiune respectuoasă pe baronul Gouraud, îngreunat, digerând, şi care-şi întindea pe faţa de masă albă mâna dreaptă, mână de bătrân senzual, scurtă, groasă, cu pete vinete şi acoperite cu păr roşu.

Renée a terminat de băut maşinal cele câteva picături de vin de Tokai ce rămăseseră pe fundul paharului. Faţa i se înroşise ca focul; părul scurt, bălai, scăpa de pe frunte şi de pe ceafă, rebel, muiat parcă de-o boare umedă. Buzele şi nasul i se subţiaseră în chip nervos, avea fata mută a unui copil care a băut vin curat. Dacă în faţa parcului Monceau avusese gânduri burgheze curate, în clipa asta ele se înecau în excitaţia bucatelor, a vinurilor, a luminilor, a acestui mediu tulburător în care creşteau veselia şi buna dispoziţie. Nu-i mai zâmbea surorii sale Christine şi mătuşii Elisabeth, modeste amândouă, eclipsându-se şi abia deschizând gura. Privirea ei aspră îl făcuse pe bietul domn Mussy să-şi plece ochii. În aparenta ei distracţie, deşi acum evita să se întoarcă, sprijinită de speteaza scaunului, unde satinul bluzei fâşâia încetişor, un mic frison îi scutura umerii la fiecare nou hohot de râs ce-i ajungea din colţul în care

Maxime şi Louise glumeau mereu, tot atât de tare, în zgomotul discuţiilor ce se pierdeau.

Şi în spatele ei, în marginea umbrei, dominând cu înălţimea lui masa în dezordine şi oaspeţii palizi, Baptiste stătea în picioare, cu faţa albă şi gravă, cu atitudinea dispreţuitoare a lacheului care şi-a ghiftuit stăpânii. În atmosfera încărcată de beţie, sub luminile crude ale policandrului ce se îngălbenea, numai el a rămas corect, păstrându-şi demnitatea, cu lanţul de argint la gât, cu privirea rece în care umerii goi ai femeilor nu aprinseseră nicio văpaie, cu înfăţişarea lui de eunuc slujindu-i pe parizienii decadenţei.

În fine, Renée s-a ridicat, cu o mişcare nervoasă. Toată lumea a făcut acelaşi lucru. Au trecut în salon, unde se servise cafeaua.

Salonul cel mare al casei boiereşti era o vastă încăpere lungă, un fel de galerie, ce ocupa întreaga faţadă dinspre grădină, de la un pavilion la altul. O uşă-fereastră lată se deschidea spre peron. Galeria strălucea de aurărie. Pe tavanul uşor boltit în jurul marilor medalioane aurite ce luceau ca nişte scuturi, erau nişte spirale capricioase. Rozacee, ghirlande strălucitoare mărgineau bolta, firişoare, asemenea unor ţâşniri de metal în fuziune, curgeau pe pereţi, încadrând panourile cu mătase roşie; împletituri de trandafiri, cu jerbe înflorite la vârf, cădeau de-a lungul oglinzilor. Pe parchet, un covor de Aubusson îşi expunea florile sale purpurii. Mobilele acoperite cu damasc de mătase roşie, draperiile de la uşi şi de la ferestre din acelaşi material, enorma pendulă *rocaille* de pe şemineu, vasele chinezeşti aşezate pe console, picioarele celor două mese lungi împodobite cu mozaicuri de Florenţa, până şi din jardinierele de pe pervazurile ferestrelor picura aur, din toate se scurgea aurul. În cele patru colţuri, se aflau patru lămpi mari pe nişte socluri de marmură roşie, de care erau prinse cu lanţuri de bronz aurit, spânzurând cu graţii simetrice. Şi, din tavan, cădeau trei policandre cu podoabe de cristal, şiroind picături de lumină albastră şi roz, ale căror străluciri fierbinţi aprindeau tot aurul din salon.

Curând bărbaţii s-au retras în fumoar. Domnul de Mussy a venit să ia familiar braţul lui Maxime, pe care-l cunoscuse la colegiu, deşi era cu şase ani mai mare decât el. L-a târât pe terasă, şi, după ce şi-au aprins câte o havană, s-a plâns cu amărăciune de Renée.

— Ia spune, ce-o fi având oare? Era adorabilă când am văzut-o ieri. Şi uite că azi se poartă cu mine de parcă totul s-ar fi terminat între noi. Ce crimă am comis oare? Ai fi foarte amabil, dragă Maxime, dac-ai întreba-o, dacă i-ai spune cât sufăr din cauza ei.

— Ah! asta nu! a răspuns Maxime râzând. Renée are nervi, nu ţin să şi-i descarce pe mine. Descurcă-te, fă-ţi treburile singur.

Şi după ce a împrăştiat tacticos fumul havanei, a adăugat:

— Frumos rol vrei să mă pui să joc!

Dar domnul de Mussy i-a vorbit despre marea lui prietenie, declarându-i tânărului că nu aştepta decât o ocazie ca să-i dovedească cât îi era de devotat. Era tare nenorocit, o iubea aşa de mult pe Renée!

— Ei bine, ne-am înţeles, a rostit în cele din urmă Maxime, o să-i vorbesc; dar să ştii că nu-ţi promit nimic; cu siguranţă că o să-mi splină s-o lase în pace.

S-au întors în fumoar, s-au întins în marile fotolii-canapele.

Acolo, domnul de Mussy i-a povestit, o jumătate de oră, lui Maxime, necazurile sale; i-a spus pentru a zecea oară cum se îndrăgostise de mama lui vitregă, cum binevoise ea să-l bage în seamă; şi Maxime, terminând de fumat havana, îi dădea sfaturi, explicându-i cum era Renée, spunându-i cum să se poarte ca s-o stăpânească.

Cum Saccard venise să se aşeze la câţiva paşi de cei doi tineri, domnul de Mussy a tăcut şi Maxime a tras concluzia:

— Dacă aş fi eu în locul dumitale, aş acţiona foarte cavalereşte. Căci aşa îi place ei.

Fumoarul se afla la capătul salonului cel mare, într-una dintre încăperile rotunde formată de foişoare. Era bogat ca stil, dar foarte sobru. Pereţii erau tapetaţi ca o imitaţie de

piele de Cordoba, draperiile de la ferestre şi de la uşi erau din pânză algeriană şi avea drept covor o mochetă cu desene persane. Mobila, cu piele de şagrin de culoarea lemnului, se compunea din taburete rotunde, fotolii şi un divan circular ce ocupa o parte din rotunjimea încăperii. Micul policandru de pe tavan, ornamentele gheridonului, garnitura şemineului erau din bronz florentin de un verde deschis.

Nu mai rămăseseră cu doamnele decât câţiva tineri şi nişte bătrâni cu feţele albe şi moi, care detestau tutunul. În fumoar, se râdea, se glumea fără nicio jenă. Domnul Hupel de la Noue i-a înveselit foarte tare pe domni istorisindu-le din nou povestea pe care o spusese în timpul dineului, dar completând-o cu nişte amănunte foarte grosolane. Asta era specialitatea lui; totdeauna avea două versiuni ale anecdotei, una pentru doamne, cealaltă pentru bărbaţi. Apoi, când a intrat Aristide Saccard, l-au înconjurat şi i-au făcut complimente; şi cum el părea a nu înţelege, domnul de Saffré i-a spus, cu o frază ce a fost foarte aplaudată, că patria îi era recunoscătoare c-o împiedicase pe frumoasa Laure d’Aurigny să treacă la englezi.

— Nu, serios, domnilor, vă-nşelaţi, bâlbâia Saccard cu o falsă modestie.

— Hai, nu te mai apăra! i-a strigat glumeţ Maxime. La vârsta ta, e foarte frumos.

Tânărul, care tocmai aruncase havana, s-a întors în salonul cel mare. Venise lume multă. Galeria era plină de fracuri, în picioare, vorbind pe şoptite, şi de fuste, expuse în toată splendoarea lor pe canapeluţe. Nişte lachei au început să aducă tăvi de argint, pline cu îngheţate şi cu pahare cu punch.

Maxime, care voia să vorbească cu Renée, a traversat salonul cel mare, ştiind foarte bine unde o să găsească cenaclul doamnelor. La capătul celălalt al galeriei, pandantul fumoarului, era o încăpere rotundă din care făcuseră un salonaş adorabil. Acest salon, cu tapetele, draperiile uşilor şi ferestrelor din satin auriu, avea un farmec voluptuos, de-o savoare originală şi delicioasă.

Luminile policandrului, foarte delicat cizelat, cântau o simfonie în galben minor, în mijlocul tuturor stofelor ce-aveau culoarea soarelui. Era ca un fel de sclipire de raze potolite, amurgul unui astru ce adormise pe-un covor de grâu copt. Pe podea, lumina se stingea pe un covor de Aubusson presărat cu frunze uscate. Un pian de abanos cu marchetării de fildeş, două mobile mici prin geamurile cărora puteai zări o mulţime de bibelouri, o masă Ludovic al XVI-lea, o consolă jardinieră pe care se afla o imensă jerbă de flori alcătuiau mobila încăperii. Canapeluţele, fotoliile, taburetele rotunde erau tapiţate cu satin auriu având nişte benzi late de satin negru brodat cu lalele ţipătoare. Se mai aflau scăunele, balansoare, toate soiurile elegante şi bizare de taburete. Lemnul acestor mobile nu se vedea, fiind pe de-a-ntregul acoperit cu satin. Spetezele se răsturnau având rotunjimile moi ale sulurilor de căpătâi. Erau ca nişte paturi discrete în care puteai dormi şi iubi în puf, în mijlocul senzualei simfonii în galben minor.

Lui Renée îi plăcea salonaşul, unde una dintre uşile-ferestre dădea în minunata seră caldă lipită de latura casei. Ziua, trândăvea acolo. Tapetul galben, în loc să-i decoloreze părul ei deschis, i-l aurea cu nişte văpăi ciudate; capul ei se contura într-o licărire de aurora, roz de tot şi alb, precum cel al unei Diane blonde trezindu-se în lumina dimineţii; şi fără-ndoială că din pricina asta îi plăcea încăperea care-i reliefa frumuseţea.

În clipa aceea, era acolo împreună cu prietenele ei intime. Sora şi mătuşa ei tocmai plecaseră. În cenaclu, nu se mai aflau decât capete zvăpăiate. Tolănită în fundul unei canapeluţe, Renée asculta confidenţele prietenei sale Adeline, care-i vorbea la ureche, alintându-se ca o pisică şi râzând brusc. Suzanne Haffner era în mijlocul unui grup de tineri care nu-i dădeau pace şi pe care-i înfrunta fără să-şi fi pierdut langoarea de nemţoaică, insolenţa provocatoare, goală şi rece ca umerii ei. Într-un colţ, doamna Sidonie dădea lecţii pe şoptite unei tinere femei cu gene de fecioară. Mai încolo, Louise, în picioare, stătea de vorbă cu un tânăr înalt, timid, care se înroşise; pe când baronul

Gouraud moţăia în fotoliul său, în plină lumină, expunându-şi cărnurile moi, statura lui de elefant foarte palid, în mijlocul graţiilor plăpânde şi a delicateţii ca mătasea a doamnelor. Şi-n încăpere, peste fustele de satin cu pliuri rigide şi lucioase ca porţelanul, peste umerii de-o albeaţă lăptoasă presăraţi cu diamante, cădea o lumină feerică, asemenea unei ploi de aur. Răsuna o voce subţiratică, un râs ca un uguit duios cu limpezimea unui cristal. Era foarte cald. Evantaiele se mişcau încet, ca nişte aripi, răspândind, la fiecare adiere, în aerul greoi, parfumul de mosc al bluzelor.

Când Maxime a apărut în pragul uşii, Renée, care-o asculta pe marchiză, s-a ridicat repede, prefăcându-se a-şi face îndatoririle de gazdă. A trecut în salonul cel mare, unde a urmat-o tânărul. Acolo, a făcut câţiva paşi, zâmbitoare, strângând câteva mâini; apoi, trăgându-l pe Maxime deoparte:

— Ei, a zis încetişor, ironică, e plăcută corvoada, nu mai e chiar aşa de mare prostie să-i faci curte.

— Nu-nţeleg, a răspuns tânărul care urma să pledeze cauza domnului de Mussy.

— Dar mi se pare c-am făcut bine că nu te-am scăpat de Louise. Progresaţi, amândoi.

Şi a adăugat, cu un fel de ciudă:

— Era indecent, la masă.

Maxime a început să râdă.

— Ei! da, ne-am spus poveşti. N-o cunoşteam pe fetiţă. E nostimă. Parc-ar fi băiat.

Şi cum Renée avea în continuare mutra iritată a unei mironosiţe, tânărul, care n-o cunoştea sub acest aspect, a urmat cu familiaritatea lui, zâmbind:

— Crezi oare, mamă vitregă, că am ciupit-o de genunchi pe sub masă? Ce dracu, ştim cum să ne purtăm cu o logodnică!… Am să-ţi spun ceva mai grav. Ascultă… Nu-i aşa că m-asculţi?

A vorbit şi mai încet.

— Uite… domnul de Mussy mi-a spus acum că-i tare nenorocit. Înţelegi că nu eu ar trebui să vă-mpac dacă v-aţi

supărat. Dar ştii că l-am cunoscut la colegiu şi, cum părea într-adevăr disperat, i-am promis c-o să-ţi vorbesc…

S-a oprit. Renée se uita la el tulburată.

— Nu răspunzi… a continuat. Puţin îmi pasă, mi-am îndeplinit misiunea. Descurcaţi-vă cum vreţi. Dar, serios, mi se pare că eşti crudă. Bietul băiat m-a mâhnit. În locul tău, i-aş trimite cel puţin o vorbă bună.

Atunci Renée, ce-l privise fix tot timpul, cu ochii aceia în care ardea o văpaie, a răspuns:

— Du-te şi spune-i domnului de Mussy că mă plictiseşte.

Şi a început iar să se plimbe încet în mijlocul grupurilor, zâmbind, salutând, strângând mâini. Maxime a rămas pe loc, surprins; apoi a râs înfundat.

Neţinând prea mult să-i transmită domnului de Mussy ce i se spusese, a făcut înconjurul salonului cel mare. Serata era pe sfârşite, minunată şi banală ca toate seratele. Era aproape miezul nopţii, încet-încet lumea pleca. Nevoind să se ducă la culcare cu impresia de plictiseală, a mers s-o caute pe Louise. Trecea pe lângă ieşire, când a văzut-o, în vestibul, pe drăguţa doamnă Michelin, pe care soţul o învăluia delicat cu o pelerină albastră şi roz.

— A fost încântător, încântător, spunea tânăra femeie. Tot timpul dineului, am discutat despre tine. O să-i vorbească ministrului; numai că toate astea nu-l privesc pe el…

Şi cum, alături de ei, un lacheu îl înfăşură pe baronul Gouraud cu o mare şubă căptuşită:

— Burduhănosul ăsta ar termina repede treaba! a adăugat la urechea soţului ei, pe când acesta îi lega funda capişonului sub bărbie. Face ce vrea la minister. Mâine, la familia Mareuil, va trebui să căutăm…

Domnul Michelin zâmbea. A luat-o pe soţia lui atent, ca şi când ar fi ţinut la braţ un obiect fragil şi preţios. După ce se asigurase dintr-o privire că Louise nu era în vestibul, Maxime s-a dus direct în salonaş. Într-adevăr, se afla încă acolo, aproape singură, aşteptându-l pe tatăl ei, care probabil că-şi petrecuse seara în fumoar, cu oamenii politici. Doamnele, marchiza, doamna Haffner plecaseră. Nu

mai rămăsese decât doamna Sidonie care povestea câtorva soţii de funcţionari cât de mult îi plăceau ei animalele.

— Ah, iată-l pe bărbăţelul meu, a strigat Louise. Stai aici şi spune-mi în care fotoliu a adormit tata. S-o fi şi crezând la Cameră.

Maxime i-a răspuns pe acelaşi ton, şi tinerii au început să râdă iar în hohote, ca la dineu. Aşezat pe-un taburet foarte jos, la picioarele ei, i-a luat în cele din urmă mâinile, jucându-se cu ea cum te joci cu un prieten. Şi, în rochia ei de mătase albă cu picăţele roşii, cu bluza închisă până la gât, fără piept, cu micul cap urât şi şmecher de puştan, semăna într-adevăr cu un băiat deghizat în fată. Dar, uneori, braţele ei subţiratice, mijlocul ei prea sus aveau nişte poziţii neglijente, iar ochii, copilăroşi încă, scăpărau văpăi, fără să roşească câtuşi de puţin la jocurile lui Maxime. Şi, crezându-se singuri, s-au pornit să râdă amândoi, fără s-o zărească măcar pe Renée, care, în picioare în mijlocul serei, ascunsă pe jumătate, îi privea de departe.

Văzându-i pe Maxime şi pe Louise, pe când traversa o alee, tânăra femeie se oprise brusc o clipă în spatele unui arbust. În jurul ei, sera caldă, asemenea unei nave de biserică, ale cărei colonete subţiri de fier se înălţau dintr-o ţâşnire ca să susţină vitraliul boltit, îşi expunea vegetaţiile grase, suprafeţele de frunze puternice, jerbele înflorite de verdeaţă.

În mijloc, într-un havuz oval, chiar pe pământ, întreaga floră acvatică a ţărilor însorite îşi ducea viaţa misterioasă şi verde-albăstrie a plantelor de apă. Cyclantuşi, înălţându-şi frunzişurile verzi, înconjurau, cu o centură monumentală, jetul de apă, ce semăna cu capitelul retezat al vreunei coloane ciclopice. Apoi, la cele două capete, mari tornelii ridicau mărăcinişurile lor ciudate deasupra havuzului, lemnele lor uscate, dezgolite, răsucite precum nişte şerpi bolnavi, lăsând să spânzure rădăcinile aeriene, ca nişte plase de pescar întinse la aer. Aproape de margine, înflorea jerba de frunze verzulii cu dungi albe, subţiri ca nişte săbii, spinoase şi dantelate ca nişte pumnale malaeze a unui

pandanus de Java. Şi, la suprafaţă, în încropeala apei liniştite puţin încălzite, nuferi îşi deschideau stelele lor roz, în timp ce nişte euryales îşi întindeau frunzele rotunde, frunzele lor leproase, ce înotau pe burtă ca nişte monstruoase spinări de broaşte râioase pline de bube cu puroi.

Drept gazon, un strat mare de selaginelle înconjura havuzul. Feriga asta pitică alcătuia un covor gros de muşchi, de un verde deschis. Şi, dincolo de marea alee circulară, patru boschete enorme ajungeau până la boltă în elanul lor viguros: palmierii, uşor aplecaţi în graţia lor, îşi deschideau evantaiele, arătându-şi capetele rotunjite, lăsându-şi palmetele să spânzure, ca nişte vâsle vlăguite de călătoria lor eternă în albastrul aerului; bambuşii cei mari indieni se înălţau drepţi, plăpânzi şi duri, lăsând să cadă de sus uşoara ploaie de frunze; un ravenala, copacul călătorului, îşi ridica buchetul de imense paravane chinezeşti, şi, într-un colţ, un bananier, încărcat cu fructe, îşi întindea în toate părţile lungile frunze orizontale, unde doi amanţi s-ar putea culca în voie strângându-se unu într-altul. Prin colţuri, laptele-cucului din Abisinia, lumânările acelea spinoase, pocite, pline de umflături ruşinoase, transpirând otravă. Şi, sub copaci, ca să acopere pământul, ferigi scunde, adiantumele, pteridesele, îşi aşterneau horbotele lor delicate, marginile fine. Alsofilasele, o specie mai înaltă, îşi expuneau rândurile de ramuri simetrice, sexangulare, atât de regulate, de credeai că-s nişte piese mari de faianţă având menirea să cuprindă fructele vreunui desert gigantic. Apoi, un chenar de begonii şi caladium înconjura boschetele; begoniile cu frunzele răsucite, pătate în chip minunat cu roşu şi cu verde; caladiumurile, ale căror frunze ca în vârf de lance, albe cu nervuri verzi, seamănă cu nişte aripi mari de fluture; plante bizare al căror frunziş trăieşte în chip ciudat, cu o strălucire întunecată sau pălind de flori vătămătoare.

În spatele boschetelor, a doua alee, mai îngustă, înconjura sera. Acolo, pe treptele ce ascundeau pe jumătate ţevile de încălzire, înfloreau marantasele, plăcute

la pipăit precum catifeaua, gloxiniile cu clopoţei violet, dracenasele, ce semănau cu nişte lamele de lac vechi lustruit.

Dar unul dintre farmecele acelei grădini de iarnă îl constituiau, în cele patru colţuri, peşterile de verdeaţă, leagănele adânci, pe care le acopereau perdele groase de liane. Bucăţi de pădure virgină îşi construiseră, în locurile acelea, zidurile lor de frunze, harababura de nedesluşit a tijelor, ţâşnire mlădioasă agăţându-se de crengi, străbătând vidul printr-un zbor îndrăzneţ, căzând din nou din boltă ca nişte ghirlande de draperii bogate. Un arbore de vanilie, ale cărui păstăi coapte răspândeau nişte miresme pătrunzătoare, se întindea pe rotunjimea unui portic împodobit cu muşchi; anemonele orientale tapetau colonetele cu frunzele lor rotunde; bauhiniile, cu ciorchini roşii, chiscalusele, ale căror flori atârnau ca nişte coliere de sticlă, se împleteau, se strecurau, se înnodau ca nişte năpârci subţiri jucându-se şi întinzându-se la nesfârşit în întunericul vegetaţiei.

Şi, sub arcuirile bolţii, între boschete, ici-colo, nişte lănţişoare de fier susţineau coşuri, în care se lăfăiau orhideele, ciudatele plante din largul cerului, împingându-şi în toate părţile mlădiţele lor scunde, noduroase şi strâmbe, ca nişte membre infirme. Era şi papucul Venerei, a cărui floare seamănă cu un papuc minunat, împodobit la călcâi cu aripi de libelulă; eridesele, parfumate aşa de frumos, stanhopeasele, cu florile palide, tigrate, ce răspândesc în depărtare, ca nişte gâtlejuri amare de convalescenţi, o duhoare acră şi tare.

Dar, ceea ce te izbea, din toate cotiturile aleilor, era un mare ibiscus chinezesc, a cărui întindere de verdeaţă şi de flori acoperea toată latura casei boiereşti, de care era lipită sera. Marile flori purpurii ale acestei nalbe uriaşe, ce înfloresc mereu, trăiesc câteva ore. Păreau guri senzuale de femeie ce se deschideau, cu buzele roşii, moi şi umede, ale vreunei Mesaline uriaşe, ale cărei sărutări ucideau şi care renăşteau mereu cu zâmbetul lor nesăţios şi sângerând.

Lângă havuz, Renée fremăta în mijlocul acelor înfloriri superbe. În spatele ei, un sfinx mare de marmură neagră, ghemuit pe un bloc de granit, cu capul întors spre acvariu, avea un zâmbet de pisică discretă şi crudă; şi parcă era Idolul negru, cu coapse lucioase, al acestui pământ de foc. În clipa aceea, globuri de sticlă mată luminau frunzele cu o strălucire lăptoasă. Statui, capete de femei cu gâtul răsturnat, umflat de hohotele de râs, pătau cu alb fundul boschetelor, cu pete de umbre ce se strâmbau din pricina râsului lor nebun. În apa adâncă şi liniştită a havuzului, se jucau nişte raze ciudate, luminând forme vagi, mase verzi-albăstrii, asemenea unor contururi de monştri. Pe frunzele netede ale ravenalei, pe evantaiele lăcuite ale latanierelor, curgea un val de licăriri albe; pe când de pe horbotele ferigilor cădeau picături de lumină ca o ploaie fină. Sus, între capetele întunecate ale palmierilor înalţi, luceau reflexe de geam. Apoi, de jur împrejur, nu era decât întunericul; leagănele, cu draperiile lor de liane, se înecau în noapte, ca nişte cuiburi de reptile aţipite.

Şi, sub lumina puternică, Renée visa, uitându-se de departe la Louise şi la Maxime. Nu mai era reveria şovăitoare, posomorita ispită a amurgului, de pe aleile răcoroase din Bois de Boulogne. Gândurile nu-i mai erau legănate şi adormite de trapul cailor, peste pajiştile mondene, ale crângurilor, în care cinau familiile burgheze duminica. Acum o năpădea o dorinţă limpede, intensă.

O dragoste imensă, o nevoie de voluptate, plutea în nava asta închisă, unde clocotea seva fierbinte a tropicelor. Tânăra femeie era cuprinsă de puternicele desfrâuri ale pământului, stârnite în jurul ei de vegetalele acelea întunecate, de tijele acelea colosale; şi straturile înţepătoare ale acestei mări de foc şi înflorirea pădurii, mulţimea de vegetaţii, toate arzând de măruntaiele ce le hrăneau, îi zvârleau nişte emanaţii tulburătoare, încărcate de beţie. La picioarele ei, havuzul, masa de apă caldă, îngroşată de sucurile rădăcinilor plutitoare, fumega, aşternându-i pe umeri o mantilă de vapori greoi, o boare ce-i încălzea pielea, ca şi cum ar fi atins-o o mână umedă

de voluptate. Pe cap, simţea jetul palmierilor, frunzişurile înalte scuturându-şi mireasma. Şi mai mult decât năbuşeala fierbinte a aerului, mai mult decât luminile puternice, mai mult decât florile mari, strălucitoare, asemenea unor chipuri râzând sau strâmbându-se între frunze, o chinuiau în special miresmele. Stăruia o mireasmă nelămurită, tare, excitantă, făcută din mii de miresme: sudori omeneşti, parfumuri de femei, mirosuri de păr; şi adierile plăcute şi fade până la leşin alternau cu adierile pestilenţiale, aspre, pline de otrăvuri. Dar în muzica asta stranie a miresmelor, fraza melodică ce revenea mereu, dominând, înăbuşind duioşiile vaniliei şi acuitatea orhideei, era parfumul acela uman, pătrunzător, senzual, parfumul acela al dragostei ce scapă dimineaţa din iatacul închis a doi soţi tineri.

Renée se rezemase, încet, de soclul de granit. În rochia ei de satin verde, cu gâtul şi capul roşind, umezite de picăturile luminoase ale diamantelor, semăna cu o floare mare, roz şi verde, cu unul dintre nuferii havuzului, leşinat de căldură. În clipa asta de nălucire limpede, toate intenţiile ei bune dispăreau pe vecie, beţia dineului îi cuprinsese din nou capul, imperioasă, învingătoare, întărită de văpăile serei. Nu se mai gândea la răcoarea nopţii ce-o calmase, la umbrele murmurând din parc, ale căror glasuri o sfătuiseră să aleagă pacea fericită. I se trezeau simţurile de femeie pătimaşă, capriciile ei de femeie blazată. Şi, deasupra ei, sfinxul cel mare de marmură neagră hohotea cu râsul lui misterios, ca şi când ar fi citit dorinţa formulată în fine ce însufleţea inima asta moartă, dorinţa ce multă vreme dispăruse repede, „acel altceva” căutat în zadar de Renée în legănarea caleştii, în cenuşa fină a nopţii ce se lăsa, şi dezvăluit dintr-odată sub lumina crudă, în mijlocul acestei grădini de foc, văzându-i pe Louise şi pe Maxime, râzând şi jucându-se mână în mână.

În clipa aceea, s-a auzit zgomotul unei voci în leagănul vecin, în care Aristide Saccard îi condusese pe seniorii Mignon şi Charrier.

— Nu, zău, domnule Saccard, spunea vocea groasă a acestuia, nu putem răscumpăra de la dumneavoastră asta cu mai mult de două sute de franci metrul.

Şi vocea acră a lui Saccard protesta:

— Dar, în partea mea, aţi socotit metrul de teren la două sute cincizeci de franci.

— Ei bine, ascultaţi, o să punem două sute douăzeci şi cinci de franci.

Şi vocile au continuat, brutale, sunând ciudat sub ramurile de palmier ale boschetelor. Dar au străbătut ca un zgomot zadarnic visul lui Renée, în faţa căreia apărea, ca o ameţeală, o bucurie necunoscută, ca o faptă nelegiuită, mai aspră decât toate cele ce o istoviseră până atunci, ultima ce-i mai rămăsese de înfăptuit. Nu mai era obosită.

Arbustul în dosul căruia se ascundea pe jumătate era o plantă blestemată, un tanghin din Madagascar, cu frunzele late de merişor, cu tijele alburii, ale cărui nervuri infime picurau un lapte otrăvit. Şi, la un moment dat, cum Louise şi Maxime râdeau mai tare, în reflexul galben, în asfinţitul soarelui din salonaş, Renée, pierzându-şi minţile, cu gura căscată şi iritată, a luat între buzele ei o rămurică de tanghin, ce-i ajungea până la dinţi, şi a muşcat una dintre frunzele amare.

CAPITOLUL II

Aristide Rougon s-a năpustit asupra Parisului, imediat după 2 decembrie, cu flerul păsărilor de pradă care simt de departe câmpurile de bătălie. Venea din Plassans, o subprefectură din sudul Franţei, unde tatăl său pescuise în cele din urmă în apa tulbure a evenimentelor o sumă deosebită, râvnită de mult. El, tânăr încă, după ce se compromisese ca un prost, fără glorie sau profit, se considerase probabil fericit că scăpase teafăr şi nevătămat din tărăboi. Venise în fuga mare, turbând de furie că pornise pe-o cale greşită, blestemând provincia, vorbind despre Paris cu o poftă de lup, jurând „că n-o să mai fie aşa de prost”; şi zâmbetul cu care pronunţa aceste cuvinte avea o semnificaţie îngrozitoare pe buzele lui subţiri.

A sosit în primele zile ale anului 1852. Aducând-o şi pe soţia sa Angèle, o fiinţă blândă şi ştearsă, pe care a instalat-o într-o locuinţă modestă de pe rue Saint-Jacques, ca pe o mobilă stânjenitoare de care se grăbea să scape. Tânăra femeie nu voise să se despartă de fetiţa ei, micuţa Clotilde, o copiliţă de patru ani, pe care tatăl ar fi lăsat-o bucuros în grija familiei sale. Dar nu se resemnase să-i facă pe voie Angèlei decât cu condiţia să-l uite la colegiul din Plassans pe fiul lor Maxime, un puştan de unsprezece ani, de care promisese să aibă grijă bunica. Aristide nu voia să aibă mâinile legate; o femeie şi un copil i se păreau a fi o povară copleşitoare pentru un bărbat hotărât să treacă peste toate obstacolele, chiar dacă şi-ar frânge gâtul sau ar ajunge în mizerie.

Chiar în seara în care a sosit, pe când Angèle desfăcea cuferele, simţise imperioasa nevoie s-alerge prin Paris, să umble haimana cu ghetele grosolane de provincial bătând caldarâmul fierbinte din care spera să facă să ţâşnească milioane. A fost o adevărată luare în stăpânire. A mers ca să umble, alergând pe trotuare, ca într-o ţară cucerită. Avea o imagine foarte limpede a bătăliei ce-o dăduse, şi nu-i era silă să se compare cu un spărgător care, prin şiretenie sau prin violenţă, îşi va lua partea lui din bogăţia comună ce i se refuzase în mod răutăcios până acum. Dacă ar fi avut nevoie de-o scuză, ar fi invocat dorinţele lui înăbuşite timp de zece ani, mizerabila viaţă din provincie, dar mai ales greşelile sale, de care era răspunzătoare întreaga societate. Dar în clipa asta, în emoţia jucătorului care pune în sfârşit mâinile lui fierbinţii pe covorul verde, avea o mare bucurie, o bucurie numai a lui, în care satisfacţiile lui de invidios se amestecau cu speranţele de pungaş nepedepsit. Îl îmbăta aerul Parisului, părându-i-se că aude, în zgomotul trăsurilor, vocea lui Macbeth, care-i striga: „Ai să fii bogat!” A umblat aşa, stradă după stradă, aproape două ore, cu voluptatea omului ce se plimbă prin viciul său. Nu mai fusese la Paris din fericitul an pe care-l petrecuse ca student. Se însera: visul lui creştea în luminile jucăuşe pe care cafenelele şi magazinele le proiectau pe trotuare; s-a rătăcit.

Când a ridicat ochii, se afla pe Faubourg Saint-Honoré cam pe la mijloc. Unul dintre fraţii săi, Eugène Rougon, locuia pe o stradă vecină, rue de Penthièvre. Venind la Paris, Aristide contase mai ales pe Eugène care, după ce fusese unul dintre cei mai activi agenţi ai loviturii de stat, acum era o forţă ocultă, un mic avocat în care se năştea un mare om politic. Dar, din superstiţia jucătorului, n-a vrut să se ducă să bată la uşa fratelui său în seara aceea. S-a întors încet pe rue Saint-Jacques, gândindu-se la Eugène cu o invidie surdă, privind îmbrăcămintea lui ponosită plină încă de praful călătoriei, căutând să se consoleze, visând din nou la bogăţie. Chiar şi visul acesta devenise amar. Iscat dintr-o nevoie de expansiune, ajuns o bucurie datorită

activităţii magazinelor din Paris, s-a întors, iritat de fericirea ce i se părea că aleargă pe străzi, şi mai sângeros, închipuindu-şi lupte crâncene, în care i-ar plăcea să bată şi să păcălească mulţimea de care se lovise pe stradă. Nu mai avusese niciodată pofte aşa de mari, înflăcărări aşa de imediate de plăcere.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, era la fratele său. Eugène locuia în două mari încăperi reci, cu prea puţine mobile, care l-au îngheţat pe Aristide. Se aştepta să-i găsească pe fratele său lăfăindu-se în mare lux. Acesta lucra la o măsuţă neagră. Cu vocea lui înceată s-a mulţumit doar să-i spună, zâmbind:

— Ah! tu eşti, te aşteptam.

Aristide a fost cam acru. L-a acuzat pe Eugène că-l lăsase să trăiască în mizerie, nefăcându-şi măcar pomana să-i dea un sfat bun, pe când se împotmolise în provincie. N-avea să-şi ierte niciodată faptul că rămăsese republican până la 2 decembrie; asta era rana lui în carne vie, ruşinea lui eternă. Eugène îşi luase din nou pana liniştit. Când a terminat, i-a spus:

— Haida de! Toate greşelile se repară. Viitorul îţi surâde.

A pronunţat cuvintele cu o voce atât de limpede, cu o privire atât de pătrunzătoare, că Aristide a lăsat capul în jos, simţind că fratele lui pătrundea în străfundul fiinţei sale. Acesta a continuat cu o brutalitate prietenească:

— Nu-i aşa c-ai venit să te plasez? M-am şi gândit la tine, dar n-am găsit încă nimic. Înţelegi că nu te pot pune oriunde. Ai nevoie de-o slujbă unde să-ţi faci afacerile fără vreun pericol pentru tine sau pentru mine… Nu protesta, că suntem singuri, şi ne putem spune unele lucruri…

Aristide a început să râdă.

— Oh! ştiu că eşti deştept, a continuat Eugène, şi n-ai mai comite vreo prostie neproductivă… Cum se iveşte o ocazie bună, te voi numi. Dacă până atunci îţi trebuie vreo douăzeci de franci, să vii să-mi ceri.

Au vorbit puţin despre insurecţia din sud, unde tatăl lor câştigase suma deosebită. Eugène se îmbrăca vorbind. Pe

stradă, în clipa despărţirii, l-a mai reţinut pe fratele său un moment, spunându-i mai încet:

— Îţi voi fi foarte îndatorat dacă n-ai să umbli haimana, aşteptând liniştit acasă la tine slujba pe care ţi-am promis-o... Ar fi neplăcut pentru mine să văd cum fratele meu face anticameră.

Aristide îl respecta pe Eugène, care i se părea un om superior. Nu i-a iertat bănuielile, nici sinceritatea lui cam aspră; dar s-a dus cuminte să se zăvorască în casă, pe rue Saint-Jacques. Venise cu cinci sute de franci împrumutaţi de la socrul său. După ce plătise cheltuielile de călătorie, a chibzuit ca să-i ajungă o lună cei trei sute de franci ce-i mai rămăseseră. Angèle era o mare mâncăcioasă; afară de asta, a considerat că trebuia să-şi mai împrospăteze rochia ei de gală cu o garnitură de panglici mov. Lui Aristide luna de aşteptare i s-a părut nesfârşită. Ardea de nerăbdare. Când se aşeza la fereastră, şi simţea sub el munca gigantică din Paris, avea un chef nebun să se arunce dintr-un salt în cuptor, ca să plămădească acolo aurul ca pe o ceară moale, cu mâinile lui înfierbântate. Aspira miresmele, vagi încă, ce se înălţau din marea cetate, miresmele imperiului ce se năştea, în care stăruiau deja izurile de alcovuri şi de tripouri financiare, căldura plăcerilor. Aromele uşoare ce ajungeau până la el îi confirmau că se afla pe calea cea bună, că vânatul alerga în faţa lui, că marea vânătoare imperială, vânătoarea de aventuri, de femei, de milioane, începuse în fine. Nările îi fremătau, instinctul lui de fiară flămândă prindea de minune în treacăt cele mai infime indicii ale momentului fierbinte al împărţirii prăzii la câini, căruia oraşul avea să-i servească drept cadru.

S-a dus de două ori la fratele său, ca să-i grăbească demersurile. Eugène l-a repezit, repetându-i că nu-l uitase, dar că trebuia să aştepte. În cele din urmă, a primit o scrisoare în care îl ruga să treacă pe la el acasă, în rue de Penthièvre. S-a dus, cu inima bătându-i tare, ca la o întâlnire de dragoste. L-a găsit pe Eugène în faţa eternei măsuţe negre, în marea încăpere îngheţată ce-i servea de birou. De cum l-a zărit, avocatul i-a întins o hârtie, spunând:

— Uite, am primit asta ieri. Eşti numit funcţionar adjunct însărcinat cu întreţinerea drumurilor la Primărie. O să ai un salariu de două mii patru sute de franci.

Aristide rămăsese în picioare. S-a îngălbenit şi n-a luat hârtia, crezând că fratele său îşi bătea joc de el. Sperase cel puţin un post de şase mii de franci. Ghicind ce se petrecea cu el, Eugène şi-a întors scaunul, încrucişându-şi braţele:

— Eşti prost? a întrebat cu oarecare mânie... Visezi ca fetele, nu-i aşa? Ai vrea să stai într-o casă frumoasă, să ai slugi, să mănânci bine, să dormi în aşternut de mătase, să-ţi satisfaci dorinţele imediat în braţele primei venite, într-un budoar mobilat în două ore... Dacă nu ne-ar păsa ce faceţi, tu şi cei de-o seamă cu tine aţi goli cuferele mai înainte chiar de-a fi pline. Ei, Doamne, ai şi tu puţină răbdare! Uite cum trăiesc eu, şi osteneşte-te măcar să te pleci ca să aduni o avere.

Vorbea cu un profund dispreţ faţă de nerăbdarea de şcolar a fratelui său. În vorba lui aspră, se simţeau ambiţii mai mari, dorinţa de putere pură; probabil că pofta asta puerilă de bani i s-a părut burgheză şi copilăroasă. A continuat mai blând, zâmbind cu fineţe:

— Desigur că aptitudinile tale sunt excelente şi n-am de gând să le contrazic. Oamenii ca tine sunt preţioşi. Socotim să ne alegem prieteni buni printre cei mai flămânzi. Ei, fii liniştit, o să ţinem masa întinsă şi cei mai nesăţioşi vor fi potoliţi. Tot asta rămâne încă metoda cea mai comodă ca să domneşti... Dar, te rog, aşteaptă să se pună faţa de masă şi, dacă ai încredere în mine, dă-ţi osteneala să mergi singur să-ţi cauţi tacâmul la oficiu.

Aristide era tot posomorât. Comparaţiile amabile ale fratelui său nu-i descreţeau fruntea. Atunci acesta s-a înfuriat din nou:

— Uite! a strigat, revin la părerea mea dintâi: eşti un prost... Ei, dar ce sperai, ce credeai c-o să fac cu ilustra ta persoană? Nici măcar n-ai avut curajul să termini dreptul, te-ai înmormântat zece ani într-un mizerabil post de funcţionar de subprefectură, îmi vii cu detestabila reputaţie

de republican pe care numai lovitura de stat l-a putut converti... Cu asemenea note, crezi că se află în tine stofă de ministru...? Oh! ştiu că pledează pentru tine pofta asta sălbatică de-a reuşi prin toate mijloacele posibile. Sunt de acord că e o mare calitate, şi am ţinut cont de asta când te-am vârât la Primărie.

Şi, ridicându-se, a pus numirea în mâinile lui Aristide:

— Ia, a continuat, ai să-mi mulţumeşti într-o zi. Eu ţi-am ales locul, ştiu ce poţi scoate de-acolo... Nu va trebui decât să priveşti şi s-asculţi. Dacă eşti deştept, ai să-nţelegi şi-ai să acţionezi. Acum să-ţi intre bine în cap ce am să-ţi mai spun. O să vină în curând timpul când vor fi posibile toate averile. Îţi dau voie să câştigi mulţi bani; numai fără prostii, fără scandal prea mare, că te suprim.

Ameninţarea a avut efectul pe care promisiunile nu-l putuseră determina. La gândul averii despre care-i vorbea fratele său, întreaga surescitare a lui Aristide a apărut din nou. I s-a părut că-i dădeau în sfârşit drumul să ia parte la încăierare, autorizându-l să gâtuie oamenii, dar în mod legal, fără să-i facă să ţipe prea tare. Eugène i-a dat două sute de franci ca să poată aştepta sfârşitul lunii. Apoi a rămas gânditor.

— Socotesc să-mi schimb numele, a spus în cele din urmă, ar trebui să faci şi tu la fel... Ne-am stingheri mai puţin...

— Cum vei voi, a răspuns liniştit Aristide.

— N-o să trebuiască să faci nimic, mă ocup eu de formalităţi... Vrei să te numeşti Sicardot, după numele soţiei tale?

Aristide s-a uitat în tavan, repetând, ascultând muzica silabelor:

— Sicardot... Aristide Sicardot... Pe legea mea, nu; e nerod şi miroase a faliment.

— Atunci caută altceva, a spus Eugène.

— Mi-ar plăcea mai mult Sicard, pur şi simplu, a continuat celălalt după oarecare tăcere. Aristide Sicard... nu-i prea rău... nu-i aşa? poate cam prea vesel...

A mai visat o clipă, şi, triumfător:

— Gata, am găsit, a strigat… Saccard, Aristide Saccard!… cu doi c… Ei! Ce de bani sunt în numele ăsta; s-ar zice că numeri monedele de cinci franci.

Eugène făcea glume crâncene. S-a despărţit de fratele său spunându-i zâmbind:

— Da, un nume să ajungi la ocnă sau să câştigi milioane.

După câteva zile, Aristide Saccard se afla la Primărie. A aflat că fratele său avusese mare trecere ca el să fie primit acolo fără examenele obişnuite.

Atunci familia a început să ducă viaţa monotonă a micilor funcţionari. Aristide şi soţia lui şi-au reluat obiceiurile de la Plassans. Numai că visul de îmbogăţire iubită li se nimicise, şi viaţa lor meschină li se părea mai apăsătoare, de când o considerau un timp de probă a cărei durată n-o puteau prevedea. A fi sărac la Paris înseamnă a fi de două ori sărac. Angèle accepta mizeria cu moliciunea ei de femeie clorotică; îşi petrecea zilele în bucătărie, sau culcată pe podea, jucându-se cu fetiţa ei, jeluindu-se doar atunci când mai avea o monedă de un franc. Dar Aristide fremăta de furie în sărăcia asta, în existenţa strâmtorată, în care se-nvârtea ca o fiară în cuşcă. Pentru el a fost o vreme de suferinţe de nespus; rănit în orgoliu, înflăcărările nesatisfăcute îl biciuiau furios. Fratele său a reuşit să fie trimis la Corpul legislativ de către arondismentul din Plassans, şi el a suferit şi mai mult. Simţea prea bine cât de superior era Eugène ca să fie gelos prosteşte; dar îl acuza că nu face pentru el ceea ce ar fi putut să facă. Silit de nevoie, s-a dus de mai multe ori să bată la uşa lui ca să-i ceară împrumut nişte bani. Eugène i-a împrumutat banii, dar i-a reproşat sever că nu avea curaj şi era lipsit de voinţă. De atunci încolo, Aristide a devenit şi mai ţepos. S-a jurat să nu mai ceară niciun ban nimănui, şi şi-a ţinut promisiunea. Ultimele opt zile din lună, Angèle mânca pâine uscată suspinând. Ucenicia asta a desăvârşit îngrozitoarea educaţie a lui Saccard. Buzele lui au ajuns şi mai subţiri; n-a mai făcut prostia să viseze milioanele cu glas tare; plăpânda lui persoană a devenit mută, nemaiavând decât o singură dorinţă, o idee fixă la care se gândea tot timpul.

Când alerga din rue Saint-Jacques la Primărie, tocurile lui scâlciate sunau strident pe trotuare; închizând nasturii redingotei lui ponosite, se izola ca într-un azil de ură şi mutra lui de dihor adulmeca mirosul străzilor. Figură colţuroasă a mizeriei geloase pe care-o vezi hoinărind pe caldarâmul din Paris, plimbându-şi planul de bogăţie şi visul lui de a-l satisface.

Către începutul anului 1853, Aristide Saccard a fost numit funcţionar însărcinat cu întreţinerea drumurilor. Avea salariu patru mii cinci sute de franci. Mărirea asta picase la ţanc; Angèle se prăpădea; micuţa Clotilde era tare palidă. A păstrat mizerabila locuinţă de două camere, sufrageria cu mobilă de nuc, şi dormitorul de acaju, du când în continuare aceeaşi viaţă aspră de tot, nefăcând datorii, nedorind să-şi vâre mâinile în banii altora decât atunci când o să şi le poată vârî până la coate. Şi-a amăgit astfel instinctele, dispreţuind cei câţiva bani primiţi în plus, rămânând la pândă. Angèle s-a simţit foarte fericită. Şi-a cumpărat câteva zdrenţe, a făcut friptură în fiecare zi. Nu mai înţelegea deloc mâniile mute ale soţului ei, nici mutrele posomorâte de om urmărind rezolvarea vreunei probleme îngrozitoare.

Aristide urma sfaturile lui Eugène: asculta şi privea. Când s-a dus să-i mulţumească pentru avansare, fratele său a înţeles că avusese loc în el o schimbare violentă; l-a felicitat pentru ceea ce el numea frumoasa comportare. Funcţionarul, pe care-l rodea invidia în sinea lui, devenise docil şi insinuant. În câteva luni, a ajuns un actor prodigios. I se trezise întreaga lui vervă de meridional, şi-şi desăvârşise arta în aşa fel, încât colegii lui de la Primărie îl considerau un băiat bun pe care gradul apropiat de rudenie cu un deputat îl desemna de dinainte pentru vreun post mare. Datorită aceluiaşi grad de rudenie, şefii îi acordau bunăvoinţa lor. Avea astfel un soi de autoritate superioară funcţiei sale, ce-i permitea să deschidă anumite uşi şi să-şi vâre nasul în unele dosare, fără să pară indiscret. Doi ani, a tot fost văzut învârtindu-se încoace şi încolo pe toate coridoarele, tândălind prin toate sălile, sculându-se de

douăzeci de ori pe zi ca să vorbească cu vreun coleg, să ducă un ordin, să facă o plimbare prin birouri, eternele plimbări ce-i făceau pe colegii săi să spună: „Afurisitul ăsta de provensal! Nu poate sta locului: are argint viu în picioare.” Prietenii intimi îl considerau un leneş, şi onorabilul bărbat râdea, când îl acuzau că nu căuta decât să fure câteva minute de la administraţie. N-a comis niciodată greşeala s-asculte pe la uşi; dar avea un mod hotărât de-a deschide uşile, de-a traversa încăperile, cu vreo hârtie în mână, părând preocupat, mergând aşa de încet şi de regulat, încât nu pierdea niciun cu vânt din discuţie. Asta a fost o tactică genială; în cele din urmă discuţiile nu s-au mai întrerupt atunci când trecea funcţionarul activ, care se strecura în umbra birourilor, părând atât de preocupat de treaba lui. A mai avut şi o altă metodă; era extrem de amabil, oferindu-se să-şi ajute colegii de cum rămâneau în urmă cu lucrările şi atunci studia registrele, documentele ce-i cădeau sub ochi, cu o calmă afecţiune. Dar unul dintre micile lui păcate era cel de-a se împrieteni cu servitorii de la birou. Ajunsese să le strângă şi mâna. Îi punea să vorbească ore întregi, între două uşi, râzând înfundat, povestindu-le verzi şi uscate, provocându-i să-i facă confidenţe. Oamenii aceştia cumsecade îl adorau, spunând despre el: „Uite şi unul care nu-i mândru!” De cum se-ntâmpla vreun tărăboi, era informat cel dintâi. Şi astfel, după doi ani, aflase toate tainele Primăriei. Cunoştea tot personalul până la ultimul lampagiu, şi toate hârţoagele până la notele de plată ale spălătoreselor.

Pentru un om ca Aristide Saccard, Parisul oferea, în clipa aceea, spectacolul cel mai interesant. Imperiul se proclamase de curând, după faimoasa călătorie în care prinţul-preşedinte reuşise să stârnească entuziasmul câtorva departamente bonapartiste. Tribuna şi ziarele tăcuseră. Societatea, salvată încă o dată, se felicita, se odihnea, sculându-se târziu, acum când era ocrotită de-un guvern puternic, ce-o scutea până şi de grija de-a mai gândi şi de a-şi rândui afacerile. Cea mai importantă

preocupare a societăţii erau distracţiile cu care să-şi treacă timpul. După fericita expresie a lui Eugène Rougon, Parisul se aşeza la masă şi visa orgii la desert. Politica înspăimânta, ca un drog periculos. Spiritele obosite reveneau la afaceri şi plăceri. Cei care aveau bani îi dezgropau, iar cei ce nu-i aveau căutau comori uitate prin colţuri. În fundul gloatei zgomotoase, era un fâşâit surd, un zgomot de monede de cinci franci, de râsete limpezi de femei, de ţiuituri slabe încă de veselă şi de sărutări. În liniştea cea mare a ordinei, în pacea umilită a stăpânirii celei noi, circulau tot felul de zvonuri plăcute, de promisiuni nemaipomenite şi voluptuoase. Parc-ai fi trecut prin faţa vreuneia din căsuţele unde perdelele trase cu grijă nu-ţi permit să vezi decât nişte umbre de femei, şi unde auzi cum sună aurul pe marmura şemineurilor. Imperiul avea să facă din Paris casa de desfrâu a Europei. Cei câţiva aventurieri care furaseră de curând un tron aveau nevoie de-o domnie de aventuri, de afaceri veroase, de conştiinţe vândute, de femei cumpărate, de beţii furioase şi universale. Şi, în oraşul în care abia se spălase sângele din decembrie, creştea, încă timidă, nebunia aceea de plăcere ce-avea să arunce patria în temniţa naţiunilor putrede şi dezonorate.

Încă din primele zile, Aristide Saccard simţea cum creşte valul speculaţiei, a cărui spumă avea să acopere tot Parisul. L-a urmărit cum progresează cu profundă atenţie. Se afla chiar în mijlocul acelei ploi fierbinţi de scuzi ce cădeau în cantitate mare pe acoperişurile cetăţii. În eternele sale curse prin Primărie, surprinsese proiectul vast de transformare al Parisului, planul demolărilor, al căilor noi şi al cartierelor improvizate, al acelui formidabil agio la vânzarea terenurilor şi imobilelor, ce stârnea, în cele patru colţuri ale oraşului, bătălia intereselor şi strălucirea luxului excesiv. De atunci încolo, activitatea lui a avut un ţel. Atunci s-a făcut om de treabă. S-a şi îngrăşat puţin, nu mai umbla pe străzi ca un cotoi slab în căutarea vreunei prăzi. La birou, vorbea mai mult şi era mai amabil ca oricând. Fratele său, căruia îi făcea vizite oarecum oficiale, l-a

felicitat că-i folosise sfaturile în mod atât de fericit. Către începutul anului 1854, Saccard i-a mărturisit că avea în vedere mai multe afaceri, dar că i-ar trebui nişte avansuri destul de serioase.

— Cauţi, a spus Eugène.

— Ai dreptate, o să caut, a răspuns fără a se necăji câtuşi de puţin, sau să pară a-şi da seama că fratele son refuza să-i acorde primele fonduri.

Acum îl chinuia gândul acestor prime fonduri. Îşi făcuse un plan; îl perfecţiona în fiecare zi. Dar primele mii de franci nu puteau fi găsite. Dorinţa de a le găsi s-a îndârjit şi mai tare; nu s-a mai uitat la oameni decât într-un fel nervos şi profund ca şi când ar fi căutat în primul trecător pe cel ce-i va da bani împrumut. Acasă, Angèle îşi ducea în continuare viaţa ei ştearsă şi fericită. El pândea ocazia, şi râsetele lui de om cumsecade au devenit mai stridente pe măsură ce ocazia întârzia să apară.

Aristide avea o soră la Paris. Sidonie Rougon se măritase cu secretarul unui avocat din Plassans şi veniseră împreună să încerce a face negoţ cu fructe din sud, pe rue Saint-Honoré. Când a regăsit-o fratele ei, soţul dispăruse, şi magazinul fusese mâncat de mult. Locuia pe rue du Faubourg-Poissonière, într-un mic apartament de trei camere, la mezanin. Închiriase şi prăvălia de jos, de sub apartamentul ei, o prăvălie îngustă şi misterioasă, în care pretindea că făcea negoţ cu dantele; în vitrină erau, într-adevăr, bucăţi de dantele cu găurele şi dantele de Valenciennes, agăţate de vergele de fier aurite, dar, înăuntru, părea o anticameră, cu lambriuri lucioase, nici urmă de mărfuri. Uşa şi vitrina aveau perdele uşoare care, ferind prăvălia de privirile celor din stradă, îi dădeau înfăţişarea discretă şi voalată a unei săli de aşteptare, ce se deschidea spre vreun templu necunoscut. Rareori vedeai intrând vreo clientă la doamna Sidonie; de cele mai multe ori, clanţa era luată. În cartier, povestea că se ducea singură să-şi prezinte dantelele femeilor bogate. Spunea că numai din cauza modului cum era alcătuit apartamentul închiriase şi prăvălia ce comunica cu el printr-o scară

ascunsă în zid. Într-adevăr, negustoreasa de dantele era tot timpul plecată; de zece ori pe zi o vedeai plecând şi întorcându-se grăbită. Nu se limita, de altfel, la negoţul cu dantele; folosea şi apartamentul de la mezanin, umplându-l cu solduri adunate Dumnezeu ştie de unde. Acolo vânduse obiecte de cauciuc, paltoane, pantofi, bretele şi altele; apoi au apărut succesiv un nou ulei pentru creşterea părului, aparate ortopedice, un ibric de cafea automat, o invenţie brevetată, cu exploatarea căruia s-a chinuit tare mult. Când a venit s-o vadă fratele ei, plasa piane, apartamentul de la mezanin fiind plin de astfel de instrumente; erau piane până şi în dormitor, o încăpere aranjată cochet, care contrasta cu harababura din celelalte încăperi. Avea o metodă perfectă de-a ţine cele două negoţuri; clienţii care veneau pentru mărfurile de la mezanin intrau şi ieşeau pe poarta cea mare a casei de pe rue Papillon; trebuia să afli taina scăriţei ca să cunoşti traficul în parte dublu al negustoresei de dantele. La mezanin, se numea doamna Touche, după numele soţului, aşa că în general i se spunea doamna Sidonie.

Doamna Sidonie avea treizeci şi cinci de ani; dar se îmbrăca cu atâta nepăsare, era aşa de lipsită de feminitate în felul ei de-a se purta, c-ai fi considerat-o mai bătrână. Ce-i drept, nu avea vârstă. Purta mereu aceeaşi rochie neagră, roasă pe la cute, boţită şi albită de-atâta purtare, semănând cu robele de avocaţi uzate la bară. Cu o pălărie neagră îndesată pe frunte ce-i ascundea părul, încălţată cu pantofi grosolani, alerga pe străzi, cu un coşuleţ pe braţ, ale cărui mânere erau cârpite cu sfoară. Coşul, pe care-l purta totdeauna cu ea, era ceva rar. Când îl deschidea puţin, ieşeau din el tot felul de eşantioane, agende, portofele, dar mai ales o grămadă de hârtii timbrate, a căror scriere neciteaţă o descifra cu o deosebită dibăcie. Era şi curtier şi portărel. Trăia în lumea poliţelor expirate, a dărilor în judecată, a execuţiilor prin portărei; după ce plasase vreo pomadă sau dantelă de zece franci, dobândea încrederea clientei sale, ajungând omul ei de afaceri, alergând pentru ea pe la funcţionarii tribunalelor, pe la

avocaţi şi judecători. Umbla aşa dintr-un loc într-altul săptămâni întregi cu dosare în fundul coşului, ostenindu-se grozav, alergând de la un capăt al Parisului la celălalt, tropăind în mod egal, fără a lua vreodată trăsura. Ar fi fost greu de spus ce avantaje avea din asemenea meserie; mai întâi o făcea din plăcerea instinctivă pentru afacerile veroase, plăcerea pentru şicane avocăţeşti; apoi avea o mulţime de beneficii: dineuri mai peste tot, monede de un franc strânse de ici şi de colo. Dar cel mai important câştig erau tot confidenţele ce i se făceau pretutindeni şi indicaţiile loviturilor bune şi chilipirurilor. Trăind pe la alţii, ocupându-se de afacerile altora, era un adevărat repertoriu viu de oferte şi cereri. Ştia unde era o fată de măritat, o familie care avea nevoie de trei mii de franci, un domn bătrân care era dispus să împrumute cele trei mii de franci, dar pe garanţii solide şi cu dobânzi mari. Ştia şi lucruri mai delicate: cunoştea tristeţea unei doamne blonde pe care soţul n-o înţelegea, şi care spera s-o înţeleagă cineva; dorinţa secretă a unei mame ce visa să-şi căpătuiască domnişoara în chip avantajos; gusturile unui anumit baron pentru micile supeuri şi fetele foarte tinere. Şi colporta, zâmbind discret, cererile şi ofertele; făcea multe leghe ca să mijlocească o întrevedere; îl trimitea pe baron la mamă, îl hotăra pe domnul cel bătrân să împrumute cele trei mii de franci familiei în suferinţă, găsea o consolare doamnei celei blonde şi un soţ nu prea scrupulos fetei de măritat. Dar avea şi afaceri mari, afaceri pe care le putea spune sus şi tare, şi cu care le împuia urechile oamenilor pe care-i întâlnea: un proces lung pe care o nobilă familie ruinată o însărcinase să-l urmărească, şi o datorie a Angliei faţă de Franţa, de pe vremea Stuarţilor, a cărei cifră, împreună cu dobânzile, ajungea aproape la trei miliarde. Datoria asta de trei miliarde era ideea ei fixă; explica cu mare lux de amănunte cazul, făcând un întreg curs de istorie, şi obrajii ei de obicei fleşcăiţi şi galbeni ca ceara i se îmbujorau de entuziasm. Uneori, între un drum pe la vreun portărel şi vreo vizită la o prietenă, plasa un ibric, o manta de ploaie, vindea un cupon de dantelă, închiria un pian. N-avea altă

grijă. Apoi alerga repede la prăvălie, unde avea întâlnire cu vreo clientă ca să vadă o dantelă de Chantilly. Clienta sosea, se strecura ca o umbră în prăvălia discretă cu perdelele trase. Şi nu rareori se-ntâmpla ca un domn, intrând pe poarta cea mare de pe rue Papillon, să vină în acelaşi timp ca să vadă pianele doamnei Touche la mezanin.

Doamna Sidonie nu se-mbogăţea pentru că adesea lucra de dragul artei. Plăcându-i modul în care se judecau procesele, uitându-şi afacerile ei pentru cele ale altora, era devorată de portărei, ceea ce, de altfel, îi procura nişte bucurii pe care le au numai persoanele cărora le plac procesele. Feminitatea ei dispărea; nu mai era decât un agent de afaceri, un plasator ce bătea trotuarele Parisului la orice oră, cu cele mai dubioase mărfuri în coşul ei legendar, vânzând de toate, visând miliarde, şi ducându-se să intenteze un proces la tribunal, în numele vreunei cliente favorite, pentru o contestaţie de zece franci. Mică, slabă, palidă, îmbrăcată cu rochia aceea neagră urâtă ce părea confecţionată din toga unui avocat, se zbârcise, şi, văzând-o cum aleargă pe lângă case, părea un trepăduş deghizat în fată. Tenul ei avea jalnica paloare a hârtiei timbrate. Buzele abia zâmbeau, pe când ochii păreau că înoată în harababura negoţurilor, a preocupărilor de tot felul cu care-şi împuiase creierul. Timidă şi discretă, de altfel, mirosind întrucâtva a confesional de spovedanie şi cabinet de moaşă, devenea blândă şi maternă ca o călugăriţă căreia, după ce renunţase la afecţiunile acestei lumi, îi era milă de suferinţele din dragoste. Nu vorbea niciodată de soţul ei, cum nu vorbea nici de copilărie, de familie sau de interesele ei. Un singur lucru nu-l vindea, pe sine; nu pentru c-ar fi avut scrupule, ci pentru că nu-i venise ideea unui astfel de târg. Era seacă precum o factură, rece ca un protest, indiferentă şi banală în fond ca ajutorul unui portărel.

Proaspăt descins din provincie, la început, Saccard n-a putut pătrunde în delicatele profunzimi ale numeroaselor meserii ale doamnei Sidonie. Cum făcuse un an de drept, i-

a vorbit într-o zi despre cele trei miliarde, gravă, aşa că el şi-a făcut o proastă idee despre inteligenţa ei. A venit să scotocească prin colţurile apartamentului de pe rue Saint-Jacques, a cântărit-o cu privirea pe Angèle, şi n-a mai apărut decât atunci când treburile ei o aduceau în cartier, şi simţea nevoia să vorbească din nou despre cele trei miliarde. Angèlei îi plăcuse povestea datoriei engleze. Negustoreasa revenea la ideea ei fixă, făcând să curgă şiroaie de aur vreun ceas. Asta era ţicneala acestei minţi debile, dulcea nebunie cu care se-mbăta în viaţa ei pierdută în traficuri mizerabile, momeala magică cu care se-mbăta odată cu ea şi pe cele mai încrezătoare din clientele ei. Foarte convinsă, de altfel, vorbea în cele din urmă de cele trei miliarde ca despre o avere personală, pe care judecătorii vor trebui să i-o restituie mai devreme sau mai târziu, ceea ce conferea o minunată aureolă bietei pălării negre, pe care se bălăbăneau câteva violete decolorate pe nişte tije de alamă ce se zăreau. Angèle căsca ochii mari de tot. De mai multe ori, i-a vorbit cu respect soţului despre cumnata ei, spunând că doamna Sidonie o să-i îmbogăţească poate într-o zi. Saccard dădea din umeri; fusese în Faubourg Poissonnière să vadă prăvălia şi apartamentul de la mezanin, şi nu presimţise acolo decât un apropiat faliment. A vrut să afle părerea lui Eugène despre sora lor; dar acesta, devenit grav, s-a mulţumit să răspundă că n-o vedea niciodată, că ştia că-i foarte deşteaptă, puţin cam compromiţătoare poate. Totuşi, când Saccard s-a dus la fratele lui, după câtva timp, în rue de Penthièvre, i s-a părut că vede rochia neagră a doamnei Sidonie ieşind de-acolo şi alergând repede pe lângă case. A fugit, dar n-a mai putut găsi rochia neagră. Cu înfăţişarea ei oarecare, negustoreasa se pierduse prin mulţime.

A rămas gânditor, şi din clipa aceea a studiat-o pe sora lui cu mai multă atenţie. Nu după multă vreme, a descoperit imensa muncă a acestei fiinţe palide şi obscure, a cărei figură întreagă părea a se uita cruciş şi a se volatiliza. A dobândit respect pentru ea. În vinele ei curgea într-adevăr sângele familiei Rougon. A recunoscut în ea

pofta de bani, nevoia de-a băga intrigi caracteristice familiei; numai că, la ea, datorită mediului în care îmbătrânise, în Parisul unde probabil că-şi căutase dimineaţa pâinea neagră pentru seara, temperamentul comun se modificase ca să producă straniul hermafrodism al femeii devenită fiinţă neutră, om de afaceri şi totodată codoaşă.

După ce-şi întocmise planul, când a început Saccard să caute primele fonduri, s-a gândit fireşte la sora lui. Ea a dat din cap, a suspinat vorbind de cele trei miliarde. Dar funcţionarul nu tolera nebunia ei, zgâlţâind-o zdravăn de fiecare dată când revenea la datoria Stuarţilor; i se părea că visul acesta făcea de ocară o inteligenţă atât de practică. Doamna Sidonie, care îndura cele mai amare ironii fără a-şi zdruncina convingerile, i-a explicat apoi extrem de lucidă că n-o să găsească niciun ban, deoarece nu putea da nicio garanţie. Discuţia avea loc în faţa Bursei, unde ea avea să-şi joace economiile. Puteai fi sigur c-o găseşti, pe la ora trei, sprijinită de grilaj, în stânga, unde era biroul poştei; acolo asculta indivizi dubioşi şi obscuri ca şi ea. Când s-au despărţit, a murmurat cu vocea dezolată: „Ah! dacă n-ai fi însurat!…” Ezitarea asta, al cărei sens complet şi exact n-a vrut să-l afle, l-a lăsat pe Saccard extrem de visător.

Lunile s-au scurs, nu de mult se declarase războiul din Crimeea. Parisul, pe care un război îndepărtat nu-l impresiona, s-a aruncat şi mai furios în speculaţii şi vicii. Rozându-şi unghiile, Saccard asista la furia crescândă pe care-o prevăzuse. Ciocanele bătând aurul pe nicovala uriaşelor cuptoare îl făceau să se zguduie de furie şi de nerăbdare. Inteligenţa şi voinţa lui erau într-o asemenea tensiune că trăia ca-n vis, ca un somnambul ce se plimba pe marginea acoperişurilor stimulat de-o idee fixă. Aşa că a fost surprins şi iritat când, într-o seară, a găsit-o pe Angèle bolnavă şi culcată. Viaţa familiei, regulată ca un ceasornic, se tulbura, ceea ce l-a exasperat ca o răutate calculată a destinului. Biata Angèle se văicărea încetişor; răcise, şi încă foarte tare. Când a venit doctorul, a părut foarte neliniştit; pe palier, i-a spus soţului că avea pneumonie şi nu garanta

pentru ea. De atunci încolo, funcţionarul a îngrijit bolnava fără mânie; nu s-a mai dus la slujbă, a rămas lângă ea, privind-o cu o expresie nelămurită, când dormea, roşie din cauza fierbinţelii, gâfâind. În ciuda treburilor ei zdrobitoare, doamna Sidonie a venit în fiecare seară să facă ceaiuri, pretinzând că erau grozave. Pe lângă toate meseriile ei, o făcea şi pe sora de caritate din vocaţie, complăcându-se în suferinţă, leacuri şi cele mai mâhnite discuţii de la paturile muribunzilor. Şi părea să aibă o caldă prietenie faţă de Angèle; iubea femeile, linguşindu-le mult, fără-ndoială pentru plăcerea ce-o dăruiau bărbaţilor; având pentru ele atenţiile delicate pe care negustoresele le au faţă de lucrurile preţioase din vitrină, numindu-le „puicuţa mea”, „preafrumoasa mea”, gângurea, pălind în faţa lor ca un îndrăgostit în faţa iubitei. Deşi nu spera să tragă vreun folos de pe urma Angèlei, o mângâia ca şi pe celelalte, din principiu. Când tânăra femeie a căzut la pat, efuziunile doamnei Sidonie au devenit lacrimogene, umplând liniştita odaie cu prezenţa ei devotată. Fratele ei se uita la ea cum se-nvârtea. cu buzele strânse, cuprins parcă de-o durere mută.

Boala s-a agravat. Într-o seară, doctorul le-a spus că bolnava nu va rezista până dimineaţă. Doamna Sidonie venise devreme, preocupată, uitându-se când la Aristide, când la Angèle cu ochii plini de lacrimi, scânteietori. După ce a plecat doctorul, a făcut lampa mai mică, şi s-a lăsat o mare tăcere. Moartea pătrundea încet în camera caldă şi umedă, unde răsuflarea neregulată a muribundei părea tic-tacul unei pendule al cărei mecanism se strică. Doamna Sidonie renunţase la leacuri, lăsând boala să-şi urmeze cursul. Se aşezase în faţa şemineului, lângă fratele ei, care risipea tăciunii cu mâna febrilă, privind fără voie spre pat. Apoi, enervat parcă de atmosfera grea, de jalnicul spectacol, s-a retras în încăperea alăturată. Acolo o închiseseră pe micuţa Clotilde, care se juca cu păpuşa, foarte cuminte, pe-o bucată de covor. Fetiţa îi zâmbea, când doamna Sidonie, strecurându-se în spatele lui, l-a tras

într-un colţ, vorbindu-i pe şoptite. Uşa rămăsese deschisă. Se auzea horcăitul uşor al Angèlei.

— Biata ta soţie... plângea în hohote negustoreasa, cred că de-acum totul s-a terminat. Ai auzit ce-a spus doctorul?

Saccard s-a mulţumit să plece capul lugubru.

— A fost o fiinţă bună, a continuat soră-sa, vorbind de parcă Angèle murise. O să găseşti femei mai bogate, mai deprinse cu lumea; dar n-o să găseşti asemenea suflet.

Şi cum se oprise, ştergându-şi ochii, părând a căuta o legătură:

— Ai să-mi spui ceva? a întrebat Saccard direct.

— Da, m-am ocupat de tine, pentru ce ştii tu, şi cred c-am descoperit... Dar, în asemenea clipă... Vezi, mi s-a frânt inima.

Şi iar şi-a şters ochii. Saccard a lăsat-o în pace, fără să spună nicio vorbă. Atunci ea s-a hotărât:

— Este o tânără pe care vor s-o mărite imediat, a spus. Scumpa copilă a avut o nenorocire. O mătuşă ar face nişte sacrificii...

Se întrerupea, văicărindu-se mereu, vorbea hohotind, de parc-ar fi jelit-o mereu pe biata Angèle. Asta ca să-l întărite pe fratele ei, împingându-l să-i pună întrebări ca să nu-şi asume întreaga răspundere privind oferta pe care voia să i-o facă. Într-adevăr, funcţionarul fusese cuprins de-o iritare surdă.

— Termină odată! a strigat. De ce vor s-o mărite?

— Ieşea de la pension, a continuat soră-sa cu voce plângăcioasă, un bărbat a nenorocit-o, la ţară, la părinţii unei prietene. De curând, tatăl a observat păcatul. A vrut s-o ucidă. Ca să salveze scumpa copilă, mătuşa s-a aliat cu ea, şi amândouă i-au spus o poveste părintelui: i-au povestit că vinovatul e un băiat cinstit care nu doreşte decât să repare rătăcirea lui de-o clipă.

— Atunci, spuse Saccard surprins şi oarecum supărat, bărbatul de la ţară se va-nsura cu fata?

— Nu, nu poate, că-i însurat.

A urmat o tăcere. Horcăitul Angèlei era şi mai dureros în atmosfera înfiorată. Micuţa Clotilde nu se mai juca; se uita

la doamna Sidonie şi la tatăl ei cu ochii mari, de copil visător, ca şi când ar fi-nţeles vorbele lor. Saccard a început să pună scurte întrebări:

— Câţi ani are fata?

— Nouăsprezece.

— De când e însărcinată?

— De trei luni. Bineînţeles c-o să avorteze.

— Familia e bogată şi onorabilă?

— Veche burghezie. Tatăl a fost magistrat. Avere foarte mare.

— Ce fel de sacrificii va face mătuşa?

— O sută de mii de franci.

A urmat o nouă tăcere; doamna Sidonie nu se mai smiorcăia; făcea o afacere, vocea ei dobândise sunete metalice, ca aceea a unei vânzătoare care face un târg. Privind-o fără să ridice ochii, fratele ei a adăugat cu oarecare ezitare:

— Şi tu ce vrei?

— O să vedem mai târziu, a răspuns. Ai să-mi faci şi tu un serviciu, la rândul tău.

A aşteptat câteva secunde; şi cum el tăcea, l-a întrebat pe şleau:

— Ei bine, ce-ai hotărât? Bietele femei sunt dezolate. Vor să-mpiedice scandalul. Au promis să divulge mâine tatălui numele vinovatului... Dacă accepţi, am să le trimit mâine o carte de vizită de-a ta printr-un comisionar.

Saccard a părut că se trezeşte dintr-un vis; a tresărit, s-a întors cu teamă spre odaia alăturată, unde i se păruse c-ar fi auzit un zgomot uşor.

— Dar nu pot, a spus cu spaimă, ştii bine că nu pot...

Doamna Sidonie îl privea fix, îngheţată şi dispreţuitoare. Tot sângele familiei Rougon, toate poftele mari îi năvăliseră în cap. A luat o carte de vizită din portofel şi i-a dat-o soră-sii, care a pus-o în plic, după ce a şters cu grijă adresa. După aceea a coborât. Era abia ora nouă.

Rămas singur. Saccard s-a dus să-şi lipească fruntea de geamul îngheţat. Uitând de toate, începuse să bată toba cu vârful degetelor pe fereastră. Dar era o noapte aşa de

întunecoasă, întunericul era atât de straniu afară, că i s-a făcut rău şi s-a întors maşinal în încăperea în care Angèle îşi dădea sufletul. O uitase; când a regăsit-o pe jumătate ridicată pe perne, a fost profund tulburat; avea ochii deschişi mari, de parcă un flux de viaţă i-ar fi îmbujorat obrajii şi i-ar fi colorat buzele. Micuţa Clotilde, tot cu păpuşa în braţe, stătea pe marginea patului; cum tatăl întorsese spatele, se strecurase repede în odaia aceea din care o scoseseră, şi în care o împinsese mai apoi curiozitatea ei veselă de copil. Saccard, având în minte povestea soră-sii, şi-a văzut visul năruit. Probabil că în ochii lui a sticlit un gând năprasnic. Înspăimântată, Angèle a vrut să se arunce în fundul patului, la perete; dar moartea venise, trezirea aceea în agonie era suprema ţâşnire a lămpii ce se stinge. Muribunda nu s-a mai putut mişca; s-a prăbuşit, cu ochii mari aţintiţi tot asupra soţului ei, ca şi când i-ar fi supravegheat mişcările. Saccard, care bănuise că-i o înviere diabolică, ce o inventase destinul ca să-l ţintuiască în mizerie, s-a liniştit văzând că nenorocita nu mai avea de trăit niciun ceas. N-a mai simţit decât o insuportabilă tortură morală. Ochii Angèlei i-au mărturisit că auzise discuţia dintre soţul ei şi doamna Sidonie şi că se temea să n-o strângă de gât, dacă nu murea destul de repede. Şi mai era în ochi groaznica uimire a unei firi blânde şi inofensive ce-şi dădea seama, în ultima clipă, de mârşăviile lumii, tremurând la gândul că petrecuse atâţia ani lângă un bandit. Încet-încet, privirea ei s-a făcut mai blândă; nu se mai temea, probabil că-l iertase pe mizerabil, gândind că se lupta de-atâta amar de vreme pentru avere. Saccard, urmărit de privirea muribundei, în care desluşise o dojană aşa de mare, se sprijinea de mobile, căutând locurile umbrite ale încăperii. Apoi, sfârşit, voind să alunge coşmarul ce-l înnebunea, a înaintat în lumina lămpii. Dar Angèle i-a făcut semn să nu vorbească. Se uita mereu la el cu neliniştea aceea înspăimântată, în care acum apăruse şi o promisiune de iertare. Atunci s-a aplecat s-o ia în braţe pe Clotilde ca să-o ducă în cealaltă cameră. Dar printr-o mişcare a buzelor i-a interzis şi asta. A pretins să rămână

acolo. S-a stins încetişor, fără să-şi ia privirea de la el şi, pe măsură ce el se îngălbenea mai tare, privirea ei devenea mai blândă. Odată cu ultimul suspin, îl iertă. A murit aşa cum trăise, domol, dându-se la o parte în moarte, cum se dăduse la o parte în viaţă. Saccard a rămas tremurând în faţa ochilor moartei, tot deschişi, urmărindu-l până şi în imobilitatea lor.

Pe-un colţ de cearşaf, micuţa Clotilde îşi legăna păpuşa, încetişor, să nu-şi trezească mama.

Când s-a întors doamna Sidonie, totul se sfârşise. A închis ochii Angèlei cu un deget, ca o femeie obişnuită cu asemenea lucru, ceea ce l-a uşurat foarte tare pe Saccard. Apoi, după ce a culcat fetiţa, a aranjat cât ai bate din palme camera mortuară. După ce a aprins două lumânări pe comodă, trăgând cu grijă cearşaful moartei până sub bărbie, s-a uitat mulţumită în jurul ei şi s-a întins într-un fotoliu, unde a moţăit până dimineaţa. Saccard şi-a petrecut noaptea în camera de-alături, făcând anunţurile de înmormântare. Uneori se oprea şi, fără să-şi dea seama, înşira coloane de cifre pe bucăţele de hârtie.

Seara, după înmormântare, doamna Sidonie l-a luat pe Sacard la ea în apartamentul de la mezanin. Acolo s-au pus la cale lucruri mari. Funcţionarul a hotărât s-o trimită pe micuţa Clotilde la unul dintre fraţii săi, Pascal Rougon, care era medic la Plassans, şi trăia singur, pasionat de ştiinţă, şi care se oferise în mai multe rânduri s-o ia pe nepoata lui ca să-i mai înveselească liniştita casă de savant. După aceea, doamna Sidonie l-a făcut să-nţeleagă că de-acum încolo nu mai putea sta în locuinţa de pe rue Saint-Jacques. I-ar putea închiria pentru o lună un apartament mobilat elegant, în apropierea Primăriei; va încerca să-l găsească într-o casă burgheză, ca să pară că mobilele sunt ale lui. Iar cele din locuinţa de pe rue Saint-Jacques ar putea fi vândute, ca să se şteargă astfel şi ultimele urme ale trecutului. Cu banii aceia şi-ar putea cumpăra un trusou şi haine decente. Peste trei zile, Clotilde a fost dată în grija unei doamne bătrâne care tocmai pleca în sud. Şi Aristide Saccard, victorios, cu obrajii rumeni, şi parcă îngrăşat în trei zile de cele dintâi

zâmbete ale averii, s-a instalat în cartierul Marais, pe strada Payenne, într-o casă austeră şi respectabilă, într-un apartament cochet de cinci camere, unde se plimba în papuci brodaţi. Era locuinţa unui tânăr abate, plecat pe neaşteptate în Italia, a cărui servitoare primise ordin să găsească un chiriaş. Servitoarea era prietenă cu doamna Sidonie, care avea o slăbiciune pentru preoţi; îi iubea, aşa cum iubea femeile, din instinct, stabilind poate unele afinităţi nervoase între sutane şi fustele de mătase. De acum încolo,

Saccard era gata; şi-a compus rolul cu o artă subtilă; aşteptând nepăsător greutăţile şi neajunsurile situaţiei pe care o acceptase.

În îngrozitoarea noapte de agonie a Angèlei, doamna Sidonie povestise cu exactitate în câteva cuvinte cazul familiei Béraud Du Châtel. Capul familiei, domnul Béraud Du Châtel, un bătrân înalt de şaizeci de ani, era ultimul vlăstar al unei vechi familii de burghezi ale căror titluri datau de mai multă vreme decât cele ale unor familii de nobili. Unul dintre strămoşii săi fusese prieten cu Etiénne Marcel. În 1793, tatăl lui a murit pe eşafod, după ce salutase Republica cu tot entuziasmul său de burghez parizian, în vinele căruia curgea sângele revoluţionar al cetăţii. El însuşi era un republican spartan, visând o cârmuire în deplină dreptate şi înţeleaptă libertate. Îmbătrânit în magistratură, unde dobândise o rigiditate şi o severitate de profesie, şi-a dat demisia din funcţia de preşedinte al camerei, în 1851, în timpul loviturii de stat, după ce refuzase să facă parte dintr-o comisie mixtă ce dezonora justiţia franceză. De-atunci, trăia singur şi retras în casa lui boierească de pe Île Saint-Louis, ce se afla la capătul insulei, aproape în faţa palatului Lambert. Soţia lui murise tânără. Probabil că o dramă secretă, a cărei rană sângera încă, întunecase şi mai mult chipul magistratului. Avea o fetiţă de opt ani, Renée, când i s-a prăpădit soţia la naşterea altei fetiţe. Pe a doua, botezată Christine, a luat-o sora domnului Béraud Du Châtel, căsătorită cu notarul Aubertot. Renée a fost dată internă la maici. Doamna

Aubertot, neavând copii, a crescut-o pe Christine cu dragoste de mamă. După moartea soţului ei, a dus fetiţa înapoi la tată, rămânând între bătrânul tăcut şi bălăioara zâmbitoare. Pe Renée au uitat-o la pension. Când venea în vacanţe, făcea aşa o gălăgie în casă, că mătuşa ofta foarte uşurată când o ducea înapoi la călugăriţele ordinului Vizitaţiei, unde era internă de opt ani. A ieşit de la mânăstire la vârsta de nouăsprezece ani, ca să petreacă o vacanţă minunată la părinţii bunei sale prietene Adeline, care aveau, în provincia Nivernais, o proprietate foarte frumoasă. Când s-a întors în octombrie, mătuşa Elisabeth s-a mirat tare de tot când a văzut-o gravă şi aşa de tristă. Într-o seară, a surprins-o cum îşi ascundea hohotele de plâns în pernă, ghemuită în, pat din pricina unei dureri nebune. Cuprinsă de disperare, copila i-a spus o poveste foarte tristă: un bărbat de patruzeci de ani, bogat, însurat, şi a cărui soţie, tânără şi fermecătoare, era acolo, o violase la ţară, fără ca ea să fi-ndrăznit sau să fi ştiut cum să se apere. Mărturisirea asta a îngrozit-o pe mătuşa Elisabeth; s-a socotit vinovată, ca şi când s-ar fi simţit complice; era dezolată că o prefera pe Christine, gândind că biata copilă n-ar fi sucombat dac-ar fi ţinut-o şi pe Renée lângă ea. Începând de atunci, ca să-şi mai domolească chinuitoarea remuşcare, a cărei suferinţă era exagerată de firea ei duioasă, a încurajat-o pe vinovată; a potolit mânia părintelui, căruia i-au dezvăluit amândouă groaznicul adevăr chiar prin precauţiile lor excesive; în spaima grijii, a inventat acel ciudat proiect de căsătorie, ce i se părea c-ar aranja totul, l-ar linişti pe tată şi ar face-o pe Renée să intre din nou în rândul femeilor cinstite, nevoind să vadă latura ruşinoasă nici consecinţele ei fatale.

Niciodată nu s-a ştiut cum a adulmecat doamna Sidonie această afacere bună. Onoarea familiei Béraud lâncezise în coşuleţul ei împreună cu judecăţile tuturor fetelor uşoare din Paris. După ce a aflat povestea, l-a impus aproape pe fratele ei, a cărui soţie era pe moarte. În cele din urmă, mătuşa Elisabeth a crezut că-i era îndatorată acestei femei aşa de blânde şi de umile, şi atât de devotată nenorocitei

de Renée încât să-i aleagă un soţ chiar din familia ei. Prima întâlnire a mătuşii cu Saccard a avut loc în apartamentul de la mezanin de pe rue du Faubourg Poissonière. Funcţionarul, care intrase pe poarta cea mare de pe rue Papillon, văzând-o pe doamna Aubertot intrând prin prăvălie şi pe scăriţă, a înţeles mecanismul ingenios al celor două intrări. A fost plin de tact şi de bună-cuviinţă. A tratat căsătoria ca pe o afacere, dar ca un om de lume care-şi va onora datoriile de la joc. Mătuşa Elisabeth tremura mult mai tare decât el; se bâlbâia, nu îndrăznea să vorbească despre suta de mii de franci promisă. El a fost cel care a adus vorba mai întâi despre bani, cu aerul unui avocat care discută cazul unui client. După părerea lui, o sută de mii de franci era un fond ridicol pentru soţul domnişoarei Renée. A accentuat puţin cuvântul „domnişoară”. Domnul Béraud Du Châtel ar dispreţui şi mai mult un ginere sărac; acuzându-l că i-a sedus fiica pentru avere, poate că i-ar da chiar prin gând să facă o anchetă secretă. Doamna Aubertot, înspăimântată de vorba calmă şi politicoasă a lui Saccard, şi-a pierdut capul, consimţind să dubleze suma, după ce el declarase că n-ar îndrăzni niciodată să ceară mâna lui Renée cu mai puţin de două sute de mii de franci, nedorind a fi considerat un ticălos vânător de zestre. Doamna cea bună a plecat foarte tulburată, nemaiştiind ce să creadă despre un băiat pe care-l indignau asemenea lucruri şi care accepta un astfel de târg.

După prima întâlnire, a urmat o vizită oficială pe care mătuşa Elisabeth i-a făcut-o lui Saccard, în locuinţa de pe strada Payenne. De data asta, venea în numele domnului Béraud. Fostul magistrat refuzase să-l vadă pe „acest bărbat”, cum îl numea pe cel care-i sedusese fiica, până când nu va fi căsătorit cu Renée, căreia îi interzisese de altfel să se ducă să-l vadă. Doamna Aubertot era împuternicită să trateze. Când a văzut luxul funcţionarului, a părut fericită; se temuse ca fratele acelei doamne Sidonie, cu rochiile ei boţite, să nu fie vreun ţopârlan. A primit-o într-un halat de casă delicios. Era momentul când aventurierii loviturii de stat de la 2 decembrie, după ce-şi

achitaseră datoriile, îşi aruncau la gunoi cizmele scâlciate, redingotele ponosite, tăindu-şi barba nerasă de opt zile, făcându-se oameni cumsecade. Saccard intra în fine în bandă, îşi curăţa unghiile şi nu se mai spăla decât cu săruri de baie şi parfumuri nepreţuite. A fost galant; şi-a schimbat tactica, părând extrem de dezinteresat. Când bătrâna doamnă a vorbit despre contract, a făcut un gest, ca şi când ar fi spus că-l interesa prea puţin. De opt zile frunzărea Codul civil, gândindu-se la chestiunea aceea gravă, de care depindea în viitor libertatea lui de gheşeftar.

— Iertare, a spus, să terminăm odată cu chestiunea asta neplăcută a banilor... După părerea mea, domnişoara Renée trebuie să rămână stăpână pe averea ei şi eu stăpân pe-a mea. De asta o să se-ocupe notarul.

Mătuşa Elisabeth a fost de acord cu acest mod de-a vedea lucrurile; tremura de spaimă la gândul că băiatul ăsta, a cărui mână de fier o presimţea vag, ar dori să pună stăpânire pe zestrea nepoatei sale. Apoi a vorbit despre zestre.

— Averea fratelui meu constă mai ales din domenii şi imobile. Nu-i omul care să-şi pedepsească fata tăind din partea ce i-o hărăzise. Îi dă un domeniu în Sologne estimat la trei sute de mii de franci, şi o casă, la Paris, evaluată cam la două sute de mii de franci.

Saccard a fost uluit, nu se aşteptase la o asemenea cifră; s-a întors pe jumătate ca să nu se observe că s-a înroşit.

— Ceea ce face cinci sute de mii de franci, a continuat mătuşa; dar nu vrea să vă ascund că domeniul din Sologne nu aduce decât un câştig de doi la sută.

A zâmbit, făcând din nou gestul acela de dezinteres, vrând să spună că asta nu-l impresiona, deoarece refuza să se amestece în averea soţiei sale. Părea de-o adorabilă nepăsare, în fotoliu, distrat, jucându-se cu papucul de casă, prefăcându-se că ascultă numai din politeţe. Cu bunătatea ei obişnuită, doamna Aubertot vorbea cu greu, alegându-şi cuvintele ca să nu-l jignească. A spus în continuare:

— Pe scurt, vreau să-i fac un dar lui Renée. N-am copii, într-o zi averea mea o să le rămână nepoatelor şi n-o să mă

zgârcesc pentru că una dintre ele e necăjită. Darurile de nuntă erau pregătite pentru amândouă. Darul lui Renée constă din vaste terenuri situate spre Charonne, care valorează cred două sute de mii de franci. Numai că…

Auzind cuvântul teren, Saccard tresărise uşor. Sub prefăcuta lui nepăsare, asculta cu profundă atenţie. Mătuşa Elisabeth s-a tulburat, negăsind cuvintele potrivite, şi a continuat, roşind:

— Numai că doresc ca aceste terenuri să fie trecute pe numele primului copil ce-l va avea Renée. Veţi înţelege ce intenţie am, nu vreau ca acest copil să fie întreţinut de dumneavoastră într-o zi. În cazul când ar muri, Renée va rămâne singura proprietară.

Nici nu s-a clintit, dar sprâncenele lui încordate trădau o mare tulburare interioară. Terenurile din Charonne trezeau în el o mulţime de idei. Doamna a crezut că-l jignise vorbind despre copilul lui Renée, şi a rămas buimăcită, nemaiştiind cum să reia discuţia.

— Nu mi-aţi spus pe ce stradă se află imobilul de două sute de mii de franci? a întrebat, recăpătându-şi tonul de bonomie zâmbitoare.

— Pe rue de la Pépinière, a răspuns, aproape în colţul cu rue d’Astorg.

Această simplă frază a avut asupra lui efectul hotărâtor. Nu şi-a mai putut stăpâni încântarea; şi-a apropiat fotoliul şi, cu volubilitatea lui de provensal, cu vocea lui linguşitoare, a spus:

— Scumpă doamnă, aţi terminat, cât o să mai vorbim de blestemaţii ăştia de bani?… Uitaţi, vreau să mă spovedesc cu toată sinceritatea căci aş fi disperat dacă nu m-aţi stima. Am pierdut-o de curând pe soţia mea, am doi copii pe cap, sunt practic şi rezonabil. Căsătorindu-mă cu nepoata dumneavoastră, fac o afacere bună pentru toată lumea. Dacă mai aveţi unele păreri preconcepute cu privire la mine, o să mă iertaţi mai târziu, când voi fi şters lacrimile fiecăruia, şi voi fi îmbogăţit până şi pe strănepoţii mei. Succesul e o flacără aurită ce purifică totul. Vreau ca însuşi domnul Béraud să-mi întindă mâna şi să-mi mulţumească…

Nu-şi mai dădea seama ce spune. Multă vreme a vorbit aşa, cu un cinism batjocoritor ce ţâşnea uneori sub înfăţişarea lui bonomă. L-a scos în evidenţă pe fratele său, deputatul, pe tatăl său, perceptor remarcabil din Plassans. În cele din urmă, a cucerit-o pe mătuşa Elisabeth care vedea cu bucurie involuntară cum drama din pricina căreia suferea de-o lună se va termina în mâna acestui om iscusit, într-o comedie aproape veselă. S-au înţeles să se ducă la notar a doua zi.

De cum a plecat doamna Aubertot, s-a dus la Primărie, petrecându-şi toată ziua ca să scotocească nişte documente pe care le cunoştea. La notar a obiectat ceva, spunând că zestrea lui Renée compunându-se numai din imobile se temea să n-aibă multe necazuri, şi i se părea înţelept să vândă cel puţin imobilul de pe rue de la Pépinière ca să-i constituie o rentă în registrul cel mare. Doamna Aubertot a dorit să-i vorbească despre asta domnului Béraud Du Châtel, tot zăvorât în apartamentul său. Saccard a alergat până seara. S-a dus pe rue de la Pépinière, s-a plimbat prin Paris îngândurat ca un general în ajunul bătăliei decisive. A doua zi, doamna Aubertot a spus că domnul Béraud Du Châtel o lăsase pe ea să hotărască. Contractul s-a alcătuit pe baza celor discutate. Saccard aducea două sute de mii de franci, Renée avea ca zestre domeniul din Sologne şi imobilul de pe rue de la Pépinière, pe care se angaja să-l vândă; afară de asta, în cazul morţii primului ei copil, rămânea singura proprietară a terenurilor din Charonne dăruite de mătuşa ei. Contractul s-a întocmit pe baza regimului separării de bunuri care lăsa soţilor întreaga administrare a averii lor. Mătuşa Elisabeth, care-l asculta atentă pe notar, a părut mulţumită de acest regim ale cărui dispoziţii păreau că-i asigură independenţă nepoatei sale, punând averea ei la adăpostul oricărei ispite. Saccard zâmbea vag, văzând cum doamna cea bună aproba fiecare clauză cu un semn al capului. Căsătoria s-a fixat extrem de repede.

Când totul s-a pus la punct, Saccard s-a dus ceremonios să anunţe fratelui său, Eugène, căsătoria cu domnişoara

Renée Béraud Du Châtel. Lovitura asta de maestru l-a mirat pe deputat. Cum şi-a trădat surpriza:

— Mi-ai spus să caut, a zis funcţionarul, am căutat şi am găsit.

La început, derutat, Eugène a întrezărit atunci adevărul. Şi a spus cu vocea lui încântătoare:

— Ei, eşti iscusit... desigur c-ai venit să mă rogi să-ţi fiu martor. Poţi conta pe mine... Dacă trebuie, o s-aduc la nunta ta toată aripa dreaptă din Corpul legislativ; ceea ce o să-ţi dea prestanţă...

Apoi, cum deschisese uşa, vorbind ceva mai încet:

— Ia zi! N-aş vrea să mă compromit prea tare acum, fiindcă trebuie să supunem la vot o lege foarte aspră... Cel puţin nu se vede prea tare că e însărcinată?

Saccard l-a privit cu o asemenea asprime, că Eugène şi-a zis închizând uşa: „Iată o glumă ce m-ar costa scump, dacă n-aş fi un Rougon”.

S-au căsătorit la biserica Saint-Louis-en-Île. Saccard şi Renée nu s-au văzut decât în ajunul acelei zile mari. Întâlnirea a avut loc seara, când s-a întunecat, într-un salon scund din casa boierească a familiei Béraud. S-au cercetat curios. De când se duceau tratative pentru căsătoria ei, Renée redevenise descreierată şi zvăpăiată. Era o fată înaltă, de-o frumuseţe încântătoare şi turbulentă, care crescuse în libertatea capriciilor de la internat. Saccard i s-a părut mic, urât, dar de-o urâţenie chinuită şi deşteaptă ce nu i-a displăcut; el a avut, de altfel, o comportare desăvârşită. Când a văzut-o, s-a strâmbat puţin; desigur că i s-a părut prea înaltă, mai înaltă ca el. Au vorbit puţin, fără nicio jenă. Dacă tatăl ei s-ar fi aflat acolo, ar fi putut crede, într-adevăr, că se cunoşteau de mult, că greşiseră împreună. Mătuşa Elisabeth, care era de faţă, roşea în locul lor.

A doua zi după căsătorie, unde prezenţa lui Eugène Rougon, evidenţiat de-un discurs recent, a constituit un eveniment în Île Saint-Louis, tinerii soţi au fost primiţi de domnul Béraud Du Châtel. Renée a plâns când l-a revăzut pe tatăl ei îmbătrânit, mai grav şi mai posomorit. Saccard,

pe care până atunci nimic nu-l făcuse să-şi piardă cumpătul, a fost îngheţat de răceala şi semiîntunericul apartamentului, de trista severitate a acestui bătrân înalt, ai cărui ochi pătrunzători i s-au părut că-i scormonesc conştiinţa până în străfunduri. Fostul magistrat a sărutat-o pe fiica lui pe frunte, ca şi când i-ar fi spus c-o ierta şi, întorcându-se spre ginerele său, i-a zis simplu:

— Domnule, am suferit mult. Sper c-o să ne faceţi să vă uităm vinovăţia.

I-a întins mâna. Dar Saccard a rămas tremurând. Se gândea că dacă pe domnul Béraud Du Châtel nu l-ar fi înduplecat durerea tragică a ruşinii lui Renée, ar fi distrus dintr-o privire, cu un efort, manevrele doamnei Sidonie. Care, după ce-l pusese pe fratele ei în legătură cu mătuşa Elisabeth, se eclipsase în chip prudent. Nu venise nici măcar la cununie. A fost foarte sincer cu bătrânul, după ce surprinsese în privirea lui surpriza de a-l găsi pe seducătorul fiicei sale mic, urât şi de patruzeci de ani. Tinerii căsătoriţi au fost nevoiţi să-şi petreacă primele nopţi în casa boierească a familiei Béraud. De două luni, o trimiseseră de-acasă pe Christine, ca această copilă de paisprezece ani să nu bănuiască ceva din drama ce se petrecea în casa calmă şi blândă ca o mânăstire. Când s-a întors, a fost foarte buimăcită în faţa soţului surorii sale, pe care l-a găsit, şi ea, bătrân şi urât. Numai Renée părea că nu-şi prea dă seama de vârsta şi de mutra vicleană a soţului ei. Se purta cu el fără a-l dispreţui, dar şi fără a-i arăta vreo afecţiune, extrem de calmă, doar uneori ţâşnea oarecare ironie dispreţuitoare. Saccard se statornicea, instalându-se comod şi prin verva, prin firea lui sinceră, a dobândit, într-adevăr, încet-încet, prietenia tuturor. Când s-au mutat într-un superb apartament, într-o casă nouă de pe rue de Rivoli, privirea domnului Béraud Du Châtel nu mai era mirată, şi micuţa Christine se juca cu cumnatul ei cum te joci cu un prieten. Pe atunci Renée era în luna a patra; soţul avea de gând s-a trimită la ţară, socotind ca mai târziu să nu divulge adevărata vârstă a copilului, când, după previziunile doamnei Sidonie, a pierdut copilul. Se

strânsese aşa de tare ca să nu vadă că era însărcinată, lucru care nici nu se observa de altfel, din fustele ei largi, c-a fost silită să stea în pat câteva săptămâni. El a fost încântat de această întâmplare neprevăzută; în sfârşit, norocul ţinea cu el; făcuse o afacere extraordinară, o zestre splendidă, o femeie atât de frumoasă încât i-ar fi putut obţine o decoraţie în şase luni, şi niciun fel de încurcătură. Cumpăraseră numele lui cu două sute de mii de franci pentru un făt pe care mama nici n-a vrut să-l vadă măcar. De atunci încolo s-a gândit cu plăcere la terenurile din Charonne. Dar, pentru moment, se ocupa cu grijă de-o speculaţie ce-avea să stea la baza averii sale.

Deşi familia soţiei sale avea o situaţie foarte bună, n-a demisionat imediat de la Primărie din postul lui de funcţionar însărcinat cu întreţinerea drumurilor. A pretextat că avea nişte lucrări de terminat, că voia să caute o ocupaţie. În realitate, voia să rămână până la urmă pe câmpul de bătălie unde juca cea dintâi lovitură la cărţi. Se simţea acasă şi putea să trişeze în voie.

Planul de-a face avere al funcţionarului însărcinat cu întreţinerea drumurilor era simplu şi practic. Acum, când avea mai mulţi bani decât visase vreodată pentru a-şi începe operaţiile, socotea să-şi pună în practică intenţiile sale în stil mare. Cunoştea la perfecţie Parisul; ştia că ploaia de aur ce lovea pereţii o să cadă tot mai abundentă în fiecare zi. Cei iscusiţi n-aveau decât să-şi umple buzunarele. Se situase printre ei, ghicind viitorul în birourile Primăriei. Datorită funcţiei sale, aflase cât se poate fura în cumpărarea şi vânzarea imobilelor şi a terenurilor. Era la curent cu toate escrocheriile clasice: ştia cum se poate vinde cu un milion ceea ce costase cinci sute de mii de franci; cum se plăteşte dreptul de-a sparge visteriile statului, care zâmbeşte şi închide ochii; cum, făcând să treacă un bulevard prin mijlocul unui vechi cartier, jonglezi cu casele de şase etaje, în aplauzele tuturor celor înşelaţi. Dar ceea ce făcea din el un jucător straşnic, în momentul acesta încă tulbure, când flagelul speculaţiei nu se afla decât în perioada lui de incubaţie, era faptul că presimţea

mult mai multe chiar decât şefii săi în privinţa viitorului pietrelor de construcţie, şi al ghipsului rezervate Parisului. Scormonise atâta, adunase atâtea indicii, c-ar fi putut prevesti cum vor arăta cartierele cele noi în 1870. Uneori, pe stradă, se uita ciudat la unele case, ca la nişte cunoştinţe a căror soartă, numai de el ştiută, îl emoţiona profund.

Cu două luni înainte de-a muri Angèle, o dusese, într-o duminică, pe Buttes Montmartre. Biata femeie adora să mănânce la restaurant; era fericită, când o aşeza la masă în vreun cabaret de mahala, după o plimbare lungă. În ziua aceea, au luat cina pe vârful acelor coline, într-un restaurant ale cărui ferestre dădeau spre Paris, spre oceanul de acoperişuri albăstrii, ce păreau nişte valuri înghesuite umplând nesfârşita zare. Masa lor se afla în faţa unei ferestre. Spectacolul acoperişurilor din Paris l-a înveselit pe Saccard. La desert, a comandat o sticlă de vin de Burgundia. Zâmbea nemărginirii, era neobişnuit de galant. Şi privirile lui se-ntorceau afectuoase spre marea aceea vie şi mişcătoare, de unde ţâşnea vocea profundă a mulţimilor. Era toamnă; sub marele cer decolorat, lâncezea oraşul, de-un cenuşiu cald şi proaspăt, ici-colo pătat de vegetaţia întunecată, ce părea nişte frunze mari de nufăr înotând pe lac; soarele asfinţea într-un nor roşu şi, în timp ce fondurile se umpleau de-o pâclă uşoară, o ploaie de aur, o boare de aur cădea peste malul drept al oraşului, spre catedrala Madeleine şi spre palatul Tuileries. Parc-ar fi fost colţul fermecat al unei cetăţi din *O mie şi una de nopţi,* cu copaci de smarald, acoperişuri de safir şi sfârleze de rubin. La un moment dat, raza ce luneca între doi nori a strălucit aşa de tare, încât casele păreau că se aprind şi se topesc ca un lingou de aur într-un creuzet.

— Oh! uite, a spus Saccard, râzând ca un copil, în Paris plouă cu monede de douăzeci de franci!

Angèle a început să râdă şi ea, învinuind monedele că nu se lăsau culese uşor. Dar soţul ei se ridicase şi, sprijinindu-şi coatele de pervazul ferestrei, a zis:

— Nu-i aşa că cea care străluceşte acolo e Coloana Vendôme? Uite, mai spre dreapta, catedrala Madeleine... Un cartier frumos, unde-s multe de făcut.. Ah! de data asta, o să ardă tot! Vezi?... Parc-ar fierbe cartierul în alambicul unui chimist.

Vocea lui devenise gravă şi emoţionată. Comparaţia găsită părea să-l fi impresionat tare mult. Băuse vin de Burgundia şi, căzând pe gânduri, a continuat întinzând braţele să-i arate Parisul Angèlei care-şi sprijinise coatele alături de el:

— Da, da, am spus adevărul, nu numai un cartier se va topi, şi-n mâinile celor care vor încălzi şi vor căra hârdăul o să rămână aur. Nătângul ăsta mare de Paris! Ia te uită ce mare-i şi cum doarme în pace. Ce proaste-s marile oraşe! Habar n-au de-armata de cazmale ce-o să le-atace într-o bună dimineaţă, şi unele case boiereşti de pe rue d'Anjou n-ar mai luci aşa de tare în soarele ce asfinţeşte, dac-ar şti că nu mai au de trăit decât vreo trei-patru ani.

Angèle credea că soţul ei glumeşte. Îi plăcea uneori să facă bancuri colosale ce te puneau pe gânduri. Râdea, dar cu oarecare spaimă, când vedea omul acesta mic ridicându-se deasupra uriaşului culcat la picioarele lui şi arătându-i pumnii, dispreţuitor şi ironic.

— Au şi-nceput, a spus în continuare. Dar nu-i decât un fleac. Uite, colo, spre Hale, au tăiat Parisul în patru...

Şi cu mâna lui întinsă, deschisă şi tăioasă ca un satâr, a despicat oraşul în patru părţi.

— Vorbeşti despre rue de Rivoli şi despre bulevardul cel nou pe care-l fac? a întrebat soţia lui.

— Da, marea răspântie a Parisului, cum spun ei. Degajează Luvrul şi Primăria. Astea-s jocuri de copii! Bune să aţâţe pofta publicului. Dansul cel mare o să-nceapă atunci când se va termina prima reţea. A doua va străpunge oraşul în toate părţile, ca să lege mahalalele îndepărtate de prima reţea. Bucăţile tăiate vor pieri în dărâmături. Uite, urmăreşte-mi puţin mâna. De la Boulevard du Temple până la Barrière du Trône, o tăietură; apoi, de partea asta, altă tăietură, de la catedrala

Madeleine la câmpia Monceau; şi-a treia tăietură în acest sens, alta în celălalt, o tăietură ici, o tăietură colo, pretutindeni tăieturi, Parisul ciopârţit de loviturile paloşului, cu vinele deschise, hrănind o sută de mii de muncitori la terasamente şi de zidari, străbătut de admirabile căi strategice, ce vor aşeza forturi de apărare în mijlocul cartierelor vechi.

Se înserase. Mâna lui uscată şi nervoasă tăia mereu în gol. Angèle tremura uşor în faţa acestui cuţit viu, a acestor degete de fier care ciopârţeau fără milă nemărginita grămadă a acoperişurilor întunecate. De-o clipă, se lăsau uşor din înălţimi pâclele zării şi-n închipuirea ei auzea, sub tenebrele ce se adunau în adâncuri, nişte pârâituri îndepărtate, ca şi când mâna soţului ei ar fi făcut într-adevăr tăieturile despre care vorbea, străpungând Parisul de la un capăt la altul, sfărâmând grinzile, strivind pietrele de construcţie, lăsând în urma ei răni lungi şi groaznice de ziduri ce se prăvăleau. Micimea acestei mâini, înverşunându-se asupra uriaşei prăzi, te nelinişтea în cele din urmă; şi, pe când sfâşia fără efort măruntaiele oraşului, părea că dobândise un straniu reflex de oţel, în amurgul albăstrui.

— O să fie şi-o a treia reţea, a continuat Saccard, după oarecare tăcere, parcă vorbindu-şi lui însuşi; care-i prea departe, o văd mai puţin. Am găsit puţine indicii... Dar va fi curată nebunie, galopul infernal al milioanelor, Parisul îmbătat şi distrus!

Iar a tăcut, cu ochii aprinşi aţintiţi asupra oraşului, unde umbrele se rostogoleau tot mai dense. Probabil că-ncerca să pătrundă viitorul acela prea îndepărtat care-i scăpa. Apoi, s-a lăsat noaptea, oraşul nu se mai desluşea, îi auzeau răsuflarea, ca o mare căreia nu-i mai zăreşti decât creasta palidă a valurilor. Ici-colo, mai apăreau câteva ziduri albe; şi, una după alta, flăcările galbene ale felinarelor au pătat întunecimile, asemenea unor stele ce se-aprind pe cerul furtunos.

Angèle şi-a revenit din stânjeneala ce-o cuprinsese şi a continuat gluma soţului ei de la desert.

— Ah! adevărat, a spus zâmbind, ce multe monede de douăzeci de franci au căzut! Uite cum le numără parizienii. Priveşte ce grămezi frumoase se-nşiră la picioarele noastre!

Arăta străzile ce coborau în faţa colinelor Montmartre şi ale căror felinare păreau să-ngrămădească pe două rânduri petele lor de aur.

— Şi-acolo, a strigat, arătând cu degetul o mişunare de astre, cu siguranţă că-i Casieria generală.

Cuvântul ăsta l-a făcut pe Saccard să râdă. Au mai rămas câteva clipe la fereastră, încântaţi de şiroirea „monedelor de douăzeci de franci”, care până la urmă a aprins tot Parisul. Coborând de pe colina Montmartre, fără-ndoială că funcţionarul însărcinat cu întreţinerea drumurilor s-a căit că vorbise atâta. A pus-o pe seama vinului de Burgundia şi a rugat-o pe soţia lui să nu repete „prostiile” debitate; spunea că vrea să se facă om serios.

Saccard studiase de multă vreme cele trei reţele de străzi şi de bulevarde, pe care le dezvăluise, fără să-şi dea seama, destul de exact, Angèlei. După moartea ei, n-a fost supărat că dusese cu ea în groapă sporovăielile de pe colina Montmartre. Acolo era averea lui, în faimoasele tăieturi făcute cu mâna în inima Parisului, şi nu voia să-mpărtăşească nimănui ideea, ştiind că-n ziua prăzii se vor roti destui corbi deasupra oraşului spintecat. Primul său plan era cel de-a cumpăra vreun imobil ieftin, ştiind de dinainte că va fi sortit apropiatei exproprieri, şi să realizeze un beneficiu mare, obţinând o frumoasă despăgubire. S-ar fi hotărât poate să-ncerce aventura fără niciun ban, să cumpere imobilul pe credit ca să capete apoi doar o diferenţă, ca la bursă, când s-a recăsătorit, în schimbul acelei prime de două sute de mii de franci ce i-a fixat şi mărit planul. Acum, îşi făcuse socotelile: cumpăra de la soţia lui, printr-un intermediar, fără s-apară în vreun fel, casa de pe rue de la Pépinière, triplându-şi miza, datorită cunoştinţelor dobândite pe coridoarele Primăriei şi bunelor sale raporturi cu anumite personaje influente. Când mătuşa Elisabeth îi spusese locul casei, tresărise fiindcă era situată chiar în mijlocul traseului unei căi despre care nu se vorbea

încă decât în cabinetul prefectului Senei. Calea aceea cuprinsă pe de-a-ntregul de bulevardul Malesherbes. Era un vechi proiect al lui Napoleon I pe care se gândeau să-l execute, „pentru a da, spuneau persoanele grave, o ieşire normală unor cartiere pierdute în spatele unui labirint de străzi înguste pe povârnişurile colnicelor ce mărgineau Parisul”. Fireşte că fraza oficială nu dezvăluia interesul imperiului pentru dansul scuzilor, pentru acele formidabile debleuri şi rambleuri ce-i ţineau în şah pe muncitori. Într-o zi, Saccard îşi permisese să consulte, în cabinetul prefectului, faimosul plan al Parisului pe care „o mână augustă” trasase cu cerneală roşie căile principale ale celei de-a doua reţele. Trăsăturile de pană însângerate crestau Parisul şi mai adânc decât mâna funcţionarului însărcinat cu întreţinerea drumurilor. Bulevardul Malesherbes, ce dobora superbe case boiereşti, pe rue d’Anjou şi pe rue de la Ville-l’Evêque, şi care avea nevoie de lucrări considerabile de terasament, trebuia să fie străpuns printre primele. Când Saccard s-a dus să vadă imobilul de pe rue de la Pépinière, s-a gândit la seara aceea de toamnă când a luat cina împreună cu Angèle pe colina Montmartre, în timpul căreia căzuse, la asfinţitul soarelui, o ploaie atât de mare de ludovici de aur peste cartierul catedralei Madeleine. A zâmbit, gândindu-se că norul strălucitor se scuturase în curtea lui şi avea să adune monedele de douăzeci de franci.

Pe când Renée, luxos instalată în apartamentul de pe rue de Rivoli, în mijlocul acelui Paris nou unde avea să fie una dintre regine, se gândea la rochiile ei viitoare, obişnuindu-se cu viaţa de mare mondenă, soţul ei se-ngrijea cu evlavie de prima lui afacere mare. Mai întâi a cumpărat de la ea casa de pe rue de la Pépinière, prin intermediul unui oarecare Larsonneau, pe care-l întâlnise scotocind, ca şi el, prin birourile de la Primărie, dar care fusese surprins din prostie, într-o zi pe când cotrobăia prin sertarele prefectului. Larsonneau devenise agent de afaceri, cu biroul în fundul unei curţi negre şi umede în josul străzii Saint-Jacques. Acolo orgoliul şi poftele lui au suferit cumplit. Se

afla în aceeaşi situaţie ca Saccard mai înainte de-a se căsători; spunea şi el că inventase „o maşină de făcut monede de cinci franci”; numai că-i lipseau avansurile ca să-şi folosească invenţia. S-a înţeles dintr-un cuvânt cu fostul său coleg, şi acesta a lucrat aşa de bine, încât a dobândit casa cu o sută cincizeci de mii de franci. După câteva luni, Renée era în mare pană de bani. Soţul n-a intervenit decât ca să-i permită soţiei sale să vândă. După ce s-a făcut târgul, l-a rugat să plaseze pe numele lui o sută de mii de franci, pe care i-a dat cu toată încrederea, ca să-l impresioneze desigur şi să-l facă să închidă ochii asupra celor cincizeci de mii de franci pe care-i păstra în buzunar. A zâmbit viclean; intra în socotelile lui şi faptul c-o s-arunce banii pe fereastră; cei cincizeci de mii de franci, ce-aveau să dispară în dantele şi bijuterii, trebuiau să-i aducă lui un venit de sută la sută. Era aşa de încântat de prima lui afacere, c-a avut cinstea să plaseze într-adevăr cei o sută de mii de franci ai lui Renée şi să-i dea titlurile rentelor. Soţia lui neputându-le înstrăina, era sigur că o să le găsească în cuib, dac-ar fi avut vreodată nevoie.

— Draga mea, o să fie pentru zorzoanele dumitale, a spus galant.

După ce casa a fost a lui, a avut dibăcia s-o vândă din nou de două ori, într-o lună, pe alte nume, mărind preţul de vânzare de fiecare dată. Ultimul cumpărător a plătit nu mai puţin de trei sute de mii de franci. În vremea asta, Larsonneau, care era singurul reprezentant al proprietarilor succesivi, se ocupa de chiriaşi. Refuza neînduplecat să prelungească contractele de închiriere, cu excepţia cazului când aceştia erau de acord cu formidabilele măriri ale chiriei. Chiriaşii, care aflaseră despre apropiata expropriere, erau disperaţi; în cele din urmă acceptau mărirea, mai ales când Larsonneau adăuga, împăciuitor, că va fi fictivă în primii cinci ani. Iar chiriaşii care s-au înfuriat au fost schimbaţi cu nişte creaturi cărora li s-a dat locuinţa pe degeaba şi care au semnat tot ceea li s-a cerut; şi beneficiul a fost dublu: s-a mărit chiria şi despăgubirea cuvenită chiriaşului pentru contract i-a revenit lui Saccard.

Doamna Sidonie a vrut să-şi ajute fratele, instalând într-una dintre prăvăliile de la parter un depozit de piane. Cu ocazia asta, Saccard şi Larsonneau, în înfrigurarea lor, au mers puţin cam departe, inventând registre, falsificând scrisuri, ca vânzarea de piane să ajungă la o cifră enormă. Mai multe nopţi de-a rândul, au zmângălit împreună. După atâta tevatură, valoarea casei s-a triplat. Datorită ultimului act de vânzare, datorită măririi chiriilor, a falşilor chiriaşi şi a negoţului doamnei Sidonie, a putut fi evaluată la cinci sute de mii de franci la comisia de despăgubiri.

Maşinaţiile exproprierii, ale acelui aparat puternic care, timp de cincisprezece ani, a zdruncinat Parisul, aducând averea sau ruina, sunt dintre cele mai simple. De îndată ce se decretează o cale nouă, funcţionarii însărcinaţi cu întreţinerea drumurilor întocmesc planurile parcelelor şi evaluează proprietăţile. De obicei, la imobile, după anchetă, se adună chiriile, putând astfel să stabilească o cifră aproximativă. Comisia despăgubirilor, compusă din membri ai consiliului municipal, oferă totdeauna o sumă mai mică, ştiind că cei interesaţi vor cere mai mult, şi că se vor face concesii mutuale. Dacă nu se pot înţelege, treaba ajunge la un juriu care are depline puteri privind oferta oraşului şi cererea proprietarului sau a chiriaşului expropriat.

Rămas la Primărie, pentru momentul hotărâtor, Saccard a avut o clipă imprudenţa de-a dori să fie desemnat să-şi evalueze casa el singur atunci când au început lucrările la bulevardul Malesherbes. Dar s-a temut să nu paralizeze printr-asta influenţa lui asupra membrilor comisiei de despăgubiri. A manevrat să fie ales un coleg de-al său, un tânăr blând şi zâmbitor, pe nume Michelin, a cărui soţie, de-o frumuseţe fermecătoare, venea uneori să-şi scuze soţul la şefii lui, când lipsea fiind bolnav. Se îmbolnăvea foarte des. Saccard observase că drăguţa doamnă Michelin, care se strecura aşa de umil pe uşile întredeschise, era atotputernică; de fiecare dată când era bolnav, Michelin era avansat, făcea carieră, aşezându-se în pat. Odată când lipsea, cum îşi trimitea nevasta aproape în fiecare

dimineaţă să spună cum se mai simte, Saccard l-a întâlnit de două ori pe bulevardele exterioare, fumând o havană, tot atât de duios şi de încântat ca de obicei. Acest lucru i-a inspirat simpatie pentru acel tânăr bun, pentru fericitul menaj aşa de ingenios şi de practic. Admira toate „maşinile de făcut bani” exploatate cu dibăcie. După ce a aranjat să fie numit Michelin, s-a dus s-o vadă pe fermecătoarea lui soţie, a vrut să i-o prezinte lui Renée, i-a vorbit despre fratele său deputatul, ilustrul orator. Doamna Michelin a înţeles. Din ziua aceea, soţul i-a rezervat colegului Saccard cele mai mieroase zâmbete. Cum acesta nu voia să-i facă confidenţe onorabilului băiat, s-a mulţumit să se afle acolo, ca din întâmplare, în ziua în care a lucrat la evaluarea imobilului de pe rue de la Pépinière. L-a ajutat. Michelin, fiind de-o neînchipuită prostie, s-a conformat instrucţiunilor soţiei sale, care-l sfătuise să-l mulţumească întru totul pe domnul Saccard. N-a bănuit nimic, de altfel; a crezut că funcţionarul însărcinat cu întreţinerea drumurilor se grăbise să-l facă să rasolească treaba ca să-l ia la cafenea. Contractele de închiriere, chitanţele de chirie, faimoasele registre ale doamnei Sidonie i-au trecut pe sub ochi în mâinile colegului său, fără să fi avut măcar timpul să verifice cifrele, pe care acesta le spunea cu glas tare. Se afla de faţă şi Larsonneau, care se purta cu complicele său de parc-ar fi fost un străin.

— Hai, puneţi cinci sute de mii de franci, a spus în cele din urmă Saccard. Casa valorează mai mult... Să ne grăbim, cred că se vor face schimbări de personal la Primărie şi vreau să vorbim despre asta ca s-o preveniţi pe soţia dumneavoastră.

Aşa că treaba s-a făcut repede. Dar îi era încă frică. Se temea să nu i se pară comisiei de despăgubiri cam mare suma de cinci sute de mii de franci, pentru o casă ce nu valora în mod vădit decât două sute de mii. Încă nu avusese loc formidabila creştere a preţurilor la imobile. Dacă s-ar fi făcut o anchetă, risca să aibă serioase neplăceri. Îşi aducea aminte de fraza fratelui său: „Fără scandal prea mare, că te suprim”; şi-l ştia pe Eugène în

stare să-şi pună în practică ameninţarea. Trebuia să-i orbească şi să câştige bunăvoinţa domnilor din comisie. A pus ochii pe doi bărbaţi influenţi cu care se împrietenise prin modul lui de a-i saluta pe coridoare, când îi întâlnea. Cei treizeci şi şase de membri ai consiliului municipal erau aleşi cu grijă chiar de împărat, la recomandarea prefectului, dintre senatorii, deputaţii, avocaţii, medicii, marii industriaşi care-şi plecau genunchii în chipul cel mai smerit în faţa puterii; dar, dintre toţi, baronul Gouraud şi domnul Toutin-Laroche erau vrednici de bunăvoinţa celor de la palatul Tuileries datorită râvnei lor.

Baronul Gouraud poate fi caracterizat pe de-a-ntregul de această scurtă biografie: făcut baron de Napoleon I, drept răsplată pentru că a furnizat pesmeţi stricaţi Marii armate, fusese pe rând pair sub Ludovic al XVIII-lea, sub Car ol al X-lea, sub Ludovic Filip, şi era senator sub Napoleon al III-lea. Era un adorator al tronului, al celor patru scânduri acoperite cu catifea; puţin îi păsa lui cine şedea pe el. Cu burta aceea enormă, cu faţa bovină şi înfăţişarea lui de elefant, era de-o fermecătoare ticăloşie; se vindea cu măreţie şi comitea cele mai mari mârşăvii în numele datoriei şi al conştiinţei. Dar viciile lui te uluiau şi mai tare. Se spuneau despre el nişte lucruri ce nu se puteau povesti decât la ureche. La cei şaptezeci şi opt de ani ai săi prospera în plină orgie monstruoasă. De două ori, au fost nevoiţi să înăbuşe nişte aventuri scabroase, ca să n-ajungă a-şi târî veşmântul lui brodat de senator pe băncile curţii cu juri.

Domnul Toutin-Laroche, înalt şi slab, care a inventat un amestec de seu şi de stearină pentru fabricarea lumânărilor, dorea cu patimă să ajungă în senat. Devenise prietenul nedespărţit al baronului Gouraud; era tot timpul împreună cu el, având vaga idee că o să-i poarte noroc. Era practic, în fond, şi dac-ar fi găsit de vânzare un loc de senator, s-ar fi târguit aprig la preţ. Imperiul avea să evidenţieze această nulitate hrăpăreaţă, acest creier mărginit posedând geniul potlogăriilor industriale. A fost primul care şi-a vândut numele unei companii veroase, uneia din societăţile ce-au crescut precum ciupercile

otrăvitoare pe bălegarul speculaţiilor imperiale. Se putea vedea, pe atunci, lipit pe perete un afiş pe care erau scrise aceste cuvinte cu litere mari negre: *Societate generală a porturilor marocane,* pe care numele domnului Toutin-Laroche figura, cu titlul de consilier municipal, în capul listei membrilor consiliului de supraveghere, unul mai necunoscut decât altul. Procedeul acesta, care mai apoi a fost extrem de folosit, a făcut minuni; acţionarii au alergat, deşi povestea porturilor marocane nu prea era limpede, şi oamenii aceia cumsecade care-şi aduceau banii nu puteau explica nici ei la ce-aveau să-i folosească. Afişul anunţa cu fală statornicirea unor staţii comerciale pe coasta Mediteranei. De doi ani, unele ziare celebrau grandioasa operaţie, pe care o declarau mai prosperă la fiecare trei luni. La consiliul municipal, domnul Toutin-Laroche era considerat un administrator de prim rang; era una dintre minţile capabile ale instituţiei, şi tirania lui morocănoasă asupra colegilor era egală numai cu platitudinea smerită în faţa prefectului. Lucra de pe acum la crearea unei mari companii financiare, Creditul viticol, o bancă de împrumut pentru podgoreni, despre care vorbea cu unele reţineri şi o atitudine gravă ce stârneau în jurul lui lăcomia imbecililor.

Saccard a dobândit protecţia acestor două personaje, făcându-le servicii, a căror importanţă se prefăcea abil că n-o cunoaşte. A pus-o pe sora lui în legătură cu baronul, pe atunci compromis de-o poveste dintre cele mai murdare. A dus-o la el, sub pretextul de a-i cere sprijinul pentru scumpa femeie, care făcuse de multă vreme o jalbă, ca să obţină furnizarea de perdele pentru palatul Tuileris. După ce funcţionarul însărcinat cu întreţinerea drumurilor i-a lăsat singuri, s-a întâmplat ca doamna Sidonie să-i promită baronului să trateze cu anumite persoane, destul de stângace ca să nu se simtă onorate de prietenia pe care un senator binevoise s-o arate copilei lor. La domnul Toutin-Laroche, Saccard acţionase singur; şi-a aranjat o întâlnire cu el pe-un coridor şi-a adus vorba despre faimosul Credit viticol. După vreo cinci minute, marele administrator înspăimântat, încremenit, auzind nişte lucruri uluitoare, l-a

luat de braţ pe funcţionar cu mare intimitate, reţinându-l o oră pe coridor. Saccard i-a suflat unele maşinaţii financiare extrem de ingenioase. Când s-au despărţit, domnul Toutin-Laroche i-a strâns mâna cu înţeles, clipind din ochi.

— O să faceţi parte din ea, a murmurat, trebuie să faceţi parte.

În toată afacerea asta s-a întrecut pe sine. Cu o extremă prudenţă a aranjat ca baronul Gouraud să nu fie complicele domnului Toutin-Laroche. I-a vizitat pe rând, şoptindu-le o vorbă la ureche pentru un prieten de-al său care urma să fie expropriat, pe rue de la Pépinière; având mare grijă să spună celor doi complici că n-ar vorbi despre afacerea asta nici unui alt membru al comisiei, că era un lucru în vânt, dar că el conta pe toată bunăvoinţa lui.

Funcţionarul însărcinat cu întreţinerea drumurilor se temuse pe bună dreptate, şi-şi luase unele precauţii. Când dosarul privind imobilul său a ajuns la comisia despăgubirilor, s-a întâmplat ca unul dintre membri să locuiască chiar pe rue d’Astorg şi cunoştea casa. Acel membru a ţipat auzind suma de cinci sute de mii de franci care, după părerea lui, trebuia redusă la mai mult de jumătate. Aristide făcuse imprudenţa să pună să se ceară şapte sute de mii de franci. Domnul Toutin-Laroche, de obicei extrem de dezagreabil faţă de colegii săi, era, în ziua aceea, într-o dispoziţie şi mai proastă ca alte dăţi. S-a supărat, luând apărarea proprietarilor.

— Domnilor, suntem cu toţii proprietari, striga… Împăratul vrea să facă lucruri măreţe, să nu ne calicim la nişte fleacuri… Probabil că această casă valorează cele cinci sute de mii de franci; unul dintre oamenii noştri, un funcţionar al Primăriei, a fixat suma… Serios, parc-am trăi în codru; să vedeţi c-o s-ajungem să ne bănuim între noi.

Baronul Gouraud, şezând greoi pe scaunul său, îl privea surprins, cu coada ochiului, pe domnul Toutin-Laroche perorând c-o falcă în cer şi alta-n pământ în favoarea proprietarului casei de pe rue de la Pépinière. A avut o bănuială. Dar, la urma urmei, cum ieşirea asta violentă îl scutea de-a mai lua cuvântul, a început să dea din cap, în

semn de absolută aprobare. Acel membru al comisiei care locuia pe rue d’Astorg se opunea, revoltat, nevoind să cedeze în faţa celor doi tirani ai comisiei, într-o chestiune în care era mai competent decât domnii aceia. După ce observase că baronul îl aprobă, domnul Toutin-Laroche a luat repede dosarul, spunând aspru:

— Ei bine, o să vă lămurim îndoielile… Dacă-mi permiteţi, o să mă ocup eu de chestiunea asta, şi baronul Gouraud va face ancheta împreună cu mine.

— Da, da, a zis grav baronul, nimic dubios nu trebuie să-ntineze hotărârile noastre.

Dosarul şi dispăruse în vastele buzunare ale domnului Toutin-Laroche. Comisia a trebuit să se supună. De cum au ieşit, pe peron, cei doi complici s-au privit fără să râdă. Se simţeau complici, ceea ce i-a făcut şi mai îndrăzneţi. Doi oameni obişnuiţi ar fi provocat o explicaţie; ei au pledat mai departe cauza proprietarilor, ca şi când i-ar mai fi auzit cineva, regretând neîncrederea ce se manifesta pretutindeni. Când au fost pe punctul de-a se despărţi, baronul a spus zâmbind:

— Ah, uitam dragul meu coleg, plec chiar acum la ţară. Aţi fi foarte amabil dac-aţi face singur ancheta asta neînsemnată… Şi mai ales să nu mă trădaţi, căci domnii se plâng că plec prea des în vacanţă.

— Fiţi liniştit, a răspuns domnul Toutin-Laroche, mă duc chiar acum pe rue de la Pépinière.

S-a întors liniştit acasă, cu oarecare admiraţie pentru baron, care descurca aşa de bine lucrurile delicate. A păstrat dosarul în buzunar şi, la şedinţa următoare, a declarat pe un ton ce nu admitea replică, în numele baronului şi-al său, că între oferta de cinci sute de mii de franci şi cererea de şapte sute de mii de franci, trebuie adoptată calea de mijloc şi să se acorde şase sute de mii de franci. N-a existat niciun fel de opoziţie. Membrul comisiei care locuia pe rue d’Astorg chibzuise fără-ndoială şi a spus cu o mare naivitate că se înşelase: crezuse că era vorba de casa vecină.

Aşa a repurtat Aristide Saccard prima lui victorie mare. A câştigat de patru ori miza şi doi complici. Doar un singur lucru l-a neliniştit; când a vrut să distrugă faimoasele registre ale doamnei Sidonie, nu le-a mai găsit. A dat fuga la Larsonneau, care i-a spus ritos că se aflau, într-adevăr, la el, şi că le păstra. Saccard nu s-a supărat; părea să spună că nu se neliniştise decât pentru acest prieten drag, mult mai compromis decât dânsul prin registrele acelea scrise aproape în întregime de mâna lui, dar că se liniştise, din moment ce erau la el. În realitate, l-ar fi sugrumat bucuros pe „dragul prieten”; şi-a adus aminte de-o piesă foarte compromiţătoare, de-un inventar fals, pe care avusese prostia să-l facă, şi care rămăsese, probabil, într-un registru. Larsonneau, foarte bine plătit, şi-a instalat un cabinet de afaceri pe rue de Rivoli, unde şi-a mobilat birourile tot atât de luxos ca apartamentul unei prostituate. După ce a plecat de la Primărie, dispunând de nişte fonduri de rulment considerabile, Saccard s-a lansat într-o speculaţie excesivă, în timp ce Renée, pierzându-şi capul, umplea Parisul cu gălăgia echipajelor, cu strălucirea diamantelor şi cu nebunia vieţii ei fermecătoare şi zgomotoase.

Uneori, soţul şi soţia, cele două fiinţe febrile, ale banilor şi ale plăcerii, se duceau în negurile îngheţate de pe rue Saint-Louis. Atunci li se părea că intră într-un oraş mort.

Casa boierească a familiei Beraud, construită pe la începutul secolului al XVII-lea, era o construcţie pătrată, neagră şi gravă, cu ferestre înguste, înalte, foarte numeroase în cartierul Marais, care se închiriază unor persoane, unor fabricanţi de sifon sau unor antrepozite de vinuri şi de alcooluri. Numai că asta se păstrase admirabil.

Situată pe rue Saint-Louis-en-l’Île, nu avea decât trei etaje, fiecare de o înălţime cam între cincisprezece şi douăzeci de picioare. Parterul, mai turtit, era străpuns de ferestre cu zăbrele de fier, ce se-nfigeau lugubru în grosimea întunecată a zidurilor, şi de-o uşă rotunjită, aproape tot atât de înaltă pe cât de lată, cu ciocan de fontă, vopsită într-un verde intens şi împodobită cu nişte

cuie enorme ce voiau să reprezinte stele şi romburi pe ambele canaturi. Poarta era tipică, cu bornele ce-o flancau, pe jumătate răsturnate şi încercuite cu fier. Probabil că odinioară locul se păstrase pentru albia vreunui râuleţ, în mijlocul porţii între pantele pavate cu pietriş ale porticului; dar domnul Beraud se hotărâse să astupe râuleţul punând să se bitumineze intrarea; aceasta a fost de altfel singura concesie făcută arhitecţilor moderni. Ferestrele etajelor aveau nişte balustrade subţiri de fier forjat, ce permiteau să li se vadă ogivele colosale cu cercevele soli de şi cu mici geamuri verzulii. Sus, în faţa mansardelor, acoperişul se întrerupea, nu mai era decât jgheabul streşinii ca să ducă ploaia la burlanele ce coborau. Austera faţadă părea şi mai goală, neexistând nici jaluzele nici obloane, soarele neabătându-se în niciun anotimp pe aceste pietre şterse şi melancolice. Faţada, cu venerabila ei înfăţişare şi austeritatea sa burgheză, dormea solemn în meditaţia cartierului şi în liniştea străzii pe care trăsurile n-o tulburau defel.

Casa boierească avea o curte interioară, pătrată, cu arcade de jur împrejur, ca un fel de Place Royale, la scară mai redusă, pavată cu lespezi enorme, ceea ce accentua şi mai tare atmosfera de mânăstire a casei lipsită de viaţă.

În faţa porticului, o fântână, un cap de leu pe jumătate tocit, din care nu se mai zărea decât gura întredeschisă, arunca, printr-o ţeavă de fier, o apă greoaie şi monotonă, într-un jgheab verde din cauza muşchiului şi lustruit pe margini de uzat ce era. Apa era rece ca gheaţa. Iarba creştea între lespezi. Vara, un firicel subţire dintr-o rază de soare pătrundea în curte, şi vizita asta rară albise un colţ al faţadei spre sud, pe când celelalte trei laturi, posomorâte şi negricioase, erau împestriţate de mucegai.

Acolo, în fundul curţii răcoroase şi mute ca un puţ, în lumina albă a unei zile de iarnă, puteai crede că te afli la mii de leghe de Parisul cel nou unde ardeau vâlvătăile tuturor plăcerilor înfiorate, în vacarmul milioanelor.

În apartamentele casei boiereşti domneau o tristeţe calmă şi o solemnitate rece ca în curte. Ajungeai la ele pe-o

scară lată cu balustradă de fier, pe care paşii şi tusea musafirilor răsunau ca sub bolta unei biserici. Se înşirau încăperi vaste şi înalte, în care se pierdeau mobilele vechi, din lemn masiv de culoare închisă; şi în semiîntunericul lor nu se mai aflau decât personajele tapiseriilor, ale căror trupuri palide se desluşeau vag. Se afla acolo întregul lux al vechii burghezii pariziene, un lux care nu se strică, lipsit de moliciune, scaune de stejar prea puţin capitonate, paturi cu stofe ţepene, comode pentru lenjuri din scânduri aspre ce ar distruge în special şubredele rochii moderne. Domnul Beraud Du Châtel îşi alesese apartamentul în cea mai întunecoasă parte a casei boiereşti, între stradă şi curte, la etajul întâi. Acolo se simţea într-un minunat cadru de reculegere, de linişte şi de umbră. Când împingea uşile, traversând încăperile solemne, cu pasul lui încet şi grav, ai fi zis că-i unul dintre membrii vechilor parlamente, ale căror portrete erau agăţate pe pereţi, care se întorcea acasă foarte gânditor, după ce discutase şi refuzase să semneze vreun edict al regelui.

Dar în casa aceea lipsită de viaţă, în mânăstirea aceea, exista un cuib cald şi vibrant, un loc de soare şi de veselie, un colţ de copilărie fermecătoare, de aer curat, de lumină revărsată. Trebuia să urci o mulţime de scăriţe, să alergi pe vreo zece sau douăsprezece coridoare, iar să cobori, şi iar să urci, să faci o adevărată călătorie, şi ajungeai, în sfârşit, într-o cameră mare, un fel de foişor construit pe acoperiş, în spatele casei, deasupra cheiului Béthune. Era chiar spre sud. Fereastra se deschidea aşa de mare încât cerul părea că intră acolo cu toate razele, cu tot aerul şi cu toată culoarea lui albastră. Cocoţată ca o hulubărie, în încăpere erau lădiţe lungi cu flori, o colivie imensă, dar nicio mobilă. Numai o rogojină era aşternută pe lespedea de piatră. Era „camera copiilor”. Aşa o cunoştea toată lumea, aşa i se spunea. Casa era atât de rece, curtea atât de umedă, că mătuşa Elisabeth se temuse pentru Christine şi Renée de răcoarea zidurilor; de multe ori certase puştoaicele care alergau pe sub arcade şi cărora le plăcea să-şi moaie braţele micuţe în apa îngheţată a fântânii. Atunci i-a venit

ideea să poruncească să se aranjeze pentru ele podul acesta pierdut, unicul colţ unde soarele intra şi se bucura, singur, de aproape două secole, în mijlocul pânzelor de păianjen. Le-a dăruit o rogojină, păsări, flori. Puştoaicele au fost încântate. În vacanţe, Renée stătea acolo, în baia galbenă a soarelui bun, ce părea fericit de cămăruţa ce i se aranjase ca să se retragă şi de cele două capete blonde ce i se trimiteau. Camera a devenit un rai, răsunând de cântecul păsărilor şi de flecăreala micuţelor. Ajunsese proprietatea lor. Spuneau „camera noastră”; acolo erau acasă; ajunseseră să se încuie înăuntru ca să arate că sunt singurele stăpâne. Ce colţ de fericire! Pe rogojină se auzea horcăitul jucăriilor stricate, în soarele luminos.

Dar cea mai mare bucurie din camera copiilor era tot nesfârşita zare. De la celelalte ferestre ale casei boiereşti, nu vedeai, în faţa ta, decât zidurile negre, la o distanţă de câteva picioare. Dar, dintr-asta, se zărea o bună parte din Sena şi Parisul ce se întindea de la Cité până la Pont de Bercy, neted şi imens, părând o originală cetate din Olanda. Jos, pe Quai de Béthune, erau barăci din lemn pe jumătate prăbuşite, grămezi de grinzi şi de acoperişuri stricate, printre care copiii se distrau adesea să privească cum aleargă şobolani uriaşi, temându-se puţin ca nu cumva să-i vadă căţărându-se pe zidurile înalte. Dar, dincolo de-astea, începea vraja. Zăgazul etajându-şi bârnele, contraforţii de catedrală gotică, şi acel Pont de Constantine. uşor, legănându-se, ca o dantelă sub picioarele trecătorilor, făceau un unghi drept, părând să astupe şi să reţină masa enormă a râului. În faţă, copacii Halei cu vinuri şi mai încolo boschetele din Jardin des plantes, înverzeau, întinzându-se până departe în zare: pe când, de partea cealaltă a apei, pe Quai Henri-IV şi pe Quai de la Râpée se aliniau construcţiile scunde şi inegale care, văzute de sus, semănau cu căsuţele de lemn şi de carton pe care puştoaicele le aveau în cutii. În fund, la dreapta, acoperişul de culoarea ardeziei al ospiciului Salpêtrière se învineţea deasupra copacilor. Apoi, în mijloc, ajungând până la Sena, malurile largi pavate alcătuiau două lungi străzi cenuşii, ici-colo împestriţate de

vreun şir de butoaie ca marmura, vreun car cu cai, de încărcătura de lemne sau cărbuni a vreunui vas descărcat pe pământ. Dar sufletul acestor locuri, sufletul peisajului era Sena, râul viu; venea de departe, din marginea nesigură şi şovăitoare a orizontului, ieşea de-acolo, din vis, ca să curgă drept spre copii, în liniştita ei măreţie, în puternica ei unduire, ce se desăvârşea, lăţindu-se într-o vastă întindere de apă la picioarele lor, în vârful insulei. Cele două poduri ce-o tăiau, Pont de Bercy şi Pont d'Austerlitz. păreau nişte întreruperi necesare, având misiunea s-o ţină în frâu, s-o împiedice să urce până în cameră. Fetiţele iubeau uriaşa aceea, umplându-şi ochii cu scurgerea ei colosală, cu eternul val zgomotos ce se-ndrepta spre ele, ca să le-atingă parcă, simţindu-l cum se sparge, dispărând în dreapta şi în stânga, spre necunoscut, cu blândeţea unui titan biruit. În zilele frumoase, în dimineţile cu cer albastru, le încântau frumoasele rochii ale Senei, rochii schimbătoare ce treceau de la albastru la verde, cu mii de nuanţe de-o infinită delicateţe; părea o mătase cu picăţele de flăcări albe, cu ruje de satin; şi vapoarele ce acostau pe cele două maluri o mărgineau ca o panglică de catifea neagră. În depărtare, mai ales, ţesătura devenea admirabilă şi preţioasă, ca voalul fermecat al tunicii vreunei zâne; după fâşia de satin verde intens, a cărei umbră făcută de punţi strângea Sena, erau plastroane de aur, bucăţi de ţesătură plisată în culoarea soarelui. Pe apa aceea, pe şirurile de case scunde, pe vegetaţia celor două parcuri, imensul cer se adâncea tot mai mult.

Uneori Renée, plictisită de orizontul acela nesfârşit, fiind mare şi întorcându-se de la pension cu nişte curiozităţi trupeşti, se uita la şcoala de înot de la ştrandul Petit, al cărui vapor era legat de otgon în vârful insulei. Printre rufele ce fâlfâiau agăţate de nişte sfori în chip de paravan, încerca să vadă bărbaţii în chiloţi de baie cărora li se zăreau burţile goale.

CAPITOLUL III

Maxime a rămas la colegiul din Plassans până la vacanţa anului 1854. Avea treisprezece ani şi câteva luni, şi tocmai terminase clasa a cincea. Atunci tatăl său s-a hotărât să-l aducă la Paris. Se gândea că un fiu de vârsta lui îl va impune, stabilindu-l definitiv în rolul lui de văduv recăsătorit, bogat şi serios. Când i-a vorbit despre intenţia sa lui Renée, cu care se purta extrem de galant, aceasta i-a răspuns nepăsătoare:

— Asta-i, adu-l pe puşti... O să ne mai distreze puţin. Dimineaţa, ne plictisim de moarte.

După opt zile, a sosit puştiul. Era un ştrengar înalt, subţirel, cu mutră de fată şi înfăţişare delicată şi neruşinată de blond foarte blând. Doamne, dar cum era îmbrăcat! Tuns până la urechi, aşa de scurt, încât craniul lui alb era abia acoperit de-o uşoară umbră, avea pantaloni prea scurţi, ghete de căruţaş, o tunică îngrozitor de jerpelită, prea largă, în care părea aproape ghebos. Cu îmbrăcămintea asta caraghioasă, surprins de lucrurile cele noi pe care le vedea, se uita în jurul lui, fără timiditate de altfel, cu aerul sălbatic şi şiret al unui copil precoce, ezitând a se da de gol din primul moment.

Un servitor tocmai îl adusese de la gară, şi se afla în salonul cel mare, fermecat de aurăria mobilierului şi a tavanului, foarte fericit de luxul acesta în care avea să trăiască, când Renée, care se întorcea de la croitor, a intrat ca o vijelie. A aruncat pălăria şi paltonul alb cu glugă ce-l pusese pe umeri să se ferească de frigul destul de aspru. I-

a apărut lui Maxime, încremenit de admiraţie, în toată splendoarea costumului ei minunat.

Copilul a crezut că se travestise. Purta o fustă delicioasă din fai albastru, cu volane mari, peste care era aruncată un fel de tunică de soldat din garda franceză de mătase gri deschis. Pulpanele tunicii, căptuşită cu satin albastru mai închis decât faiul fustei, erau ridicate în sus în chip elegant şi reţinute de nişte noduri de panglică; ornamentele mânecilor plate, reverele mari ale bluzei se lăţeau, căptuşite cu acelaşi satin. Şi, ca ultimă podoabă, ca o originalitate îndrăzneaţă, nasturi mari ce imitau safirul, în nişte rozete albastre, se înşirau la două rânduri pe întreaga tunică. Era urât şi adorabil.

Când l-a zărit pe Maxime, Renée a întrebat servitorul:

— Nu-i aşa că ăsta-i micuţul? surprinsă să-l găsească tot atât de înalt ca ea.

Copilul o sorbea din ochi. Doamna asta cu pielea aşa de albă, căreia i se zărea pieptul prin bluza plisată şi întredeschisă, apariţia bruscă şi fermecătoare, cu coafura ei înaltă, cu mâinile fine înmănuşate, cu cizmuliţele de bărbat ale căror tocuri ascuţite se înfundau în covor, îl încânta, părându-i zâna cea bună a apartamentului călduţ şi aurit. A început să zâmbească, şi a fost exact atât de stângaci cât să-şi păstreze graţia lui de puştan.

— Ia te uită, ce nostim e! a exclamat Renée... Dar ce oroare! Cum l-au tuns!... Ascultă, puişorule, tata n-o să sentoarcă fără îndoială decât la cină, aşa c-o să fiu nevoită să te instalez... Sunt mama dumitale vitregă, domnule. Vrei să mă săruţi?

— Sigur că vreau, a răspuns ritos Maxime.

Şi a sărutat-o pe tânăra femeie pe amândoi obrajii, cuprinzând-o de umeri, ceea ce i-a cam boţit tunica de soldat din garda franceză. S-a desprins, râzând şi spunând:

— Doamne! ce nostim e micuţul tuns!...

S-a întors spre el, mai serioasă:

— Nu-i aşa c-o să fim prieteni? Vreau să fiu o mamă pentru dumneata. Aşteptând croitorul, care era într-o şedinţă, mă gândeam la asta, şi-mi ziceam că trebuie să fiu

tare bună şi să te cresc cât se poate de bine... O să fie plăcut!

Maxime se uita mereu la ea, cu ochii lui albaştri de fată îndrăzneaţă, şi deodată a întrebat:

— Câţi ani aveţi?

— Dar asta nu se-ntreabă niciodată! a exclamat ea împreunându-şi mâinile... Nu ştie, sărmanul de el! Va trebui să-l învăţ totul... Din fericire, mai pot spune câţi ani am. Douăzeci şi unu.

— Eu o să-mplinesc curând paisprezece... Aţi putea fi sora mea.

N-a mai continuat, dar se vedea în privirea lui că s-aştepta s-o găsească mult mai bătrână pe cea de-a doua soţie a tatălui său. Era foarte aproape de ea, se uita aşa de atent la gâtul ei alb că, în cele din urmă, ea aproape roşi. De altfel, capul ei aiurit ameţea, neputându-se opri multă vreme la acelaşi subiect; şi a început să umble, să vorbească despre croitor, uitând că se adresa unui copil.

— Aş fi vrut să fiu acasă ca să te primesc. Dar închipuieşte-ţi dumneata că Worms mi-a adus costumul ăsta dimineaţă... L-am încercat şi mi s-a părut destul de reuşit. Nu-i aşa că-i foarte şic?

Se aşezase în faţa unei oglinzi. Maxime se plimba în spatele ei, ca s-o vadă din toate părţile.

— Numai că, a spus în continuare, când am pus tunica, am observat că făcea o cută mare, aici, pe umărul stâng, vezi dumneata... Tare-i urâtă cuta asta; parc-aş avea un umăr mai sus decât celălalt.

Copilul se apropiase, punând degetul pe cută, parcă s-o netezească, şi mâna lui de şcolar vicios părea uitată pe locul acela cu o anume plăcere.

— Zău că n-am mai rezistat, a continuat. Am poruncit să înhame caii la trăsură şi m-am dus să-i spun lui Worms ce gândesc despre nechibzuinţa lui de neconceput... Mi-a promis c-o s-o repare.

Apoi a rămas în faţa oglinzii, tot contemplându-se, pierdută într-o reverie subită. În cele din urmă a dus un

deget la buze, cu aerul unei gânditoare nerăbdări. Şi, încet de tot, ca şi când şi-ar fi vorbit sieşi:

— Lipseşte ceva... bineînţeles că-i lipseşte ceva...

Atunci, s-a întors, cu o mişcare bruscă, proţăpindu-se în faţa lui Maxime, pe care l-a întrebat:

— Oare-i cu adevărat frumos? Dumneata nu găseşti că-i lipseşte ceva, un fleac, vreun nod pe undeva?...

Liniştit de prietenia tinerei femei, elevul îşi recăpătase îndrăzneala firii sale neruşinate. S-a depărtat, s-a apropiat, a clipit din ochi, murmurând:

— Nu, nu, nu-i lipseşte nimic, e foarte drăguţ, foarte drăguţ... Mai degrabă mi se pare că-i prea încărcat.

S-a înroşit puţin, în ciuda îndrăznelii sale, a mai înaintat şi, trasând cu vârful degetului un unghi ascuţit pe pieptul lui Renée:

— Vedeţi, a spus în continuare, aş răscroi dantela asta aşa, şi-aş pune un colier cu o cruce mare.

A bătut din palme, strălucitoare.

— Aşa-i, aşa-i, a strigat... Aveam crucea în vârful limbii.

A desfăcut bluza, a dispărut vreo două minute, şi s-a întors cu colierul şi crucea. Şi, aşezându-se iarăşi în faţa oglinzii, a murmurat:

— Oh! desăvârşit, cu totul desăvârşit... Dar nu-i prost deloc micuţul tuns! Aşadar, acolo, în provincie, îmbrăcai femeile?... Cu siguranţă c-o să fim prieteni buni. Dar va trebui să m-asculţi. Mai întâi, o să laşi dumneata să-ţi crească părul, şi n-o să mai porţi tunica asta îngrozitoare. Apoi o să urmezi dumneata întocmai lecţiile mele de bună purtare. Vreau să fii un tânăr drăguţ.

— Desigur, a spus copilul cu naivitate; deoarece tata e bogat acum şi dumneavoastră sunteţi soţia lui.

Ea a zâmbit, şi cu vioiciunea ei obişnuită:

— Atunci să-ncepem prin a ne tutui. Spun tu, spun dumneata. Ce prostie... O să mă iubeşti mult?

— O să te iubesc din toată inima mea, a răspuns cu efuziunea unui pici norocos.

Asta a fost prima întâlnire dintre Maxime şi Renée. Copilul nu s-a dus la colegiu decât peste o lună. În primele

zile, mama lui vitregă s-a jucat cu el cum te joci cu o păpuşă; l-a dezbărat de năravurile lui provinciale, şi trebuie să spunem că băiatul a avut o extremă bunăvoinţă. Când a apărut îmbrăcat din cap până-n picioare în haine noi, făcute de croitorul tatălui său, a scos un ţipăt de surpriză plăcută: era tare drăguţ, aşa a spus ea. Numai părul îi creştea cu o încetineală exasperantă. De obicei, tânăra femeie spunea că părul e cel care dă expresie unui chip. Pe-al ei şi-l îngrijea cu evlavie. Multă vreme o dezolase culoarea părului, culoarea aceea deosebită, ce aducea cu a untului fin. Dar când a venit moda părului blond, a fost încântată şi, ca să nu pară că se lua prosteşte după modă, s-a jurat că-l vopsea în fiecare lună.

La treisprezece ani, Maxime era extraordinar de savant. Era una dintre firile acelea plăpânde şi grăbite, la care simţurile se trezesc devreme. Viciul a apărut la el mai înainte de-a i se trezi dorinţele. De două ori era să fie dat afară din colegiu. Renée, obişnuită cu graţiile celor din provincie, şi-o fi dat seama că, aşa caraghios îmbrăcat cum era, micuţul tuns, cum îi zicea ea, zâmbea, întorcea gâtul, întindea braţele în modul acela drăguţ, cu alura aceea feminină a domnişoarelor de la colegiu. Avea mare grijă de mâinile lui subţiri cu degete lungi; dacă părul era tot scurt din ordinul directorului, un fost colonel de geniu, avea o oglinjoară pe care o scotea din buzunar, în timpul lecţiilor, punând-o între paginile cărţii, şi în care se privea ore întregi, examinându-şi ochii, gingiile, strâmbându-se, maimuţărindu-se. Colegii se agăţau de uniforma lui largă, ca de-o fustă, şi el se strângea aşa de tare, că avea un mijloc subţire, şi-şi legăna şoldurile ca o femeie matură. Ce-i drept, primea tot atâtea lovituri câte mângâieri. Colegiul din Plassans, un bârlog de mici bandiţi ca majoritatea colegiilor din provincie, a fost astfel un mediu de mârşăvie, în care s-a dezvoltat în special temperamentul ăsta neutru, copilăria asta la care răul se trăgea din nu se ştie ce strămoş necunoscut. Din fericire, avea să se îndrepte pe măsură ce creştea. Dar amprenta acelor delăsări de copil,

efeminarea întregii fiinţe, clipa în care se crezuse fată, avea să-şi pună pecetea marcându-i pe vecie bărbăţia.

Renée îi spunea „domnişoară”, fără să ştie că, în urmă cu şase luni, ar fi spus adevărul. I se părea foarte ascultător, foarte iubitor, adesea chiar o stânjeneau mângâierile lui. Avea un mod de-a săruta că te înfierbântai. Dar cel mai mult o încânta zburdălnicia lui; era tare nostim, îndrăzneţ, vorbind de pe acum despre femei cu un anume zâmbet, înfruntându-le pe prietenele lui Renée, scumpa de Adeline care se căsătorise de curând cu domnul d’Espanet, şi grăsana de Suzanne, recent măritată cu marele industriaş Haffner. La paisprezece ani, a făcut o pasiune pentru Suzanne. Îi făcea confidenţe mamei lui vitrege, care se distra grozav.

— Aş fi preferat-o pe Adeline, spunea ea; e mai drăguţă.

— Poate, răspundea puştiul, dar Suzanne e mai grasă... îmi plac femeile frumoase... Dac-ai fi drăguţă, i-ai vorbi de mine.

Renée râdea. Păpuşa ei, puştiul cu mutră de fată, i se părea grozavă. La un moment dat, doamna Haffner a trebuit să se apere serios. De altfel, doamnele îl încurajau pe Maxime prin râsetele lor înăbuşite, prin cuvintele cu subînţelesuri, prin cochetăria lor în faţa acestui copil precoce. Era în atitudinea lor şi oarecare dezmăţ foarte aristocratic. În viaţa lor agitată, de femei pătimaşe, toate trei zăboveau la fermecătoarea depravare a puştiului ca la o savoare originală şi fără pericol ce le stârnea pofta. Îl lăsau să le-atingă rochia, să le-atingă umărul în treacăt cu degetele, când se ducea după ele în vestibul ca să le pună capa de bal; şi-l treceau una alteia, râzând ca nişte nebune, când le săruta palma la încheietura mâinii, acolo unde-s vinele şi pielea e atât de fină; apoi deveneau materne, învăţându-l cu pricepere arta de-a fi bărbat frumos şi de-a plăcea doamnelor. Era jucăria lor, un bărbăţel cu un mecanism ingenios, care săruta, făcea curte, şi avea cele mai plăcute vicii din lume, dar care rămânea o jucărie, un bărbăţel de carton, de care nu te temeai prea mult, destul

totuşi ca să simţi, sub mâna copilărească, un fior foarte plăcut.

Când a început şcoala, Maxime a mers la liceul Bonaparte. Saccard avea să aleagă pentru fiul său liceul lumii bune. Aşa molatic şi superficial cum era, copilul avea o inteligenţă foarte vioaie; dar s-a ocupat de cu totul altceva decât de studiile clasice. A fost totuşi un elev corect, care n-a ajuns niciodată în tagma şcolarilor leneşi şi a rămas printre micuţii domni cuviincioşi şi bine îmbrăcaţi despre care nu poţi spune nimic. Din copilăria sa n-a păstrat decât un adevărat cult pentru îmbrăcăminte. Parisul i-a deschis ochii, făcând din el un tânăr frumos, subţire, în hainele lui după ultima modă. Era un Brummel al clasei sale. Venea la şcoală ca într-un salon, cu încălţări fine, cu mănuşile cuvenite, cu cravate uluitoare şi pălării de nedescris. Erau, de altfel, în şcoală, vreo douăzeci de elevi, care formau o aristocraţie, oferindu-şi la plecare havane în portţigarete cu închizătoare de aur, ghiozdanul ducându-l un servitor îmbrăcat în livrea. Maxime îl determinase pe tatăl său să-i cumpere o cabrioletă şi un căluţ negru pe care le admirau colegii. Mâna calul singur, având pe scaunul din spate un valet cu mâinile încrucişate, care ţinea pe genunchi ghiozdanul elevului, o adevărată servietă de ministru din piele de şagrin cafenie. Să-l fi văzut cu ce uşurinţă, cu ce pricepere, cu ce ţinută impecabilă ajungea în zece minute de pe rue de Rivoli în rue du Havre, oprind deodată calul în faţa porţii liceului, aruncând hamul valetului şi spunând: „Jacques, ne vedem la ora patru şi jumătate, nu-i aşa?” Negustorii vecini erau încântaţi de farmecul acestui blonduţ pe care-l vedeau regulat de două ori pe zi venind şi plecând în trăsura lui. La întoarcere, ducea uneori acasă vreun prieten, pe care-l lăsa în faţa porţii. Cei doi copii fumau, se uitau după femei, împroşcau trecătorii, ca şi când s-ar fi întors de la curse. Copii uluitori, o liotă de aroganţi şi de imbecili, pe care-i poţi vedea în fiecare zi pe rue du Havre, îmbrăcaţi corect, cu vestoanele lor de filfizoni, făcând pe bărbaţii bogaţi şi blazaţi, în timp ce boema liceului, adevăraţii şcolari, vin ţipând şi

îmbrâncindu-se, bătând caldarâmul cu ghetele lor mari, cu cărţile agăţate pe spate de-o curea.

Renée, care voia să-şi ia în serios rolul de mamă şi de institutoare, era încântată de elevul ei. E adevărat că nu omitea nimic ca să-i desăvârşească educaţia. Pe atunci avea un mare necaz şi era supărată; o părăsise amantul, cu mare scandal, în faţa întregii elite pariziene, pentru ducesa de Sternich. A sperat că Maxime va fi o consolare, s-a făcut mai bătrână, străduindu-se să fie maternă, şi a devenit cel mai original mentor care se poate închipui. Adesea, cabrioleta lui Maxime rămânea acasă; Renée venea să-l ia cu caleaşca cea mare. Ascundeau servieta cafenie sub banchetă, se duceau în Bois de Boulogne, pe-atunci nou-nouţ. Acolo, îi ţinea un curs de mare elegantă. Îi spunea numele persoanelor care făceau parte din elita pariziană imperială, grase, fericite, aflate încă sub extazul acelei lovituri de baghetă ce preschimbase muritorii de foame şi ţopârlanii din ajun în mari seniori, în milionari gâfâind şi nemaiputând de bine sub povara casei de bani. Dar copilul o întreba mai ales de femei, şi, cum se purta foarte liber cu el, îi dădea amănunte precise; doamna de Guende era proastă, dar foarte bine făcută; contesa Vanska, foarte bogată, cântase prin curţi, înainte de-a se fi căsătorit cu un polonez, care se zicea c-o bate; iar marchiza d’Espanet şi Suzanne Haffner erau nedespărţite şi, deşi erau prietenele ei intime, Renée adăuga, ţuguindu-şi buzele a dispreţ, parcă să nu mai spună altceva, că se povesteau nişte lucruri foarte urâte pe socoteala lor; frumoasa doamnă de Lauwerens era şi ea îngrozitor de compromiţătoare, dar avea ochi aşa de frumoşi, şi toată lumea ştia, în fond, că era fără cusur, deşi vârâtă puţin cam prea mult în intrigile bietelor femei care-o frecventau, doamna Daste, doamna Teissière, baroana de Meinhold. Maxime a dorit să aibă portretul acelor doamne; le-a aşezat într-un album ce a rămas pe masa din salon. Ca s-o pună în încurcătură pe mama lui vitregă, cu viclenia aceea vicioasă care era trăsătura dominantă a caracterului său, îi cerea amănunte despre târfe, prefăcându-se a le considera femei din lumea

bună. Renée, morală şi serioasă, spunea că erau nişte creaturi oribile şi că trebuia să le evite cu grijă; apoi, nedându-şi seama, vorbea despre ele ca de nişte persoane pe care le cunoscuse în intimitate. Una dintre marile desfătări ale copilului era s-o facă să vorbească despre doamna de Sternich. De fiecare dată când, în Bois de Boulogne, trăsura ei trecea pe lângă a lor, nu scăpa ocazia să spună numele ducesei, cu o răutăcioasă ipocrizie, uitându-se în jos, dovedind că era la curent cu ultima aventură a lui Renée. Aceasta îşi sfâşia rivala cu vocea tăioasă; cum îmbătrânise! biata femeie! se farda, avea amanţi ascunşi în fundul tuturor dulapurilor, se dăruise unui şambelan ca să ajungă în patul imperial. Şi nu mai contenea, în timp ce Maxime, ca s-o exaspereze, o găsea pe doamna de Sternich fermecătoare. Asemenea lecţii dezvoltau în mod deosebit inteligenţa şcolarului, cu atât mai mult cu cât tânăra institutoare i le repeta pretutindeni, în Bois de Boulogne, la teatru, prin saloane. Elevul a devenit foarte bun.

Maxime adora să trăiască printre fuste, printre zorzoane, în pudra de orez a femeilor. Rămăsese în el ceva de fată, eu mâinile lui subţiri cu degete lungi, cu faţa spână, cu gâtul alb şi durduliu. Renée îi cerea părerea în mod serios asupra rochiilor. Cunoştea marile case de modă din Paris, caracterizându-i pe cei care se ocupau de ele în câteva cuvinte, vorbind despre originalitatea pălăriilor unuia ca şi despre priceperea altuia de-a face rochii. La şaptesprezece ani, nu mai rămăsese nicio modistă pe care să n-o fi cercetat serios, niciun cizmar pe care să nu-l fi studiat şi căruia să nu-i fi ghicit intenţiile. Stârpitura asta bizară, care, în timpul lecţiilor de engleză, citea prospectele pe care i le trimitea în fiecare vineri furnizorul lui de parfumuri, ar fi putut susţine o teză strălucită asupra elitei pariziene mondene, clienţi şi furnizori, la vârsta la care puştii din provincie nu îndrăznesc nici măcar să le privească în faţă pe slujnicele lor. Adesea, când se întorcea de la liceu, aducea în cabrioletă vreo pălărie, o cutie de săpunuri, o bijuterie, comandate în ajun de mama lui vitregă.

Totdeauna prin buzunarele lui era câte o bucată de dantelă mirosind a mosc.

Dar marea lui distracţie era s-o însoţească pe Renée la ilustrul Worms, croitorul genial, în faţa căruia îngenuncheau reginele celui de-al doilea imperiu. Salonul acestui om mare era vast, pătrat, plin cu divane mari. Intra înăuntru cu evlavie. Toaletele au fireşte un miros specific; miresmele uşoare ale mătăsii, satinului, catifelei, dantelelor se amestecaseră cu cele ale coafurilor şi umerilor chihlimbarii; şi în atmosfera salonului stăruia încropeala aceea parfumată, izul acela ca de tămâie al cărnii şi luxului ce prefăcea încăperea într-o capelă consacrată unei tainice divinităţi. Adesea Renée şi Maxime erau nevoiţi să aştepte multe ore; se aflau acolo vreo douăzeci de persoane, aşteptându-şi rândul, ce-şi muiau biscuiţii în paharele cu vin de Madera, luând gustarea pe masa cea mare din mijloc, plină de sticle şi de farfurii cu fursecuri. Doamnele se simţeau acasă, vorbeau nestingherite, şi, atunci când se adunau în jurul încăperii, păreau un stol alb de lesbiene ce s-ar fi abătut pe divanele unui salon parizian. Maxime, pe care-l tolerau şi-l iubeau pentru că părea fată, era singurul bărbat admis în cenaclu. Pentru el era o bucurie divină; se strecura de-a lungul divanelor ca o năpârcă sprintenă; îl găseai sub vreo fustă, în spatele unei bluze, între două rochii, făcându-se mic de tot, stând foarte liniştit, adulmecând căldura parfumată a vecinelor cu mutra unui copil din cor ce-l soarbe pe Dumnezeu.

„Micuţul ăsta se vâră peste tot”, spunea baroana de Meinhold, mângâindu-l pe obraji.

Era aşa de subţirel că doamnele nu-i dădeau mai mult de paisprezece ani. S-au distrat să-l îmbete cu vinul de Madera al ilustrului Worms. El le-a spus lucruri uimitoare, făcându-le să râdă cu lacrimi. Totuşi, marchiza d’Espanet a fost aceea care a găsit cuvântul potrivit. Cum l-au descoperit într-o zi pe Maxime într-un colţ al divanelor, în spatele ei:

— Iată un băiat care ar fi trebuit să se nască fată, a murmurat, văzându-l aşa de roz, şi roşind, simţindu-se atât de bine lângă ea.

Apoi, când marele Worms o primea în sfârşit pe Renée, Maxime intra şi el în cabinet. De vreo două sau trei ori îşi permisese să vorbească, în timp ce maestrul era absorbit în contemplarea clientei sale, aşa cum iubitorii de frumos considerau că făcuse Leonardo da Vinci în faţa Giocondei. Maestrul a binevoit să zâmbească la justeţea observaţiilor sale. O aşeza pe Renée în picioare în faţa unei oglinzi ce ajungea până în tavan, medita, încruntându-şi sprâncenele, în timp ce tânăra femeie îşi ţinea răsuflarea ca să nu se mişte. Şi, după câteva clipe, maestrul, ca şi când ar fi fost cuprins şi zgâlţâit de inspiraţie, picta cu trăsături bruşte capodopera pe care tocmai o concepuse, exclamând în fraze scurte şi reci:

— Rochie Montespan din fai cenuşiu... trena schiţând o pulpană rotunjită în faţă... noduri mari de satin gri ridicând-o pe şolduri, în sfârşit, şorţ cu creţuri de tul gri deschis, creţurile despărţite de benzi de satin gri.

Medita din nou, părând a atinge străfundul geniului său, şi, cu strâmbătura aceea de ghicitoare pe trepiedul ei, termina:

— Vom pune, pe părul acestui cap zâmbitor, fluturele visător al lui Psyche cu aripile de-un albastru schimbător.

Dar, alteori, inspiraţia nu ţâşnea. Ilustrul Worms o implora în zadar, concentrându-şi facultăţile fără niciun rezultat. Îşi chinuia sprâncenele, devenind livid, luându-şi bietul său cap în mâini, şi, clătinându-l disperat, murmura cu vocea jalnică, aruncându-se într-un fotoliu:

— Nu, nu, nu azi... nu se poate... Doamnele sunt indiscrete. Izvorul a secat.

Şi-o dădea afară pe Renée tot repetând:

— Nu se poate, nu se poate, scumpă doamnă, veţi trece într-altă zi... în dimineaţa asta nu vă simt.

Frumoasa educaţie ce-o căpăta Maxime a avut un prim rezultat. La şaptesprezece ani, puştiul a sedus camerista mamei sale vitrege. Şi, culmea, a lăsat-o şi însărcinată. Au fost nevoiţi s-o trimită la ţară cu plodul şi să-i facă o mică rentă. Renée a fost îngrozitor de jignită din cauza acestei aventuri. Saccard s-a ocupat numai de reglementarea părţii

financiare a chestiunii; dar tânăra femeie şi-a dojenit aspru elevul. Tocmai el, din care dorea să facă un bărbat distins, să se compromită cu asemenea fată! Ce debut ridicol şi ruşinos, ce ştrengărie de nemărturisit! Dacă ar fi făcut-o măcar cu vreuna dintre doamne!

— Bineînţeles! a răspuns liniştit, dacă buna ta prietenă Suzanne ar fi vrut, ea s-ar fi dus acum la ţară.

— Oh! ştrengarul! a murmurat, dezarmată, înveselită de ideea de-a o vedea pe Suzanne refugiindu-se la ţară cu o rentă de o mie două sute de franci.

Apoi a avut o idee şi mai nostimă, şi uitându-şi rolul de mamă iritată, râzând cu mâna la gură, a bâlbâit, privindu-l cu coada ochiului:

— Ia ascultă, atunci s-ar fi supărat pe tine Adeline, şi i-ar fi făcut nişte scene...

N-a mai continuat. Maxime râdea împreună cu ea. Aşa s-a prăbuşit morala lui Renée în aventura asta.

Cu toate acestea, Aristide Saccard nu se sinchisea deloc de cei doi copii, cum le spunea fiului şi celei de-a doua soţii. Le lăsa deplină libertate, fericit de a-i vedea prieteni buni, ceea ce umplea apartamentul de-o bucurie zgomotoasă. Ce apartament ciudat era cel de la etajul întâi de pe rue de Rivoli! Uşile se trânteau toată ziua; servitorii vorbeau acolo tare: luxul cel nou şi strălucitor era străbătut tot timpul de cursele de fuste enorme şi zburătoare, de procesiunile furnizorilor, de harababura prietenelor lui Renée, de colegii lui Maxime şi de vizitatorii lui Saccard. Acesta primea, de la ora nouă la unsprezece, cea mai ciudată lume care există: senatori şi ajutoare de portărei, ducese şi negustorese de haine vechi, toată drojdia pe care furtunile din Paris o aruncau dimineaţa la uşa lui, rochii de mătase, fuste murdare, şorţuri, fracuri, pe care-i primea cu aceeaşi voce grăbită, cu aceleaşi gesturi nerăbdătoare şi nervoase. Rasolea treaba în câteva cuvinte, rezolva mai multe lucruri deodată şi dădea soluţiile alergând. Parcă bărbatul acela fără astâmpăr, cu voce foarte puternică, se bătea în cabinetul său cu oamenii, cu mobilele, se dădea de-a dura, izbindu-se cu capul de tavan, ca să ţâşnească ideile, şi

cădea totdeauna în picioare victorios. Apoi, la ora unsprezece, pleca; nu-l mai vedeai toată ziua; mânca în oraş la prânz, adesea şi seara. Atunci casa era a lui Renée şi a lui Maxime. Îi ocupau cabinetul; acolo desfăceau pachetele furnizorilor, şi rochiile se împrăştiau peste dosare. Uneori persoane grave aşteptau câte un ceas la uşa cabinetului, în timp ce elevul şi tânăra femeie discutau despre vreun nod de panglică, aşezaţi la cele două capete ale biroului lui Saccard. Renée poruncea să se înhame caii la trăsură de zeci de ori pe zi. Rareori mâncau împreună; din trei, doi alergau, fără să-şi dea seama, întorcându-se doar la miezul nopţii. Apartament de scandal, de afaceri şi de plăceri, unde viaţa modernă, cu zgomotul aurului sunător, a toaletelor boţite se înfunda în prăpastie ca o vijelie.

Aristide Saccard îşi găsise în sfârşit mediul ce i se potrivea. Se vădise un mare speculant, învârtind afaceri de milioane. După lovitura de maestru de pe rue de la Pépinière, s-a lansat cu îndrăzneală în lupta ce începuse să presare Parisul cu epave ruşinoase şi triumfuri fulgerătoare. Mai întâi, a jucat mergând la sigur, repetând primul său succes, cumpărând imobile pe care le ştia sortite cazmalei şi folosindu-şi prietenii ca să obţină despăgubiri mari. La un moment dat, avea cinci sau şase case, acele case la care se uita atât de ciudat odinioară, ca la nişte cunoştinţe, când nu era decât un biet funcţionar însărcinat cu întreţinerea drumurilor. Dar asta era în copilăria artei; după expirarea contractelor de închiriere, după ce complotase cu chiriaşii, după ce furase de la Stat şi de la particulari, n-avea nevoie de prea mare rafinament ca să gândească că era mai mare daraua decât ocaua. Aşa că şi-a folosit curând geniul în treburi mai complicate.

Mai întâi Saccard a inventat păcăleala cumpărărilor de imobile pe ascuns în contul Oraşului. Un decret al Consiliului de Stat îi crease Oraşului o situaţie dificilă. Cumpărase prin bună înţelegere un număr de case, sperând să expire contractele de închiriere şi să dea afară chiria fără despăgubiri. Dar achiziţiile au fost considerate

nişte adevărate exproprieri, şi Oraşul a trebuit să plătească. Atunci Saccard s-a oferit să reprezinte Oraşul; cumpăra, aştepta să expire contractele şi, în schimbul unei mite, dădea imobilul la termenul fixat. În cele din urmă a făcut chiar un joc dublu; cumpăra pentru Oraş şi pentru prefect. Când afacerea era prea ispititoare, obţinea casa prin şiretlicuri. Statul plătea. Amabilităţile i-au fost răsplătite, cedându-i-se bucăţi de străzi, răspântii proiectate, pe care le dădea înapoi chiar mai înainte de-a se începe calea cea nouă. Era un joc fioros; se speculau cartierele ce trebuiau construite aşa cum se speculează un titlu de rentă. La asta luau parte şi anumite dame, târfe drăguţe, prietene intime ale funcţionarilor superiori; una dintre ele, ai cărei dinţi albi erau celebri, a tocat, în mai multe rânduri, străzi întregi. Saccard era din ce în ce mai flămând, simţind cum îi cresc dorinţele, când vedea şiroirea aceea de aur ce i se scurgea printre degete. I se părea că o mare de monede de douăzeci de franci se lăţea în jurul lui, prefăcându-se din lac în ocean, umplând nesfârşita zare cu un zgomot ciudat de valuri, o muzică metalică ce-i măgulea sufletul; şi se aventura, ca un înotător tot mai îndrăzneţ în fiecare zi, aruncându-se în apă, ieşind, când pe spate, când pe burtă, străbătând imensitatea aceea pe cer senin şi pe furtună, bazându-se pe puterile şi pe dibăcia lui ca să nu se scufunde niciodată.

Parisul se prăbuşea într-un nor de ipsos. Sosise vremea, prezisă de Saccard, pe colinele Montmartres. Cetatea era sfârtecată cu lovituri de paloş, şi el lua parte la toate tăieturile, la toate rănile. Avea dărâmături care îi aparţineau în toate părţile oraşului. Pe rue de Rome, a fost amestecat în uluitoarea poveste a acelei gropi săpată de-o societate, ca să transporte cinci sau şase mii de metri cubi de pământ dând astfel impresia unor lucrări uriaşe, pe care au trebuit s-o astupe la loc, aducând pământ din Saintouen, când societatea a dat faliment. El a scăpat cu conştiinţa curată şi cu buzunarele pline, datorită fratelui său Eugène, care a binevoit să intervină. La Chaillot, a ajutat la despicarea colinei, la aruncarea ei într-o vâlcea, ca să

treacă bulevardul ce se întinde de la Arcul de Triumf până la Pont de l'Alma. Pe strada Passy, lui i-a venit ideea să se aducă debleurile de la Trocadero pe platou, aşa că pământul cel bun se află astăzi dedesubt la o adâncime de doi metri, şi nici iarba nu creşte măcar pe molozurile acelea. Îl găseai în douăzeci de locuri deodată, în toate părţile unde era vreun obstacol de neînlăturat, un debleu cu care nu ştiau ce să facă, un rambleu ce nu se putea executa, o grămadă de pământ şi de moloz ce punea la încercare graba febrilă a inginerilor, pe care el o scormonea cu unghiile, găsind totdeauna în cele din urmă vreo mită sau o afacere în genul lui. În aceeaşi zi, alerga de la lucrările Arcului de Triumf la cele de pe bulevardul Saint-Michel, de la debleurile bulevardului Malesherbes la rambleurile de la Chaillot, cărând în urma lui o armată de muncitori, de portărei, de acţionari, de victime şi de pungaşi.

Dar cea mai inocentă glorie a lui era Creditul viticol, pe care-l înfiinţase împreună cu Toutin-Laroche, directorul oficial; el apărând numai ca membru al consiliului de administraţie. Şi, cu această ocazie, Eugène îl ajutase serios pe fratele său. Datorită lui, guvernul a permis înfiinţarea societăţii şi a supravegheat-o cu o mare bunăvoinţă. Într-o împrejurare delicată, când un ziar rău intenţionat şi-a permis să critice o operaţie a acelei societăţi, „Le Moniteur" a mers până acolo încât a publicat o notă prin care se interzicea orice discuţie asupra unei case atât de onorabile, şi pe care Statul binevoia s-o patroneze. Creditul viticol se baza pe un sistem financiar excelent: împrumuta cultivatorilor jumătate din suma la care era evaluată averea lor, garanta împrumutul printr-o ipotecă, şi lua de la cei care împrumutau dobânzi, sporite de un acont de amortisment. Niciodată nu existase un sistem mai demn şi mai înţelept. Eugène îi declarase fratelui său, zâmbind şiret, că la palatul Tuileries se dorea ca lumea să fie cinstită. Domnul Toutin-Laroche a interpretat dorinţa aceea lăsând să funcţioneze în linişte sistemul împrumuturilor către cultivatori şi înfiinţând alături

o bancă ce atrăgea capitalurile şi juca înfierbântată, lansându-se în toate aventurile. Datorită formidabilului impuls dat de director, Creditul viticol s-a bucurat curând de-o reputaţie de soliditate şi de prosperitate de nestrămutat. La început, ca să lanseze dintr-odată, la Bursă, un mare număr de acţiuni proaspăt rupte de la matcă, şi să le facă să pară că au circulat mult, Saccard a avut dibăcia să-i pună pe funcţionarii ce încasau efectele de comerţ să le calce în picioare şi să le bată, o noapte întreagă, cu mături de mesteacăn. Parcă era o sucursală a Băncii. Casa boierească, în care se aflau birourile, având curtea plină de echipaje, grilaje austere, peronul lat şi scara monumentală, şirurile de cabinete luxoase cu armata de funcţionari şi de lachei în livrea, părea a fi templul grav şi demn al banilor; şi nimic nu insufla publicului o emoţie mai evlavioasă ca sanctuarul, Casa de bani, la care se ajungea pe-un coridor de-o sfântă goliciune, şi unde se zărea casa de bani, divinitatea, ghemuită, încastrată în zid, bondoacă, şi dormind, cu cele trei broaşte, cu laturile greoaie şi înfăţişarea ei de brută divină.

Saccard a mijlocit pe cale necinstită o mare afacere cu Oraşul. Care, înglodat în datorii, copleşit de datorii, târât în dansul milioanelor pe care-l urnise, ca să placă împăratului şi să umple anumite buzunare, fusese nevoit să recurgă la împrumuturi ascunse, nevoind să-şi dezvăluie surescitările, nebunia cazmalei şi a molozului. Tocmai înfiinţase acele bonuri de delegaţie, nişte adevărate poliţe pe termen lung, ca să plătească antreprenorii, chiar în ziua semnării contractelor, permiţându-le astfel să găsească fondurile prin negocierea bonurilor. Creditul viticol a primit cu amabilitate hârtia aceea de la antreprenori. În ziua în care Oraşul a fost lipsit de bani, Saccard s-a dus să-l ispitească. I-a avansat o sumă de bani considerabilă, punându-se în circulaţie bonuri de delegaţie, pe care domnul Toutin-Laroche a jurat că le are de la societăţi concesionare, şi pe care le-a târât pe toate căile speculaţiei. De acum încolo Creditul viticol nu mai putea fi atacat; ţinea Parisul în ghearele sale. Directorul nu mai vorbea decât zâmbind într-

un anumit fel despre Societatea generală a porturilor marocane; cu toate acestea mai exista încă, şi ziarele celebrau în continuare, în mod regulat, marile staţii comerciale. Într-o zi, când domnul Toutin-Laroche îl îndemna pe Saccard să cumpere acţiuni ale acelei societăţi, acesta i-a râs în nas, întrebându-l dacă-l considera destul de prost ca să-şi plaseze banii în „Societatea generală a celor O *mie şi una de nopţi”.*

Până atunci, Saccard jucase, din fericire, infailibil, trişând, vânzându-se, dobândind beneficii la târguri, scoţând un oarecare câştig din fiecare operaţie. Curând, specula asta cu efectele publice nu l-a mai satisfăcut, nu mai catadicsea să spicuiască, să adune aurul pe care cei de teapa lui Toutin-Laroche şi a baronului Gouraud îl lăsau să cadă în urma lor. Şi-a vârât mâna în sac până la umăr. S-a asociat cu persoane ca Mignon, Charrier şi compania, faimoşii antreprenori pe atunci aflaţi la începuturile carierei lor, care aveau să facă nişte averi colosale. Oraşul se şi hotărâse să nu mai execute el însuşi lucrările, să cedeze bulevardele la buna înţelegere. Societăţile concesionare se angajau să livreze o cale gata făcută, cu copacii sădiţi, cu bănci şi cu felinare, în schimbul unor sume convenite; uneori chiar dădeau calea pe degeaba: fiind răsplătiţi din plin de terenurile de pe margine, pe care le reţineau supunându-le unei plusvalori considerabile. Din perioada aceea datează febra speculaţiei terenurilor, furioasa creştere a preţurilor la imobile. Prin legăturile sale, Saccard a obţinut concesiunea a trei tronsoane de bulevard. El a fost sufletul înflăcărat şi puţin zăpăcit al asociaţiei. Seniorii Mignon şi Charrier, oamenii lui la început, erau nişte complici mari şi şireţi, meşteri zidari care cunoşteau valoarea banilor. Râdeau pe ascuns de echipajele lui Saccard; adesea îşi păstrau halatele, nu se sfiau să dea o mână de ajutor unui muncitor, se întorceau acasă plini de ipsos. Erau amândoi din Langres. Veniseră, în Parisul acesta fierbinte şi nepotolit, cu prudenţa lor de locuitori din provincia Champagne, cu mintea limpede, nu prea pătrunzătoare, nu prea inteligentă, dar foarte capabilă să profite de ocazii ca

să-şi umple buzunarele, chiar dacă aveau să se bucure abia mai târziu. Dacă Saccard a fost cel care a pornit afacerea, însufleţind-o cu văpaia lui, cu poftele lui furioase, seniorii Mignon şi Charrier, prin banalitatea lor, prin administrarea lor tipicară şi îngustă, au împiedicat-o de nenumărate ori să se prăbuşească în fantasmagoriile uluitoare ale asociatului lor. Niciodată n-au consimţit să aibă birouri superbe, să construiască acea casă boierească cu care el voia să uluiască Parisul. Au refuzat şi speculaţiile mai puţin importante ce-i treceau în fiecare dimineaţă prin cap: construirea unor săli de concerte, unor vaste băi publice, pe terenurile de la margine; căi ferate, urmând noile bulevarde; galerii de sticlă, ce-ar înzeci chiria prăvăliilor, permiţându-ţi totodată să umbli prin Paris fără să te uzi. Ca să pună capăt acestor proiecte ce-i înspăimântau, antreprenorii au hotărât ca terenurile de la margine să fie împărţite între cei trei asociaţi, şi fiecare să facă cu ele ce-o să vrea. Ei au continuat să-şi vândă loturile în mod înţelept. El a făcut construcţii. Îi clocotea creierul. Ar fi propus foarte serios ca Parisul să fie plasat sub un imens clopot, ca să-l preschimbe într-o seră caldă, şi să cultive apoi acolo ananas şi trestie de zahăr.

Curând, putred de bogat, a avut opt case pe bulevardele cele noi. Patru complet terminate, două pe strada Marignan şi două pe bulevardul Haussmann; celelalte patru, situate pe bulevardul Malesherbes, erau în construcţie, la una dintre ele chiar, o îngrădire vastă de scânduri unde urma să se construiască o minunată casă boierească, nu se ajunsese decât până la planşeul primului etaj. Pe atunci, afacerile lui s-au complicat în asemenea hal, avea pe fiecare deget atâtea iţe, atâtea interese de urmărit şi atâtea marionete de tras pe sfori, încât ajunsese să doarmă numai trei ore pe noapte şi să-şi citească corespondenţa în trăsură. Miraculos era faptul că sacul lui de bani părea fără fund. Era acţionar la toate societăţile, construia cu un fel de furie, făcea toate negoţurile, ameninţând să inunde Parisul ca fluxul unei mări, fără ca cineva să-l fi văzut vreodată realizând un beneficiu curat, vârând în buzunar o mare

sumă de bani la lumina zilei. Fluviul acesta de aur, fără vreun izvor cunoscut şi care părea să se reverse năvalnic din biroul lui îi uluia pe gură-cască, a făcut din el, la un moment dat, omul important pe seama căruia ziarele puneau toate poantele Bursei.

Cu asemenea soţ, Renée nu prea era măritată. Treceau săptămâni întregi aproape fără să-l vadă. De altminteri, era perfect: îşi deschidea băierile pungii pe de-a-ntregul. În fond, ţinea la el ca la un bancher amabil. Când se ducea în casa boierească a familiei Béraud, îl lăuda tare tatălui ei, pe care averea ginerelui său nu-l impresiona deloc. Nu-l mai dispreţuia; bărbatul acesta părea aşa de convins că viaţa nu-i decât o afacere, şi era aşa de vădit că-i născut ca să scoată bani din tot ce-i cădea în mână, femei, copii, pavaje, saci cu ghips, conştiinţe, că nu-i putea reproşa târgul căsătoriei lor. De atunci, el o considera într-un fel ca pe una dintre casele frumoase care-l onorau şi de la care spera să tragă mari foloase. Dorea să fie bine îmbrăcată, gălăgioasă, să zăpăcească capul întregii elite pariziene. Ceea ce-l impunea, dublându-i cifra probabilă a averii. Era frumos, tânăr, îndrăgostit, descreierat, prin soţia sa. Era o asociată, complice fără să ştie. O trăsură nouă, o toaletă de două mii de scuzi, o slăbiciune faţă de vreun amant i-au uşurat, adesea chiar au hotărât cele mai norocoase afaceri ale sale. Deseori, pretinzând că e copleşit, o trimitea la vreun ministru, la vreun funcţionar oarecare, să solicite o autorizaţie sau să capete un răspuns. Îi spunea: „Şi să fii cuminte!” pe un ton ce-l caracteriza, batjocoritor şi totodată calin. Şi când se întorcea, după ce reuşise, îşi freca mâinile repetând faimoasa frază: „Şi-ai fost cuminte!” Renée râdea. Era prea activ ca să dorească vreo doamnă Michelin. Numai că-i plăceau glumele deşănţate, ipotezele scabroase. De altfel, dacă Renée „nu fusese cuminte”, n-ar fi simţit decât ciuda de-a fi plătit cu adevărat amabilitatea ministrului sau funcţionarului. Să păcălească oamenii, dându-le mai puţin decât s-ar fi cuvenit pentru banii lor, era pentru el o deosebită plăcere. Adesea spunea: „Dac-aş fi

femeie, poate că m-aş vinde, dar n-aş livra niciodată marfa; e prea stupid”.

Nebuna de Renée, care apăruse într-o noapte pe cerul parizian ca zână excentrică a voluptăţilor mondene, era femeia cel mai greu de analizat. Dac-ar fi fost crescută acasă, şi-ar fi potolit desigur în religie sau într-o altă satisfacţie a spiritului dorinţele ale căror imbolduri o nebuneau uneori. Raţiona ca o burgheză; era extrem de cinstită, avea o pasiune pentru logică şi spaima de cer şi de iad, fiind plină de prejudecăţi; semăna cu tatăl ei, făcea parte din rasa calmă şi prudentă în care se dezvoltau virtuţile căminului. Şi în firea asta ţâşneau, luând proporţii, prodigioasele fantezii, curiozităţile nepotolite şi dorinţele de nemărturisit. La călugăriţele din oraşul Vizitaţiei, liberă, cu mintea hoinărind prin voluptăţile mistice ale capelei şi în prieteniile senzuale ale micilor prietene, dobândise o educaţie bizară, devenind vicioasă, cu sinceritatea firii sale, tulburându-şi mintea tânără, în asemenea hal încât să-l pună îndeosebi într-o mare încurcătură pe duhovnicul ei, când i-a mărturisit că, într-o zi, în timpul slujbei, avusese un chef nebun să se scoale ca să-l sărute. Apoi se bătea cu pumnii în piept, îngălbenindu-se când îşi aducea aminte de diavol şi de cazanele lui. Greşeala care a dus la căsătoria ei cu Saccard, brutalul viol ce-l suportase cu un fel de aşteptare înspăimântată, a făcut-o apoi să se dispreţuiască, contribuind mult la delăsarea ce-a copleşit-o toată viaţa S-a gândit că nu mai trebuia să lupte împotriva răului, că se afla în ea, că logica îi permitea să meargă până la capătul răutăţii. Curiozitatea era mai mare decât pofta. Zvârlită în lumea celui de-al doilea imperiu, lăsată în voia închipuirilor, întreţinută cu Sâni, încurajată în cele mai scandaloase excentricităţi, a cedat, i-a părut rău, reuşind apoi să-şi înăbuşe ultimele zvâcniri ale cinstei, mereu biciuită, mereu împinsă înainte de nesăţioasa nevoie de-a şti şi de-a simţi.

Nu făcea, de altfel, excepţie de la regulă. Discuta cu plăcere, încet, râzând, despre cazuri extraordinare, precum calda afecţiune dintre Suzanne Haffner şi Adeline d’Espanet, delicata meserie a doamnei de Lauwerens,

sărutările cu tarif fix ale contesei Vanska; dar privind încă toate aceste lucruri de departe, cu vaga idee de-a se înfrupta poate din ele, şi dorinţa aceea nedesluşită ce-o simţea, în ceasurile grele, mai sporea încă nelinişte turbulentă, căutarea aceea înspăimântată a unei bucurii unice, subtile, din care să se înfrupte numai ea. Primii amanţi n-o prea răsfăţaseră; de trei ori avusese impresia că-i o mare pasiune; iubirea ţâşnea în capul ei ca o bombă, ale cărei schije nu ajungeau până la inimă. Era nebună o lună, arătându-se cu alesul ei în tot Parisul; apoi, într-o bună dimineaţă, în toiul larmei afecţiunii sale, simţea o linişte copleşitoare, un gol imens. Primul, tânărul duce de Rozan, n-a fost decât o rază de soare; lui Renée, care-l remarcase pentru blândeţea şi ţinuta lui excelentă, între patru ochi i s-a părut o nulitate desăvârşită, şters şi plicticos la culme. Domnul Simpson, ataşat la Ambasada americană, care a urmat după el, era cât pe ce s-o bată, şi datorită acestui fapt au rămas împreună mai mult de-un an. Apoi, l-a acceptat pe contele de Chibray, un aghiotant al împăratului, bărbat frumos şi vanitos, care începuse a-i fi extrem de nesuferit, când ducesa de Sternich s-a hotărât să se îndrăgostească de el şi să i-l fure; atunci a plâns după el, dându-le de înţeles prietenelor că i s-a frânt inima şi că n-o să mai iubească niciodată. Şi-aşa a ajuns la domnul de Mussy, cea mai insignifiantă fiinţă din lume, un tânăr care făcea carieră în diplomaţie conducând cotilionul deosebit de graţios; n-a ştiut niciodată prea bine cum de i s-a dăruit, păstrându-l multă vreme, din comoditate, dezgustată de-un necunoscut descoperit într-o oră, aşteptând, ca să merite osteneala unei schimbări, să dea peste o aventură extraordinară. La douăzeci şi opt de ani era deja îngrozitor de obosită. Plictiseala i se părea cu atât mai insuportabilă cu cât virtuţile ei burgheze, profitând de ceasurile de plictis, o necăjeau şi o nelinişteau. Încuia uşa camerei, avea nişte migrene îngrozitoare. Apoi, când uşa se deschidea din nou, scăpa de-acolo cu mare zgomot un val de mătase şi de dantele, o creatură de lux şi de plăcere, fără nicio grijă şi nici urmă de vreo roşeaţă pe frunte.

În viaţa ei banală şi mondenă, existase totuşi un roman, într-o zi, la asfinţitul soarelui, ducându-se pe jos să-şi vadă tatăl, căruia nu-i plăcea s-audă zgomot de trăsuri la uşa lui, şi-a dat seama, la întoarcere, pe Quai Saint-Paul, că o urmărea un tânăr. Era cald, ziua se sfârşea într-o blândă moliciune. Cum pe ea n-o urmăreau decât călăreţii, pe aleile din Bois de Boulogne, aventura i s-a părut savuroasă, fiind măgulită ca de-un nou omagiu, puţin cam brutal, dar care o flata chiar prin grosolănia lui. În loc să se întoarcă acasă, a pornit-o pe rue du Temple, plimbându-şi amorezul pe bulevarde. Între timp, bărbatul a prins curaj, devenind atât de insistent, că Renée, puţin surprinsă, pierzându-şi capul, a luat-o pe rue du Faubourg-Poissonière şi s-a refugiat în prăvălia cumnatei sale. Bărbatul a intrat după ea. Doamna Sidonie a zâmbit, părând că înţelege, şi i-a lăsat singuri. Şi cum Renée a vrut să iasă după ea, necunoscutul a reţinut-o, vorbindu-i cu o politeţe emoţionată, şi a fost iertat. Era funcţionar şi se numea Georges, şi niciodată nu l-a întrebat care era numele lui de familie. A venit să-l vadă de două ori; intra în prăvălie, el sosea pe strada Papillon. Iubirea asta întâmplătoare, găsită şi acceptată pe stradă, a fost una dintre cele mai mari plăceri ale ei. Totdeauna s-a gândit la ea, cu oarecare ruşine, dar şi cu un anume zâmbet plin de părere de rău. Cu ocazia acestei aventuri, doamna Sidonie a ajuns în sfârşit complicea celei de-a doua soţii a fratelui ei, jucând un rol pe care-l dorea încă din ziua căsătoriei.

Biata doamnă Sidonie avusese o dezamăgire. Mijlocind pe căi necinstite căsătoria, sperase s-o adopte, şi ea, puţin pe Renée, să-i devină clientă şi să tragă de pe urma ei o mulţime de foloase. Preţuia femeile dintr-o privire, aşa cum cunoscătorii preţuiesc caii. De aceea, a fost foarte consternată, atunci când, după ce le lăsase tinerilor căsătoriţi o lună ca să se instaleze, şi-a dat seama că sosise prea târziu, când a zărit-o pe doamna de Lauwerens dându-şi ifose în mijlocul salonului. Această femeie frumoasă de douăzeci şi şase de ani se ocupa de lansarea nou venitelor. Dintr-o familie foarte veche, era căsătorită cu un mare

financiar, care avea cusurul că refuza să plătească notele de plată ale modistelor şi ale croitorului. Doamna, o persoană foarte deşteaptă, făcea bani, întreţinându-se singură. Zicea că are oroare de bărbaţi, dar le făcea rost tuturor prietenelor sale; apartamentul ei de pe rue de Provence, situat deasupra birourilor soţului, era înţesat. Acolo se luau mici gustări, oamenii se întâlneau pe nepregătite, într-un mod fermecător. Nu se întâmpla nimic dacă o tânără se ducea s-o vadă pe scumpa doamnă de Lauwerens, şi cu atât mai rău dacă din întâmplare veneau şi bărbaţi, foarte respectuoşi de altfel, şi din cea mai bună societate. Stăpâna casei era fermecătoare în capoatele ei mari de dantelă. Adesea vreun vizitator ar fi preferat-o pe ea în locul colecţiei de blonde şi de brunete. Dar gura lumii afirma că era extrem de cuminte. Ăsta era secretul afacerii. Îşi păstra rangul ei mare în societate, fiind prietenă cu toţi bărbaţii, fără a-şi întina vanitatea ei de femeie cinstită, şi avea o bucurie secretă făcându-le să cadă în păcat pe celelalte, profitând de pe urma prăbuşirii lor. Când doamna Sidonie a descoperit mecanismul invenţiei noi, a fost tare mâhnită. Ea făcea parte din şcoala clasică, femeia într-o rochie neagră veche ducând bileţelele de dragoste în fundul coşului, faţă în faţă cu şcoala modernă, a marii doamne care-şi vinde prietenele în budoarul ei bând o ceaşcă de ceai. Şcoala modernă a învins. Doamna de Lauwerens s-a uitat urât la rochia boţită a doamnei Sidonie, în care a ghicit o rivală. Şi cea dintâi plictiseală a lui Renée i-a venit de la ea, tânărul duce de Rozan, pe care frumoasa financiară îl plasa foarte greu. Şcoala clasică n-a biruit decât mai târziu, când doamna Sidonie a pus la dispoziţia capriciului cumnatei sale apartamentul de la mezanin pentru necunoscutul de pe Quai Saint-Paul. Şi a rămas confidenţa ei.

Dar unul dintre credincioşii doamnei Sidonie a fost Maxime. Încă de la cincisprezece ani, s-a dus să-i dea târcoale mătuşii, mirosind mănuşile găsite pe mobile. Mătuşa, căreia nu-i plăceau situaţiile limpezi, şi care nu vorbea niciodată despre amabilităţile ei, i-a împrumutat în

cele din urmă cheile apartamentului, în unele zile, zicând că va rămâne la ţară până a doua zi. Maxime spunea că voia să primească nişte prieteni pe care nu îndrăznea să-i cheme acasă la tatăl lui. În apartamentul acela de la mezanin de pe Faubourg-Poissonnière a petrecut câteva nopţi împreună cu biata fată pe care au fost nevoiţi s-o trimită la ţară. Doamna Sidonie îi împrumuta nepotului ei bani, pălind în faţa lui şi murmurând cu vocea ei caldă că „n-avea barbă, era roz ca un amoraş”.

Între timp, Maxime crescuse. Acum era un tânăr subţirel şi drăguţ, care-şi păstrase obrajii roz şi ochii albaştri de copil. Cu părul lui cârlionţat părea „tot fată”, lucru care le încânta grozav pe doamne. Semăna cu biata Angèle, avea privirea ei blândă, paloarea ei blondă. Dar nu avea calităţile acelei femei apatice şi neînsemnate. În el se rafina rasa familiei Rougon, devenind delicată şi vicioasă. Născut de-o mamă prea tânără, venind cu un amestec bizar, contrastant şi oarecum împrăştiat, de pofte furioase de la tată şi delăsări şi lipsă de energie de la mamă, era un produs defectuos, în care defectele părinţilor se completau înrăutăţindu-se. Familia asta trăia prea repede; se şi prăpădea în creatura debilă, la care sexul ezitase, şi care nu mai avea apriga voinţă de câştig şi de plăceri, ca Saccard, ci o laşitate risipind averile adunate; un hermafrodit straniu apărut la timpul său într-o societate în descompunere. Când Maxime se ducea să se plimbe în Bois de Boulogne, strâns în talie ca o femeie, dansând oarecum pe şaua pe care-l legăna uşor galopul calului, era idolul tinerilor de vârsta lui, cu şoldurile pline şi mâinile subţiri cu degete lungi, cu aerul bolnăvicios şi ştrengăresc, eleganţa corectă şi jargonul de teatru de bulevard. La douăzeci de ani, se considera mai presus de toate surprizele şi toate aversiunile. Cu siguranţă că visase cele mai neobişnuite scârnăvii. La el viciul nu era o prăbuşire, ca la unii bătrâni, ci o dezvoltare firească şi exterioară. Se încreţea în părul lui blond, zâmbea pe buzele lui, îl îmbrăca cu veşmintele lui. Dar caracteristic la el erau în special ochii, două găuri albastre, limpezi şi zâmbitori, ca oglinzile unor cochete, în

dosul cărora ghiceai întreaga goliciune a creierului. Ochii aceia de fată de vânzare nu se plecau niciodată; căutau plăcerea, o plăcere fără oboseală, ce-o chemi şi-o primeşti.

Eterna vijelie ce pătrundea în apartamentul de pe rue de Rivoli trântind uşile a suflat şi mai tare pe măsură ce Maxime creştea, pe măsură ce Saccard îşi lărgea cercul operaţiilor şi pe măsură ce Renée se agita tot mai mult în căutarea unei plăceri necunoscute. În cele din urmă, cele trei fiinţe au ajuns să ducă acolo o viaţă uluitoare de libertate şi de nebunie. Acesta a fost rezultatul chibzuit şi prodigios al unei epoci. Strada pătrundea în apartament cu zgomotul trăsurilor, cu ghionturile necunoscuţilor şi necuviinţa vorbelor. Tatăl, mama vitregă, fiul vitreg acţionau, vorbeau, simţindu-se în largul lor, ca şi când fiecare din ei s-ar fi aflat singur, trăind ca un holtei. Trei colegi, trei studenţi, locuind în aceeaşi cameră mobilată, n-ar fi dispus de ea cu mai multă neruşinare ca să-şi instaleze viciile, iubirile, bucuriile gălăgioase de mari ştrengari. Se acceptau strângându-şi mâna, fără a părea să aibă habar de motivele pentru care se aflau sub acelaşi acoperiş, purtându-se cavalereşte, cu voioşie, considerându-se astfel fiecare absolut independent. La ei, ideea de familie fusese înlocuită cu un fel de societate pe acţiuni unde beneficiile erau împărţite în mod egal; fiecare trăgea spre el partea lui de plăcere, şi se înţeleseseră în mod tacit ca fiecare să se bucure de partea lui cum va găsi de cuviinţă. Ajunse seră să aibă parte de plăcerile lor unii în faţa altora, să le prezinte, să le povestească, fără a stârni altceva decât puţină invidie şi curiozitate.

Acum, Maxime era cel care-i făcea educaţia lui Renée. Când se ducea să se plimbe împreună cu ea în Bois de Boulogne, îi spunea nişte poveşti despre târfe care-i înveseleau foarte tare pe amândoi. Era imposibil să apară vreuna nouă pe malul lacului, fără ca Maxime să caute să se informeze asupra numelui amantului ei, a rentei pe care i-o dădea, a modului în care trăia. Le cunoştea casele, ştia nişte amănunte intime, era un adevărat catalog viu, în care toate târfele din Paris erau numerotate, având câte o notiţă

foarte completă despre fiecare din ele. Ziarul acesta scandalos era o bucurie pentru Renée. La Longchamp, în zilele de curse, când trecea în caleaşca ei, asculta cu lăcomie, păstrându-şi trufia de femeie din lumea mare, cum îl înşela Blanche Muller pe ataşatul de ambasadă cu coaforul ei; sau cum micuţul baron îl găsise pe conte în izmene în alcovul unei celebrităţi slabe, cu părul roşu, numită Racul. În fiecare zi, apărea câte un cancan nou. Când povestea era prea şocantă, Maxime vorbea mai încet, dar o spunea până la capăt. Renée căsca ochii mari de copil căruia i se povesteşte o farsă bună, reţinându-şi hohotele de râs, pe care apoi le înăbuşea în batista ei brodată, apăsând-o delicat pe buze.

Maxime aducea şi fotografiile damelor. Avea portrete de actriţe prin toate buzunarele, până şi în portţigaret. Uneori se descotorosea de ele, punându-le în albumul ce zăcea pe mobilele din salon, în care se aflau şi portretele prietenelor lui Renée. Mai erau în el şi fotografii de bărbaţi, domnii de Rozan, Simpson, de Chibray, de Mussy, şi de actori, de scriitori şi de deputaţi, care nu se ştie cum ajunseseră să mărească colecţia. O lume extrem de amestecată, o imagine a harababurii de idei şi de personaje ce treceau prin viaţa lui Renée şi a lui Maxime. Când ploua sau când se plictiseau, albumul era un subiect important de discuţie. Totdeauna ajungea până la urmă în mâinile cuiva. Tânăra femeie îl deschidea căscând, poate pentru a suta oară. Apoi devenea curioasă, şi tânărul venea sa se sprijine cu coatele în spatele ei. Atunci aveau loc discuţii lungi despre părul Racului, despre bărbia dublă a doamnei de Meinhold, despre ochii doamnei de Lauwerens, pieptul alb al Blanchei Muller, nasul marchizei care avea un mic cusur, gura micuţei Sylvia, celebră din cauza buzelor cam groase. Făceau comparaţii între ele.

— Dac-aş fi bărbat, spunea Renée, aş alege-o pe Adeline.

— Pentru că n-o cunoşti pe Sylvia, răspundea Maxime. E aşa de nostimă!... O prefer pe Sylvia.

Întorceau paginile; uneori apărea ducele de Rozan sau domnul Simpson, sau contele de Chibray, şi el adăuga în bătaie de joc:

— Se ştie, de altfel, că gusturile tale sunt pervertite... N-am văzut ceva mai tâmpit ca mutra acestor domni! Rozan şi Chibray seamănă cu Gustave, frizerul meu.

Renée dădea din umeri, ca şi când ar fi spus că ironia n-o atingea. Continua să privească pe gânduri spectacolul mutrelor livide, zâmbitoare sau posace din album; se oprea mai îndelung la fotografiile târfelor, studiind curioasă detaliile exacte şi microscopice de pe fotografii, micile riduri, firişoarele de păr. Într-o zi a cerut o lupă mare, părându-i-se că a zărit un păr pe nasul Racului. Într-adevăr, datorită lupei a văzut un firicel de aur ce se rătăcise de la sprâncene şi ajunsese până în mijlocul nasului. Firicelul de păr i-a distrat multă vreme. O săptămână întreagă, doamnele care au venit au trebuit să constate singure prezenţa firului de păr. De atunci încolo lupa a servit la cercetarea minuţioasă a chipurilor femeilor. Renée a făcut nişte descoperiri uluitoare; a găsit riduri neştiute, piei aspre, găuri prost ascunse de pudra de orez. Şi, în cele din urmă, Maxime a ascuns lupa, spunând că nu trebuia ca faţa omenească să-ţi inspire o asemenea silă. În realitate însă, ea cerceta prea riguros buzele groase ale Sylviei, pentru care el avea o deosebită afecţiune. Au inventat un joc nou. Puneau următoarea întrebare: „Cu cine aş petrece o noapte cu plăcere?” şi deschideau albumul în care se afla răspunsul. Ceea ce a dus la nişte combinaţii foarte amuzante. Câteva seri au jucat şi prietenele. Astfel, Renée a fost măritată pe rând cu arhiepiscopul Parisului, cu baronul Gouraud, cu domnul de Chibray, ceea ce a stârnit mare haz, şi chiar cu soţul ei, fapt care a dezolat-o. Iar Maxime, fie din întâmplare, fie din maliţia lui Renée care deschidea albumul, dădea totdeauna peste marchiză. Dar niciodată nu se distrau aşa de bine ca atunci când soarta cupla doi bărbaţi sau două femei.

Prietenia dintre Renée şi Maxime a ajuns atât de departe, încât i-a povestit despre necazurile ei din dragoste. O

consola, dându-i sfaturi. Parcă nici n-ar fi existat tatăl lui. Apoi, au ajuns să-şi facă confidenţe din copilărie. Mai ales când se plimbau în Bois de Boulogne, simţeau o anume toropeală, nevoia de a-şi spune lucruri greu de mărturisit, şi care nu se povestesc. Bucuria ce-o au copiii vorbind încet despre lucrurile nepermise, atracţia dintre un băiat şi o fată ce păcătuiesc, numai prin vorbe, îi făcea să ajungă neîncetat la subiectele scabroase. Simţeau o profundă voluptate pe care nu şi-o reproşau, savurând-o, tolăniţi în cele două colţuri ale trăsurii, ca nişte prieteni ce-şi aduc aminte de primele lor aventuri. În cele din urmă au ajuns să se laude cu obiceiurile lor urâte. Renée a mărturisit că fetiţele erau ştrengăriţe mari la pension. Maxime a supralicitat îndrăznind să-i povestească unele lucruri ruşinoase de la colegiul din Plassans.

— Ah! n-aş putea spune… murmura Renée.

Apoi se pleca la urechea lui, ca şi când însuşi zgomotul vocii ar fi făcut-o să roşească, spunându-i una dintre poveştile acelea obscene de prin mânăstiri. El avea o colecţie prea bogată de asemenea bancuri ca să rămână cu gura căscată. Îi fredona la ureche cuplete foarte grosolane. Şi, încet-încet, îi pătrundea o fericire deosebită, amăgiţi de plăcerile trupului de care tot pomeneau, zgândăriţi de nişte infime dorinţe care nu se întruchipau. Trăsura mergea încet, se întorceau acasă cu o delicioasă oboseală, mai obosiţi ca după o noapte de dragoste. Păcătuiseră, ca nişte băieţi fără iubită care folosiseră obişnuitele procedee, mulţumindu-se cu amintirile mutuale…

O familiaritate, o delăsare şi mai mare era între tată şi fiu. Saccard înţelesese că un mare financiar trebuie să iubească femeile şi să facă nebunii pentru ele. Era brutal în dragoste, preferând banii; dar intrau în programul lui şi plimbările prin alcovuri, aruncarea bancnotelor pe anumite şeminee, introducerea din când în când a unei târfe celebre ca pe-o firmă aurită în speculaţiile sale. După ce Maxime a terminat colegiul, s-au întâlnit la aceleaşi dame, făcând haz de asta. Au fost chiar şi rivali oarecum. Uneori, când tânărul

lua cina la localul Maison d'Or, cu vreo bandă gălăgioasă, auzea vocea lui Saccard într-un cabinet vecin.

— Ia te uită! tata e alături! exclama cu o strâmbătură ce-o imita pe aceea a actorilor la modă.

Se ducea să bată la uşa separeului, curios să-i vadă cucerirea.

— Ah! tu eşti, spunea cu glas bucuros. Hai, intră! Faceţi aşa o gălăgie că nu ne mai auzim mâncând. Cu cine eşti acolo?

— E Laure d'Aurigny, e Sylvia, e Racul, şi altele două, cred. Sunt nemaipomenite: vâră degetele în mâncare şi ne aruncă în cap pumni de salată. Fracul mi-e plin de ulei.

Tatăl lui râdea, găsind că-i foarte nostim.

— Ah! tineri, tineri, murmura. Nu ca noi, nu-i aşa pisicuţa mea? am mâncat în linişte şi-o să facem nani.

Punea mâna pe bărbia femeii de lângă el, gângurind cu sforăiala lui provensală, făcând o ciudată melodie amoroasă.

— Oh! canar bătrân!... exclama femeia. Bună ziua, Maxime. Ce mult ţin la tine! Dacă accept să supez cu ticălosul de taică-tu... Nu te mai vede omul. Vino poimâine dimineaţă devreme... Zău, serios, am să-ţi spun ceva.

Saccard termina de mâncat o îngheţată sau un fruct, cu mici înghiţituri şi mare fericire. Săruta umărul femeii, spunând glumeţ:

— Ştiţi, iubiţii mei, dacă vă deranjez, o să plec... Să sunaţi când s-o putea intra.

Apoi pleca cu femeia sau uneori se ducea cu ea în salonul vecin să ia parte la petrecerea gălăgioasă. Maxime împărţea cu el aceiaşi umeri; mâinile li se întâlneau în jurul aceloraşi talii. Se chemau pe divane, povestindu-şi cu glas tare confidenţele pe care femeile le făceau la ureche. Şi erau aşa de intimi, încât complotau împreună ca să răpească societăţii blonda sau bruneta pe care o alesese unul dintre ei.

Erau foarte cunoscuţi la Mabille. Se duceau acolo la braţ după vreun dineu rafinat, făceau înconjurul grădinii, salutau femeile, spunându-le câte o vorbă în treacăt. Râdeau tare,

tot la braţ, se ajutau reciproc în discuţiile foarte aprinse. Tatăl, foarte priceput în chestiunea asta, comenta favorabil iubirile fiului. Uneori, se aşezau ca să bea ceva cu o bandă de târfe. Apoi, plecau la altă masă, pornind din nou în treburile lor. Şi îi puteai vedea, până la miezul nopţii, tot la braţ, prieteneşte, urmărind nişte fuste, pe aleile galbene, sub flacăra crudă a felinarelor.

Când se întorceau acasă, aduceau de-afară, în haine, ceva din atitudinea târfelor pe care le-au părăsit. Fâţâiala lor, anumite cuvinte deşănţate şi unele gesturi grosolane umpleau apartamentul de pe rue de Rivoli cu un miros de alcov suspect. Modul lipsit de energie şi oarecum moleşit în care tatăl strângea mâna fiului trăda el singur locul de unde veneau. În atmosfera asta, Renée îşi manifesta capriciile, neliniştile senzuale. Îşi bătea joc de ei cu nervozitate.

— Dar de unde veniţi? îi întreba. Mirosiţi a pipă şi a mosc… Cu siguranţă c-o să am migrenă.

Şi, într-adevăr, mirosul ciudat o tulbura foarte tare. Era mirosul pătrunzător al acelui cămin bizar.

Între timp, Maxime a făcut o mare pasiune pentru micuţa Sylvia. A plictisit-o pe mama lui vitregă mai multe luni cu fata asta. Curând Renée a cunoscut-o foarte bine din talpă până la rădăcina părului. Avea un semn vânăt pe şold; genunchii erau adorabili; iar umerii, numai unul dintre ei avea o gropiţă. În timpul plimbărilor, Maxime povestea oarecum răutăcios cât era de perfectă amanta lui. Într-o seară, pe când se întorceau din Bois de Boulogne, trăsura lui Renée şi aceea a Sylviei, prinse într-o încurcătură, au fost nevoite să se oprească una lângă alta pe Champs-Elysées. Cele două femei s-au privit cu mare curiozitate, în timp ce Maxime, încântat de situaţia asta critică, rânjea pe ascuns. Când caleaşca s-a pornit din nou, cum mama lui vitregă tăcea încurcată, a crezut că se bosumflase, aşteptându-se la una dintre scenele acelea materne, una dintre certurile ciudate cu care-şi mai umplea uneori plictisul.

— Îl cunoşti pe bijutierul acestei doamne? l-a întrebat deodată, când au ajuns în Place de la Concorde.

— Vai! da, a răspuns zâmbind; îi datorez zece mii de franci… De ce mă-ntrebi?

— Aşa, fără motiv.

Apoi, după oarecare tăcere:

— Avea o brăţară foarte drăguţă, pe mâna dreaptă… Aş fi vrut s-o văd mai de-aproape.

Se întorceau acasă. Şi n-a mai spus nimic. Numai a doua zi, în clipa când Maxime urma să plece cu tatăl său, l-a luat deoparte pe tânăr vorbindu-i în şoaptă, încurcată, zâmbind drăguţ parcă cerându-şi iertare. El a părut surprins şi a plecat, râzând răutăcios. Seara, i-a adus brăţara Sylviei, pe care mama lui vitregă îl implorase să i-o arate.

— Uite obiectul, a spus. Ajunge omul şi hoţ pentru dumneata, mamă vitregă.

— Nu te-a văzut când ai luat-o? a întrebat Renée, care cerceta cu nesaţ bijuteria.

— Nu cred… A pus-o ieri, n-o să vrea desigur s-o pună şi azi.

Tânăra femeie se apropiase, între timp, de fereastră, îşi pusese brăţara. Ţinea mâna ceva mai sus, învârtind-o încetişor, încântată, spunând:

— Oh! foarte drăguţă, foarte drăguţă… Numai smaraldele nu-mi plac.

În clipa aceea, a intrat Saccard, şi cum era tot cu mâna ridicată, în lumina albă a ferestrei:

— Ia te uită, a exclamat cu mirare, brăţara Sylviei!

— Cunoşti bijuteria? a spus ea mai stingherită decât el, nemaiştiind ce să facă cu mâna.

Îşi revenise; l-a ameninţat pe fiul său cu degetul, murmurând:

— Ştrengarul ăsta are totdeauna câte un fruct oprit prin buzunare!… Într-o bună zi o să ne-aducă braţul damei cu tot cu brăţară.

— Ei! nu eu, a răspuns Maxime cu o laşitate ipocrită. Renée a vrut s-o vadă.

— Ah! s-a mulţumit să spună soţul.

Şi a privit la rândul său bijuteria, repetând ca soţia lui:

— E foarte drăguţă, foarte drăguţă.

Apoi s-a dus liniştit, şi Renée l-a certat pe Maxime că a trădat-o astfel. Dar a răspuns că tatălui puţin îi păsa de asta! Atunci i-a dat înapoi brăţara, adăugind:

— Să treci pe la bijutier, să-mi comanzi una la fel ca asta; să ceri numai să înlocuiască smaraldele cu safire.

Saccard nu putea ţine prin apropierea lui multă vreme vreun lucru sau vreo persoană, fără să vrea s-o vândă, trăgând vreun folos. Fiul său n-avea încă douăzeci de ani, când s-a gândit să-l folosească. Un băiat drăguţ, nepot de ministru, fiul unui mare financiar, trebuia să fie un plasament bun. Era puţin cam tânăr, dar putea să-i caute o soţie şi o zestre, chiar dacă se tărăgăna căsătoria multă vreme, sau se precipita, după încurcăturile de bani ale casei. A avut mână bună. A găsit, într-un consiliu de administraţie din care făcea parte şi el, un bărbat frumos, înalt, domnul de Mareuil, care, în două zile, a fost omul lui. Domnul de Mareuil a fost rafinator în Havre, pe numele de Bonnet. După ce făcuse o mare avere, se însurase cu o tânără nobilă, foarte bogată şi ea, care căuta un nătărău prezentabil. Bonnet a reuşit să ia numele soţiei sale, ceea ce i-a satisfăcut orgoliul; căsătoria îi insuflase o ambiţie nebună, visa să impună nobleţei lui Hélène prin dobândirea unei situaţii politice importante. Din clipa aceea, a investit bani în ziare noi, a cumpărat proprietăţi mari în cea mai îndepărtată parte a provinciei Nièvre, pregătindu-se prin toate mijloacele cunoscute să-şi pună candidatura la Corpul legislativ. Până acum eşuase, fără a-şi pierde emfaza. Era cel mai gol creier ce se văzuse vreodată. Avea o statură superbă, faţa albă şi gânditoare, a unui mare om de stat; şi cum ştia să asculte minunat, cu ochii profunzi şi măreţia calmă a feţei, credeai că avea o prodigioasă putere de înţelegere şi de deducţie. Dar cu siguranţă că nu se gândea la nimic. Ajungea însă să-i tulbure pe oameni care nu mai ştiau dacă aveau de-a face cu un om superior sau cu un imbecil. Domnul de Mareuil s-a agăţat de Saccard aşa cum te agăţi de-un colac de salvare. Ştia că se va elibera o candidatură oficială în Nièvre, dorea pătimaş ca ministrul să-l desemneze pe el; era ultima lui carte. Aşa că s-a predat

cu trup şi suflet fratelui ministrului. Saccard, care adulmecase o afacere bună, i-a sugerat ideea unei căsătorii între fiica lui, Louise, şi Maxime. Domnul de Mareuil şi-a manifestat cu efuziune sentimentele, părându-i-se că el a fost cel care avusese mai întâi ideea căsătoriei şi considerându-se foarte fericit să intre în familia unui ministru, şi s-o dea pe Louise unui tânăr ce părea să aibă cele mai frumoase speranţe de viitor.

Louise ar avea un milion zestre, spunea tatăl ei. Pocită, urâtă, şi fermecătoare, era condamnată să moară de tânără; o boală de plămâni o măcina în taină, dându-i o veselie nervoasă, o graţie mângâietoare. Fetiţele bolnave îmbătrânesc repede, devenind femei mai înainte de timp. Avea o naivitate senzuală, părea să se fi născut la cincisprezece ani, în plină pubertate. Când se uita la ea, tatăl ei, colosul acela sănătos şi îndobitocit, nu-i venea a crede că era fata lui. Pe când trăia mama ei, era şi ea o femeie înaltă şi puternică, dar umblau nişte zvonuri despre amintirea ei care explicau copila asta sfrijită, purtările ei de ţigancă milionară, urâţenia ei vicioasă şi fermecătoare. Se spunea că Hélène de Mareuil murise în cele mai ruşinoase desfrâuri. Plăcerile au mistuit-o ca un ulcer, fără ca soţul să-şi fi dat seama de nebunia lucidă a soţiei sale, pe care ar fi trebuit s-o interneze într-un ospiciu. Purtată de pântecele bolnav, Louise ieşise cu sângele sărac, cu membrele strâmbate, cu creierul atins şi memoria chiar de pe atunci plină de-o viaţă murdară. Uneori, i se părea că-şi aduce aminte nedesluşit de-o altă viaţă, vedea cum se desfăşurau într-o vagă umbră scene ciudate, bărbaţi şi femei sărutându-se, întreaga dramă senzuală cu care se distrau curiozităţile ei de copil. Aceasta era vocea mamei ce răsuna în ea. Copilăria ei ducea mai departe viciul. Pe măsură ce creştea, nu se mai mira de nimic, aducându-şi aminte de tot, sau mai degrabă ştia totul, şi se îndrepta spre lucrurile interzise cu o siguranţă a mâinii, ce-o făcea să semene, în viaţă, cu acea fiinţă care întorcându-se acasă după o lungă absenţă nu trebuia decât să întindă mâna ca să se simtă bine şi să se bucure de locuinţa ei. Fetiţa asta bizară ale

cărei instincte le măguleau pe-ale sale, care mai avea şi-o nevinovăţie a neruşinării, un amestec savuros de naivitate şi de îndrăzneală, în această a doua viaţă pe care şi-o trăia fecioară cu iscusinţa şi ruşinea femeii mature, avea să-i placă în cele din urmă lui Maxime şi să-i pară chiar mult mai nostimă decât Sylvia, care avea inimă de portărel, era fiica unui negustor de hârtie şi era, în fond, îngrozitor de burgheză.

Căsătoria s-a încheiat râzând, hotărându-se ca „puştii” să fie lăsaţi să crească. Între cele două familii era o strânsă prietenie. Domnul de Mareuil îşi pregătea candidatura. Saccard pândea prada. S-a convenit că Maxime va oferi miresei ca dar de nuntă numirea lui de funcţionar la Consiliul de Stat.

Între timp, averea lui Saccard părea la apogeu. Ardea, în mijlocul Parisului un foc de bucurie colosal. Era momentul fierbinte când aruncarea la câini a părţii ce li se cuvenea din vânat a umplut un colţ al pădurii cu lătrăturile haitei, cu pocnetele bicelor şi cu scânteierile torţelor. Poftele scăpate din frâu se potoleau în sfârşit, în neruşinarea triumfului, în vacarmul cartierelor surpate şi a averilor adunate în şase luni. Oraşul nu mai era decât un mare dezmăţ de milioane şi de femei. Viciul, apărut de sus, curgea în pârâuri, expunându-se în bazine, se urca din nou în havuzurile grădinilor, ca să cadă iarăşi pe acoperişuri, ca o ploaie măruntă şi pătrunzătoare. Şi când treceai de poduri, noaptea, Sena căra parcă, în mijlocul oraşului adormit, gunoaiele cetăţii, firimiturile căzute de la masă, nodurile de dantele rămase pe divane, cozile uitate prin trăsuri, bancnotele alunecate din bluze, tot ceea ce brutalitatea dorinţei şi satisfacerea imediată a instinctului aruncă în stradă, după ce l-au rupt şi terfelit. Atunci, în somnul febril al Parisului, chiar mai bine decât în căutarea gâfâitoare din ziua mare, simţeai detracarea cerebrală, coşmarul aurit şi voluptuos al unui oraş nebun după aurul şi carnea lui. Viorile cântau până la miezul nopţii; apoi ferestrele se stingeau, şi umbrele se lăsau peste oraş. Era ca un alcov colosal unde s-ar fi suflat în ultima lumânare şi ar fi dispărut

cea din urmă ruşine. În fundul tenebrelor nu mai era decât un imens horcăit de dragoste furioasă şi obosită; în timp ce palatul Tuileries, pe malul apei, îşi întindea braţele în întuneric ca pentru o îmbrăţişare uriaşă.

Saccard construise de curând casa lui boierească din parcul Monceau pe un teren furat de la Oraş. Îşi reţinuse, la primul etaj, un cabinet superb, de palisandru şi de aur, cu vitrine înalte de bibliotecă, pline cu dosare, în care nu se vedea nici urmă de carte; casa de bani, încastrată în perete, se arcuia ca un alcov de fier, aşa de mare ca să încapă în ea iubirile de-un miliard. Averea lui se dezvolta acolo, afişându-se cu impertinenţă. Totul părea să-i reuşească. Când a părăsit apartamentul de pe rue de Rivoli, pentru un mod de viaţă mai îmbelşugat, dublând cheltuielile, le-a vorbit celor apropiaţi de nişte câştiguri considerabile. După părerea lui, asociaţia cu Mignon şi cu Charrier îi aducea beneficii uriaşe; speculaţiile cu imobilele mergeau şi mai bine, iar Creditul viticol era o vacă al cărei lapte nu seca. Avea un mod de-a înşira bogăţiile că-i zăpăcea pe cei care-l ascultau, împiedicându-i să vadă limpede, fornăiala lui de provensal era şi mai mare: frazele scurte şi gesturile nervoase erau ca nişte focuri de artificii, în care milioanele zburau ca rachetele, şi care-i uluiau, în cele din urmă, şi pe cei mai neîncrezători. Mimica turbulentă de om bogat a contribuit foarte mult la reputaţia de jucător norocos pe care o dobândise. În realitate, nimeni nu-i cunoştea vreun capital curat şi solid. Diferiţii asociaţi, la curent cu situaţia ce-o aveau faţă de ei, prin forţa împrejurărilor, îşi explicau colosala lui bogăţie crezând că avea mare noroc în celelalte speculaţii, pe care nu le cunoşteau. Cheltuia nebuneşte; banii curgeau mereu şiroaie din casa de bani, fără ca izvoarele acestui fluviu de aur să fi fost încă descoperite. Era curată nebunie, furia banilor, pumnii de ludovici aruncaţi pe fereastră, casa de bani golită în fiecare seară până la ultima lăscaie se umplea din nou în timpul nopţii nu se ştie cum, nefurnizând niciodată sume aşa de mari ca atunci când Saccard pretindea că a pierdut cheile.

În averea aceea ce urla, revărsându-se ca un torent de iarnă, zestrea lui Renée era zgâlţâită, cărată, înecată. Tânăra femeie, neîncrezătoare în primele zile, voind să-şi administreze singură bunurile, a fost curând obosită de afaceri; apoi s-a simţit săracă lângă soţul ei, şi, copleşită de datorii, a fost nevoită să recurgă la el, împrumutând bani de la el şi ajungând la discreţia lui. La fiecare notă de plată nouă, pe care o achita zâmbind ca un bărbat ce înţelegea slăbiciunile omeneşti, se preda tot mai mult, încredinţându-i titluri de rentă, autorizându-l să vândă una şi alta. Când au venit să locuiască în casa boierească din parcul Monceau, era aproape complet despuiată. El se substituise statului, plătindu-i renta de o sută de mii de franci provenind de la casa de pe rue de la Pépinière; pe de altă parte, o făcuse să vândă domeniul din Sologne, ca să vâre banii într-o afacere mare, un plasament superb, spunea el. Nu-i mai rămăseseră aşadar decât terenurile din Charonne, pe care refuza cu încăpăţânare să le înstrăineze, ca să n-o supere pe excelenta mătuşă Elisabeth. Dar şi acolo, el pregătea o lovitură genială, cu ajutorul fostului său complice Larsonneau. Îi era, de altfel, foarte îndatorată; dacă-i luase averea, dădea pentru ea de cinci sau şase ori veniturile. Renta de-o sută de mii de franci, adăugată la venitul banilor din Sologne, ajungea abia la nouă sau zece mii de franci, exact cât să-şi achite lenjereasa şi cizmarul. Îi dădea sau plătea pentru ea de vreo cincisprezece sau douăzeci de ori mai mult decât suma aceea mizerabilă. Ar fi trebăluit opt zile ca să fure de la dânsa o sută de franci, şi o întreţinea regeşte. Aşa că, la fel ca toată lumea, avea respect pentru monumentala casă de bani a soţului ei, fără a încerca să pătrundă deşertăciunea acestui fluviu de aur ce-i trecea pe sub ochi, şi în care se arunca în fiecare dimineaţă.

În casa din parcul Monceau, a fost criza nebuniei, triumful fulgerător. Familia Saccard şi-a dublat numărul trăsurilor şi atelajelor; a avut o armată de slugi, pe care a îmbrăcat-o într-o livrea de-un albastru obişnuit, cu pantaloni de culoarea sacâzului şi jiletcă în dungi negru cu galben, culori cam sobre pe care financiarul le alesese ca să pară foarte

serios, unul dintre cele mai scumpe visuri ale sale. Şi-au afişat luxul pe faţadă, trăgând perdelele în zilele marilor dineuri. Vijelia vieţii contemporane, ce făcuse să se trântească uşile apartamentului de la etajul întâi de pe rue de Rivoli, ajunsese, în casa boierească, un adevărat uragan ce ameninţa să smulgă pereţii despărţitori. În apartamentele princiare, pe balustradele aurite, pe covorul gros de lână, în palatul feeric de parvenit, stăruia izul de la Mabille, cu fâţâiala cadrilurilor la modă, toată epoca trecea cu râsul ei nebun şi prostesc, cu eterna ei foame şi sete. Era casa suspectă a plăcerii mondene, a plăcerii neruşinate ce-şi lăţeşte ferestrele ca să afle trecătorii secretul alcovurilor. Soţul şi soţia trăiau acolo liber, sub ochii slugilor. Îşi împărţiseră casa, unde se instalau provizoriu, neavând aerul de-a se simţi acasă, parcă aruncaţi, la sfârşitul unei călătorii tumultuoase şi ameţitoare, în vreun palat regal mobilat, unde abia avuseseră timp să-şi desfacă cuferele, ca să alerge mai repede la plăcerile unui oraş nou. Locuiau în el noaptea, nerămânând acasă decât în zilele marilor dineuri, târâţi de-o neîncetată alergătură prin Paris, întorcându-se uneori pentru o oră, aşa cum te-ntorci la camera de la han, între două excursii. Renée se simţea în ea şi mai neliniştită, mai nervoasă; fustele de mătase alunecau cu şuierături de năpârci pe covorul gros, pe satinul canapeluţelor; aurăriile prosteşti din jurul ei o iritau, ca şi tavanele înalte, goale, în care, după nopţile de petreceri, nu mai rămâneau decât râsetele tinerilor proşti şi sentinţele bătrânilor pungaşi; ca să umple luxul acela, ca să locuiască în strălucirea aceea, ar fi dorit o distracţie supremă pe care ciudăţeniile ei o căutau zadarnic prin toate colţurile casei boiereşti, în salonaşul de culoarea soarelui, ca şi în sera cu vegetaţiile grase. Iar Saccard, acesta îşi văzuse visul cu ochii; primea marea fiinţă, pe domnul Toutin-Laroche, pe domnul de Lauwerens; îi primea şi pe marii oameni politici, pe baronul Gouraud, pe deputatul Haffner; chiar fratele său, ministrul, binevoise să vină de vreo două sau trei ori ca să-i consolideze situaţia prin prezenţa lui. Totuşi, la fel ca nevasta lui, avea temeri

nervoase, o nelinişte ce făcea ca râsul lui să aibă un ciudat sunet de geamuri sparte. Devenea atât de volburos, atât de înspăimântat, încât cunoştinţele lui spuneau despre dânsul: „Dracul ăsta de Saccard! câştigă prea mulţi bani, şi-o să înnebunească din cauza asta!”. În 1860, îl decoraseră după un serviciu misterios pe care-l făcuse prefectului, reprezentând o doamnă la o vânzare de terenuri.

Pe vremea când s-au instalat în casa boierească din parcul Monceau, o persoană apărută în viaţa lui Renée i-a lăsat o amintire de neşters. Până atunci, ministrul rezistase la implorările cumnatei sale, care murea de poftă să fie invitată la balurile curţii. S-a înduplecat, în fine, considerând averea fratelui său definitiv stabilită. Renée n-a dormit o lună întreagă. A sosit seara cea mare, şi în trăsura care o ducea la palatul Tuileries tremura ca varga.

Avea o rochie extraordinar de graţioasă şi de originală, o adevărată descoperire, pe care o crease într-o noapte de insomnie, şi o executaseră trei lucrători de la Worms la ea acasă, sub îngrijirea ei. Era o simplă rochie de voal alb, cu o mulţime de volănaşe decupate şi tivite cu un firicel de catifea neagră. Tunica de catifea neagră avea un decolteu pătrat, foarte mare pe piept, încadrat de-o dantelă subţire, cam de înălţimea unui deget. Nicio floare, nicio bucată de panglică; avea la ambele mâini brăţări fără niciun model, iar pe cap o diademă îngustă de aur, un cerc simplu care era ca un fel de aureolă.

Când a ajuns în salon şi soţul a părăsit-o ca să se ducă la baronul Gouraud, a fost încurcată o clipă. Dar oglinzile, în care se găsea fermecătoare, au liniştit-o imediat, şi a început să se obişnuiască cu aerul cald, cu murmurul vocilor, cu înghesuiala de fracuri negre şi de umeri albi, când a apărut împăratul. Traversa salonul încet, la braţul unui general mic şi gras, care răsufla ca şi când ar fi digerat greu. Umerii s-au aranjat pe două rânduri, în timp ce fracurile s-au dat un pas înapoi, instinctiv şi discret. Renée a fost împinsă la capătul şirului de umeri, aproape de uşa a doua, aceea spre care se îndrepta împăratul cu pasul greoi

şi şovăitor. Astfel l-a văzut venind spre ea, de la o uşă la cealaltă.

Era în frac, cu eşarfa roşie a marelui cordon. Renée, din nou emoţionată, distingea cu greutate, şi pata aceea sângerândă i se părea că-i împroaşcă prinţului tot pieptul. I s-a părut mic, cu picioarele prea scurte, nesigur; dar era încântată, şi-l vedea frumos, cu faţa lui lividă, cu pleoapa greoaie şi întunecată căzând peste ochiul stins. Sub mustaţă, gura se deschidea molatică; numai nasul rămăsese osos în tot chipul lui descompus.

Împăratul şi bătrânul general înaintau mereu cu paşi mici, părând a se susţine, moleşiţi, zâmbind oarecum. Se uitau la doamnele înclinate, şi ocheadele aruncate în dreapta şi stânga alunecau spre corsaje. Generalul se apleca, spunând o vorbă stăpânului, strângându-i braţul ca un prieten vesel. Şi împăratul, moale şi apatic, şi mai posac ca de obicei, se tot apropia mereu cu mersul tărăgănat.

Erau în mijlocul salonului, când Renée a simţit cum îşi fixau privirile asupra ei. Generalul o privea cu ochii rotunzi, pe când împăratul, ridicându-şi pe jumătate pleoapele, avea nişte licăriri sălbatice în ochii înceţoşaţi. Descumpănită, Renée a plecat capul, înclinându-se, nemaivăzând decât rozaceele covorului. Dar urmărindu-le umbrar a înţeles că se opriseră câteva secunde în faţa ei. Şi i s-a părut că-l aude pe împărat, suspectul visător, murmurând, privind-o vârâtă în fusta ei de muselină cu dungi de catifea:

— Domnule general, uitaţi-vă la floarea asta bună de cules, o misterioasă garoafă albă împestriţată cu negru.

Şi generalul a răspuns, cu vocea mai brutală:

— Sire, garoafa asta s-ar potrivi al dracului de bine la butonierele noastre.

Renée a ridicat capul. Apariţia dispăruse, un val de mulţime încurca uşa. Din seara aceea, a mers adesea la palatul Tuileries, a avut chiar onoarea ca împăratul să-i facă un compliment cu glas tare, şi să ajungă oarecum prietena lui; dar şi-a adus totdeauna aminte de mersul acela încet şi greoi al prinţului în mijlocul salonului, între cele două

rânduri de umeri; şi, atunci, când avea vreo bucurie nouă din averea ce tot creştea a soţului ei, îl revedea pe împărat dominând busturile plecate, venind spre ea şi comparând-o cu o garoafă pe care bătrânul general îl sfătuia s-o pună la butoniera lui. Pentru Renée, asta era nota acută din viaţa ei.

CAPITOLUL IV

Dorinţa clară şi chinuitoare ce-o simţise Renée, în miresmele tulburătoare ale serei, în timp ce Maxime şi Louise râdeau pe o canapeluţă din salonaşul de culoarea soarelui, părea să fi dispărut ca un coşmar din care nu mai rămăsese decât o vagă înfiorare. Toată noaptea tânăra femeie simţise pe buzele ei amăreala tanghinului; simţind usturătoarea durere a frunzei blestemate, i se părea că o gură de foc se punea pe-a ei, insuflându-i o dragoste mistuitoare. Apoi gura îi scăpa, şi visul se topea în mari valuri de umbră care se rostogoleau peste ea.

A dormit puţin dimineaţa. Când s-a trezit, a crezut că-i bolnavă. A poruncit să se tragă perdelele, i-a spus medicului că are greţuri şi dureri de cap, refuzând cu încăpăţânare să iasă din cameră două zile. Şi, cum pretindea că e asediată, a încuiat uşa. Degeaba a bătut Maxime la uşa ei. El nu dormea în casa boierească, ca să se simtă mai liber în apartamentul său; ducea de altfel o viaţă extrem de nomadă, locuind în casele cele noi ale tatălui său, alegându-şi etajul ce-i plăcea, mutându-se în fiecare lună, adesea din capriciu, uneori ca să facă loc unor chiriaşi serioşi. Locuia cu vreo amantă într-o casă terminată de curând. Obişnuit cu capriciile mamei sale vitrege, a simulat o mare compasiune, ducându-se de patru ori pe zi s-o întrebe cum se mai simte cu nişte mutre dezolate, numai ca s-o sâcâie. A treia zi, a găsit-o în salonaş, trandafirie, zâmbitoare, calmă şi odihnită.

— Ei, te-ai distrat bine cu Céleste? a întrebat, făcând aluzie la întrevederea lungă între patru ochi pe care tocmai o avusese cu camerista ei.

— Da, a răspuns, e o fată preţioasă. Are totdeauna mâinile reci ca gheaţa; mi le punea pe frunte şi-mi calma puţin bietul meu cap.

— Fata asta e un leac! a exclamat tânărul. Dacă mi s-o întâmpla vreodată nenorocirea să mă îndrăgostesc, nu-i aşa că ai să mi-o împrumuţi ca să-mi pună mâinile pe inimă?

Au glumit, şi-au făcut obişnuita plimbare în Bois de Boulogne. Au trecut cincisprezece zile. Renée s-a aruncat cu şi mai mare frenezie în viaţa ei de vizite şi de baluri; capul ei părea să fi ameţit din nou, nu se mai plângea de oboseală şi de dezgust. Părea să fi avut numai o prăbuşire secretă, despre care nu pomenea, destăinuind-o doar printr-un dispreţ mai accentuat faţă de ea însăşi şi printr-o depravare mai îndrăzneaţă în capriciile ei de mare mondenă. Într-o seară, i-a mărturisit lui Maxime că murea de poftă să meargă la balul pe care Blanche Muller, o actriţă la modă, îl dădea prinţeselor rampei şi reginelor demimondene. Ceea ce l-a surprins şi chiar l-a încurcat pe tânărul, care nu avea totuşi scrupule prea mari. A încercat s-o convingă pe mama lui vitregă că, într-adevăr, n-avea ce căuta acolo; unde nici n-ar fi avut, de altfel, de văzut ceva prea nostim; şi-apoi, dac-o recunoşteau, avea să iasă scandal. La toate motivele întemeiate, răspundea, împreunându-şi mâinile, implorând şi zâmbind:

— Hai, fii drăguţ, dragă Maxime. Vreau să merg... O să-mbrac un costum de domino albastru închis, o să trecem doar prin saloane.

Când Maxime, care totdeauna accepta până la urmă, şi care ar fi dus-o pe mama lui vitregă în toate locurile deocheate din Paris dacă l-ar fi rugat, a fost de acord s-o ducă la balul dat de Blanche Muller, a bătut din palme ca un copil căruia i se acorda o recreaţie nesperată.

— Ah! ce drăguţ eşti, a spus. Nu-i aşa că-i mâine? Să vii să mă iei foarte devreme. Vreau să văd cum sosesc femeile alea. O să-mi spui numele lor şi-o să ne distrăm grozav...

S-a gândit puţin, apoi a adăugat:

— Nu, să nu vii. Să m-aştepţi cu o birjă, pe bulevardul Malesherbes. O să ies prin grădină.

Misterul acesta dădea o savoare în plus escapadei; un simplu rafinament de plăcere, căci, dacă ar fi ieşit chiar la miezul nopţii pe poarta cea mare, soţul ei nici nu s-ar fi uitat măcar pe fereastră.

A doua zi, după ce-i spusese lui Céleste s-o aştepte, a traversat, cu fiorii unei delicioase temeri, umbrele negre ale parcului Monceau. Saccard profitase de bunele sale relaţii cu Primăria ca să obţină cheia unei portiţe a parcului, şi Renée dorise să aibă una la fel. Era cât pe ce să se rătăcească, n-a găsit birja, decât datorită celor doi ochi galbeni ai felinarelor. Pe vremea aceea, bulevardul Malesherbes, terminat de curând, era încă, seara, un loc foarte retras. Tânăra femeie s-a strecurat în trăsură, foarte emoţionată, cu inima bătându-i delicios, ca şi când s-ar fi dus la vreo întâlnire de dragoste. Maxime, resemnat, fuma, pe jumătate adormit într-un colţ al trăsurii. A vrut să arunce havana, dar l-a împiedicat, şi cum încerca să-i reţină braţul, în întuneric, i-a spus mâna chiar pe faţă, ceea ce i-a distrat grozav pe amândoi.

— Îţi spun că-mi place mirosul de tutun, a exclamat. Păstrează-ţi havana… Şi-apoi, în seara asta, ne destrăbălăm… Sunt şi eu bărbat.

Luminile nu se aprinseseră pe bulevard. Când trăsura se îndrepta spre catedrala Madeleine, era aşa de întuneric în ea că nici nu se vedeau. Uneori, când tânărul îşi ducea havana la buze, un punct roşu străpungea tenebrele dese. Pe Renée o interesa punctul acela roşu. Maxime, pe care costumul mare de domino negru îl acoperise pe jumătate, umplând interiorul trăsurii, continua să fumeze în linişte, plictisit. În realitate, capriciul mamei sale vitrege îl împiedicase să meargă la Café Anglais împreună cu o bandă de femei, hotărâte să înceapă şi să sfârşească acolo balul lui Blanche Muller. Era morocănos şi ea a ghicit că era bosumflat în umbră.

— Nu te simţi bine? l-a întrebat.

— Nu, mi-e frig, a răspuns.

— Ia te uită! şi eu ard. Mi se pare că e o căldură înăbuşitoare... Pune un colţ din jupoanele mele pe genunchii tăi.

— Oh! jupoanele tale, a murmurat prost dispus, m-am săturat de ele până-n gât.

Dar vorbele astea l-au făcut să râdă şi pe el, şi încet-încet s-a înviorat. Renée i-a povestit ce frică i-a fost în parcul Monceau. Atunci i-a spus şi despre un alt chef de-al ei: ar fi vrut să se plimbe, noaptea, pe micul lac al parcului, în barca pe care o vedea de la ferestrele ei eşuată pe marginea unei alei. Lui i s-a părut că devenea melancolică. Trăsura mergea mereu, întunericul era de nepătruns, se aplecau unul spre celălalt ca să se-audă în zgomotul roţilor, atingându-se uşor, simţindu-şi răsuflarea caldă, uneori, când se apropiau prea tare. Şi, în răstimpuri egale, havana lui Maxime se aprindea din nou, pătând umbra cu roşu, aruncând un fulger uşor şi roz pe faţa lui Renée. Era fermecătoare în licărirea aceea rapidă; aşa că tânărul a fost impresionat.

— Oh! oh! a spus, părem foarte drăguţă în seara asta, mamă vitregă... Ia să vedem!

Şi-a apropiat havana, trăgând grăbit câteva fumuri. Renée, în colţul ei, a fost luminată de-o lumină caldă şi oarecum gâfâindă. Îşi ridicase puţin gluga. Capul descoperit, plin de-o mulţime de cârlionţi, numai cu o simplă panglică albastră. semăna cu cel al unui puşti adevărat, pe bluza mare de satin negru închisă până la gât. I s-a părut foarte nostim să fie privită şi admirată astfel la lumina unei havane. Se lăsa pe spate râzând, pe când el a adăugat cu un aer de comică gravitate:

— Drace! va trebui să am grijă de tine, dacă vreau să te-aduc tatii înapoi nevătămată.

Între timp, birja trecuse de catedrala Madeleine şi se îndrepta spre bulevarde. Acolo s-a umplut de lumini jucăuşe, din pricina reflexelor magazinelor ale căror vitrine ardeau. Blanche Muller locuia la doi paşi, într-una dintre casele acelea care au fost construite pe terenuri înălţate de

pe rue Basse-du-Rempart. La poartă nu se aflau încă decât câteva trăsuri. Era abia ora zece. Maxime voia să facă o plimbare pe bulevarde, să mai aştepte un ceas; dar Renée, a cărei curiozitate aţâţată devenise mai vie, i-a spus pe şleau că avea să urce singură, dacă n-o însoţea. A urmat-o şi a fost fericit când a găsit sus mai multă lume decât bănuise. Tânăra femeie îşi pusese masca. La braţul lui Maxime, căruia îi dădea în şoaptă ordine ce nu admiteau replici, şi care o asculta docil, a scotocit toate încăperile, ridicând colţurile draperiilor de pe la uşi, a cercetat mobilierul, ar fi căutat şi prin sertare, dacă nu s-ar fi temut să n-o vadă cineva. Apartamentul, foarte bogat, avea colţuri artistice, unde regăseai ceva din cabotinajul actorilor. Mai ales acolo fremătau nările trandafirii ale lui Renée, silindu-şi însoţitorul să meargă încet, ca să nu-i scape nimic din lucruri şi din mirosul lor. A întârziat mai ales într-un cabinet de toaletă, lăsat deschis de Blanche Muller, care, atunci când avea musafiri, lăsa oaspeţilor până şi alcovul ei, în care patul era dat la o parte ca să se pună mese de joc. Dar cabinetul nu i-a plăcut; i s-a părut obişnuit şi puţin murdar chiar, cu covorul tot găurit de mucuri de ţigară şi draperiile albastre pătate de alifie şi împroşcate cu spumă de săpun. Apoi, după ce cercetase cu atenţie locurile, memorând cele mai infime amănunte ale locuinţei, ca să le descrie mai târziu prietenelor, a trecut la personaje. Pe bărbaţi îi cunoştea; majoritatea erau aceiaşi financiari, aceiaşi oameni politici, aceiaşi tineri de viaţă care veneau la ea în ziua ei de primire, care era joi. Uneori, i se părea că se află în salonul ei. când se găsea în faţa unui grup de fracuri zâmbitoare, care avusese, în ajun, acasă la ea, acelaşi zâmbet, vorbind cu marchiza d’Espanet sau blonda doamnă Haffner. Şi când se uita la femei, iluzia nu dispărea de tot. Laure d’Aurigny era îmbrăcată în galben ca Suzanne Haffner, şi Blanche Muller avea, ca Adeline d’Espanet, o rochie albă, decoltată până la mijlocul spatelui. În sfârşit, Maxime s-a scuzat, şi ea a binevoit să se aşeze împreună cu el pe o canapeluţă. Au rămas acolo o clipă, tânărul căscând, tânăra femeie cerându-i numele

acelor dame, dezbrăcându-le cu privirea, şi făcând socoteală câţi metri de dantelă aveau în jurul fustelor. Cum a văzut-o cufundată în studiul ăsta grav, a scăpat în cele din urmă, răspunzând unui semn făcut cu mâna de Laure d'Aurigny, care a glumit pe socoteala doamnei de la braţul lui. Apoi l-a pus să jure că va veni după ei, către ora unu, la Café Anglais.

— Va fi acolo şi tatăl tău, i-a strigat, în clipa când s-a întors lângă Renée.

Renée era înconjurată de un grup de femei care râdeau foarte tare, în timp ce domnul de Saffré profitase de locul lăsat liber de Maxime ca să se strecoare lângă ea şi să-i facă nişte complimente de birjar. Apoi domnul de Saffré şi femeile, toată lumea se pornise să urle şi să se bată cu mâna peste coapse, aşa că Renée, cu timpanele sparte, căscând la rândul ei, s-a ridicat spunându-i însoţitorului:

— Hai să mergem, sunt prea stupizi!

Când ieşeau, a intrat domnul de Mussy. Părând încântat să-l întâlnească pe Maxime, şi, fără să-i dea vreo atenţie femeii mascate care era cu el, a murmurat melancolic:

— Ah, dragul meu, o să mor din cauza ei. Ştiu că se simte mai bine, şi nu mă primeşte. Spune-i dumneata că m-ai văzut cu lacrimi în ochi.

— Fii liniştit, o să-i transmit, a spus tânărul cu un râs ciudat.

Şi, pe scară:

— Ei bine, mamă vitregă, nu te-a impresionat bietul tânăr?

A dat din umeri fără să răspundă. Jos, pe trotuar, s-a oprit înainte de-a se urca în birja care-i aşteptase, privind şovăitoare când spre catedrala Madeleine, când spre Boulevard des Italiens. Era abia unsprezece şi jumătate, bulevardul fiind încă foarte animat.

— Atunci o să ne întoarcem acasă, a murmurat cu părere de rău.

— Numai dacă nu vrei să ne plimbăm puţin pe bulevarde cu trăsura, a răspuns Maxime.

A fost de acord. Desfătarea ei de femeie curioasă se terminase prost, şi era disperată că se întorcea astfel cu o iluzie mai puţin şi un început de migrenă. Crezuse multă vreme că un bal de actriţe era nemaipomenit de nostim. Aşa cum se întâmplă în ultimele zile ale lunii octombrie, parcă era primăvară din nou; noaptea era o căldură de mai, şi cele câteva adieri mai reci înviorau puţin aerul. Renée a rămas tăcută, privind prin portieră lumea, cafenelele, restaurantele, al căror şir nesfârşit alerga prin faţa ei. Devenise foarte serioasă, pierdută în dorinţele vagi ale reveriilor de femeie. Trotuarul lat măturat de rochiile târfelor, pe care cizmele bărbaţilor aveau un ciudat sunet familiar, asfaltul cenuşiu pe care i se părea că trece galopul plăcerilor şi al iubirilor uşoare, îi trezeau dorinţele aţipite, făcând-o să uite balul acela idiot de la care plecase, ca să întrezărească alte bucurii de mai bună calitate. La ferestrele cabinetelor de la Brébant, a zărit umbre de femei pe albeaţa perdelelor. Şi Maxime i-a spus o poveste foarte îndrăzneaţă, a unui soţ înşelat care surprinsese astfel, pe-o perdea, umbra soţiei sale în flagrant delict cu umbra unui amant. Abia îl asculta. El s-a înveselit, luându-i în cele din urmă mâinile, necăjind-o, vorbindu-i despre bietul domn de Mussy.

Cum se întorceau, trecând din nou prin faţă pe la Brébant:

— Ştii, a spus deodată, că domnul de Saffré m-a invitat să supez în seara asta?

— Oh! ai fi mâncat prost, a răspuns râzând. Saffré n-are niciun fel de imaginaţie culinară. E încă la salata de homar.

— Nu, nu, vorbea de stridii şi de pui de potârniche rece... Dar m-a tutuit şi asta m-a deranjat.

A tăcut, privind din nou bulevardul, şi a adăugat, după o tăcere dezolată.

— Ştii, partea proastă este că mi-e o foame nebună.

— Cum! Ţi-e foame, a exclamat tânărul. E foarte simplu, o să supăm împreună... Vrei?

A spus-o foarte liniştit; dar mai întâi a refuzat, zicând că Céleste îi pregătise o gustare acasă. Totuşi, el nevrând să

meargă la Café Anglais, ceruse birjarului să oprească în colţul străzii Le Peletier, în faţa restaurantului cafenelei Riche; coborâse chiar, şi cum mama vitregă mai ezita:

— La urma urmelor, a zis, dacă te temi să nu te compromit, spune… O să mă urc lângă vizitiu şi să te duc la soţul tău.

A zâmbit, coborând din trăsură ca o pasăre ce se teme să nu-şi ude ghearele. Era radioasă. Trotuarul de sub picioare îi încălzea călcâiele, iritând-o, dându-i un delicios fior de teamă şi de capriciu satisfăcut. De când se pornise trăsura, avusese un chef nebun să sară pe trotuar. L-a traversat cu paşi mici, pe furiş, ca şi când îi făcea plăcere să se teamă să nu fie văzută acolo. Escapada ei se prefăcea de-a binelea în aventură. Nu regreta fireşte că refuzase brutala invitaţie a domnului de Saffré. Dar s-ar fi întors acasă îngrozitor de posacă, dacă lui Maxime nu i-ar fi venit ideea s-o facă să guste din fructul oprit. El a urcat scara vioi, parc-ar fi fost acasă. L-a urmat gâfâind puţin. Stăruiau nişte izuri de peşte şi de vânat, şi covorul, prins de trepte cu nişte bare de alamă, mirosea a praf, făcând-o şi mai emoţionată.

Când au ajuns la mezanin, au dat de-un chelner, cu atitudine demnă, care s-a lipit de perete ca să-i lase să treacă.

— Charles, îi spune Maxime, o să ne serveşti, nu-i aşa?… Dă-ne salonul alb.

Charles s-a înclinat, a mai urcat câteva trepte, a deschis uşa unui separeu. Lumina era slabă, lui Renée i s-a părut că intră în semiîntunericul unui loc suspect şi fermecător.

Pe fereastra larg deschisă pătrundea un uruit neîncetat, iar pe tavan, în reflexele cafenelei din faţă, treceau umbrele repezi ale celor care se plimbau. Chelnerul a făcut lampa mai mare. Umbrele au dispărut de pe tavan, separeul a fost inundat de-o lumină crudă căzând chiar pe capul tinerei femei. Îşi şi dăduse gluga pe spate. Cârlionţii i se zbârliseră puţin în trăsură dar panglica nu se clintise din loc. A început să umble stingherită de modul în care o privea Charles;

băiatul clipea, mişcându-şi pleoapele ca s-o vadă mai bine, făcând nişte gesturi al căror sens era limpede:

— Uite şi una pe care n-o cunosc încă.

— Ce serveşte domnul? a întrebat cu glas tare.

Maxime s-a întors spre Renée.

— Supeul domnului de Saffré, nu-i aşa? a spus, stridii, un pui de potârniche…

Şi văzând că tânărul zâmbea, Charles a zâmbit şi el, discret, murmurând:

— Atunci, supeul de miercuri, dacă doriţi?

— Supeul de miercuri… a repetat Maxime.

Apoi. aducându-şi aminte:

— Da. mi-e indiferent, dă-ne supeul de miercuri.

După ce a ieşit chelnerul, Renée a luat binoclul şi a cercetat curioasă salonaşul. Era o încăpere pătrată, albă şi aurie, mobilată cochet ca un budoar. Afară de masă şi de scaune, mai era o mobilă scundă, un fel de consolă, pe care se puneau farfuriile luate de pe masă, şi un divan mare, un adevărat pat, aflat între şemineu şi fereastră. Pe şemineul de marmură albă, erau o pendulă şi două sfeşnice Ludovic al XVI-lea. Dar curiozitatea acestui separeu era oglinda, o frumoasă oglindă scurtă pe care diamantele femeilor o ciuruiseră cu nume, cu date, cu versuri stâlcite, cugetări prodigioase şi mărturisiri uimitoare. Lui Renée i s-a părut că vede o murdărie şi n-a mai avut curajul să-şi satisfacă curiozitatea. S-a uitat la divan, simţindu-se prost din nou şi, ca să facă ceva, a început să privească tavanul şi candelabrul de bronz aurit, cu cinci becuri. Dar avea o sfială delicioasă. Când îşi ridica fruntea, ca şi cum ar fi studiat cornişa, gravă şi cu binoclul în mână, se bucura grozav de mobilierul ăsta dubios din jurul ei; de oglinda limpede şi cinică, a cărei puritate, prea puţin mânjită de murdăriile muştelor, folosise la aranjarea atâtor cocuri false; de divanul ce-o şoca prin lăţimea lui; de masă, chiar şi de covorul în care regăsise mirosul de pe scară, un vag miros de praf pătrunzător şi oarecum religios.

Apoi, când a fost nevoită să-şi plece, în sfârşit, ochii:

— Ce-i supeul ăsta de miercuri? l-a întrebat pe Maxime.

— Nimic, a răspuns, un pariu pe care l-a pierdut un prieten de-al meu.

În orice alt loc, i-ar fi spus fără şovăială că supase miercuri cu o femeie întâlnită pe bulevard. Dar, de când intrase în separeu, o trata instinctiv ca pe-o femeie căreia trebuie să-i placi, cruţându-i gelozia; n-a mai insistat, de altfel, ducându-se să-şi sprijine coatele pe balustrada ferestrei, unde a venit şi el. În spatele lor, Charles intra şi ieşea, cu zgomot de veselă şi de argintărie.

Nu era încă miezul nopţii. Jos, pe bulevard, vuia Parisul, prelungind ziua fierbinte, mai înainte de-a se hotărî să se ducă la culcare. Şirurile de copaci indicau, cu linia lor nedesluşită, albeaţa trotuarului şi vaga negreală a şoselei, pe care se scurgeau uruiala şi felinarele repezi ale trăsurilor. Pe cele două părţi ale întunecatei fâşii, din loc în loc pâlpâiau chioşcurile negustorilor de ziare, asemenea unor mari felinare veneţiene, înalte şi tare împestriţate, aşezate regulat pe pământ, ca pentru vreo iluminare colosală. Dar, în clipa asta, strălucirea lor atenuată se pierdea în scânteierea vitrinelor din vecinătate. Niciun oblon nu se trăsese, trotuarele se aliniau fără nicio dungă de umbră, sub ploaia razelor ce le luminau cu o pulbere de aur, cu lumina aceea caldă şi strălucitoare ca a zilei. Maxime i-a arătat lui Renée, în faţa lor, acel Café Anglais, ale cărui ferestre scânteiau. Crengile înalte ale copacilor îi împiedicau puţin, de altfel, să vadă casele şi trotuarele din faţă. S-au aplecat, uitându-se sub ei. Era un du-te-vino neîncetat; unele persoane se plimbau în grup, târfele, câte două, târându-şi fustele, pe care le ridicau din când în când, alene, aruncând în jurul lor ocheade obosite şi zâmbitoare. Chiar sub fereastră, cafeneaua Riche avea câteva mese luminate de soarele candelabrelor, a căror strălucire ajungea până în mijlocul şoselei; şi chiar în centrul acelui focar arzând vedeau chipurile livide şi râsetele palide ale trecătorilor. În jurul măsuţelor rotunde, femeile beau împreună cu bărbaţii. Aveau rochii ţipătoare, părul pe gât; se legănau pe scaune vorbind tare, dar zgomotul îi împiedica să distingă vorbele lor. Mai ales una i-a atras

atenţia lui Renée, era singură la masă, îmbrăcată cu un costum albastru sever, cu dantelă albă; termina de băut, cu mici înghiţituri, un pahar de bere, pe jumătate răsturnată, cu mâinile pe burtă, într-o aşteptare greoaie şi resemnată. Cele care umblau, se pierdeau încet în mijlocul mulţimii, şi tânăra femeie, pe care o interesau, le urmărea cu privirea, de la un capăt al bulevardului la celălalt, în depărtările tumultuoase şi confuze ale aleii, pline de mişunarea întunecată a celor care se plimbau, şi unde luminile nu mai erau decât nişte scântei. Şi defilarea continua neîncetat, cu o regularitate ce te obosea, o lume ciudat de pestriţă şi mereu aceeaşi, în mijlocul culorilor vii, a găurilor de întuneric, în harababura feerică a miilor de flăcări jucăuşe, ieşind ca un val din prăvălii, colorând transperantele ferestrelor şi chioşcurilor, alergând pe faţade în chip de baghete, de litere, de desene de foc, străpungând umbra cu stele, zburând fără-ncetare. Se auzea un vaiet asurzitor, o sforăială prelungită, monotonă, ca o notă de orgă ce acompania procesiunea eternă a micilor păpuşi mecanice. La un moment dat, Renée a avut impresia că se întâmplase un accident. Un val de persoane se mişca în stânga, puţin mai departe de pasajul Operei. Dar, luându-şi binoclul, a recunoscut staţia de omnibuz; pe trotuar, era multă lume în picioare, aşteptând, repezindu-se de cum apărea vreun vehicul. Auzea cum vocea severă a controlorului striga numerele, apoi ţiuiturile aparatului de taxat ajungeau până la ea ca nişte sonerii cristaline. S-a oprit la anunţurile unui chioşc, atât de violent colorate ca imaginile din Epinal; pe un pătrat, în ramă galben cu verde, era un cap de diavol care rânjea, cu părul zbârlit, reclama unui meşter de pălării pe care n-a înţeles-o. Din cinci în cinci minute trecea omnibuzul din Batignolles, cu felinarele roşii şi casa de bani galbenă, ocolind colţul străzii Le Peletier, zguduind casa cu vacarmul lui; şi vedea oamenii din el, cu feţele obosite care se ridicau şi se uitau la ea şi la Maxime, cu privirea hămesiţilor privind pe gaura unei chei.

— Ah! a spus ea, parcul Monceau doarme foarte liniştit în clipa asta.

Au fost singurele vorbe pe care le-a pronunţat. Au rămas acolo aproape douăzeci de minute, tăcuţi, îmbătaţi de zgomote şi de lumini. Apoi, după ce s-a pus masa, s-au aşezat, şi cum prezenţa chelnerului părea s-o deranjeze, el i-a spus să plece:

— Lasă-ne, te rog… O să sun pentru desert.

Obrajii i se îmbujoraseră puţin şi ochii îi luceau de parc-ar fi alergat. Adusese de la fereastră ceva din vacarmul şi din animaţia bulevardului. Nu l-a lăsat să închidă fereastra.

— Ei, asta-i orchestra, a spus, când el s-a plâns de zgomot. Nu ţi se pare că-i o muzică nostimă? O să meargă foarte bine cu stridiile şi cu puiul de potârniche.

Escapada părea s-o fi întinerit. Avea mişcări vioaie, puţină fierbinţeală, şi separeul, faptul că se afla singură cu tânărul în larma străzii o stimulau, făcând-o să pară târfă. Hotărâtă, a început să mănânce. Lui Maxime nu-i era foame, se uita cum înfuleca ea zâmbind.

— Drace! a murmurat, ai fi fost o companie plăcută pentru supeu.

S-a oprit, supărată că mânca aşa de repede.

— Ţi se pare că mi-e foame. Ce vrei? Am flămânzit cât am stat la balul acela idiot… Ah! bietul meu prieten, te plâng că trăieşti într-o astfel de lume!

— Ştii bine, a spus el, că ţi-am promis să le părăsesc pe Sylvia şi pe Laure d’Aurigny, în ziua în care prietenele tale vor accepta să supeze cu mine.

Ea a făcut un gest superb.

— Desigur! cred şi eu. Suntem cu mult mai amuzante decât femeile alea, spune şi tu… Dacă vreuna dintre noi ar plictisi un amant aşa de tare cum Sylvia şi Laure d’Aurigny a ta trebuie să vă plictisească pe voi, biata femeie nu l-ar reţine, nicio săptămână măcar… Niciodată nu vrei să mă asculţi. Încearcă, într-o zi.

Ca să nu cheme chelnerul, Maxime s-a sculat, a luat scoicile de pe masă şi a adus puiul de potârniche care era pe consolă. Masa era luxoasă ca la marile restaurante. Pe faţa de masă de damasc adia un suflu de dezmăţ fermecător, şi Renée îşi mişca mâinile fine de la furculiţă la

cuţit, de la farfurie la pahar cu uşoare fremătări de plăcere. A băut vin alb fără apă, ea care de obicei nu bea decât apă puţin înroşită. Cum Maxime, în picioare, ţinând şervetul pe braţ, o servea cu amabilităţi comice, a continuat:

— Ce ţi-o fi spus oare domnul de Saffré de eşti aşa de furioasă? Te-a găsit urâtă?

— Oh! a răspuns, e un bădăran. Niciodată n-aş fi crezut că, un domn aşa de distins şi aşa de politicos la mine acasă, poate vorbi astfel. Dar îl iert. Femeile m-au agasat. Parcă erau nişte vânzătoare de mere. Una dintre ele se plângea că avea un coş pe şold, şi cred că puţin a mai lipsit să nu-şi ridice fusta ca să arate la toată lumea unde o doare.

Maxime râdea cu hohote.

— Nu, zău, a continuat însufleţindu-se, nu vă înţeleg, sunt murdare, proaste... Şi când vedeam că te duci la Sylvia, mi-nchipuiam nişte lucruri fantastice, ospeţe antice, ca în tablouri, cu nişte creaturi purtând cununi de trandafiri, şi extraordinare voluptăţi... Ei, bine, mi-ai arătat un cabinet de toaletă murdar şi femei care înjurau ca nişte birjari. Nu merită să păcătuieşti.

A vrut să protesteze, ea l-a redus la tăcere, ţinând cu vârful degetelor un os de pui de potârniche pe care-l rodea delicat; a adăugat încet:

— Păcatul ar trebui să fie ceva rafinat, dragul meu... Eu, care-s femeie cinstită, când mă plictisesc, şi păcătuiesc visând lucruri imposibile, sunt sigură că găsesc lucruri mult mai drăguţe decât femeile ca Blanche Muller.

Şi, gravă, a tras concluzia în cuvintele astea profunde de un cinism naiv:

— Asta ţine de educaţie, înţelegi?

A pus încet osciorul în farfurie. Se auzea mereu uruitul trăsurilor fără ca să se desprindă vreun sunet mai strident. Era obligată să vorbească ceva mai tare ca s-o audă el, şi se făcuse din ce în ce mai roşie. Pe consolă se mai aflau trufe, o prăjitură, sparanghel, o trufanda în anotimpul acela. El a adus totul, ca să nu se mai scoale, şi cum masa era cam îngustă, a pus pe podea între ei o căldăruşă de argint

plină cu gheaţă, în care era o sticlă de şampanie. În cele din urmă pofta de mâncare a femeii l-a molipsit şi pe el. Au gustat din toate bucatele, golind sticla de şampanie, cu nişte voioşii tăioase, lansându-se în teorii scabroase, cu coatele pe masă ca doi prieteni ce-şi descarcă inima, după beţie. Pe bulevard zgomotul era din ce în ce mai mic; dar ei i se părea că, dimpotrivă, creştea şi, uneori, parcă toate roţile i se învârteau în cap.

Când el a spus că vrea să sune ca să se aducă desertul, s-a sculat, scuturându-şi bluza lungă de satin, ca să cadă firimiturile, zicând:

— Asta-i… Să ştii că poţi să-ţi aprinzi o havană.

Era puţin ameţită. S-a dus la fereastră, atrasă de un zgomot deosebit pe care nu-l înţelegea. Se închideau prăvăliile.

— Ia te uită, a spus, întorcându-se spre Maxime, orchestra pleacă.

S-a aplecat din nou. În mijlocul şoselei, birjele şi omnibuzele îşi încrucişau mereu ochii lor coloraţi, mai rari şi mai repezi. Dar, pe de lături, de-a lungul trotuarelor, se iscaseră nişte găuri mari de umbră, în faţa prăvăliilor închise. Numai cafenelele mai ardeau încă vârstând asfaltul cu dungi luminoase. De la strada Drouot la strada Helder, zărea astfel un şir lung de carouri albe şi negre, în care ultimii trecători ţâşneau şi dispăreau în chip straniu. Îndeosebi târfele, cu trena rochiei, când foarte luminate, când înecate în umbră, păreau nişte apariţii de marionete livide trecând prin raza electrică a vreunei feerii. O clipă jocul a distrat-o. Nu mai era lumină împrăştiată; becurile cu gaz se stingeau; chioşcurile împestriţate pătau şi mai tare întunecimile. Uneori trecea un val de mulţime, ce ieşea de la vreun teatru. Dar strada se golea imediat, şi sub fereastră apăreau grupuri de doi sau trei bărbaţi pe care îi agăţau o femeie. Rămâneau în picioare, stând de vorbă. În larma mai scăzută, se auzeau unele din vorbele lor; apoi, adesea, femeia pleca la braţul vreunui bărbat. Alte târfe mergeau de la o cafenea la alta, înconjurau mesele, luând zahărul uitat, râdeau cu chelnerii, se uitau fix, părând să

întrebe, oferindu-se pe tăcute întârziaţilor care consumau câte ceva. Şi cum Renée urmărise cu privirea imperiala aproape goală a omnibuzului, a recunoscut, în colţul trotuarului, femeia cu rochia albastră şi dantele albe, dreaptă, întorcând capul, căutând mereu.

Când Maxime a venit s-o ia de la fereastră, unde rămăsese pe gânduri, a zâmbit uitându-se la una dintre ferestrele întredeschise de la Café Anglais; ideea că tatăl său supa la rândul lui i s-a părut comică; dar, în seara aceea, avea nişte sfieli deosebite ce-i stinghereau obişnuitele glume. Renée a părăsit balustrada ferestrei cu părere de rău. O anume beţie, o melancolie se iscau din întunecimile nedesluşite ale bulevardului. În sforăiala mai slabă a trăsurilor, în estomparea luminilor vii, era un îndemn la voluptate şi la somn. Şuşotelile de-afară, grupurile oprite în vreun colţ de umbră făceau ca trotuarul să pară a fi coridorul unui han mare, în momentul când călătorii se culcă în patul necunoscut. Licăririle şi zgomotele erau tot mai slabe, oraşul adormea, iar peste acoperişuri pluteau nişte adieri de afecţiune.

Când s-a întors tânăra femeie, lumina micului candelabru a făcut-o să clipească. Acum era mai palidă, iar colţurile buzelor îi fremătau. Charles aranja desertul; ieşea, intra din nou, trântind uşa încet, cu calmul lui de om bine crescut.

— Dar nu mai mi-e foame! a exclamat Renée, ia toate farfuriile astea şi adu-ne cafeaua.

Chelnerul, obişnuit cu capriciile clientelor, a luat desertul şi a turnat cafeaua, dându-şi mare importanţă.

— Te rog să-l dai afară, i-a spus tânăra femeie lui Maxime, ameţită.

Maxime l-a dat afară; dar numai ce dispăruse, că s-a întors din nou ca să închidă ermetic perdelele mari de la fereastră, discret. După ce s-a retras în sfârşit, tânărul, cuprins şi el de nerăbdare, s-a ridicat şi, ducându-se la uşă:

— Aşteaptă, a spus, am găsit metoda să ne lase în pace.

Şi a tras zăvorul.

— Foarte bine, cel puţin aşa ne simţim acasă.

Iar au început să-şi facă confidenţe şi să discute ca doi prieteni buni. Maxime îşi aprinsese o havană. Renée îşi sorbea cafeaua încet, şi-a permis chiar să bea un pahar de lichior. Atmosfera încăperii se încălzea, umplându-se de-un fum albăstriu. În cele din urmă şi-a pus coatele pe masă, sprijinindu-şi bărbia în pumnii închişi numai pe jumătate, în strânsoarea asta uşoară, gura i se micşora, obrajii urcând ceva mai sus, şi ochii, mai îngustaţi, luceau şi mai tare. Aşa boţită, feţişoara ei era fermecătoare, sub mulţimea cârlionţilor aurii ce-i ajungeau până pe sprâncene. Maxime o privea prin fumul havanei. O găsea originală. Uneori, nu era prea sigur de sexul ei; ridul cel mare ce-i brăzda fruntea, buzele ce înaintau bosumflate, nesiguranţa ei de mioapă o făceau să pară un tânăr înalt; cu atât mai mult cu cât lunga bluză de satin negru era închisă până sus de tot, de-abia zărindu-i-se, sub bărbie, linia gâtului albă şi grasă. Se lăsa privită zâmbind, nemaimişcându-şi capul, cu privirea pierdută şi vorba mai rară.

Apoi, deodată s-a trezit: s-a dus să se uite la oglinda spre care i se îndreptaseră ochii de la un moment încoace. S-a înălţat pe vârful picioarelor, sprijinindu-şi mâinile de marginea şemineului, ca să citească semnăturile, cuvintele acelea îndrăzneţe ce-o înspăimântaseră înainte de supeu. Silabisea cu oarecare greutate, râdea, citind mereu, ca un elev care întoarce paginile vreunei cărţi de Piron în pupitrul său.

— „Ernest şi Clara”, spunea, şi dedesubt e o inimă ce seamănă cu o pâlnie... Ah! uite şi ceva mai grozav: „Îmi plac bărbaţii fiindcă-mi plac trufele”. Semnat „Laure”. Ia spune, Maxime, oare Laure d’Aurigny a scris asta?... Apoi iată blazonul uneia din femeile alea, cred; o găină fumând o pipă mare... Numai nume, toţi sfinţii şi toate sfintele din calendar: Victor, Amélie, Alexandre, Edouard, Marguerite, Paquita, Louise, Renée... la te uită, una se numeşte ca mine...

Maxime îi vedea capul înfierbântat în oglindă. Se înălţa şi mai mult, şi dominoul, întinzându-se la spate, îi contura talia, şoldurile dezvoltate. Tânărul urmărea linia satinului

care se lipea ca o cămaşă. S-a ridicat şi a aruncat havana. Se simţea prost, neliniştit. Îi lipsea ceva obişnuit, familiar.

— Ah! iată numele tău, Maxime, a exclamat Renée... Ascultă... „Îl iubesc...”

Dar el se aşezase pe colţul divanului, aproape la picioarele tinerei femei. A reuşit să-i ia mâinile, cu o mişcare repezită; a întors-o de la oglindă, spunându-i cu un glas ciudat:

— Te rog să nu citeşti asta.

S-a zbătut cu un râs nervos.

— De ce nu? Oare nu-s confidenta ta?

Dar el, insistând, cu vocea mai înăbuşită:

— Nu, nu, nu în seara asta.

O ţinea mereu, şi ea îl lovea încet cu pumnii ca să scape. Nu-şi mai recunoşteau ochii, zâmbind silit şi ruşinaţi oarecum. Ea a căzut în genunchi, la capătul divanului. Continua să se lupte, deşi nu se mai zbătea să ajungă la oglindă, lăsându-ne moale. Şi cum tânărul a luat-o de mijloc, a spus cu râsul ei încurcat ce dispărea:

— Hai, dă-mi drumul... Mă doare.

Atât au murmurat buzele ei. În liniştea cea mare a separeului, unde becul cu gaz părea să lumineze mai tare, a simţit cum se cutremura podeaua şi a auzit vacarmul omnibuzului din Batignolles care probabil că trecea de colţul bulevardului. Asta a fost tot. Când s-au aflat unul lângă altul aşezaţi pe divan, el a bâlbâit în proasta lor dispoziţie mutuală:

— Aida de! Tot trebuia să se-ntâmple într-o zi.

Ea nu spunea nimic. Copleşită, privea rozaceele covorului.

— Tu te gândeai la aşa ceva?... a continuat Maxime, bâlbâindu-se mai tare. Eu, deloc... Ar fi trebuit să mă feresc de separeu...

Dar, cu o voce profundă, ca şi când întreaga cinste burgheză a familiei Béraud du Châtel se trezise în greşeala asta supremă:

— Ce-am făcut acum e o mârşăvie, a murmurat, dezmeticită, cu faţa îmbătrânită şi foarte gravă.

Se înăbuşea. S-a dus la fereastră, a tras perdelele, sprijinindu-şi coatele. Orchestra amuţise, greşeala se înfăptuise în ultimele înfiorări ale başilor şi cântecul îndepărtat al viorilor, o vagă surdină a bulevardului aţipit şi visând la dragoste. Jos, şoseaua şi trotuarele se înfigeau, lungindu-se, în singurătatea cenuşie. Toate roţile acelea bubuitoare ale birjelor păreau să fi plecat cărând cu ele luminile şi lumea. Sub fereastră, cafeneaua Riche era închisă, niciun firicel de lumină nu se mai strecura prin obloane. Pe partea cealaltă a aleii, nişte licăriri scânteietoare mai luminau faţada de la Café Anglais, mai ales o fereastră, întredeschisă, prin care se auzeau râsete slăbite. Şi pe toată lungimea acestei panglici de umbră, de la cotul străzii Drouot până la celălalt capăt, cât putea să cuprindă cu ochii, nu mai vedea decât petele simetrice ale chioşcurilor înroşind sau înverzind noaptea, fără s-o lumineze, asemenea unor lămpi de noapte spaţiate într-un dormitor uriaş. A ridicat capul. Pe cerul senin, se detaşau crengile înalte ale copacilor, pe când linia neregulată a caselor se pierdea asemenea îngrămădirilor unei coaste stâncoase, pe malul unei mări albăstrii. Dar fâşia aceea de cer o întrista şi mai tare, găsea oarecare consolare doar în întunericul bulevardului. Ceea ce mai rămăsese pe aleea pustie, din larma şi viciul serii, o scuza. I se părea că simte cum căldura tuturor paşilor de bărbaţi şi de femei urca din trotuarul care se răcorea. Ruşinile ce se bălăbăniseră pe-acolo, dorinţe de-o clipă, oferte şoptite, iubiri de-o noapte plătite de dinainte se evaporau, plutind într-o boare greoaie pe care o rostogoleau adierile dimineţii. Aplecată peste umbră, a aspirat liniştea aceea fremătătoare, mireasma alcovului, ca o încurajare ce-i venea de jos, ca pe siguranţa unei ruşini împărtăşite şi acceptate de-un oraş complice. Şi, după ce ochii i s-au obişnuit cu întunericul, a zărit femeia în costum albastru împodobit cu dantelă, singură în solitudinea cenuşie, în picioare în acelaşi loc, aşteptând şi oferindu-se întunecimilor pustii.

Când s-a întors, tânăra femeie l-a zărit pe Charles, care se uita în jurul lui, adulmecând. A observat în cele din urmă

panglica albastră a lui Renée, boţită, uitată pe-un colţ al divanului. Şi s-a grăbit să i-o aducă, foarte politicos. Atunci a simţit întreaga ruşine. În picioare în faţa oglinzii, cu mâinile stângace, a încercat să-şi pună panglica la loc. Dar cocul i se stricase, cârlionţii se desfăcuseră pe tâmple, nu putea să mai facă nodul. Charles a vrut s-o ajute, spunând, ca şi cum ar fi oferit un lucru obişnuit, ceva de clătit gura sau vreo scobitoare:

— Dacă doamna doreşte pieptenele?…

— Ei, nu, e inutil, a întrerupt Maxime, care s-a uitat la chelner nerăbdător. Du-te şi adu-ne o trăsură.

Renée s-a hotărât să-şi tragă numai gluga costumului de domino mai jos. Şi, cum avea să părăsească oglinda, s-a înălţat uşurel, ca să regăsească cuvintele pe care îmbrăţişarea lui Maxime o împiedicase să le citească. Era acolo, urcând spre divan, cu un mare scris abominabil, următoarea declaraţie semnată Sylvia: „Îl iubesc pe Maxime”. Şi-a strâns buzele a dispreţ şi a tras gluga şi mai mult.

În trăsură, au fost extrem de stânjeniţi. Se aşezaseră ca la venirea din parcul Monceau, unul în faţa celuilalt. Nu găseau nimic de spus. Birja se umpluse de-o umbră opacă, şi nici măcar havana lui maxime nu mai făcea vreun punct roşu, vreun fulger de jăratic roz. Tânărul pierdut din nou în jupoanele ei, „de care se săturase până-n gât”, suferea din pricina întunericului, a tăcerii, a femeii mute pe care-o simţea lângă el, părându-i-se că vede ochii deschişi mari de tot aţintiţi asupra nopţii. Ca să nu pară aşa de prost, în cele din urmă i-a căutat mâna, şi când a luat-o într-a lui. s-a simţit mai bine, situaţia părându-i-se suportabilă. Mâna se lăsa, moale şi visătoare.

Trăsura traversa piaţa catedralei Madeleine. Renée se gândea că nu-i vinovată. Şi cu cât se analiza mai mult, cu atât se găsea mai nevinovată, în primele ceasuri ale aventurii, la ieşirea discretă din parcul Monceau, la Blanche Muller, pe bulevard, chiar în separeul restaurantului. De ce oare căzuse în genunchi pe marginea divanului? Nu mai ştia. Cu siguranţă că nicio clipă nu se gândise la asta. Ar fi

refuzat mânioasă. În glumă, se distra, şi nimic mai mult. Şi regăsea în uruitul trăsurii orchestra asurzitoare a bulevardului, acel du-te-vino de bărbaţi şi de femei, în timp ce nişte gratii de foc îi ardeau ochii obosiţi.

Maxime, în colţul lui, visa şi el puţin plictisit. Era supărat din cauza celor întâmplate. Dădea vina pe costumul de domino negru. Unde se mai văzuse vreodată femeie îmbrăcată în asemenea hal! Nici gâtul nu i se mai vedea măcar. O considerase băiat, se jucase cu ea, şi nu era vina lui dacă joacă devenise serioasă. Cu siguranţă că n-ar fi atins-o nici cu vârful degetelor măcar, dacă şi-ar fi arătat cel puţin rotunjimea unui umăr. Şi-ar fi adus aminte că era soţia tatălui său. Apoi, cum nu-i plăceau cugetările neplăcute, s-a iertat. La urma urmelor, cu atât mai rău! O să încerce să nu se mai repete. Era o prostie.

Trăsura s-a oprit, şi Maxime a coborât întâi ca s-o ajute pe Renée. Dar, la portiţa parcului, n-a îndrăznit s-o sărute. Şi-au atins mâna, ca de obicei. Se şi afla de partea cealaltă a grilajului, când, ca să zică ceva, dezvăluind fără să vrea o preocupare ce-o obsedase încă de la restaurant, a întrebat:

— Despre ce pieptene a vorbit chelnerul?

— Pieptene, a repetat Maxime, încurcat, habar n-am…

Renée a înţeles deodată. Separeul avea fără îndoială un pieptene care făcea parte din decor, ca şi perdelele, zăvorul şi divanul. Şi, fără să mai aştepte explicaţia ce nu venea, s-a afundat în tenebrele parcului Monceau, grăbindu-se, părându-i-se că vede în urma ei dinţii aceia de baga în care Laura d’Aurigny şi Sylvia probabil că-şi lăsaseră fire de păr blond şi de păr negru. Avea febră mare. Céleste a trebuit s-o culce şi s-o vegheze până dimineaţă. Pe trotuarul bulevardului Malesherbes, Maxime a cumpănit o clipă, ca să vadă dacă să se ducă după banda veselă de la Café Anglais; apoi, cu gândul că se pedepsea, s-a hotărât să se ducă la culcare.

A doua zi, Renée s-a trezit târziu dintr-un somn greoi şi fără vise. A poruncit să-i facă un foc mare, spunând că-şi va petrece ziua în camera ei. Acolo era refugiul ei, în momentele grave. Către ora douăsprezece, soţul ei, văzând

că nu coboară la masă, i-a cerut voie să stea de vorbă puţin. Şi refuzase puţin nelinişti tă, când s-a răzgândit. Îi dăduse lui Saccard în ajun o notă de plată a lui Worms, care era de o sută treizeci şi şase de mii de franci, o cifră cam mare, şi desigur voia să fie amabil să-i dea el însuşi chitanţa.

S-a gândit la înfiorările din ajun. Şi-a privit maşinal în oglindă părul pe care Céleste îl împletise în două cozi groase. Apoi, s-a ghemuit în colţ, lângă foc, înfăşurându-se în capotul de dantelă. Saccard, al cărui apartament se afla tot la etajul întâi, simetric cu al soţiei, a venit în papuci de casă, ca un soţ. Abia călca o dată pe lună în camera lui Renée, şi totdeauna pentru vreo chestiune delicată de bani. În dimineaţa asta avea ochii roşii, faţa lividă a unui om care nu dormise. A sărutat mâna tinerei femei galant.

— Eşti bolnavă, scumpa mea? a spus aşezându-se în celălalt colţ al şemineului. O mică migrenă, nu-i aşa?... Iartă-mă că-ţi bat capul cu buclucurile mele de om de afaceri, dar e ceva destul de grav...

A scos din buzunarul halatului nota de plată a lui Worms, a cărei hârtie lucioasă Renée a recunoscut-o.

— Am găsit ieri nota asta pe biroul meu, a spus în continuare, şi sunt dezolat, dar nu pot s-o achit în momentul ăsta.

Cu coada ochiului studia efectul pe care vorbele lui îl avuseseră asupra ei. A părut foarte mirată. El a continuat zâmbind:

— Scumpa mea, ştii că n-am obiceiul să-ţi puric cheltuielile. N-aş putea spune că nu m-au surprins unele amănunte ale notei. Aşa, de pildă, văd aici, pe pagina a doua: „Rochie de bal: material, 70 de franci; cusutul, 600 de franci; bani împrumutaţi, 5000 de franci; apa doctorului Pierre, 6 franci”. Iată o rochie de şaptezeci de franci care ajunge foarte scumpă... Dar dumneata ştii că înţeleg toate slăbiciunile. Nota e de o sută treizeci şi şase de mii de franci, şi ai fost aproape cuminte, adică vreau să spun relativ... Numai că, repet, n-aş putea plăti, sunt strâmtorat.

Ea a întins mâna, cu un gest de ciudă stăpânită.

— Bine, a spus tăios, dă-mi nota înapoi. O să iau măsuri.

— Văd că dumneata nu mă crezi, a murmurat Saccard, savurând ca pe-un triumf neîncrederea soţiei sale privind încurcăturile lui băneşti. Nu spun că situaţia mea e în primejdie, dar în clipa asta afacerile sunt foarte încurcate... Deşi te deranjez, dă-mi voie să-ţi explic cazul nostru; mi-ai încredinţat zestrea, şi trebuie să fiu extrem de sincer.

A pus nota pe şemineu, a luat vătraiul şi a început să aţâţe focul. Mania asta de-a răscoli cenuşa, când vorbea despre afaceri, era o şmecherie care în cele din urmă devenise o obişnuinţă. Când ajungea la o cifră sau la o frază greu de spus, producea o răsturnare pe care apoi o dregea cu greu, apropiind buştenii, adunând şi înghesuind surcelele. Alteori, dispărea aproape în şemineu, ca să caute vreo bucată de jăratic rătăcită. Vocea lui devenea surdă, erai nerăbdător, te interesau construcţiile lui savante de cărbuni aprinşi, nu-l mai ascultai şi, în general, ieşeai de la el învins şi mulţumit. Chiar la străini, lua despotic vătraiul. Vara, se juca cu vreo pană, un cuţit de tăiat hârtii sau vreun cuţitaş.

— Draga mea, a spus, dând aşa o lovitură încât focul s-a spulberat, cer încă o dată iertare că intru în asemenea detalii... Ţi-am dat întocmai renta fondurilor pe care mi le-ai încredinţat dumneata. Aş putea spune chiar, fără să te jignesc, că am considerat-o numai ca pe nişte bani de buzunar, plătind toate cheltuielile, fără a cere niciodată să contribui cu jumătate la cheltuielile comune ale casei.

A tăcut. Renée suferea, uitându-se cum face o gaură mare în cenuşă ca să îngroape capătul unui buştean. Ajungea la o mărturisire delicată.

— Înţelegi dumneata, a trebuit să mă ocup de banii dumitale ca să aducă nişte dobânzi considerabile. Capitalurile sunt pe mâini bune, fii liniştită... Cât priveşte sumele provenite de la domeniul din Sologne, acestea au servit în parte la plata casei în care locuim; restul e plasat într-o afacere excelentă, Societatea generală a porturilor marocane... N-am ajuns să ne răfuim, nu-i aşa? dar vreau să-ţi dovedesc că bieţii soţi sunt uneori subestimaţi.

Probabil că un motiv serios îl îndemna să mintă mai puţin ca de obicei. În realitate, zestrea lui Renée nu mai exista de mult; intrase în casa de bani a lui Saccard, ca o valoare fictivă. Dacă-i plătea dobânzile mai mult de două sau trei sute la sută, n-ar fi putut arăta nici cel mai neînsemnat titlu, nici regăsi cea mai infimă monedă din capitalul iniţial. După cum mărturisea numai pe jumătate, de altfel, cele cinci sute de mii de la domeniul din Sologne folosiseră la plata primului acont al casei boiereşti şi al mobilei, care împreună costau aproape două milioane. Îi datora încă un milion tapiţerului şi antreprenorului.

— Nu-ţi cer nimic, a spus în sfârşit Renée, ştiu că-ţi sunt foarte îndatorată.

— Oh! draga mea, a exclamat, luându-i mâna, fără a lăsa vătraiul, ce idee urâtă ţi-a venit!… în câteva cuvinte, uite, am pierdut la bursă, Toutin-Laroche a făcut prostii, Mignon şi Charrier sunt nişte bădărani care m-au încurcat.

Şi din cauza asta n-aş putea plăti nota dumitale. O să mă ierţi, nu-i aşa?

Părea într-adevăr emoţionat. A vârât vătraiul între buşteni, ridicând o mulţime de scântei. Renée şi-a adus aminte că de câtva timp era neliniştit. Dar n-a putut pătrunde până la uimitorul adevăr. Saccard ajunsese să facă exhibiţii în fiecare zi. Locuia într-o casă boierească de două milioane, trăia de parc-ar fi avut veniturile unui prinţ şi în unele dimineţi n-avea în casa lui de bani nici măcar o mie de franci. Nu părea să cheltuiască mai puţin. Avea datorii, o sumedenie de creditori care înghiţeau în fiecare zi beneficiile scandaloase pe care le realiza din unele afaceri. Atunci, chiar în momentul acela, se prăbuşeau nişte societăţi sub picioarele lui, făcând gropi noi care se săpau mai adânc, peste care sărea, neputându-le umple. Călca astfel pe un teren minat, într-o continuă criză, achitând note de cincizeci de mii de franci şi neplătind simbria vizitiului, arătându-se din ce în ce mai arogant, deşertând asupra Parisului cu o furie tot mai mare casa lui de bani goală, din care ţâşnea în continuare legendarul fluviu de aur cu izvoare necunoscute.

În clipa aceea, speculaţia era în impas. Saccard, ca un demn copil al Primăriei, fusese cuprins de repeziciunea transformărilor, de fierbinţeala plăcerii, de orbirea cheltuielilor care zguduiau Parisul. În acest moment, ca şi oraşul, avea un formidabil deficit, pe care trebuia să-l acopere în taină; căci nu voia să audă vorbindu-se de înţelepciune, de economie, de viaţă liniştită şi burgheză. Prefera să păstreze luxul inutil şi mizeria reală a acelor căi noi, din care-şi trăsese colosala avere în fiecare dimineaţă ca s-o toace în fiecare seară. De la o aventură la alta, nu mai rămăsese decât cu faţada aurită a unui capital inexistent. În clipa asta de mare nebunie, nici Parisul nu mai investea cu atâta furie în viitorul lui şi nu se mai preta direct la toate prostiile şi toate excrocheriile financiare. Lichidarea ameninţa să fie groaznică.

Cele mai frumoase speculaţii se deteriorau în mâinile lui Saccard. Pierduse de curând, după cum spunea, nişte sume considerabile la Bursă. Domnul Toutin-Laroche era cât pe ce să ducă la prăbuşirea Creditului viticol mizând pe-o creştere care dintr-odată îi fusese potrivnică; noroc că guvernul, intervenind în taină, restabilise faimoasa maşinaţie de împrumuturi pe bază de ipotecă pentru cultivatori. Zguduit de această dublă scuturătură, foarte criticat de fratele său ministrul, din cauza pericolului prin care trecuse soliditatea bonurilor de delegaţie ale Oraşului, compromisă odată cu Creditul viticol, Saccard era şi mai nenorocit în speculaţia cu imobilele. Seniorii Mignon şi Charrier rupseseră cu totul relaţiile cu el. Îi acuza din cauza furiei înăbuşite de-a se fi înşelat, construind pe partea lui de terenuri, pe când ei şi-o vânduseră prudenţi pe-a lor. În timp ce ei realizaseră o avere, el a rămas cu casele pe cap, adesea neputând scăpa de ele decât în pierdere. Printre altele, a vândut o casă boierească, pe rue de Marignan, cu trei sute de mii de franci, la care mai era dator trei sute optzeci de mii. Găsise o şmecherie în felul lui, pretinzând zece mii de franci pentru un apartament ce nu făcea decât cel mult opt mii; chiriaşul înspăimântat nu semna contractul decât atunci când proprietarul accepta să-l scutească de

chirie pe primii doi ani; aşa că apartamentul ajungea de fapt la costul său real, dar pe contract era cifra de zece mii de franci, când Saccard găsea un cumpărător şi aduna veniturile imobilului ajungea la nişte calcule cu adevărat fantasmagorice. N-a putut aplica păcăleala asta în stil mare deoarece casele lui nu se închiriau; le construise prea devreme, dărâmăturile prin care se pierdeau, în mijlocul noroaielor, iarna, le izolau, cauzându-le o pagubă considerabilă. Dar cel mai tare l-a necăjit marea şmecherie a seniorilor Mignon şi Charrier, care au răscumpărat de la el casa boierească la a cărei construcţie a trebuit să renunţe, de pe bulevardul Malesherbes. Pe antreprenori îi apucase în sfârşit cheful să locuiască pe „bulevardul lor”. Cum îşi vânduseră partea lor de terenuri în câştig, simţind strâmtorarea financiară a fostului lor asociat, s-au oferit să-l scape de îngrădirea în mijlocul căreia casa se înălţa până la planşeul primului etaj, a cărui armătură de fier era în parte pusă. Numai că au considerat fundaţiile acelea solide din pietre de construcţie ca pe nişte molozuri inutile, spunând că ar fi preferat pământul gol, ca să construiască pe el după placul lor. Saccard a fost nevoit să vândă fără a mai pune la socoteală cele o sută şi ceva de mii de franci pe care îi cheltuise. Şi cel mai tare l-a exasperat faptul că antreprenorii n-au vrut să ia înapoi terenul cu două sute cincizeci de franci metrul, preţ fixat atunci când i-au împărţit. I-au scăzut douăzeci şi cinci de franci la metru, ca negustoresele de lucruri de ocazie care nu mai dau decât patru franci pentru un lucru pe care-l vânduseră în ajun cu cinci franci. Peste două zile, Saccard a văzut cu durere cum îngrămădirea de scânduri a fost năpădită de-o armată de zidari care au clădit peste „molozurile inutile”.

Aşadar se putea preface cu atât mai strâmtorat faţă de soţia lui, cu cât afacerile i se încâlceau mai tare. Nu era omul care să se spovedească din respect pentru adevăr.

— Dar bine, domnule, a spus Renée neîncrezătoare, dacă dumneata te afli la strâmtoare, de ce mi-ai cumpărat egreta şi colierul de diamante care au costat, cred, şaizeci şi cinci de mii de franci?… N-am ce face cu bijuteriile astea;

voi fi nevoită să-ţi cer voie să mă despart de ele ca să-i dau un acont lui Worms.

— Să nu cumva să faci aşa ceva! a exclamat neliniştit. Dacă mâine la balul de la minister bijuteriile nu vor fi văzute la dumneata, o să se bârfească pe socoteala situaţiei mele...

Era un om cumsecade în dimineaţa asta. Până la urmă a zâmbit şi a murmurat clipind din ochi:

— Draga mea, noi, speculanţii, suntem ca femeile frumoase, avem şi noi şmecheriile noastre... Păstrează, te rog, din dragoste pentru mine, egreta şi colierul de diamante.

Nu putea să-i spună povestea care era foarte drăguţă, dar puţin cam deocheată. La sfârşitul unui supeu, Saccard a făcut un tratat de alianţă cu Laure d'Aurigny. Laure era plină de datorii şi se gândea să găsească un tânăr bun care ar dori s-o cucerească şi s-o ducă la Londra. Saccard simţea şi el cum i se surpă, pământul sub picioare; imaginaţia lui aflată la ananghie căuta ceva care să-l prezinte lumii tăvălit pe-un pat de aur şi de bancnote. În excitaţia unui desert, târfa a ajuns la o înţelegere cu speculantul. El a avut ideea licitaţiei diamantelor care a stârnit toată elita pariziană, la care cumpărase, cu mare tărăboi, bijuteriile pentru soţia lui. Apoi, cu banii strânşi la licitaţie, vreo patru sute de mii de franci, a reuşit să potolească creditorii Laurei, cărora ea le datora aproape dublu. S-ar părea chiar că-n joaca asta îşi scosese o parte din cei şaizeci şi cinci de mii de franci. Văzându-l că rezolvă situaţia Laurei d'Aurigny, l-au considerat amantul ei, crezându-se chiar că-i plătise toate datoriile şi că făcea nebunii pentru ea. Toate mâinile s-au întins spre el şi a dobândit din nou un credit formidabil. La Bursă se făcuse glume pe socoteala pasiunii sale, cu nişte zâmbete şi nişte aluzii ce-l încântau. În timpul ăsta, Laure d'Aurigny, scoasă în evidenţă de tărăboi, la care el nu petrecuse nici măcar o noapte, s-a prefăcut că-l înşală cu vreo opt sau zece imbecili atraşi de ideea c-o furau unui bărbat aşa de colosal de bogat. Într-o lună, a căpătat două mobiliere şi mai multe diamante decât vânduse. Saccard

luase obiceiul să meargă să fumeze o havană la ea, după-amiaza, când pleca de la Bursă; adesea zărea cum se furişau bucăţi de redingotă, înspăimântate, între uşi. Când erau singuri, nu se puteau uita unul la altul fără să râdă. O săruta pe frunte ca pe-o târfă perversă a cărei ticăloşie îl entuziasma. Nu-i dădea niciun ban, ba chiar s-a împrumutat o dată la ea, ca să plătească şi o datorie de joc.

Renée ar fi vrut să insiste, zicând că voia să le-amaneteze măcar; dar soţul ei o făcuse să înţeleagă că nu era posibil, deoarece toată elita pariziană se aştepta s-o vadă a doua zi cu ele. Atunci tânăra femeie, foarte neliniştită din pricina notei lui Worms, a căutat altceva.

— Dar, a exclamat deodată, nu-i aşa că afacerea mea de la Charonne merge bine? Chiar dumneata îmi spuneai mai deunăzi că beneficiile ar fi grozave... Larsonneau mi-ar avansa poate cele o sută treizeci şi şase de mii de franci?

De vreun minut, Saccard uitase vătraiul între picioare. Luându-l vioi, s-a aplecat, dispărând aproape cu totul în şemineu, unde tânăra femeie a auzit confuz vocea lui care murmura:

— Da, da, cred că Larsonneau ar putea...

Nimerise, în sfârşit, singură, chiar în punctul spre care o împingea încet de când începuseră să discute. Lovitura asta genială, privind terenurile de la Charonne, o pregătea de vreo doi ani. Niciodată soţia lui nu voise să înstrăineze averea mătuşii Elisabeth; căci îi jurase să le păstreze neatinse ca să le lase moştenire copilului, dacă ar fi avut vreunul. În faţa acestei încăpăţânări, speculantului i-a venit o idee aşa de ingenioasă, că a conceput în cele din urmă un întreg poem. Era o ticăloşie rafinată, o escrocherie colosală, căreia aveau să-i cadă victime Oraşul, Statul, soţia sa şi chiar Larsonneau. N-a mai vorbit despre vânzarea terenurilor; plângându-se numai în fiecare zi de prostia ce-o făceau lăsându-le neproductive, mulţumindu-se cu un venit de doi la sută. Renée, totdeauna fără bani, acceptase până la urmă ideea ca terenurile să fie speculate cumva. Pentru planul lui, el s-a bazat pe certitudinea unei apropiate exproprieri, ca să se străpungă acel boulevard du Prince-

Eugène, al cărui traseu nu era încă definitiv stabilit. Şi atunci l-a adus pe fostul său complice Larsonneau ca asociat care a ajuns la următoarea înţelegere cu soţia lui: ea punea la dispoziţie terenurile, în valoare de cinci sute de mii de franci; iar Larsonneau se angaja să construiască, pe acele terenuri, investind o sumă egală, o sală de café-concert, cu o grădină mare, în care vor fi tot felul de jocuri, leagăne, popice, bile etc. Beneficiile, ca şi pierderile, aveau să fie împărţite, fireşte, în mod egal. În cazul când unul dintre cei doi asociaţi ar dori să se retragă, va putea s-o facă, pretinzând partea lui, conform evaluării din momentul respectiv. Pe Renée a surprins-o suma mare de cinci sute de mii de franci, când terenurile valorau cel mult trei sute de mii. Dar el a făcut-o să înţeleagă că acesta era un mod iscusit de a-l împiedica mai târziu pe Larsonneau să acţioneze, deoarece construcţiile lui nu vor ajunge niciodată la asemenea sumă.

Larsonneau devenise un băiat de viaţă elegant, purtând mănuşi fine, rufărie de-o albeaţă strălucitoare şi cravate uluitoare. Îşi cumpărase pentru alergături o cabrioletă, tot atât de fină ca o piesă de ceasornicărie, cu jilţ foarte înalt, mânând caii singur. Birourile lui de pe rue de Rivoli erau o înşiruire de încăperi somptuoase, unde nu se zărea nici urmă de mapă, nici urmă de hârţoage. Funcţionarii săi scriau la mese de lemn de păr înnegrit, cu marchetării, şi ornate cu alămuri cizelate. Îşi luase titlul de agent de expropriere, o meserie nouă creată de lucrările ce se făceau în Paris. Iscoadele lui de la Primărie îl informau mai înainte despre străpungerea căilor noi. După ce afla, de la vreun funcţionar însărcinat cu întreţinerea drumurilor, traseul unui bulevard, se ducea să-şi ofere serviciile proprietarilor ameninţaţi. Şi folosea unele mijloace personale pentru ca despăgubirea să crească, acţionând până la apariţia decretului public. De îndată ce vreun proprietar îi accepta serviciile, suporta toate cheltuielile, întocmea un plan al proprietăţii, făcea un memoriu, ajungând cu afacerea la tribunal, unde plătea un avocat, în schimbul unui procent de atât la sută din diferenţa între

oferta Oraşului şi despăgubirea acordată de juriu. Dar la activitatea asta pe care o putea mărturisi oarecum, se mai adăugau multe altele. Împrumuta bani mai ales cu camătă. Nu mai era cămătarul din vechea şcoală, zdrenţăros, murdar, cu ochii daţi peste cap şi muţi ca nişte monede de cinci franci, buzele decolorate şi strânse ca băierile unei pungi. Era zâmbitor, aruncând pe furiş priviri fermecătoare, îşi făcea hainele la Dusautoy, lua masa la Brébant cu victima lui, numind-o „dragul meu”. oferindu-i havane la desert. În fond, în jiletcile sale pe talie, Larsonneau era un om îngrozitor care ar fi urmărit plata unei poliţe până la sinuciderea celui care o semnase, fără a-şi pierde din amabilitate.

Saccard şi-ar fi căutat bucuros un alt asociat. Dar era tot neliniştit din pricina inventarului fals pe care Larsonneau îl păstra cu mare grijă. A preferat să-l facă părtaş la afacere, socotind să profite de vreo împrejurare prielnică ca să dobândească piesa compromiţătoare. Larsonneau a construit acel café-concert, o şandrama de paiantă, având deasupra nişte clopotniţe de tinichea, pe care a pus să le vopsească în galben şi roşu. Grădina şi jocurile au avut mare succes în foarte populatul cartier Charonne. După doi ani, speculaţia părea că prosperă, deşi beneficiile erau într-adevăr foarte mici. Până atunci, Saccard îi vorbise foarte entuziasmat soţiei sale despre viitorul unei idei aşa de frumoase.

Văzând că soţul ei nu se hotărâse să iasă din şemineu, unde vocea lui era din ce în ce mai înăbuşită, Renée a spus:

— O să mă duc să-l văd pe Larsonneau astăzi. E singura mea soluţie.

Atunci a dat drumul buşteanului cu care se lupta.

— S-a şi făcut, dragă prietenă, a răspuns zâmbind. Oare nu-ţi preîntâmpin eu toate dorinţele?... Le-am văzut pe Larsonneau aseară.

— Şi a promis că-ţi dă cele o sută treizeci şi şase de mii de franci? a întrebat neliniştită.

Făcea o movilă de jeratic, între doi buşteni care ardeau, adunând delicat, cu vârful vătraiului, cele mai infime

bucăţele de cărbuni, privind satisfăcut cum creştea moviliţa pe care o construia cu infinită artă.

— Oh! ce grăbită eşti!... a murmurat. O sută treizeci şi şase de mii de franci e o sumă mare... Larsonneau e băiat bun, dar casa lui de bani e încă modestă. E gata să te ajute în orice clipă...

Întârzia, clipind din ochi, refăcând un colţ al moviliţei care tocmai se prăbuşise. Ideile tinerei femei începuseră a se încâlci din pricina jocului. Urmărea fără voie ceea ce făcea soţul ei, a cărui stângăcie era din ce în ce mai mare. Avea chef să-i dea sfaturi. Uitând de Worms, de nota de plată, de lipsa de bani, a spus în cele din urmă:

— Dar pune odată bucata aceea groasă dedesubt; celelalte o să ţină.

Soţul a ascultat-o supus, adăugind:

— Nu poate să găsească decât cincizeci de mii de franci. E totuşi un acont frumos... Numai că el nu vrea să amestece treaba asta cu aceea de la Charonne. Nu-i decât un intermediar, înţelegi, draga mea? Persoana care împrumută banii cere dobânzi enorme. Ar dori o poliţă de optzeci de mii, pe şase luni.

Şi, după ce pusese în vârful movilei o bucată de jeratic, şi-a încrucişat mâinile pe vătrai uitându-se fix la soţia lui.

— Optzeci de mii de franci! a exclamat, dar ăsta-i furt!... Dumneata mă sfătuieşti să fac asemenea nebunie?

— Nu, a spus categoric. Dar, dacă ai absolută nevoie de bani, nu-ţi interzic.

S-a sculat ca şi când ar fi avut intenţia să se retragă. Renée, îngrozitor de nehotărâtă, s-a uitat la soţul ei, la nota pe care o lăsase pe şemineu. În cele din urmă, şi-a luat bietul ei cap în mâini, murmurând:

— Oh! afacerile astea!... Sunt buimăcită în dimineaţa asta... Ei, o să semnez poliţa de optzeci de mii de franci. Dacă n-aş face-o, m-aş îmbolnăvi de-a binelea... Ştiu eu, m-aş chinui toată ziua. Prefer să fac prostiile imediat... Asta mă uşurează.

Şi a spus că vrea să sune ca să i se aducă hârtie timbrată. Dar a dorit să-i facă acest serviciu el însuşi.

Desigur că avea hârtia în buzunar, căci n-a lipsit nici două minute. Pe când ea scria la o măsuţă pe care el o împinsese lângă foc, o cerceta cu nişte ochi în care ţâşnise o dorinţă uimită. Era tare cald în încăperea, plină încă de miresmele în care se sculase tânăra femeie şi de parfumurile toaletei de dimineaţă. Tot vorbind, i se desfăcuseră poalele halatului în care se înfăşurase, şi privirea soţului, ce stătea în picioare în faţa ei, aluneca de pe capul ei plecat, prin aurul părului, foarte departe, până la albeaţa gâtului şi a pieptului. Zâmbea ciudat; focul ce-i dogorise faţa. camera închisă unde atmosfera greoaie păstra un iz de dragoste, părul acela bălai şi pielea albă ce-l ispiteau cu un fel de dispreţ conjugal îl făcuseră visător, mărind drama din care tocmai jucase o scenă, făcând să apară o socoteală tainică şi voluptuoasă în trupul lui brutal de speculant.

Când soţia i-a întins poliţa, rugându-l să termine afacerea, a luat-o, tot uitându-se la ea.

— Eşti minunată… a murmurat.

Şi cum se plecase ca să împingă masa la loc, a sărutat-o grosolan pe gât. A ţipat. Apoi, s-a ridicat, înfiorată, încercând să râdă, gândindu-se fără voie la sărutările celuilalt, din ajun. Dar el a regretat sărutul acela de birjar. A părăsit-o strângându-i mâna prieteneşte şi promiţându-i că va primi chiar în seara aceea cei cincizeci de mii de franci.

Renée a moţăit toată ziua în faţa focului. În momentele de criză, era languroasă ca o creolă. Atunci, din nebunatică, devenea trândavă, înfrigurată, adormită. Dârdâia, având nevoie de cărbuni aprinşi, de-o căldură sufocantă din cauza căreia pe frunte îi apăreau mici broboane de sudoare ce-o liniştea. În atmosfera fierbinte, în baia de flăcări, aproape că nu mai suferea; durerea ajungea un fel de vis uşuratic, o apăsare vagă. chiar şovăiala devenea în cele din urmă o voluptate. Aşa şi-a amăgit până seara remuşcările din ajun, la lumina roşie a vetrei, în faţa focului îngrozitor ce făcea să trosnească mobilele din jurul ei, uneori dispărându-i până şi conştiinţa că există. A putut să se gândească la Maxime, ca la o plăcere fierbinte, ale cărei raze o ardeau; a avut coşmarul unor iubiri stranii, pe nişte ruguri, pe paturi

încălzite până la saturaţie. Céleste intra şi ieşea din cameră, cu faţa calmă de slujnică cu sânge rece. Primise ordin să nu lase pe nimeni să intre; le-a trimis acasă chiar şi pe cele două prietene nedespărţite, Adeline d'Espanet şi Suzanne Haffner, care se întorceau de la un prânz luat împreună, într-o căsuţă închiriată în Saint-Germain. Totuşi, pe seară, cum Céleste venise să-i spună că doamna Sidonie, sora domnului, dorea să-i vorbească, i-a spus s-o primească.

În general, doamna Sidonie venea numai seara. Fratele ei o convinsese să poarte rochii de mătase. Dar nu ştiu cum se făcea că mătasea cumpărată de curând din prăvălie nu părea niciodată nouă; se boţea, pierzându-şi luciul, părând o zdreanţă. Acceptase să vină la familia Saccard fără coş. În schimb avea buzunarele pline de hârţoage. O interesa Renée, pe care nu reuşise s-o aibă clientă cumpătată, resemnată la necesităţile vieţii. O vizita regulat, zâmbind discret ca un medic care nu vrea să-şi sperie bolnavul spunându-i ce boală are. O compătimea pentru micile ei necazuri, ca şi când ar fi compătimit-o pentru nişte bubuliţe de care ar fi lecuit-o imediat, dacă tânăra femeie ar fi vrut. Aflându-se într-unul dintre momentele acelea când ai nevoie de compătimire, tânăra femeie a lăsat-o să intre numai ca să-i spună că avea nişte dureri de cap insuportabile.

— Ei, preafrumoasa mea, a murmurat doamna Sidonie strecurându-se în obscuritatea încăperii, dar aici te înăbuşi! … tot nevralgiile alea, nu-i aşa? Din pricina necazurilor. Prea le pui toate la inimă.

— Da, am nişte griji mari, a răspuns molatic Renée.

Se înserа. N-o lăsase pe Céleste să-i aprindă o lampă.

Numai jeraticul avea o mare licărire roşie, luminând-o direct, lungită, în halatul ei alb ale cărui dantele ajunseseră roz. La marginea întunecimii, nu se zărea decât poala rochiei negre a doamnei Sidonie şi mâinile ei cu mănuşi de bumbac gri încrucişate. Vocea ei afectuoasă ţâşnea din tenebre.

— Iar necazuri din cauza banilor! a spus, ca şi când ar fi zis: necazuri din dragoste, cu glasul foarte blând şi milos.

Renée şi-a plecat pleoapele, făcând un gest de aprobare.

— Ah! dacă fraţii mei m-ar asculta, am fi cu toţii bogaţi. Dar ei dau din umeri când le vorbesc de datoria aceea de trei miliarde, ştii dumneata?... Totuşi, am speranţe mari. De zece ani vreau să fac o călătorie în Anglia. Dar am aşa de puţin timp pentru mine!... în sfârşit m-am hotărât să scriu la Londra, şi aştept răspunsul.

Şi cum tânăra femeie zâmbea:

— Ştiu că nici dumneata nu mă crezi. Cu toate astea, ce mulţumită ai fi dacă într-o zi ţi-aş da un milion... Ei, povestea e simplă de tot: un bancher din Paris a împrumutat bani fiului regelui Angliei, şi cum bancherul a murit fără să aibă moştenitori, azi Statul poate pretinde să i se achite datoria, şi dobânzile aferente. Am făcut socoteala, suma ajunge la două miliarde nouă sute patruzeci şi trei de milioane două sute zece mii de franci... Fii fără grijă, c-o să vină, o să vină.

— Până atunci, a spus tânăra femeie ironică, ar trebui să găseşti pe cineva să-mi împrumute o sută de mii de franci... Aş putea plăti croitorul, căci sunt foarte necăjită din pricina asta.

— O sută de mii de franci se găsesc, a răspuns liniştit doamna Sidonie. Nu trebuie decât să fii dispusă să plăteşti cât ti se cere.

Jeraticul licărea; mai languroasă. Renée îşi întindea picioarele, arătându-şi vârfurile papucilor, la marginea halatului. Mijlocitoarea şi-a reluat glasul ei compătimitor:

— Biata mea scumpă, nu eşti rezonabilă deloc... Cunosc multe femei, dar n-am văzut niciuna care să se sinchisească aşa de puţin de sănătatea ei. Uite ce bine ştie să se descurce micuţa doamnă Michelin! Când o văd fericita şi sănătoasă, mă gândesc fără voia mea la dumneata... Ştii că domnul de Saffré e îndrăgostit nebuneşte de ea şi că i-a şi făcut cadouri de aproape zece mii de franci?... Cred că ea visează să aibă o casă la ţară.

Se însufleţise, îşi căuta buzunarul.

— Am încă aici scrisoarea unei biete femei tinere. Dac-ar fi lumină, ţi-aş da-o s-o citeşti… închipuieşte-ţi dumneata că soţul o neglijează. Semnase nişte poliţe, a fost obligată să împrumute de la un domn pe care-l cunosc. Eu am scos poliţele din ghearele portăreilor, şi nu fără greutate… Crezi că bieţii copii fac vreun rău? Eu îi primesc ca şi când ar fi fiul şi fiica mea.

— Dumneata cunoşti pe cineva care împrumută bani? a întrebat indiferentă Renée.

— Cunosc mai multe persoane… Eşti prea bună. Nu-i aşa că între noi, femeile, ne putem spune multe, şi, să nu crezi că, fiindcă soţul dumitale mi-e frate, o să-l scuz că umblă după prostituate şi lasă aşa o mândreţe de femeie ca dumneata să se plictisească lângă foc… Laure d’Aurigny îl costă o avere. Nu m-aş mira s-aud c-a refuzat să-ţi dea bani. Aşa-i c-a refuzat?… Oh! nenorocitul!

Renée asculta cu amabilitate vocea aceea moale ce ieşea din tenebre, ca un ecou nedesluşit încă al propriilor sale gânduri. Cu pleoapele pe jumătate închise, aproape culcată în fotoliu, uitase că doamna Sidonie era acolo, părându-i-se că visează cum o ispitesc nişte gânduri urâte c-o mare blândeţe. Femeia a vorbit multă vreme, asemenea unei ape călduţe şi molcome.

— Doamna de Lauwerens e cea care ţi-a distrus viaţa. Niciodată n-ai vrut să mă crezi. Ah! n-ai fi ajuns nicicând să plângi la gura sobei, dac-ai fi avut încredere în mine… Şi eu te iubesc ca pe lumina ochilor, preafrumoasa mea. Ai un picior fermecător. Ştiu c-o să râzi de mine, dar vreau să-ţi vorbesc despre nebuniile mele: dacă au trecut trei zile fără să te fi văzut, trebuie să vin neapărat ca să te admir; da, parcă-mi lipseşte ceva; trebuie să mă satur privindu-ţi părul frumos, faţa aşa de albă şi de delicată, mijlocul aşa de subţire… Zău, n-am văzut niciodată asemenea mijloc.

În cele din urmă, Renée a zâmbit. Nici amanţii ei n-aveau căldura şi extazul acela plin de reculegere când îi vorbeau de frumuseţea ei. Doamna Sidonie i-a remarcat zâmbetul.

— Atunci ne-am înţeles, a zis, ridicându-se cu vioiciune… trăncănesc, şi tot trăncănesc, uitând că-ţi împui capul… Nu-

i aşa c-o să vii mâine? O să vorbim de bani, să căutăm pe cineva să-ţi împrumute... Dumneata înţelegi că eu vreau să fii fericită.

Fără a se mişca, leşinată de căldură, tânăra femeie a răspuns după oarecare tăcere, ca şi când ar fi trebuit să se gândească mult ca să înţeleagă ce se spunea în jurul ei:

— Da, o să vin, ne-am înţeles, şi-o să stăm de vorbă; dar nu mâine... Worms o să se mulţumească cu un acont. Când o să mă sâcâie din nou, o să vedem... Nu-mi mai vorbi de toate astea. Sunt buimăcită din pricina afacerilor.

Doamna Sidonie a părut foarte contrariată. Avea de gând să se aşeze din nou, să-şi reia monologul de dezmierdare; dar oboseala lui Renée a făcut-o să-şi amâne atacul pentru mai târziu. A scos din buzunar un pumn de hârţoage, în care a căutat şi până la urmă a găsit un obiect închis într-un fel de cutie roz.

— Venisem să-ţi recomand un săpun nou, a spus reluându-şi tonul de neguţătoare. Mă interesează foarte mult inventatorul, care-i un tânăr fermecător. E un săpun foarte plăcut, foarte bun pentru piele. O să-l încerci, nu-i aşa? Şi-o să le vorbeşti prietenelor despre el... îl las aici, pe şemineu.

S-a mai întors o dată de la uşă, şi, dreaptă, în licărirea trandafirie a jeraticului, cu faţa ei de ceară, a început să laude o centură elastică, o invenţie ce avea să înlocuiască corsetele.

— Îţi face un mijloc rotund de tot, un adevărat mijloc de viespe, spunea... L-am scăpat de la faliment. Când ai să vii, o să încerci unul, dacă vrei... A trebuit s-alerg o săptămână pe la avocaţi. Am dosarul în buzunar şi mă duc chiar acum la portărel să înlătur o ultimă piedică... Pe curând, drăguţa mea. Să ştii că te aştept şi vreau să-ţi şterg ochii frumoşi de lacrimi.

A alunecat şi a dispărut. Renée nici n-a auzit măcar când a închis uşa. A rămas acolo, în faţa focului ce se stingea, visând în continuare ceea ce visase toată ziua, cu capul plin de cifrele care jucau, auzind cum discută în depărtare vocile lui Saccard şi a doamnei Sidonie, oferindu-i sume

considerabile, cu tonul cu care un expert începea licitaţia unui mobilier. Simţea sărutul brutal al soţului pe gât, şi când se întorcea, o găsea parcă la picioarele ei pe Sidonie, cu rochia neagră şi faţa moale, vorbindu-i pasionat, lăudându-i frumuseţile trupului, implorând o întâlnire de dragoste ca un amant ajuns la capătul răbdării. Asta o făcea să zâmbească. Atmosfera din încăpere era din ce în ce mai înăbuşitoare. Stupoarea tinerei femei şi visurile ei bizare nu erau altceva decât un somn uşor, un somn artificial, în care apărea mereu micul separeu de pe bulevard şi divanul lat pe care căzuse în genunchi. Nu mai suferea deloc. Când deschidea pleoapele, prin jeraticul roz trecea Maxime.

A doua zi, la balul de la minister, frumoasa doamnă Saccard a fost minunată. Worms acceptase acontul de cincizeci de mii de franci; din încurcătura asta de bani a ieşit râzând ca o convalescentă. Când a străbătut saloanele, în marea rochie de fai roz cu o trenă lungă Ludovic al XIV-lea, încadrată de marile dantele albe, s-a auzit un murmur, bărbaţii s-au îmbulzit s-o vadă. Intimii se înclinau, cu un zâmbet discret de complicitate, aducând un omagiu acelor umeri frumoşi, atât de binecunoscuţi de toată elita pariziană oficială, şi care erau stâlpii neclintiţi ai imperiului. Se decoltase aşa de tare în pofida privirilor, păşea aşa de calmă şi de duioasă în goliciunea ei, că nu mai era nici măcar indecent. Eugène Rougon, marele om politic, care simţea că pieptul acela gol e mai elocvent decât discursul său de la Cameră, mai duios şi mai convingător ca să se simtă frumuseţile regimului şi să-i convingă pe cei sceptici, s-a dus să-şi felicite cumnata pentru fericita ei îndrăzneală de a-şi fi decoltat corsajul cu două degete mai mult. Se afla acolo aproape tot Corpul legislativ şi, după modul cum o priveau deputaţii pe tânăra femeie, ministrul îşi prezicea un mare succes, a doua zi, în chestiunea delicată a împrumuturilor Oraşului Paris. Nu puteai vota împotriva unui regim care făcea să crească, pe pământul milioanelor, o floare ca această Renée, o floare aşa de stranie de voluptate, cu carnaţie de mătase, cu

goliciuni de statuie, o bucurie vie ce lăsa în urma ei un iz de plăcere călduţă. Toată lumea de la bal a şuşotit însă mai cu seamă pe tema egretei şi a colierului de diamante. Bărbaţii recunoşteau bijuteriile. Femeile şi le arătau cu privirea, pe furiş. Toată seara nu s-a vorbit decât despre asta. Şi saloanele se înşiruiau, în lumina albă a candelabrelor, pline de-o gloată strălucitoare, ca o îngrămădire de astre căzute într-un loc prea strimt.

Către ora unu, Saccard a dispărut. Savurase succesul soţiei ca un bărbat a cărui lovitură de teatru reuşise. Îşi consolidase din nou creditul. Era aşteptat la Laure d'Aurigny pentru o afacere; a plecat, rugându-l pe Maxime s-o ducă acasă pe Renée după bal.

Maxime şi-a petrecut seara, cuminte, alături de Louise de Mareuil, foarte ocupaţi amândoi să bârfească îngrozitor femeile care umblau încoace şi încolo. Şi când vedeau vreo aiureală mai mare decât celelalte, îşi înăbuşeau hohotele de râs în batistă. A trebuit să vină Renée ca să-i ceară braţul tânărului să poată ieşi din saloane. În trăsură, a avut o veselie nervoasă; fremăta încă din cauza excitaţiei luminii, parfumurilor şi zgomotelor prin care trecuse de curând. Părea să fi uitat, de altfel „prostia" lor de pe bulevard, cum spunea Maxime. L-a întrebat numai cu un glas ciudat:

— Aşadar e nostimă de tot micuţa gheboasă care-i Louise?

— Oh! foarte nostimă... a răspuns tânărul râzând încă. Cred c-ai văzut-o pe ducesa de Sternich c-o pasăre galbenă în păr?... Louise pretinde că e o pasăre mecanică ce dă din aripi strigându-i bietului duce la fiecare oră: „Cucu! cucu!"

Gluma asta de fată de internat emancipată i s-a părut foarte comică lui Renée. Când au ajuns acasă, cum Maxime intenţiona să plece, a spus:

— Nu urci? Céleste mi-a pregătit desigur o gustare.

A urcat, lipsit de vlagă ca de obicei. Sus, nu era niciun fel de gustare, şi Céleste se culcase. Renée a trebuit să aprindă lumânările unui mic sfeşnic cu trei braţe, li tremura puţin mâna.

— Proasta asta, zicea, vorbind despre camerista ei, mi-o fi înţeles ordinele anapoda... N-o să fiu în stare să mă dezbrac singură nicicând.

A trecut în cabinetul ei de toaletă. Maxime s-a dus după ea, ca să-i mai spună o glumă nouă de-a Louisei pe care şi-o amintise, liniştit ca şi când ar fi întârziat la un prieten, căutându-şi tabachera să-şi aprindă o havană. Dar acolo, Renée, după ce pusese sfeşnicul, s-a întors, căzând în braţele tânărului, mută şi neliniştită, lipindu-şi gura de-a lui.

Apartamentul ei personal era un cuib de mătase şi de dantelă, o minunăţie de lux cochet. În faţa camerei de culcare se afla un mic budoar. Cele două încăperi formau de fapt una singură, sau cel puţin budoarul era doar pragul camerei, un alcov mare, plin de şezlonguri, fără uşă, doar cu o draperie dublă. În ambele încăperi, pereţii erau tapetaţi cu o mătase mată de-un gri de culoarea inului, în care erau ţesute enorme buchete de trandafiri, de liliac alb şi de flori-broşteşti. Perdelele şi draperiile erau din dantelă veneţiană, căptuşită cu mătase, din fâşii roz alternând cu fâşii gri. În camera de dormit, şemineul din marmură albă, o adevărată bijuterie, îşi arăta, ca un coş cu flori, incrustaţiile cu lapis-lazuli şi mozaicuri preţioase, reproducând trandafirii, liliacul alb şi florile-broşteşti ale tapetului. Un pat mare gri cu roz, la care lemnul nu se vedea fiind capitonat, şi al cărui căpătâi se sprijinea de perete, umplea aproape o jumătate din încăpere, cu valul de draperii, de dantele şi mătase, având ţesute aceleaşi buchete, ce cădeau din tavan până la podea. Parcă era o rochie de femeie, rotunjită, decupată, cu taburete rotunde capitonate, cu noduri şi cu volane; şi perdeaua asta imensă care se umfla, asemenea unei fuste, părea o mare îndrăgostită aplecată, leşinând, gata să se prăbuşească pe perne. Sub perdele era un sanctuar, pânzeturi fine plisate mărunt, o zăpadă de dantele, tot soiul de lucruri delicate şi transparente, înecate într-un clarobscur religios. Pe lângă pat, monumentul acela a cărui amploare evlavioasă aducea cu o capelă împodobită pentru vreo sărbătoare, celelalte mobile dispăreau: scaune joase, o oglindă de doi metri, scrinuri cu nenumărate

sertare. Pe jos, covorul, de-un gri-albăstrui, avea trandafiri fără frunze. Şi, de ambele părţi ale patului, se aflau două mari blăni de urs negru, împodobite cu catifea roz, cu gheare de argint şi ale căror capete, întoarse spre fereastră, priveau cu fixitate cerul gol cu ochii lor de sticlă.

În cameră era o armonie plăcută, o linişte înăbuşită. Nicio notă prea stridentă, niciun reflex de metal sau aurărie deschisă nu apărea în fraza visătoare a rozului cu griul. Chiar garnitura şemineului, rama oglinzii, pendula, micile sfeşnice erau piese vechi de Sèvres, la care se vedea prea puţin bronzul aurit al monturilor. Garnitura era o minunăţie, mai ales pendula, cu hora de amoraşi bucălaţi ce coborau, aplecându-se în jurul cadranului, ca o bandă de puşti goi de tot bătându-şi joc de scurgerea rapidă a orelor. Luxul atenuat, culorile şi obiectele pe gustul lui Renée erau delicate şi zâmbitoare, umplând atmosfera de-un asfinţit, o zi în alcov, cu perdelele trase. Parcă patul se întindea, toată încăperea părea un pat imens, cu covoarele, cu blănile de urs, cu scaunele capitonate, cu tapetele matlasate ce făceau ca moliciunea de jos să se întindă pe pereţi până la tavan. Şi, pe toate lucrurile de-acolo, ca într-un pat, îşi lăsa amprenta, căldura şi parfumul trupului ei. Când dădeai deoparte draperia dublă a budoarului, parcă ridicai o cuvertură de pat de mătase, intrând într-un culcuş cald încă şi umed, unde pe lenjurile fine regăseai formele încântătoare, somnul şi visurile unei parizience de treizeci de ani.

În încăperea alăturată, garderoba, o cameră mare tapetată cu o pânză indiană, erau de jur împrejur numai dulapuri înalte de lemn de trandafir, unde atârna armata de rochii. Céleste, foarte metodică, orânduia rochiile după vechime, etichetându-le şi ţinând socoteala fanteziilor artistice în galben sau albastru ale stăpânei sale, păstrând o atmosferă de reculegere ca-n sacristie şi o curăţenie de mare grajd. Niciun fel de dezordine, panourile dulapurilor luceau, reci şi limpezi, ca panourile lăcuite ale unui cupeu.

Dar minunăţia apartamentului, încăperea de care vorbea întreaga elită pariziană, era cabinetul de toaletă. Se spunea

„Cabinetul de toaletă al frumoasei doamne Saccard” cum se spune: „Galeria oglinzilor, la Versailles”. Cabinetul se afla într-unul dintre foişoarele casei boiereşti, chiar deasupra salonaşului auriu. Când intrai, ţi se părea că-i un mare cort rotund, un cort de feerie, ridicat chiar în vis de vreo războinică îndrăgostită. În mijlocul tavanului, o coroană de argint cizelat reţinea poalele cortului ce se lăsa în jos, rotunjindu-se, ca să se lipească de pereţi, de unde cădeau drepte până la podea. Poalele, tapetul bogat erau dintr-o muselină foarte deschisă la culoare căptuşită cu mătase cu pliuri mari distanţate; o dantelă aplicată despărţea pliurile şi nişte baghete de argint înlănţuite coborau din coroană, de-a lungul tapetului şi pe marginile fiecărei aplice. Aici griul roz al camerei de culcare era mai deschis, devenind alb rozaliu, ca o carnaţie goală. Şi sub leagănul de dantele, sub dantelele ce nu lăsau să se vadă din tavan, prin micul gol al coroanei, decât o gaură albăstrie, unde Chaplin pictase un amoraş zâmbind, uitându-se şi pregătindu-şi săgeata, parcă te aflai în fundul unei bomboniere, în vreo cutie de bijuterii preţioasă, mărită, făcută nu pentru strălucirea unui diamant, ci pentru goliciunea unei femei. Covorul, de-o albeaţă de zăpadă, se întindea fără vreo urmă de floare. Un dulap cu oglindă, ale cărui uşi aveau incrustaţii de argint; un şezlong, două taburete rotunde capitonate, taburete din satin alb; o masă mare de toaletă având o placă de marmură roz, ale cărei picioare dispăreau sub volanele de muselină şi de dantelă alcătuiau toată mobila încăperii. Cristalurile de pe masa de toaletă, paharele, vazele, ligheanul erau din sticlă veche de Boemia cu nervuri roz şi albe. Se mai afla acolo încă o masă, cu incrustaţii de argint ca şi dulapul cu oglindă, pe care erau lucrurile de toaletă, o trusă bizară cu o mulţime de mici instrumente ce nu ştiai la ce foloseau, ustensile de scărpinat pe spate, de lustruit, pile de toate mărimile şi de toate formele, foarfeci drepte şi rotunjite, tot felul de pensete şi de agrafe. Pe fiecare obiect, de argint şi de fildeş, se afla monograma lui Renée.

În cabinet era un colţ încântător, datorită căruia era celebru. În faţa ferestrei, poalele cortului se desfăceau, dând la iveală, în fundul unui soi de alcov lung şi nu prea adânc, o cadă de baie, un lighean de marmură roz, înfipt în podea, având marginile cu caneluri precum cele ale unei scoici mari ce ajungeau până la nivelul covorului. Coborai în cadă pe trepte de marmură. În fundul alcovului, deasupra robinetelor de argint, cu gât de lebădă, se afla o oglindă veneţiană, decupată, fără ramă şi cu desene mate în cristal. În fiecare dimineaţă, Renée făcea o baie de câteva minute. Baia umplea pentru toată ziua cabinetul de-o umezeală, de-o mireasmă de trup tânăr şi ud. Uneori, vreo sticlă destupată sau vreun săpun scos din cutie aduceau o notă mai violentă în moleşeala aceea fadă oarecum. Tinerei femei îi plăcea să stea acolo, aproape goală, până la prânz. Şi cortul rotund era gol. Cada roz, mesele şi ligheanele roz, muselina tavanului şi pereţilor, sub care ţi se părea că vezi curgând un sânge roz, dobândeau rotunjimi de trup, de umeri şi de sâni; şi, după vreme, păreau pielea albă ca neaua a vreunui copil sau aceea fierbinte a unei femei. Era o mare goliciune. Când Renée ieşea din baie, trupul ei blond nu mai adăuga decât puţin roz la toată carnaţia roz a încăperii.

Maxime a dezbrăcat-o pe Renée. Se pricepea la lucruri de-astea, şi mâinile lui iscusite ghiceau şpilcile, alergând în jurul taliei, cu o pricepere înnăscută. I-a desfăcut părul, i-a scos diamantele şi l-a periat pentru noapte. Şi cum pe lângă treaba de cameristă şi de coafor, mai făcea şi bancuri, dezmierdând-o, Renée râdea gros şi înăbuşit, în timp ce mătasea bluzei trosnea şi fustele cădeau una după alta. Când a fost goală, a stins lumânările din sfeşnic, şi luându-l de mijloc pe Maxime, aproape că l-a cărat în camera de culcare. Până la urmă balul o îmbătase. În fierbinţeala ei. Îşi dădea seama de ziua petrecută în ajun lângă foc, zi de stupoare fierbinte, de visuri nedesluşite şi zâmbitoare. Auzea mereu cum discutau vocile aspre ale lui Saccard şi doamnei Sidonie, urlând cifre, ce le pronunţau pe nas ca portăreii. Oamenii ăştia o plictiseau de moarte,

împingând-o la crimă. Şi chiar, în clipa asta, când îi căuta buzele, în adâncul marelui pat întunecat, îl vedea tot pe Maxime în mijlocul jeraticului din ajun, privind-o cu nişte ochi ce-o ardeau.

Tânărul n-a plecat decât la şase dimineaţa. I-a dat cheia portiţei din parcul Monceau, punându-l să jure că se va întoarce în fiecare seară. Din cabinetul de toaletă coborai în salonul auriu pe-o scară de serviciu ascunsă în zid, ceea ce se putea face din toate încăperile foişorului. Din salon, treceai uşor în seră ca să ajungi în parc.

Ieşind dis-de-dimineaţă, pe-o ceaţă deasă, Maxime era puţin buimăcit de norocul lui. L-a acceptat, de altfel, cu lipsa de vlagă a fiinţei sale neutre.

— Cu-atât mai rău! gândea, la urma urmelor, a vrut-o ea... E al dracului de bine făcută; şi avea dreptate, e mult mai nostimă în pat ca Sylvia.

Alunecaseră pe nesimţite spre incest, Încă din ziua când Maxime, cu tunica lui ponosită de şcolar, se agăţase de gâtul lui Renée, boţindu-i uniforma de soldat din garda franceză. De-atunci încoace, a fost între ei o lungă pervertire în fiecare moment. Ciudata educaţie pe care tânăra femeie i-o făcea copilului; familiarităţile ce au făcut din ei nişte prieteni; mai târziu, îndrăzneala glumeaţă a confidenţelor; toată promiscuitatea periculoasă i-a unit în cele din urmă cu o legătură stranie, în care bucuriile prieteniei ajungeau aproape nişte satisfacţii trupeşti. Îşi cedaseră de mulţi ani; actul brutal n-a fost decât criza acută a acelei boli inconştiente ce e dragostea. În lumea nebună în care trăiau, greşeala lor crescuse ca pe-un bălegar plin de toate sucurile dubioase; se dezvoltase cu un rafinament bizar, în condiţiile deosebite de desfrâu.

Atunci când marea caleaşcă îi ducea în Bois de Boulogne, plimbându-i alene pe alei, spunându-şi necuviinţe la ureche, căutând în copilărie ştrengăriile instinctului, nu era decât o deviere şi o satisfacere nemărturisită a dorinţelor. Se simţeau oarecum vinovaţi, ca şi când se atinseseră; şi chiar păcatul strămoşesc, apatia discuţiilor obscene ce-i istovea cu oboseala voluptoasă, îi excita şi mai uşurel decât

dacă s-ar fi sărutat de-a binelea. Aşadar prietenia lor a fost drumul lent a doi îndrăgostiţi ce avea să-i ducă fatal într-o zi în separeul cafenelei Riche şi marele pat gri cu roz al lui Renée. Când s-au îmbrăţişat, nu greşeala i-a zguduit. Păreau doi amanţi bătrâni, ale căror săruturi erau nişte amintiri. Şi pierduseră atâtea ceasuri contopindu-şi întreaga fiinţă, că vorbeau fără voie de trecutul acela plin de afecţiunile lor neştiute.

— Ţi-aduci aminte de ziua când am venit la Paris, spunea Maxime; aveai un costum foarte nostim; şi am trasat cu degetul un unghi pe pieptul tău, sfătuindu-te să faci un decolteu ascuţit. Simţeam pielea sub bluză şi degetul meu apăsa puţin... Era grozav...

Renée râdea, sărutându-l şi murmurând:

— Chiar de atunci erai tare vicios... Ţii minte cât ne-ai distrat la Worms! Îţi ziceam „bărbăţelul nostru”. Am crezut totdeauna că grăsana de Suzanne ar fi cedat, desigur, dacă marchiza n-ar fi urmărit-o cu ochii furibunzi.

— Ah! da, ne-am amuzat grozav... murmura tânărul. Albumul cu fotografii, nu-i aşa? şi toate celelalte, hoinărelile prin Paris, gustările de la patiseria de pe bulevard; ştii, prăjiturelele alea cu căpşuni care-ţi plăceau la nebunie?... O să-mi aduc totdeauna aminte de după-masa în care mi-ai spus povestea Adelinei, de la mânăstire. când îi scria Suzannei scrisori, pe care le semna cu nume de bărbat: Arthur d’Espanet, propunându-i s-o răpească...

Povestea asta grozavă îi înveselea încă pe amanţi; apoi Maxime continua cu vocea lui calină:

— Când veneai să mă iei de la colegiu cu trăsura ta, probabil că eram tare nostimi amândoi... Eram aşa de mic că dispăream aproape sub fustele tale.

— Da, da, bâlbâia, cuprinsă de fiori, atrăgându-l spre ea, era grozav, cum spui... Nu-i aşa că ne iubeam fără să ştim? Eu am ştiut înaintea ta. În ziua când ne întorceam din Bois de Boulogne, ţi-am atins piciorul în treacăt şi-am tresărit... Dar n-ai observat nimic. Ei? Tu nu te gândeai deloc la mine?

— Oh! ba da, a răspuns puţin încurcat. Numai că nu-mi dădeam seama, înţelegi... nu îndrăzneam.

Minţea. Niciodată n-a avut intenţia limpede s-o posede pe Renée. Se gândise la asta în treacăt, vicios cum era, fără s-o dorească cu adevărat. Era prea moale pentru asemenea efort. A acceptat-o pe Renée fiindcă i s-a impus, strecurându-se în culcuşul ei fără să vrea şi fără să prevadă. După ce s-a tăvălit în el, a rămas, pentru că era cald şi pentru că uita de sine în fundul tuturor gropilor în care cădea. La început, amorul său propriu a fost chiar satisfăcut. Era prima femeie căsătorită pe care o poseda. Nu se gândea că soţul ei îi era tată.

Dar Renée căzuse în greşeala asta cu toată înfocarea inimii ei declasate. Şi ea lunecase pe pantă. Numai că nu se rostogolise ca un trup fără viaţă. Dorinţa i se trezise prea târziu ca să mai lupte împotriva ei, când prăbuşirea devenise fatală. Şi îi apăruse brusc ca o necesitate a plictiselii, ca o bucurie rară şi extremă, singura ce-i putea aţâţa simţurile obosite, inima ei zdrobită. În timpul plimbării din toamnă, în amurg, când Bois de Boulogne aţipea, a avut vaga idee a incestului, asemenea unei zgândăriri ce a umplut-o de-o înfiorare necunoscută; şi, seara, în excitaţia dineului, biciuită de gelozie, ideea s-a limpezit, ţâşnind arzătoare în faţa ei, în mijlocul flăcărilor serei, în faţa lui Maxime şi a Louisei. În clipa aceea a dorit răul, acel rău pe care nu-l face nimeni, răul ce-avea să-i umple viaţa goală, vârând-o în sfârşit în iadul de care se tot temea, ca atunci când era mică. Apoi, a doua zi, nu l-a mai vrut, din cauza unei stranii remuşcări şi unei oboseli. I se părea că şi păcătuise, că nu era chiar aşa de grozav cum îşi închipuise şi că murdăria ar fi într-adevăr prea mare. Criza avea să fie fatală, ţâşnind singură, independent de cele două fiinţe, de cei doi prieteni, cărora le-a fost hărăzit să se înşele într-o seară, să se împerecheze, crezând că-şi strângeau mâna. După prăbuşirea aceea prostească, a început să viseze din nou plăcerea nenumită, l-a luat iar în braţe pe Maxime, din curiozitate, dorind să cunoască bucuriile dureroase ale unei iubiri pe care o considera crimă. Voinţa ei a acceptat incestul, l-a pretins, înţelegând să se desfete până la capăt, până la remuşcări, dacă ar fi avut vreodată. A fost activă,

conştientă. A iubit cu violenţa marii mondene, cu prejudecăţile neliniştite ale burghezei, cu luptele şi sila de femeie ce se înecă în propriul ei dispreţ.

Maxime s-a întors în fiecare noapte. Venea prin grădină, pe la ora unu. Adesea, Renée îl aştepta în seră, pe care trebuia s-o traverseze ca să ajungă în salon. Erau, de altfel, de-o totală neruşinare, ascunzându-se prea puţin, uitând cele mai clasice precauţii ce trebuiau luate. E adevărat că acest colţ al casei era al lor. Numai Baptiste, valetul soţului ei, avea voie să intre acolo, şi Baptiste, ca un bărbat grav, dispărea de cum îşi termina serviciul. Maxime pretindea chiar râzând că se retrăgea ca să-şi scrie memoriile. Totuşi, într-o noapte, imediat după ce sosise, Renée i l-a arătat cum traversa salonul solemn, cu un sfeşnic în mână. Valetul înalt, cu înfăţişarea lui de ministru, în lumina galbenă a cerii, avea, în noaptea aceea, faţa şi mai corectă şi mai severă ca de obicei. Aplecându-se. amanţii l-au văzut stingând lumânarea şi îndreptându-se spre grajduri, unde dormeau caii şi rândaşii.

— Îşi face rondul, a spus Maxime.

Renée a rămas tremurând. Baptiste o neliniştea de obicei. I se întâmpla să spună că era singurul om cumsecade din casă, cu impasibilitatea lui, cu privirile limpezi care nu se opreau niciodată pe umerii femeilor.

De-atunci încolo au început să fie mai prudenţi când se vedeau. Închideau uşile salonaşului, putând să se bucure astfel liniştiţi de salon, de seră şi de apartamentul lui Renée. Era o întreagă lume. În primele luni au savurat acolo cele mai rafinate bucurii, căutându-le în modul cel mai delicat. Şi-au plimbat iubirile din marele pat roz cu gri din camera de culcare, în goliciunea roz cu alb a cabinetului de toaletă, şi-n simfonia în galben minor a salonaşului. Fiecare încăpere, cu mirosul ei specific, cu tapetele şi cu viaţa ei proprie, le procura o dragoste diferită, făcând din Renée o nouă îndrăgostită: a fost delicată şi drăguţă în culcuşul ei capitonat de mare doamnă, în camera călduţă şi aristocratică, unde dragostea dobândea o modestie plină de bun-gust; sub cortul de culoarea trupului, în miresmele

şi moleşeala umedă a căzii de baie, s-a arătat târfă capricioasă şi senzuală, dăruindu-se când ieşea din baie, şi lui Maxime acolo i-a plăcut cel mai mult; apoi, jos, în luminosul răsărit al salonaşului, în aurora îngălbenită ce-i aurea părul, a devenit zeiţă, cu capul ei de Diană blondă, cu braţele goale ce pozau caste, cu trupul pur, ale cărui poziţii, pe canapeluţe, găseau linii nobile, de-o graţie antică. Dar era şi un loc de care lui Maxime îi era aproape frică, şi unde Renée nu-l ducea decât în zilele ei proaste, în zilele când simţea nevoia unei excitaţii mai caustice. Atunci se iubeau în seră.

Într-o noapte, într-un moment de spaimă, tânăra femeie dorise ca amantul ei să meargă să aducă una dintre blănile de urs negru. Apoi se culcaseră pe blana aceea de cerneală, la marginea unui havuz, pe marea alee circulară. Afară, sub cerul cu lună, era un ger cumplit. Maxime sosise tremurând, cu urechile şi degetele îngheţate. Sera era aşa de încălzită, că i s-a făcut rău pe blana de urs. Intra într-o văpaie aşa de greoaie, după înţepăturile aspre ale frigului, că a simţit nişte dureri atât de usturătoare, de parcă ar fi fost bătut cu nuiaua. Când şi-a venit în fire, a văzut-o pe Renée îngenuncheată, aplecată, cu ochii ficşi, o postură brutală ce l-a înspăimântat. Cu părul căzut, cu umerii goi, se sprijinea în pumni, cu spatele întins, ca o pisică mare cu ochi fosforescenţi. Tânărul, culcat pe spate, a zărit, deasupra umerilor acestui fermecător animal îndrăgostit care-l privea, sfinxul de marmură, căruia luna îi lumina coapsele lucioase. Renée avea poziţia şi zâmbetul monstrului cu chip de femeie, şi, în fustele ei desfăcute, părea sora albă a acestui zeu negru.

Maxime a rămas moleşit. Căldura era sufocantă, o căldură întunecată, ce nu cădea din cer ca o ploaie de foc, ci se tira pe pământ, ca o duhoare vătămătoare, şi-a cărei boare se ridica, asemenea unui nor de furtună. O umezeală caldă îi umplea pe amanţi de-o rouă, de-o sudoare fierbinte. Au rămas aşa multă vreme, fără să facă vreun gest sau să spună o vorbă, în baia de văpăi, Maxime răsturnat pe pământ şi nemişcat, Renée fremătând pe pumnii ei ca pe

nişte tendoane suple şi nervoase de fiară sălbatică. Prin ferestruicile serei, se vedeau afară bucăţi din parcul Monceau, pilcuri de copaci cu fine contururi negre, peluze de gazon albe ca nişte lacuri îngheţate, un peisaj întreg încremenit parcă, ale cărui fineţi şi tente deschise şi uniforme păreau frânturi de gravuri japoneze. Şi bucata asta de pământ fierbinte, culcuşul aprins în care se întindeau amanţii, fierbea în chip straniu în imensul frig mut.

A fost o noapte de dragoste nebună. Renée era bărbatul, voinţa pasionată care acţiona. Maxime se supunea. Fiinţa neutră, blondă şi drăguţă, a cărui bărbăţie fusese atinsă încă din copilărie, devenea în braţele tinerei femei o fată înaltă, cu picioarele epilate, cu graţioasa subţirime de efeb roman. Parcă s-ar fi născut şi crescut pentru o perversitate a voluptăţii. Renée se bucura că-l domină, pasiunea ei supunea creatura asta în care sexul mai şovăia încă. Era pentru ea o continuă uimire a dorinţei, o surpriză a simţurilor, o senzaţie bizară de nelinişte şi de plăcere imensă. Nu mai ştia; revenea cu îndoieli la pielea lui fină, la gâtul durduliu, la delăsările şi leşinurile lui. Atunci a fost un moment de mare intensitate. Dăruindu-i un fior nou, Maxime completa toaletele ei nebune, luxul uimitor, viaţa ei exagerată. A conferit trupului nota excesivă care se şi afla în jurul ei. A fost amantul asortat modelor şi nebuniilor epocii. Tânărul acela drăguţ, ale cărui vestoane îi dezvăluiau formele subţiratice, care ar fi trebuit să se nască fată, şi care se plimba pe bulevarde, cu cărare în mijlocul capului, cu mici zâmbete şi râsuri plictisite, a fost, în mâinile lui Renée, una dintre desfrânările decadenţei care, în anumite momente, într-o naţiune putredă, istoveşte un trup şi detrachează o minte.

Şi Renée era bărbatul mai ales în seră. După noaptea pătimaşă petrecută acolo au urmat multe altele. Sera iubea, ardea cu ei. În atmosfera greoaie, în lumina alburie a lunii, vedeau lumea stranie a plantelor din jurul lor mişcându-se confuz, îmbrăţişându-se. Blana neagră de urs ocupa o alee întreagă. La picioarele lor, havuzul fumega,

plin de-o mişunare, de-o împletire densă de rădăcini, în timp ce steaua roz a nuferilor se deschidea, la suprafaţa apei, precum bluza unei fecioare, şi în timp ce torneliile îşi lăsau mărăcinişurile să spânzure, asemenea unor pieptănături de nereide leşinate. Apoi, în jurul lor, palmierii, marii bambuşi din India se înălţau către centru, unde se aplecau şi-şi amestecau frunzele ce se clătinau ca nişte amanţi vlăguiţi. Mai jos, ferigile, pteridesele, alsofilasele erau ca nişte doamne verzi, cu fustele lor largi împodobite cu volane regulate, care, mute şi nemişcate la marginea aleii, aşteptau dragostea. Lângă ele, frunzele răsucite, pătate cu roşu, ale begoniilor, şi frunzele albe, ca în vârf de lance, ale caladiumurilor, alcătuiau un vag şir de contuzii şi de palori, pe care amanţii nu şi le puteau explica, şi-n care regăseau uneori rotunjimi de şolduri şi de genunchi, lăfăindu-se pe pământ, sub brutalitatea unor mângâieri sângerânde. Şi bananierii, îndoindu-se sub ciorchinii fructelor, le vorbeau despre fertilităţile grase ale solului, în timp ce laptele-cucului din Abisinia, cărora le întrezăreau în umbră lumânările spinoase, pocite, pline de umflături ruşinoase, li se părea că picurau seva, fluxul debordând al acestei generaţii de foc. Dar, pe măsură ce privirile lor se-nfigeau în colţurile serei, întunecimea se umplea de-un desfrâu mai furios al frunzelor şi tijelor: nu mai distingeau, pe trepte, marantasele plăcute la pipăit precum catifeaua, gloxiniile cu clopoţei violet, dracenasele ce semănau cu nişte lame de lac vechi lustruit; era o horă de ierburi vii care se hărţuiau cu o afecţiune nepotolită. În cele patru colţuri, în locul unde perdelele de liane acopereau leagănele, visul lor carnal era şi mai nebun, şi ţâşnirile suple ale vaniliilor, ale anemonelor orientale, ale chiscaluselor, ale bauhiniilor erau braţele nesfârşite ale îndrăgostiţilor ce nu se vedeau, şi care-şi lungeau îmbrăţişarea pătimaşă, ca să adune la ei toate bucuriile risipite. Braţele acelea nesfârşite, atârnând obosite, se prindeau ca într-un spasm de dragoste, se căutau, se-ncolăceau, ca pentru rutul unei gloate. Era rutul imens al

serei, al colţului de pădure virgină în care ardeau vegetalele şi înfloririle tropicelor.

Maxime şi Renée, cu simţurile denaturate, erau cuprinşi de puternicele nuntiri ale pământului. Prin blana de urs, pământul le ardea spatele, şi, din palmetele înalte, cădeau peste ei picături de căldură. Seva copacilor îi pătrundea şi pe ei, insuflându-le dorinţi nebune de creştere imediată, de reproducere uriaşă. Intrau în rutul serei. Atunci, în licărirea palidă, îi năuceau vedeniile, nişte coşmaruri în care asistau îndelung la iubirile palmierilor şi ale ferigilor; frunzişurile dobândeau înfăţişări confuze şi dubioase, pe care dorinţele lor le fixau în imagini senzuale; din boschete ajungeau la ei murmure, şuşoteli, voci leşinate, suspine de extaz, ţipete înăbuşite de durere, râsete îndepărtate, indiscreţiile săruturilor proprii pe care ecoul le trimitea înapoi. Uneori li se părea că erau zgâlţâiţi de-un cutremur, ca şi când pământul însuşi, într-o criză de potolire. ar fi izbucnit în voluptuoase hohote de plâns.

Dac-ar fi închis ochii, dacă sufocanta căldură şi lumina slabă nu le-ar fi depravat toate simţurile, miresmele ar fi fost de-ajuns ca să-i împingă la o violentă exaltare nervoasă. Havuzul îi muia cu o mireasmă acră, stăruitoare, în care pătrundeau miile de parfumuri ale florilor şi ale vegetalelor. Uneori vanilia cânta cu uguituri de guguştiuc: apoi urmau notele aspre ale stanhopeaselor, ale căror guri tigrate au o duhoare tare şi amară de convalescent. Orhideele, în coşurile lor ţinute de nişte lănţişoare. Îşi exalau miresmele, asemenea unor cădelniţe vii. Dar parfumul cel mai stăruitor era cel al omului, parfumul în care se topeau toate suspinele vagi, parfumul dragostei, pe care Maxime îl recunoştea când îi săruta ceafa lui Renée, când îşi vâra capul în părul ei desfăcut. Şi se îmbăia de parfumul acela de femeie îndrăgostită, ce stăruia în seră, ca într-un alcov în care pământul năştea.

De obicei, amanţii se culcau sub tanghinul din Madagascar. sub arbustul otrăvit din care tânăra femeie muşcase o frunză. În jurul lor, râdeau albeţile statuilor, privind uriaşa împerechere a vegetalelor. Luna, care trecea,

deplasa grupurile, însufleţind drama cu lumina ei schimbătoare. Şi se aflau la mii de leghe de Paris, departe de viaţa uşoară din Bois de Boulogne şi de saloanele oficiale, în colţul vreunei păduri din India, al vreunui templu monstruos, unde zeu devenea sfinxul de marmură neagră. Simţeau cum alunecau spre crimă, spre dragostea blestemată, spre iubirea unor sălbăticiuni. Toată foiala din jurul lor, mişunarea surdă a havuzului, neruşinarea goală a frunzişurilor îi zvârlea în infernul dantesc al pasiunii. Atunci, în fundul coliviei de sticlă, clocotind de văpăile verii, pierdută în frigul rece al lui decembrie, savurau dragostea lor ca pe-un rod criminal al unui pământ supraîncălzit, cu spaima surdă a culcuşului înspăimântător.

Şi, pe blana neagră, trupul lui Renée făcea o pată albă, în poziţia de mare pisică ghemuită, cu spatele lungit, cu pumnii strânşi, ca nişte tendoane suple şi nervoase. Era cuprinsă de voluptate şi liniile limpezi ale umerilor şi spatelui se detaşau cu asprimi feline pe pata de cerneală cu care blana înnegrea nisipul galben al aleii. Îl pândea pe Maxime, prada ei, ce se lăsa moale, posedând-o total. Şi, din când în când, se apleca brusc, sărutându-l cu gura ei iritată. Atunci gura i se deschidea cu strălucirea lacomă şi sângerândă a ibiscusului chinezesc, a cărui întindere de verdeaţă şi flori acoperea latura casei. Nu mai era decât o fiică fierbinte a serei. Săruturile ei înfloreau şi se ofileau, ca florile purpurii ale nalbei mari, ce nu trăiesc decât câteva ore şi renasc mereu, asemenea buzelor învineţite şi nesăţioase ale vreunei Mesaline uriaşe.

CAPITOLUL V

Pe Saccard îl preocupa sărutul de pe gâtul soţiei. Nu se mai folosea de drepturile sale de soţ de multă vreme; ruptura se produsese firesc, niciunul dintre ei nesinchisindu-se prea mult de-o legătură ce-i deranja. Ca să aibă intenţia să intre în camera lui Renée, trebuia ca în urma afecţiunii conjugale să existe vreo afacere bună.

Treaba de la Charonne mergea bine, deşi era oarecum neliniştit în privinţa deznodământului. Larsonneau, cu. rufăria lui de-o albeaţă strălucitoare, avea nişte zâmbete ce-i displăceau. Nu era decât un simplu intermediar, un interpus, ale cărui amabilităţi le plătea cu o dobândă de zece la sută din beneficiile viitoare. Dar, deşi agentul de expropriere nu vârâse niciun ban în afacere, şi Saccard, după ce dăduse fondurile necesare pentru café-concert, îşi luase toate precauţiile, măsuri de asigurare la vânzare, scrisoare cu data în alb, chitanţe date de dinainte, avea totuşi o teamă surdă, presentimentul unei trădări. Ghicise, la complicele său, intenţia de a-l şantaja, cu ajutorul acelui inventar fals pe care-l păstra cu mare grijă, doar acestuia datorându-se faptul că lua parte la afacere.

Aşa că cei doi complici îşi strângeau mâna cu vigoare. Larsonneau îi spunea lui Saccard „scumpe maestre”. În fond, avea o adevărată admiraţie pentru acest echilibrist, ale cărui exerciţii pe sârma întinsă a speculaţiei le urmărea ca amator. Ideea de a-l trage pe sfoară îl zgândărea ca o voluptate neobişnuită şi picantă. Nutrea un plan vag încă, neştiind prea bine cum să folosească arma ce-o avea,

temându-se să nu se rănească el însuşi. Se simţea, de altfel, la cheremul fostului său coleg. Terenurile şi construcţiile pe care nişte inventare calculate savant le şi evaluau la aproape două milioane, şi care nu valorau niciun sfert din suma asta, aveau să ajungă la un faliment colosal, dacă zâna cea bună a exproprierii nu le atingea cu bagheta ei de aur. După planurile iniţiale ce le putuseră consulta, bulevardul cel nou, străpuns ca să facă legătura între antrepozitul artileriei de la Vincennes şi cazarma de pe bulevardul Prince-Eugène şi să-l instaleze în centrul Parisului ocolind Faubourg Saint-Antoine, smulgea o parte din terenuri; dar se temeau ca acestea să nu fie doar ştirbite şi ca ingenioasa speculaţie cu café-concert-ul să nu eşueze chiar prin neruşinarea ei. În care caz, Larsonneau rămânea cu o belea pe cap. Totuşi, pericolul nu-l împiedica, în ciuda rolului său secundar prin forţa împrejurărilor, să fie foarte mâhnit, gândindu-se la slabele procente de zece la sută ce le va obţine la un furt de milioane, aşa de colosal. Şi-atunci nu mai putea rezista furioasei mâncărimi de-a întinde mâna, ca să-şi croiască singur partea lui.

Saccard nu voise nici măcar ca el să împrumute soţiei sale bani, distrându-se să tragă sforile groase ale acestei melodrame, în care se complăcea dragostea lui pentru negoţurile complicate.

— Nu, nu, dragul meu, spunea cu accentul lui provensal, pe care-l exagera şi mai mult când voia să pipereze vreun banc, să nu amestecăm socotelile… Dumneata eşti singurul om din Paris căruia am jurat să nu-i datorez nimic.

Larsonneau s-a mulţumit să insinueze că soţia lui era o mare risipitoare. L-a sfătuit să nu-i mai dea niciun ban, ca să-i cedeze imediat partea ei de proprietate. Ar fi preferat să aibă de-a face numai cu dânsul. Uneori îl iscodea. ajungând să-i spună cu aerul obosit şi indiferent de băiat de viaţă:

— Va trebui să fac totuşi oarecare ordine prin hârtii… Soţia dumitale mă înspăimântă, dragul meu. Nu vreau să se pună sechestru la mine pe anumite piese.

Saccard nu era omul să rabde liniştit asemenea aluzii, mai ales când ştia câtă ordine rigidă şi câtă meticulozitate domnea în birourile personajului. Întreaga sa persoană mică, vicleană şi activă se revolta împotriva temerilor ce încerca să i le insufle acest cămătar fudul cu mănuşi galbene: Cel mai rău era faptul că-l apucau frisoanele, gândindu-se că s-ar putea isca vreun scandal; se şi vedea exilat cu brutalitate de fratele său, trăind în Belgia din vreun negoţ de nemărturisit. Într-o zi, s-a supărat, şi l-a tutuit chiar pe Larsonneau.

— Asculta, dragul meu, i-a spus, eşti un băiat drăguţ, dar ai face bine să-mi dai înapoi piesa aceea. O să vezi că peticul ăsta de hârtie o să ne supere până la urmă.

Celălalt a făcut pe miratul, strângându-i mâinile „scumpului maestru”, asigurându-l de devotamentul său. Saccard a regretat nerăbdarea lui de-o clipă. Pe atunci se gândea serios să se apropie din nou de soţia sa; putea să aibă nevoie de ea împotriva complicelui său, mai spunându-şi că afacerile se fac de minune pe pernă. Sărutarea aceea pe gât a devenit încet-încet revelaţia unei întregi tactici noi.

Nu era grăbit, de altfel, cruţându-şi mijloacele. Toată iarna şi-a copt planul, hărţuit de nenumărate afaceri, unele mai încurcate ca altele. Pentru el a fost o iarnă îngrozitoare, plină de neprevăzut, o campanie prodigioasă, în timpul căreia a trebuit să evite falimentul în fiecare zi. Dar departe de a restrânge cheltuielile casei, a dat mese peste mese. Ca să poată face faţă la toate astea, a fost nevoit s-o neglijeze pe Renée, pe care o păstra pentru izbândă, când operaţia de la Charonne va fi desăvârşită. S-a mulţumit să pregătească deznodământul, continuând să nu-i mai dea bani decât prin intermediul lui Larsonneau. Când dispunea de câteva mii de franci, şi ea se văita, i le aducea, spunând că oamenii lui Larsonneau pretindeau o poliţă pentru suma dublă. Comedia asta îl distra grozav, povestea poliţelor îl încânta prin romanul pe care-l întreţesea în jurul afacerii. Chiar pe vremea celor mai reale beneficii, îi dăduse soţiei sale renta foarte neregulat, făcându-i daruri princiare, dăruindu-i pumni de bancnote, apoi lăsând-o strâmtorată

săptămâni întregi. Acum când afacerile lui erau foarte încurcate, vorbea despre cheltuielile casei, tratând-o ca pe un creditor, căruia nu vrei să-i dezvălui că eşti ruinat, şi pe care-l faci sa aştepte spunându-i poveşti. Ea abia asculta; semna tot ce dorea el; plângându-se numai că nu putea semna mai mult.

Avea, totuşi, poliţe semnate de ea în valoare de două sute de mii de franci, ce-l costau cel mult o sută zece mii de franci. După ce le lua Larsonneau, fiind pe numele lui, făcea în aşa fel ca poliţele să circule prudent, gândindu-se să se servească de ele mai târziu ca de nişte arme decisive.

Niciodată n-ar fi putut scăpa de iarna aceea îngrozitoare, împrumutându-i bani cu camătă soţiei şi menţinându-şi modul de viaţă, fără vânzarea terenului său de pe bulevardul Malesherbes, pe care seniorii Mignon şi Charrier i-l plătiseră cu bani peşin, dar reţinându-i un acont formidabil.

Pentru Renée, iarna a fost o lungă bucurie. Nu mai suferea decât de lipsa de bani. Maxime o costa foarte scump; o trata tot ca pe o mamă vitregă, lăsând-o să plătească peste tot. Dar mizeria aceea ascunsă reprezenta pentru ea o voluptate în plus. Se străduia, bătându-şi capul, ca „scumpului copil” să nu-i lipsească nimic; şi după ce-l convingea pe soţul ei să-i găsească câteva mii de franci, le cheltuia cu amantul, pe nebunii costisitoare, ca nişte şcolari, la prima lor escapadă. Când n-aveau niciun ban, rămâneau acasă, bucurându-se de clădirea cea mare, de luxul atât de nou şi de-un prost-gust agresiv.

Tatăl nu era niciodată acolo. Îndrăgostiţii stăteau la gura sobei mai mult ca altădată. Şi asta pentru că Renée reuşise să umple în sfârşit vidul îngheţat al tavanelor aurite cu o caldă bucurie. Casa aceea dubioasă a plăcerii mondene devenise o capelă în care se practica izolat o religie nouă.

Maxime nu reprezenta numai nota stridentă asortată la toaletele ei nebune; era amantul pe măsura acestei case boiereşti, cu vitrine mari de magazin, inundată din poduri şi până în pivniţe de sumedenia de sculpturi; însufleţea stucaturile, de la cei doi amoraşi bucălaţi care lăsau să se

scurgă, în curte, din scoica lor, un firi cel de apă, până la marile femei goale ce susţineau balcoanele şi se jucau în mijlocul frontoanelor cu spice şi cu mere; el era explicaţia vestibulului prea bogat, a grădinii prea înguste şi a încăperilor unde vedeai prea multe fotolii şi niciun obiect de artă. Tânăra femeie, care se plictisise de moarte acolo, s-a distrat dintr-o dată, servindu-se de ea ca de un lucru a cărui folosinţă n-o înţelesese la început. Plimbându-şi dragostea nu numai în apartamentul ei, în salonul de culoarea aurului şi în seră, ci în toată casa. A ajuns să se simtă bine până şi pe divanul din fumoar; rămânea pe gânduri acolo, zicând că încăperea avea un vag iz de tutun, foarte plăcut.

A început să primească musafiri de două ori pe săptămână, nu numai o dată. Joi, veneau toţi intruşii. Dar lunea era rezervată prietenilor intimi. Domnii nu erau admişi. Numai Maxime asista la petrecerile doamnelor din salonaş. Într-o seară, i-a venit uluitoarea idee să-i îmbrace în veşminte de femeie şi să-l prezinte ca pe o vară de-a ei. Adeline, Suzanne, baroana de Meinhold, şi celelalte prietene care erau la ea, s-au sculat, salutând, mirate de chipul pe care-l recunoşteau vag. Apoi, după ce au înţeles gluma, s-au înveselit foarte tare şi n-au vrut deloc să-l lase pe tânăr să se schimbe. L-au ţinut îmbrăcat în fustele lui, tachinându-l şi făcând glume cu subînţelesuri. După ce conducea doamnele pe poarta principală, înconjura parcul şi se întorcea prin seră. Bunele prietene n-au avut niciodată nici cea mai infimă bănuială. Amanţii nu puteau fi mai familiari decât erau pe vremea când se considerau prieteni buni. Şi dacă vreunul dintre servitori îi vedea strângându-se mai tare, între două uşi, nu era deloc surprins, fiind obişnuit cu glumele doamnei şi ale fiului domnului.

Deveniseră şi mai curajoşi din pricina acelei totale libertăţi şi a faptului că nu erau pedepsiţi. Dacă noaptea puneau zăvorul, ziua se sărutau în toate încăperile casei.

Au inventat o mulţime de jocuri, în zilele ploioase. Dar plăcerea cea mare a lui Renée era să aţipească în faţa ereticului unui foc imens. În iarna aceea a avut lenjuri de-un lux minunat. A purtat cămăşi şi halate ce costau o avere, al

căror batist cu benzi intercalate o acopereau prea puţin într-o boare albă. Şi, în licărirea roşie a jeraticului, părea goală, cu dantelele şi pielea roz şi trupul scăldat de flacără prin pânza subţire. Ghemuit la picioarele ei, Maxime îi săruta genunchii, fără să simtă lenjeria ce păstra căldura şi culoarea trupului frumos. Soarele asfinţea dispărând ca un amurg în camera de mătase roz, în timp ce Celeste umbla încoace şi încolo în spatele lor, cu pasul liniştit. Ajunsese complicea lor, în chip firesc. Într-o dimineaţă când rămăseseră în pat din neglijenţă, i-a găsit acolo, şi şi-a păstrat calmul de slujnică cu sânge rece. Nu se mai jenau de ea, intra în orice clipă, fără ca zgomotul săruturilor s-o facă să întoarcă capul. Se bizuiau pe ea ca să-i anunţe în caz de pericol. Nu-i cumpărau tăcerea. Era o fată foarte econoamă, foarte cinstită, şi, după câte ştiau, n-avea niciun iubit.

Cu toate astea, Renée nu s-a claustrat. Ieşea în lume, luându-l pe Maxime în suita ei, ca pe-un paj blond în frac negru, chiar cu o plăcere mai mare. Anotimpul acela a fost pentru ea un lung triumf. Niciodată toaletele şi coafurile ei n-au fost concepute cu o imaginaţie mai îndrăzneaţă. Atunci a avut îndrăzneala să poarte faimoasa rochie de satin în culoarea crângului, pe care era brodată o vânătoare de cerbi cu tot dichisul, pungi pentru praful de puşcă, cornuri de vânătoare, cuţite cu lame mari. Tot atunci a adus la modă coafurile antice pe care Maxime a fost nevoit să le deseneze pentru ea la muzeul Campana, deschis de curând. Întinerea, aflându-se la apogeul frumuseţii sale turbulente, dragostea îi conferise o văpaie ce strălucea în fundul ochilor ei, făcându-i râsul mai cald. Pe nasul ei, binoclul era de-o obrăznicie extraordinară, şi se uita la celelalte femei, la bunele prietene ce-şi expuneau vreun viciu enorm, cu aerul unui adolescent lăudăros, care voia să spună: „Am şi eu păcatul meu”.

Lui Maxime însă societatea i se părea cumplit de plicticoasă. Credea că-i „şic” să pretindă că se plictisea în saloane, căci în realitate el nu se distra nicăieri. La palatul Tuileries, pe la miniştri, dispărea în fustele lui Renée. Dar,

de îndată ce era vorba de vreo escapadă, redevenea maestrul. Renée a vrut să revadă separeul de pe bulevard, şi lăţimea divanului a făcut-o să zâmbească. Apoi, a dus-o aproape peste tot, pe la târfe, la balul Operei, prin avanscenele micilor teatre, în toate locurile dubioase unde se putea veni în contact cu viciul brutal, savurând plăcerile unui incognito. Când se întorceau acasă pe furiş, frânţi de oboseală, adormeau îmbrăţişaţi, dezmeticindu-se din beţia Parisului obscen, cu frânturi de cuplete deocheate ce le răsunau încă în urechi. A doua zi, Maxime îi imita pe actori, iar Renée, pe pianul din salonaş, încerca să imite vocea răguşită şi fâţâielile lui Blanche Muller, în rolul Frumoasei Elena. Lecţiile de muzică de la mânăstire nu mai serveau decât la stâlcirea cupletelor noilor farse. Ea avea o mare oroare pentru ariile serioase. Maxime „glumea” cu ea pe socoteala muzicii germane, şi a crezut că trebuia să meargă să fluiere opera *Tahnhauser* din convingere, şi ca să apere refrenele prea slobode ale mamei sale vitrege.

Una dintre marile lor bucurii a fost patinajul; în iarna aceea patinajul era la modă, împăratul fiind unul dintre primii care s-a dus să încerce gheaţa lacului, în Bois de Boulogne. Renée i-a comandat lui Worms un costum complet de poloneză, din catifea şi blană; a dorit ca Maxime să aibă cizme moi şi o căciulă de vulpe. Soseau în Bois de Boulogne pe nişte geruri cumplite ce le înţepa nasul şi buzele, ca şi când vântul le-ar fi aruncat nisipul în faţă. Îi distra faptul că îngheţau. Bois de Boulogne era cenuşiu de tot, cu firişoare de zăpadă, ce păreau a fi nişte dantele subţiri pe crengile copacilor. Şi, sub cerul spălăcit, peste lacul încremenit şi întunecat, numai brazii îşi mai arătau, la marginea zării, draperiile lor ca de teatru, pe care zăpada îşi cosea dantele mari. Zburau amândoi în aer ul îngheţat, repede ca nişte rândunele pe pământ. Ţineau pumnul la spate, punând o mână pe umărul celuilalt, mergeau drepţi, zâmbitori, alături, învârtindu-se în jurul lor, în marele spaţiu înconjurat cu sfori groase. Din capătul de sus al aleii celei mari se uitau la ei nişte gură-cască. Uneori veneau să se încălzească la marele foc ce fusese aprins pe malul lacului.

Şi plecau din nou. Zburau în cercuri, cu ochii lăcrimând de plăcere şi de ger.

Apoi, când a venit primăvara, Renée şi-a adus aminte de vechea ei dorinţă. A vrut ca Maxime să se plimbe cu ea în parcul Monceau, noaptea, pe clar de lună. S-au dus în grotă, s-au aşezat pe iarbă, în faţa colonadei. Dar când şi-a manifestat dorinţa de-a se plimba pe micul lac, şi-au dat seama că barca ce-o zăreau din casă, legată la marginea unei alei, n-avea vâsle. Probabil că le ascundeau seara, A fost o deziluzie. De altfel, umbrele cele mari ale parcului îi nelinişteau pe amanţi. Ar fi dorit să se dea acolo o mare serbare veneţiană, cu felinare roşii şi cu orchestră. Îl preferau ziua, după-amiaza, şi adesea se aşezau la vreo fereastră a casei, ca să vadă cum echipajele luau curba savantă a marii alei. Se complăceau în colţul fermecător al Parisului nou, în natura plăcută şi curată, în peluzele ce semănau cu nişte poale de catifea, întretăiate de ronduri de flori, de arbuşti aleşi şi mărginite de minunaţi trandafiri albi. Trăsurile se încrucişau acolo, tot atât de numeroase ca pe-un bulevard; femeile se plimbau târându-şi fustele alene ca şi când nu şi-ar fi părăsit covoarele saloanelor. Şi, printre frunzişuri, criticau toaletele, arătându-şi unul altuia atelajele, culorile calde ale acestei grădini mari fiind pentru ei o adevărată plăcere. O bucată de grilaj aurit strălucea între doi copaci, un cârd de raţe trecea pe lac, micul pod în stilul Renaşterii nou-nouţ făcea o pată albă pe verdeţuri, în timp ce pe marginile marii alei, pe scaune galbene, stăteau de vorbă mamele uitând de băieţeii şi de fetiţele care se priveau drăguţ, cu mutre de copii precoci.

Amanţilor le plăcea Parisul cel nou. Adesea alergau prin oraş cu trăsura, făcând câte un ocol, ca să treacă pe anumite bulevarde pentru care aveau o afecţiune personală. Îi încântau casele înalte, cu porţi mari sculptate, încărcate cu balcoane, pe care luceau, scrise cu litere mari de aur, nume, firme, instituţii sociale. Urmăreau, cu plăcere, din mersul cupeului, fâşiile cenuşii ale trotuarelor, late şi nesfârşite, cu băncile, coloanele împestriţate şi copacii lor subţiri. Gaura asta clară ce se întindea spre

capătul zării, îngustându-se şi deschizându-se spre pătratul albăstriu al vidului, dublul şir neîntrerupt al marilor magazine, unde vânzătorii le zâmbeau clientelor, foiala mulţimii ce tropăia şi bâzâia, îi umplea încet-încet de-o satisfacţie deplină şi totală, de senzaţia de perfecţiune a vieţii străzii. Le plăcea până şi apa ce ţâşnea din furtunurile cu care se stropeau străzile, ce treceau prin faţa cailor, ca un fum alb, întinzându-se, căzând ca o ploaie fină sub roţile cupeului, înnegrind caldarâmul, ridicând un val uşor de praf. Trăsura mergea mereu, părându-li-se că pe şoseaua aceea dreaptă şi nesfârşită, ce se făcuse numai ca ei să evite străduţele negre, călca pe covoare. Fiecare bulevard devenea un coridor al casei lor boiereşti. Soarele strălucea bucuros pe faţadele noi, aprinzând ferestrele, bătând în perdelele prăvăliilor şi ale cafenelelor, încălzind asfaltul sub pasul mulţimii aferate. Şi când se întorceau acasă, puţin buimăciţi de harababura strălucitoare a bazarurilor lungi, se simţeau bine în parcul Monceau, ca în rondul de flori necesar al acestui Paris nou, ce-şi expune luxul în cele dintâi adieri calde ale primăverii.

Când a fost moda să pleci din Paris, s-au dus la mare, dar cu părere de rău, pe plajă gândindu-se la trotuarele bulevardelor. Acolo s-a plictisit chiar şi iubirea lor. Căci era o floare de seră ce avea nevoie de patul acela gri cu roz. de carnaţia goală, de zorii aurii ai salonaşului. De când erau singuri, seara, în faţa mării, nu mai găseau nimic să-şi spună. Ea a încercat să cânte repertoriul ei de la teatrul de varietăţi, pe un pian vechi ce lâncezea în camera ei de la hotel; dar instrumentul, umezit de vânturile ce băteau din larg, avea tonurile melancolice ale marilor ape. Acolo *Frumoasa Elena* a fost lugubră şi fantastică. Ca să se consoleze, tânăra femeie a uluit plaja cu costumele ei uimitoare. Întreaga bandă a doamnelor se afla acolo căscând, aşteptând iarna şi căutând cu disperare vreun costum de baie care să nu le urâţească prea tare. Renée nu l-a putut convinge niciodată pe Maxime să se scalde. Avea o spaimă îngrozitoare de apă, îngălbenindu-se de tot când valul îi ajungea până la botine; pentru nimic în lume nu s-ar

fi apropiat de malul unei faleze; mergea departe de gropi, făcând ocoluri mari ca să evite cel mai neînsemnat deluşor ceva mai abrupt.

Saccard a venit de două sau trei ori să vadă „copiii”. Spunea că-i copleşit de griji. De-abia în octombrie, când s-au aflat din nou toţi trei la Paris, s-a gândit serios să se apropie de soţia sa. Afacerea de la Charonne prospera. Planul său a fost limpede şi brutal. Se gândea s-o prindă pe Renée în capcana pe care ar fi făcut-o unei târfe. Ea avea nevoie de tot mai mulţi bani, şi nu-i cerea soţului, din mândrie, decât în cazuri extreme. Saccard s-a gândit să profite de prima cerere ca să fie galant şi să reia raporturile rupte de mult, în bucuria vreunei mari datorii achitate.

Nişte încurcături îngrozitoare îi aşteptau la Paris pe Renée şi pe Maxime. Mai multe din poliţele semnate lui Larsonneau ajunseseră la scadenţă; dar, cum Saccard le lăsa fireşte să zacă la portărel, poliţele n-o prea nelinişteau pe tânăra femeie. Era mult mai speriată de datoria *ei* la Worms care ajunsese aproape la două sute de mii de franci. Croitorul pretindea un acont, ameninţând că-i suspendă orice fel de credit. Se cutremura când se gândea la scandalul vreunui proces, şi mai ales la cearta cu ilustrul croitor. Apoi avea nevoie de bani de buzunar. Dacă n-aveau câţiva ludovici de cheltuit pe zi, ea şi Maxime se plictiseau de moarte. Scumpul copil n-avea bani de când scotocea zadarnic prin sertarele tatălui său. Fidelitatea, cumînţenia lui exemplară de vreo şapte-opt luni, depindeau foarte mult de punga absolut goală. Căci nu avea totdeauna douăzeci de franci ca să invite vreo desfrânată la supeu. Aşa că se întorcea filosofic la casa boierească. La fiecare escapadă de-a lor, tânăra femeie îi dădea portofelul ca să plătească el la restaurante, la baluri, la teatrele de varietăţi. Se purta în continuare cu el matern, şi plătea chiar ea, cu vârful degetelor înmănuşate, la patiseria unde se opreau aproape în fiecare după-masă ca să mănânce mici pateuri cu stridii. Adesea găsea, dimineaţa, în jiletcă, ludovici, pe care nu ştia să-i fi avut acolo, şi pe care îi pusese ea, ca o mamă ce umple buzunarul unui şcolar. Dar viaţa asta frumoasă de

gustări, de capricii satisfăcute şi de plăceri uşoare avea să se termine! O spaimă şi mai gravă i-a consternat. Bijutierul Sylviei, căruia îi datora zece mii de franci, s-a supărat, pomenind de închisoarea Clichy. Poliţele pe care le avea, a căror plată fusese reclamată prin tribunal de multă vreme, şi a căror dobândă crescuse, sporise datoria cu încă vreo trei sau patru mii de franci. Saccard a declarat pe şleau că nu putea face nimic. Fiul său aflat la închisoare îl va impune, şi când o să-l scoată de acolo, o să facă mare caz de dărnicia asta părintească. Renée era disperată; îl vedea pe scumpul ei copil la închisoare, într-o adevărată celulă, culcat pe paie ude. Într-o seară, i-a propus în mod serios să nu mai iasă din camera ei, trăind acolo fără să ştie nimeni, ascuns de ajutoarele de portărei. Apoi. s-a jurat că o să găsească banii. Nu pomenea niciodată de motivul datoriei, de Sylvia, care-şi încredinţa iubirile oglinzilor din separeuri. Avea nevoie de vreo cincizeci de mii de franci: cincisprezece mii pentru Maxime, treizeci de mii pentru Worms, cinci mii de franci bani de buzunar. Atunci ar avea în faţa lor cincisprezece zile de fericire. Şi a început campania.

Mai întâi i-a venit ideea să-i ceară cele cincizeci de mii de franci soţului. S-a hotărât s-o facă cu oarecare silă. De câte ori venise în camera ei ca să-i aducă bani, o sărutase din nou pe gât, luându-i mâinile şi vorbindu-i despre afecţiunea sa. Intuiţia foarte delicată a femeilor le permite să-i ghicească pe bărbaţi. Aşa că se aştepta la vreo pretenţie, la vreun târg tacit şi încheiat zâmbind. Într-adevăr, când i-a cerut cei cincizeci de mii de franci, a ţipat, spunând că Larsonneau n-ar împrumuta niciodată suma asta, că el era încă prea strâmtorat. Apoi, schimbându-şi tonul, ca şi când s-ar fi dat învins şi cuprins de-o emoţie subită:

— Dumitale nu ţi se poate refuza nimic, a murmurat. O s-alerg prin Paris, o să fac imposibilul… Vreau să fii mulţumită, draga mea.

Şi suflându-i la ureche, când îi săruta părul, cu vocea ce-i tremura puţin:

— O să-ţi aduc mâine seară, în camera ta… fără poliţă…

Dar a răspuns cu vioiciune că nu se grăbea, că nu voia să-l deranjeze chiar aşa de tare. El care spusese din toată inima periculosul cuvânt „fără poliţă”, ce-i scăpase şi pe care-l regreta, n-a părut să fi sesizat faptul că fusese refuzat în mod neplăcut. S-a ridicat, spunând:

— Ei bine. la dispoziţia dumitale... O să-ţi găsesc suma, la momentul oportun. Larsonneau nu va avea niciun amestec. E un dar pe care am de gând să ţi-l fac.

Zâmbea bonom. Renée a rămas cu o spaimă cumplită. Simţea că-şi va pierde şi puţinul echilibru ce-l mai avea, dacă i se preda lui. Adesea, când Maxime i se părea rece, încerca să-l facă să înţeleagă situaţia prin aluzii foarte clare; e adevărat că tânărul, pe care se aştepta să-l vadă căzându-i la picioare, după confidenţa aceea, a rămas foarte indiferent, crezând desigur că voia să-l prevină asupra posibilităţii unei întâlniri cu tatăl său, în camera de mătase gri.

După ce a părăsit-o Saccard, s-a îmbrăcat în grabă, şi a poruncit să se înhame caii la trăsură. În timp ce cupeul o ducea spre Île Saint-Louis se pregătea să-i ceară cele cincizeci de mii de franci tatălui ei. Ideea asta îi venise aşa, deodată, fără a voi să se gândească la ea, simţindu-se foarte laşă în fond, şi cuprinsă de-o spaimă de neînvins în faţa unui asemenea demers. Când a ajuns, curtea casei, boiereşti a familiei Béraud a îngheţat-o, cu umezeala ei. sumbră de mânăstire şi, deşi avea un chef nebun să se. Întoarcă, a. urcat scara lată de piatră, pe care cizmuliţele ei cu tocuri înalte sunau îngrozitor. În grabă, făcuse prostia să aleagă un costum de mătase de culoarea frunzelor moarte cu volane lungi de dantelă albă, împodobit cu noduri de satin, tăiat de-un brâu plisat ca o eşarfă. Toaleta, pe care o completa o mică tocă, cu voaletă mare albă, făcea o notă aşa de stranie în întunericul sumbru al scării, încât a fost conştientă de ciudata figură ce-o făcea acolo. Tremura când străbătea şirul auster al vastelor încăperi, unde personajele nedesluşite din tapiserii păreau surprinse de valul acela de fuste trecând în semiîntunericul singurătăţii lor.

Şi l-a găsit pe tatăl ei într-un salon ce dădea spre curte, unde stătea de obicei. Citea o carte mare, pusă pe-un pupitru adaptat la braţele fotoliului. În faţa unei ferestre, mătuşa Elisabeth tricota cu andrele lungi de lemn: şi, în liniştea încăperii, nu se auzea decât zgomotul ritmat al andrelelor.

Renée se aşezase, stânjenită, neputând să facă nicio mişcare fără să tulbure austeritatea tavanului înalt cu fâşâitul de mătăsuri boţite. Dantelele erau de-o albeaţă crudă, pe fondul negru al tapiseriilor şi mobilelor vechi. Domnul Béraud Du Châtel se uita la ea, cu mâinile pe marginea pupitrului. Mătuşa Elisabeth a vorbit despre apropiata căsătorie a Christinei, care trebuia să se mărite cu fiul unui avocat foarte bogat; fata se dusese la un; furnizor însoţită de-o slugă bătrână a familiei; şi mătuşa cea bună vorbea singură, cu vocea ei placidă, tot tricotând, povestind despre treburile gospodăriei, uitându-se zâmbind la Renée pe deasupra ochelarilor.

Dar tânăra femeie era din ce în ce mai tulburată. Întreaga linişte din casa boierească o apăsa pe umeri, şi ar fi dat orice ca dantelele ei să fi fost negre. Privirea tatălui ei o stânjenea aşa de tare, că Worms i s-a părut într-adevăr ridicol născocind volane aşa de mari.

— Ce frumoasă eşti, fata mea! a spus deodată mătuşa Elisabeth, care nici nu văzuse încă dantelele nepoatei.

N-a mai tricotat, şi-a potrivit ochelarii, ca să vadă mai bine. Domnul Béraud Du Châtel a schiţat un zâmbet.

— E cam prea alb, a spus. O femeie trebuie să fie tare stânjenită cu aşa ceva pe trotuare.

— Dar nu mergem pe jos, tată! a exclamat Renée, regretând apoi mult vorbele spuse.

Bătrânul avea de gând să răspundă. Apoi s-a ridicat, îndreptându-se, şi a început să umble încet, fără a se mai uita la fiica lui, care a rămas foarte palidă din cauza emoţiei. De fiecare dată când îşi făcea curaj, şi căuta o trecere ca să poată cere bani, simţea un junghi în inimă.

— Pe dumneata nu te mai vedem deloc, tată, a murmurat.

— Oh! a răspuns mătuşa, fără să-i lase timp fratelui ei să deschidă gura, tatăl tău nu mai iese decât ca să meargă până la Jardin des Plantes. Şi ca s-o facă, trebuie să mă supăr! Pretinde că se rătăceşte în Paris, că oraşul nu mai e făcut pentru el... Hai, poţi să-l certi!

— Soţul meu ar fi aşa de fericit să te vadă şi pe dumneata din când în când la primirile noastre de joi! a spus în continuare tânăra femeie.

Domnul Béraud Du Châtel a făcut câţiva paşi în tăcere. Apoi, cu vocea liniştită:

— Să-i mulţumeşti soţului tău. Se pare că-i un băiat activ, şi-ţi doresc ca el să-şi facă afacerile în mod cinstit. Dar nu avem aceleaşi idei, şi mă simt prost în casa voastră frumoasă din parcul Monceau.

Mătuşa Elisabeth a părut necăjită din pricina acestui răspuns.

— Ce răi sunt bărbaţii cu politica lor! a spus vesel. Vrei să ştii adevărul? Tatăl tău e furios pe voi, fiindcă vă duceţi la palatul Tuileries.

Dar bătrânul a dat din umeri, ca şi când ar fi spus că nemulţumirea lui avea motive mai grave. Şi iar s-a pornit să umble încet, gânditor. Renée a tăcut o clipă, având pe buze intenţia de-a cere cincizeci de mii de franci. Apoi, cuprinsă de-o mai mare laşitate, l-a sărutat pe tatăl ei şi-a plecat.

Mătuşa Elisabeth a vrut s-o însoţească până la scară. Traversând şirul de încăperi, flecărea mereu cu vocea ei subţirică de bătrână:

— Eşti fericită, scumpă copilă. Îmi face mare plăcere când te văd aşa de frumoasă şi sănătoasă; căci, dacă n-ar fi ieşit bine căsătoria ta, ştii că m-aş fi considerat vinovată?... Soţul te iubeşte, ai tot ce-ţi trebuie, nu-i aşa?

— Desigur, a răspuns Renée, silindu-se să zâmbească, adânc mâhnită.

Mătuşa a mai reţinut-o puţin, cu mâna pe balustrada scării.

— Vezi tu, mi-e teamă de-un singur lucru, să nu-ţi pierzi capul în fericirea asta. Fii prudentă, şi mai ales nu vinde

nimic... Dacă într-o zi o să ai un copil, o să găseşti pentru el o mică avere gata pregătită.

Când Renée s-a aflat în cupeu, a scos un suspin de uşurare. Avea broboane de sudoare pe tâmple; le-a şters gândindu-se la umezeala glacială a casei boiereşti a familiei Béraud. Apoi, când cupeul a mers prin soarele luminos de pe Quai Saint-Paul, şi-a adus aminte de cei cincizeci de mii de franci, şi durerea a fost şi mai mare. Cât fusese de laşă, ea, pe care o considerau aşa de îndrăzneaţă! Şi totuşi era vorba de Maxime, de libertatea lui, de bucuriile amândurora! În reproşurile amare pe care şi le făcea, i-a venit deodată o idee, care a făcut-o şi mai disperată: ar fi trebuit să-i vorbească de cei cincizeci de mii de franci mătuşii Elisabeth, pe scară. Unde-i fusese capul? Poate că buna femeie i-ar fi împrumutat suma, sau cel puţin ar fi ajutat-o. Se şi apleca să-i spună vizitiului să se întoarcă pe rue Saint-Louis-en-l'Île, când i s-a părut că vede imaginea tatălui ei traversând încet obscuritatea solemnă a marelui salon. Niciodată n-ar fi avut curajul să intre imediat în încăperea aceea. Ce ar spune ca să explice vizita a doua? Şi, în străfundul ei, nu mai găsea nici măcar curajul să-i vorbească de treaba asta mătuşii Elisabeth. I-a spus vizitiului s-o ducă în Faubourg-Poissonnière.

Doamna Sidonie a ţipat de încântare, când a văzut-o împingând uşa voalată a prăvăliei. Era acolo dintr-o întâmplare, urma să iasă ca să alerge la judecător, unde dădea în judecată o clientă. Dar nu se mai duce, o s-o facă altădată; era preafericită că cumnata ei a avut amabilitatea să-i iacă în sfârşit o mică vizită. Renée zâmbea, încurcată. Doamna Sidonie n-a vrut deloc ca ea să rămână jos; a obligat-o să urce în camera ei, pe scăriţă, după ce luase clanţa de alamă a magazinului. Scotea astfel şi punea la loc de douăzeci de ori pe zi clanţa care se ţinea într-un simplu cui.

— Aici, preafrumoasa mea, a spus invitând-o să se aşeze pe un şezlong, o să putem sta de vorbă frumuşel... închipuieşte-ţi dumneata că ai picat taman la ţanc. În seara asta aş fi venit eu la dumneata.

Renée, care cunoştea camera, se simţea oarecum prost acolo, aşa cum se simte cineva care se plimbă într-un colţ de pădure tăiat dintr-un peisaj ce-i plăcea.

— Ah! a spus în cele din urmă, nu-i aşa că ai schimbat locul patului?

— Da, a răspuns liniştită negustoreasa de dantele, una dintre clientele mele găseşte că e mult mai bine în faţa şemineului. Tot ea m-a sfătuit să pun perdele roşii.

— Asta-mi spuneam şi eu, că perdelele nu erau roşii... roşul e o culoare foarte obişnuită.

Şi-a pus binoclul, a privit încăperea ce avea luxul unui mare hotel mobilat. A văzut pe şemineu nişte agrafe lungi de păr ce nu proveneau desigur de la cocul prăpădit al doamnei Sidonie. În locul unde fusese patul înainte, tapetul rămăsese foarte zgâriat, decolorat şi murdărit de saltele. Curtiera încercase să ascundă plaga asta cu ajutorul spătarelor celor două fotolii, dar erau cam scunde, şi Renée s-a oprit în faţa benzii uzate.

— Vrei să-mi spui ceva? a întrebat în sfârşit.

— Da, e-o poveste întreagă, a spus doamna Sidonie. Împreunându-şi mâinile, cu mutra unei gurmande care-o să povestească ce-a mâncat la cină. Închipuieşte-ţi că domnul de Saffré e îndrăgostit de frumoasa doamna Saccard... Da, chiar de dumneata, drăguţa mea.

N-a avut nici măcar o mişcare de cochetărie.

— Ia te uită! a spus, ziceai că-i aşa de amorezat de doamna Michelin.

— Oh! s-a terminat, s-a terminat de tot... Poţi să-ţi dovedesc, dacă vrei... nu ştii că micuţa Michelin i-a plăcut baronului Gouraud? Nu mai înţelegi nimic. Toţi cei care-l cunosc pe baron au rămas stupefiaţi... Ştii dumneata că-i pe cale să obţină Legiunea de onoare pentru soţul ei!... Ei, e o femeie şi jumătate. E curajoasă, n-are nevoie de nimeni ca să-şi facă treburile.

A spus-o cu oarecare regret amestecat cu admiraţie.

— Dar să revenim la domnul de Saffré... Zicea că te-ar fi întâlnit la un bal de actriţe, deghizată într-un costum de

domino, îşi reproşează chiar că ţi-a făcut o invitaţie cam deşănţată ca să supezi cu el. E-adevărat?

Tânăra femeie a rămas foarte surprinsă.

— Perfect adevărat, a murmurat, dar cine i-o fi spus?…

— Aşteaptă, pretinde că te-a recunoscut mai târziu, când dumneata nu mai erai în salon, şi şi-a adus aminte că te-a văzut ieşind la braţul lui Maxime… De-atunci e îndrăgostit nebuneşte de dumneata. Asta i-a dat ghes inimii, înţelegi? Un capriciu… A venit chiar să mă vadă ca să mă implore să-ţi prezint scuzele lui…

— Ei bine, spune-i că l-am iertat, a întrerupt-o indiferentă Renée.

Apoi, a continuat, cuprinsă din nou de spaimele ei:

— Ah î buna mea Sidonie, sunt foarte chinuită. Am absolută nevoie de cincizeci de mii de franci mâine dimineaţă. Venisem să-ţi vorbesc de treaba asta. Mi-ai spus că dumneata cunoşti persoane care împrumută bani?

Mijlocitoarea, supărată de modul brutal în care cumnata ei i-a întrerupt povestea, a făcut-o să aştepte câtva timp răspunsul.

— Fireşte că da; numai că te sfătuiesc, mai înainte de toate, să cauţi pe la prieteni… Eu, în locul dumitale, ştiu ce-aş face. M-aş adresa direct domnului de Saffré.

Renée a zâmbit stingherită.

— Dar, a continuat, nu s-ar cădea, fiindcă pretinzi că-i aşa de îndrăgostit.

Bătrâna o privea fix; apoi faţa ei moale a început să zâmbească înduioşată şi cuprinsă de milă.

— Biata mea scumpă, a murmurat, ai plâns; să nu negi, că văd după ochi. Fii tare, acceptă viaţa… Hai, Lasă-mă să aranjez eu trebuşoara de care-i vorba.

Renée s-a ridicat, chinuindu-şi degetele, făcând să crape mănuşile. Şi a rămas în picioare, zguduită pe de-a întregul de lupta ce se dădea în ea. A deschis gura, ca să primească poate, când în încăperea alăturată s-a auzit soneria încet. Doamna Sidonie a ieşit cu vioiciune, întredeschizând o uşă prin care s-au văzut două şiruri de piane. Apoi tânăra femeie a auzit pasul unui bărbat şi zgomotul înăbuşit al…

unei discuţii în şoaptă. Maşinal, s-a dus să se uite mai de aproape la pata gălbuie cu care saltelele brăzdaseră peretele. O neliniştea pata aceea, o stingherea. Uitându-le pe toate, pe Maxime, şi cei cincizeci de mii de franci, şi pe domnul de Saffré, s-a întors în faţa patului, gânditoare: patul stătea mult mai bine acolo unde era înainte; există femei care sunt într-adevăr lipsite de gust; desigur că, atunci când eşti culcat, lumina îţi bate în ochi. Şi a simţit cum ţâşneşte, în amintirea îndepărtată, imaginea necunoscutului de pe Quai Saint-Paul, romanul ei în două întâlniri, iubirea acea întâmplătoare pe care o savurase acolo, când patul se afla în locul celălalt, din care nu mai rămăsese decât bucata stricată de tapet. Atunci camera a umplut-o de o proastă dispoziţie. Şi şi-a pierdut răbdarea din pricina murmurului surd de voci ce continua, în încăperea alăturată.

Când s-a întors doamna Sidonie, deschizând şi închizând uşa cu băgare de seamă, făcând de mai multe ori semne cu vârful degetelor, ca să-i recomande să vorbească foarte încet. Apoi, la ureche:

— Nici nu ştii ce întâmplare norocoasă: domnul de Saffré e aici.

— Cel puţin nu i-ai spus că sunt aici? a întrebat tânăra femeie neliniştită.

Mijlocitoarea a părut surprinsă, şi foarte naiv:

— Ba da… Aşteaptă să-i spun să intre. Fireşte că nu i-am vorbit de cei cincizeci de mii de franci…

Renée, palidă de tot, îşi revenise ca după o lovitură de bici. Simţea o mare mândrie. Zgomotul acela de cizme pe care-l auzea mai brutal în camera alăturată, o exaspera.

— Plec, a spus scurt. Vino să-mi deschizi uşa.

— Nu fi copil… Nu pot rămâne cu băiatul ăsta pe cap, după ce i-am spus că eşti aici… Mă compromiţi, într-adevăr…

Dar tânăra femeie coborâse scăriţa. Repeta în faţa uşii închise a prăvăliei:

— Deschide uşa, deschide uşa.

Negustoreasa de dantele, când scotea clanţa, obişnuia s-o pună în buzunar. A vrut să mai discute. În sfârşit, înfuriată şi ea, în ochi apărându-i asprimea morocănoasă a firii sale, a exclamat:

— Dar bine, ce vrei dumneata să-i spun acestui tânăr?

— Că nu sunt de vânzare, a răspuns Renée, cu un picior pe trotuar.

I s-a părut c-o aude pe doamna Sidonie murmurând când închidea uşa cu violenţă: „Ei! lasă, târfă, c-o să mi-o plăteşti!”

„La dracu! a gândit când se urca în cupeu, îl prefer pe soţul meu.”

S-a întors direct acasă. Seara, i-a spus lui Maxime să nu vină; era suferindă şi avea nevoie de odihnă. Şi, a doua zi, când i-a dat cei cincisprezece mii de franci pentru bijutierul Sylviei, a fost încurcată în faţa surprizei şi întrebărilor lui. I-a spus că erau de la soţul ei, care făcuse o afacere bună. Dar începând din ziua aceea, a fost şi mai ciudata, schimba adesea orele întâlnirilor pe care i le fixa tânărului, şi uneori îl pândea în seră ca să-l trimită înapoi acasă. Lui puţin îi păsa de capriciile acelea; se complăcea în situaţia de-a se supune femeilor. Mult mai tare l-a enervat întorsătura morală ce-o simţea la ea când erau singuri. Devenea foarte tristă; uneori având chiar lacrimi în ochi. Întrerupându-şi refrenul cu „tânărul frumos” din *Frumoasa Elena*, interpreta cântece religioase învăţate la pension, întrebându-l pe amant dacă nu credea că păcatul se pedepseşte mai devreme sau mai târziu.

„Hotărât lucru, îmbătrâneşte. gândea el. O să mai fie nostimă cel mult un an sau doi.”

Adevărul era că suferea cumplit. Acum ar fi preferat să-i înşele pe Maxime cu domnul de Saffré. Se revoltase, la doamna Sidonie, din cauza mâniei instinctive şi al dezgustului faţă de târgul acela grosolan. Dar în zilele următoare, când a îndurat chinurile adulterului, totul s-a prăbuşit în ea, simţindu-se atât de vrednică de dispreţ, că s-ar fi dăruit primului bărbat care ar fi împins uşa camerei cu piane. Dacă, până atunci, uneori, se gândise la soţul ei,

ca la o picanterie de oroare voluptuoasă, soţul, bărbatul însuşi, a apărut de acum încolo cu brutalitatea care i-a preschimbat cele mai delicate senzaţii în dureri insuportabile. Ea, care se complăcea în rafinamentele greşelii şi visa cu plăcere un colţ de rai suprauman. unde zeii îşi savurează iubirile în familie, ajunsese la dezmăţul vulgar, împărţindu-se între doi bărbaţi. Zadarnic încerca să se bucure de infamia asta. Avea încă buzele calde de sărutările altuia când i le întindea lui Maxime să le sărute. Ciudăţeniile ei au ajuns până în străfundul acelor voluptăţi blestemate; a mers până acolo încât a îmbinat cele două dezmierdări, căutându-l pe unul în îmbrăţişările altuia.

A păstrat drama asta numai pentru ea, mărindu-şi suferinţa prin surescitările imaginaţiei. Ar fi preferat să moară decât să-i mărturisească adevărul lui Maxime. Avea o teamă surdă ca tânărul să nu se revolte, să n-o părăsească, dar mai ales credinţa totală în păcatul monstruos şi pedeapsa veşnică, astfel încât mai degrabă ar fi traversat goală parcul Monceau, decât să-şi mărturisească ruşinea cu glas tare. Rămăsese, de altfel, zăpăcita care uluia Parisul cu extravaganţele ei. O apucau nişte veselii nervoase, nişte capricii uimitoare, de care vorbeau ziarele, indicând-o prin iniţialele ei. În perioada aceea a vrut să dueleze, cu pistolul, de-a binelea, cu ducesa de Sternich, care, zicea ea, vărsase cu răutate pe rochia ei un pahar de punch; ca să renunţe a trebuit să se supere cumnatul ei, ministrul. Altă dată, a pariat cu doamna de Lauwerens că va face înconjurul pistei de la Longchamp în mai puţin de zece minute, şi numai chestiunea costumului a reţinut-o. Chiar Maxime începuse să fie înspăimântat de capul acela în care nebunia era tot mai mare, şi în care, noaptea, i se părea că aude pe pernă tărăboiul unui oraş în rutul plăcerilor.

Într-o seară, s-au dus împreună la Théâtre Italien. Nici nu se uitaseră măcar pe afiş. Voiau să vadă o mare tragediană italiancă, pe nume Ristori, la care alerga atunci întreaga elită pariziană, fiind la modă să te interesezi de ea. Se juca *Fedra.* El îşi aducea aminte destul de bine de repertoriul

clasic, ea ştia destul de bine italiana ca să urmărească piesa. Şi drama aceea i-a emoţionat chiar în mod deosebit, în limba străină ale cărei sonorităţi li se păreau, uneori, un simplu acompaniament de orchestră susţinând mimica actorilor. Hipolit era un tânăr înalt, palid, foarte mediocru, ce-şi smiorcăia rolul.

— Ce netot! a murmurat Maxime.

Dar actriţa Ristori, cu umerii puternici zguduiţi de hohotele de plâns, cu faţa tragică şi braţele groase, o mişca profund pe Renée. Fedra se trăgea din sângele lui Parsifae, şi Renée se întreba din care sânge se trăgea ea, femeia incestuoasă a vremurilor noi. Din toată piesa n-o vedea decât pe femeia aceea mare târându-şi crima antică pe scânduri. În actul întâi, când Fedra îi declară lui Oenone dragostea ei criminală; în cel de-al doilea când îi face declaraţii, arzând toată, lui Hipolit; şi, mai târziu, în cel de-al patrulea, când o copleşeşte întoarcerea lui Teseu, şi când se blestemă, într-o criză de furie oarbă, umplea sala cu asemenea ţipăt de pasiune sălbatică, cu asemenea nevoie de voluptate supraomenească, încât tânăra femeie simţea pe trupul ei fiecare fior al dorinţei şi al remuşcărilor sale.

— Aşteaptă, i-a murmurat Maxime la ureche, ai s-auzi povestirea lui Teramene. Bătrânul e bun în rol!

Şi el a murmurat cu vocea lui groasă:

„Abia ieşisem de porţile Trezenei,
Era pe carul său...”

Dar, când a vorbit bătrânul, Renée nu s-a mai uitat şi n-a mai ascultat. Candelabrul o orbea, nişte călduri sufocante o copleşeau de la toate chipurile acelea palide îndreptate spre scenă. Monologul continua, nesfârşit. Era în seră, sub frunzişul fierbinte, şi visa că soţul ei intra, surprinzând-o în braţele lui Maxime. Suferea cumplit, pierzându-şi cunoştinţa, când cel din urmă horcăit al Fedrei, căindu-se şi murind în convulsiile otrăvii, a făcut-o să deschidă ochii. Se lăsa cortina. Oare, într-o zi, va avea puterea să se otrăvească? Ce meschină şi ruşinoasă era drama ei pe

lângă antica epopee! Şi pe când Maxime îi lega sub bărbie capa de seară, auzea încă în spatele ei cum se jeluia vocea aspră a artistei Ristori, căreia îi răspundea murmurul complice al lui Oenone.

În cupeu, tânărul a vorbit singur, tragedia i se părea, în general „cumplit de plicticoasă”, şi prefera piesele operei comice. Totuşi *Fedra* era „scabroasă”. Îl interesase, pentru că... Şi i-a strâns mâna lui Renée, ca să-şi completeze gândul. Apoi, i-a trecut prin cap o idee caraghioasă, şi a avut chef să facă o glumă:

— Aveam dreptate, a murmurat, să nu m-apropii de mare la Trouville.

Renée tăcea, cufundată în visul ei dureros. A trebuit să repete fraza.

— De ce? a întrebat mirată, neînţelegând.

— Dar monstrul...

Şi a rânjit încet. Gluma asta a îngheţat-o pe tânăra femeie. Totul s-a detracat în capul ei. Actriţa Ristori nu mai era decât o paiaţă mare, ce-şi ridica peplumul în sus şi scotea limba batjocorind publicul ca Blanche Muller, în actul al treilea din *Frumoasa Elena;* Teramene dansa cancan şi Hipolit mânca tartine cu dulceaţă vârându-şi degetele în nas.

Când Renée se cutremura din pricina vreunei remuşcări mai aspre, se răzvrătea în mod superb. Ce crimă făcuse oare, şi de ce ar fi roşit? Nu călca oare în fiecare zi pe nişte mârşăvii mai mari? Oare nu frecventa, pe la miniştri, la palatul Tuileries, peste tot, nişte nemernici la fel ca ea, care aveau milioane şi erau adoraţi în genunchi? Şi se gândea la prietenia ruşinoasă dintre Adeline d’Espanet şi Suzanne Haffner, ce stârnea zâmbete uneori în ziua de primire a împărătesei care era luni. Îşi aducea aminte de negoţul doamnei de Lauwerens, pe care soţii o lăudau pentru buna ei purtare, pentru meticulozitatea şi exactitatea cu care-şi plătea furnizorii. Le numea pe doamna Daste, pe doamna Teissière, pe baroana Meinhold, creaturile acelea cărora amanţii le plăteau luxul, şi care erau cotate în lumea bună ca nişte valori la Bursă. Doamna de Guende era aşa de

proastă dar aşa de bine făcută, că avea în acelaşi timp drept amanţi trei ofiţeri superiori, fără să-i poată deosebi între ei, din cauza uniformei; ceea ce o făcea pe diavoliţa de Louise să spună că-i obliga mai întâi să se dezbrace rămânând în cămaşă, ca să ştie căruia din cei trei i se adresa. Iar contesa Vanska îşi amintea de curţile prin care cântase, de trotuarele pe care unii pretindeau c-o văzuseră, îmbrăcată în rochie de pânză indiană, dând târcoale ca o lupoaică. Fiecare din femeile acelea îşi avea păcatul ei, rana expusă şi triumfătoare. Apoi, dominându-le pe toate, ducesa de Sternich se ridica, urâtă, îmbătrânită, obosită, cu reputaţia de-a fi petrecut o noapte în patul imperial; acesta era viciul oficial, rămăsese de pe urma lui cu un fel de măreţie a dezmăţului şi o supremaţie asupra ilustrei bande de desfrânate.

Atunci, femeia incestuoasă se obişnuia cu greşeala ei, aşa cum te obişnuieşti cu o rochie de gală, ale cărei rigidităţi te stinghereau la început. Se luase după moda vremii, se îmbrăca şi se dezbrăca urmând exemplul celorlalţi, în cele din urmă ajunsese să creadă că trăia într-o lume superioară moralei comune, în care simţurile se rafinau şi se dezvoltau, unde ţi se permitea să te despoi spre bucuria întregului Olimp. Păcatul devenea un lux, o floare prinsă în păr, un diamant pus pe frunte. Şi revedea, ca o justificare şi o izbăvire, cum împăratul trecea, la braţul generalului, între cele două rânduri de umeri goi.

Doar un singur bărbat, Baptiste, valetul soţului ei, o neliniştea în continuare. De când Saccard devenise curtenitor, i se părea că valetul acesta înalt, palid şi demn, umblă în jurul ei, cu măreţia unei dezaprobări mute. Nu se uita la ea, privirile lui reci treceau mai sus, pe deasupra cocului, cu nişte sfieli de ţârcovnic care nu voia să-şi mânjească ochii cu părul unei păcătoase. Îşi închipuia că el ştie tot, i-ar fi cumpărat tăcerea, dac-ar fi îndrăznit. Apoi se simţea prost când îl întâlnea pe Baptiste, avea un fel de respect confuz, spunându-şi că toată cinstea celor din jurul ei se retrăsese şi se ascunsese în haina neagră a acestui lacheu.

Într-o zi a întrebat-o pe Céleste:

— Baptiste face glume la oficiu? Ştii vreo aventură de-a lui, cunoşti vreo iubită de-a lui?

— Ei bine, da! s-a mulţumit să răspundă camerista.

— Ei hai, probabil că ţi-a făcut curte?

— Ei! el nu se uită niciodată la femei. Abia îl zărim… E tot timpul la domnul sau în grajduri. Zice că-i plac mult caii.

Pe Renée cinstea asta o irita, a insistat, căci ar fi vrut să-i poată dispreţui pe oamenii aceia. Deşi ţinea la Céleste, s-ar fi bucurat să afle că are amanţi.

— Dar, Céleste, dumitale nu ţi se pare că Baptiste e băiat frumos?

— Eu, doamnă! a exclamat camerista, cu aerul uimit al unei persoane care a auzit ceva uluitor. Oh! am alte idei în cap. N-am nevoie de bărbat. Am un plan, o să vedeţi mai târziu. Haideţi, nu-s animal.

Renée n-a mai putut scoate nicio vorbă mai mult de la ea. De altfel, avea griji din ce în ce mai mari. Viaţa ei gălăgioasă, alergăturile nebune întâlneau nenumărate piedici peste care trebuia să treacă, rănindu-se uneori. Astfel, într-o zi, Louise de Mareuil s-a aşezat între ea şi Maxime. Nu era geloasă pe „gheboasă”, cum îi spunea dispreţuitor; ştia că medicii o condamnaseră şi nu-i venea să creadă că Maxime s-ar însura vreodată cu asemenea urâţenie chiar şi pentru un milion. În prăbuşirea ei, păstrase o naivitate burgheză în ceea ce-i privea pe oamenii la care ţinea; dacă se dispreţuia pe sine, pe ei îi considera bucuroasă superiori şi vrednici de stimă. Dar, deşi nu credea în posibilitatea unei căsătorii ce i s-ar fi părut o sinistră desfrânare şi un furt, suferea din pricina familiarităţii şi a prieteniei celor doi tineri. Când îi vorbea lui Maxime despre Louise, el râdea de bucurie, povestindu-i bancurile copilei; îi spunea:

— Ştii că puştoaica mă numeşte bărbăţelul meu?

Şi el dovedea atâta cutezanţă, că nu îndrăznea să-l facă să înţeleagă că puştoaica avea şaptesprezece ani, şi că joaca lor cu mâinile, graba cu care căutau, prin saloane,

locurile retrase ca să râdă de toată lumea, o necăjeau, stricându-i cele mai frumoase serate.

A survenit un fapt datorită căreia situaţia lor a devenit bizară. Renée simţea adesea nevoia să se laude, avea capricii de-o îndrăzneală brutală. Îl târa pe Maxime în spatele vreunei perdele, în spatele vreunei uşi, şi-l săruta cu riscul de-a fi văzută. Într-o joi seară, cum salonaşul de culoarea soarelui era plin de lume, i-a venit grozava idee să-l strige pe tânăr care stătea de vorbă cu Louise; s-a dus să-l întâmpine, din fundul serei unde se afla, şi l-a sărutat deodată pe gură, între două boschete, crezând că-i destul de bine ascunsă. Dar Louise venise după Maxime. Când amanţii au ridicat capul, au văzut-o, la câţiva paşi de ei, cum îi privea cu un zâmbet ciudat, fără să fi roşit, fără să se fi mirat, cu chipul amical al unui coleg de viciu, destul de savant ca să înţeleagă şi să savureze un astfel de sărut.

Îi ziua aceea Maxime a fost într-adevăr înspăimântat. Şi Renée a fost indiferentă şi chiar veselă. Se terminase. Era imposibil ca gheboasa să-i ia amantul. Se gândea:

„Probabil că am făcut-o anume. Acum ştie că «bărbăţelul ei» îmi aparţine”.

Maxime s-a liniştit, găsind-o pe Louise la fel de zâmbitoare şi de nostimă ca şi mai înainte. A considerat-o „foarte tare, fată foarte bună”.

Renée era neliniştită pe bună dreptate. Saccard se gândea, de câtva timp, la căsătoria fiului său cu domnişoara de Mareuil. Era vorba de-o zestre de-un milion pe care nu voia s-o scape, socotind să pună mâna mai târziu pe banii aceia. Cum, pe la începutul iernii, Louise zăcuse în pat vreo trei săptămâni, s-a temut aşa de tare să nu moară înainte de-a se face unirea proiectată, că a hotărât să-i căsătorească pe copii imediat. I se păreau într-adevăr puţin cam tineri; dar medicilor le era frică de luna martie pentru bolnava de plămâni. Cât priveşte domnul de Mareuil, acesta era într-o situaţie delicată. Reuşise să fie numit deputat la ultimul scrutin. Numai că alegerea lui se anulase de curând la Consiliul legislativ, fapt ce a constituit un scandal la comisia de revizie. Alegerea aceea era un

întreg poem eroico-comic, pe seama căruia ziarele au trăit o lună. Domnul Hupel de la Noue, prefectul departamentului, se manifestase cu atâta vigoare, încât ceilalţi candidaţi n-au putut nici măcar să-şi expună părerile nici să distribuie buletinele de vot. Urmându-i sfaturile, domnul de Mareuil a umplut circumscripţia cu mese pe care ţăranii au mâncat şi au băut o săptămână. Afară de asta le-a promis o cale ferată, construirea unui pod şi a trei biserici, şi a trimis, în ajunul alegerilor, persoanelor influente, portretele împăratului şi împărătesei, două gravuri înrămate cu nişte baghete aurii. Fapt care s-a bucurat de un succes nebun, majoritatea fiind zdrobitoare. Dar atunci când Camera, în faţa hohotului de râs al întregii Franţe, a fost nevoită să-l trimită pe domnul de Mareuil înapoi la alegătorii săi, ministrul s-a înfuriat foarte tare pe prefect şi pe nenorocitul de candidat, care fuseseră într-adevăr prea „exageraţi”. A spus chiar că va trece candidatura oficială pe alt nume. Domnul de Mareuil a fost înspăimântat, cheltuise trei sute de mii de franci în departamentul acela, avea acolo proprietăţi mari unde se plictisea, şi pe care ar fi trebuit să le vândă în pierdere. Aşa că a venit să-l implore pe dragul său coleg să-şi liniştească fratele, să-i promită, în numele lui, o alegere foarte cuviincioasă. Cu ocazia aceea, Saccard a vorbit din nou despre căsătoria copiilor şi cei doi părinţi au fixat-o definitiv.

Când l-a iscodit pe Maxime cu privire la acest subiect, el a fost încurcat. Louise îl amuza, zestrea ei îl ispitea şi mai mult. A acceptat, fiind de acord cu toate datele pe care le-a dorit Saccard, ca să evite plictiseala unei discuţii. Dar, în fond, îşi spunea că, din nenorocire, lucrurile nu aveau să se aranjeze chiar aşa de uşor. Renée n-ar fi de acord niciodată; ar plânge, i-ar face scene, era în stare să facă un imens scandal care să uluiască Parisul. Era tare neplăcut. Acum, îi era frică de ea. Îl ţintuia cu nişte ochi atât de neliniştitori, posedându-l aşa de despotic, că i se părea cum simte că nişte gheare i se înfig în umăr când punea ea acolo mâna ei albă. Turbulenţa i se prefăcea în bruscheţe,

şi în râsul ei apăreau sunete stridente. Se temea cu adevărat să nu înnebunească, într-o noapte, în braţele lui. La ea remuşcarea, spaima de-a fi surprinsă, bucuriile crâncene ale adulterului, nu se manifestau ca la alte femei prin lacrimi şi tristeţe, ci printr-o extravaganţă şi mai mare, printr-o nevoie de tărăboi mai irezistibilă. Şi, în spaima ei din ce în ce mai mare, se auzea un fel de horcăit, detracarea acelei fermecătoare şi uluitoare maşinării ce se strica.

Maxime aştepta cu inerţie o ocazie care să-l scape de amanta asta stingheritoare. Spunea din nou că făcuseră o prostie. Dacă, la început, prietenia lor conferise raporturilor de îndrăgostiţi o voluptate în plus, acum îl împiedica s-o rupă, cum ar fi făcut desigur cu vreo altă femeie. Nu s-ar mai fi întors; ăsta era modul lui de-a se despărţi de iubite, ca să evite orice efort şi orice ceartă. Dar nu era în stare de-o faptă vitejească, complăcându-se chiar bucuros în dezmierdările lui Renée; era maternă, plătea pentru el, l-ar fi scos din vreo încurcătură, dacă s-ar fi supărat vreun creditor. Apoi, se întorcea din nou la Louise, la zestrea ei de-un milion, gândindu-se, chiar şi când îl săruta tânăra femeie, „că toate erau bune şi frumoase, dar că nu era serios, şi că va trebui să se termine odată”.

Într-o noapte, Maxime s-a decavat aşa de repede la o doamnă unde se juca adesea până dimineaţă, că a simţit furia mută a jucătorului ale cărui buzunare sunt goale. Ar fi dat orice să mai poată arunca pe masă câţiva ludovici. Şi-a luat pălăria şi, cu pasul automat al unui om împins de-o ideea fixă, s-a dus în parcul Monceau, a deschis micul grilaj şi s-a aflat în seră. Era trecut de miezul nopţii. Renée îi interzisese să vină în seara aceea. Acum, când îi zăvora uşa, nici nu-i mai dădea măcar o explicaţie, şi el nu se gândea decât să profite de ziua lui liberă. Nu şi-a adus aminte clar că tânăra femeie îi interzisese să vină decât în faţa uşii-fereastră a salonaşului, care era închisă. De obicei, când trebuia să vină, Renée întorcea de dinainte cremona uşii.

„Aş! s-a gândit, văzând lumină la fereastra cabinetului, o să fluier şi-o să coboare. N-o s-o deranjez; dacă are câţiva ludovici, o să plec imediat.”

Şi a fluierat încetişor. De altfel, folosea adesea semnalul ăsta ca să-şi anunţe sosirea. Dar, în seara asta, a fluierat degeaba de mai multe ori. S-a îndârjit, fluierând mai tare, nevoind să renunţe la ideea de-a împrumuta imediat. În sfârşit, a văzut cum se deschide uşa-fereastră cu infinite precauţii, fără să fi auzit cel mai mic zgomot de paşi. În semiîntunericul serei, Renée a apărut cu părul desfăcut, aproape dezbrăcată, ca şi când s-ar fi pregătit de culcare. Era desculţă. L-a împins spre leagăn, coborând treptele, mergând pe nisipul aleilor, fără să pară că simte frigul sau pământul aspru.

— Ce prostie să fluieri aşa de tare, a murmurat cu furie stăpânită... îţi spusesem să nu vii în seara asta. Ce vrei de la mine?

— Ei! să urcăm, a spus Maxime surprins de primirea asta. O să-ţi spun sus. Ai să răceşti.

Dar, cum făcuse un pas, l-a reţinut, şi atunci a observat că era îngrozitor de palidă. O spaimă mută o încovoia. Ultimele veşminte, dantelele lenjeriei, spânzurau ca nişte zdrenţe tragice pe pielea ei înfiorată.

O cerceta din ce în ce mai mirat.

— Ce-i cu tine? Eşti bolnavă?

Şi, instinctiv, s-a uitat în sus, prin geamurile serei, la fereastra cabinetului de toaletă unde văzuse lumină.

— Dar la tine se află un bărbat, a spus deodată.

— Nu, nu, nu-i adevărat, a bâlbâit, implorând înnebunită.

— Ei asta-i, draga mea, văd umbra.

Atunci au rămas acolo, faţă în faţă, nemaiştiind ce să spună. Lui Renée îi clănţăneau dinţii de groază, şi i se părea că se aruncau găleţi cu apă rece pe picioarele ei goale. Maxime era mai iritat decât ar fi bănuit că putea fi; dar încă destul de dezinteresat ca să poată gândi, spunându-şi că era o ocazie bună şi că avea să termine.

— N-o să mă faci să cred că Céleste poartă o haină trei sferturi, a spus în continuare. Dacă geamurile serei n-ar fi aşa de groase, poate că l-aş recunoaşte pe domnul.

L-a împins mai departe în întunericul frunzişurilor, spunând, cu mâinile împreunate, cuprinsă de-o teroare din ce în ce mai mare:

— Te rog, Maxime…

Dar tânărului îi revenise plăcerea de-a o necăji, un mod feroce de-a o necăji prin care încerca să se răzbune. Era prea debil ca să se aline prin mânie. Ciuda l-a făcut dispreţuitor; şi, în loc s-o bată, cum avusese mai întâi chef, şi-a ascuţit vocea, continuând:

— Ar fi trebuit să-mi spui, n-aş fi venit să vă deranjez… Se vede în fiecare zi că nu ne mai iubim… M-am săturat şi eu… Hai, nu-ţi pierde răbdarea. O să te las să te duci înapoi; dar nu înainte de a-mi spune numele domnului…

— Niciodată, niciodată! a murmurat tânăra femeie, care-şi înăbuşea lacrimile.

— Nu ca să-l provoc la duel, dar vreau să-l ştiu… Numele, spune repede numele, şi plec.

Îi luase încheieturile mâinilor, o privea, râzând răutăcios. Ea se zbătea, înnebunită, nemaivoind să deschidă buzele, ca numele pe care-l cerea să nu-i scape.

— O să se-audă gălăgie, mare scofală ai făcut. Ce, ţi-e frică? Nu suntem oare prieteni buni?… Vreau să ştiu cine mă înlocuieşte, e un drept legitim… Aşteaptă, o să te-ajut. E domnul Mussy, a cărui durere te-a impresionat.

N-a răspuns, plecându-şi capul la asemenea interogatoriu.

— Nu-i domnul de Mussy?… Atunci ducele de Rozan? Zău, nici el?… Poate contele de Chibray? Nici el…

S-a oprit, a căutat.

— Drace, nu văd pe nimeni… Nu-i tata, după câte mi-ai spus…

Renée a tresărit, ca sub o arsură, şi înăbuşit:

— Nu, ştii bine că nu mai vine. N-aş fi acceptat, ar fi mârşav.

— Atunci cine?

Şi-i strângea mai tare încheieturile mâinii. Biata femeie a mai luptat câteva clipe.

— Oh! Maxime, dac-ai şti!… Totuşi n-aş putea spune…

Apoi învinsă, distrusă, privind cu spaimă fereastra luminată:

— E domnul de Saffré, a bâlbâit foarte încet.

Maxime, pe care jocul ăsta crud îl distra, s-a îngălbenit foarte tare când a auzit această mărturisire pe care o ceruse cu atâta insistenţă. A fost iritat de durerea neaşteptată pe care i-a provocat-o numele bărbatului. A aruncat cu violenţă mâinile lui Renée, apropiindu-se, i-a spus în faţă, cu dinţii strânşi:

— Uite, dacă vrei să ştii, eşti o…!

A spus vorba aceea urâtă. Şi a plecat, iar ea a alergat după dânsul hohotind, luându-l în braţe, murmurând cuvinte drăgăstoase şi rugămintea s-o ierte, jurând că-l adora mereu, şi că mâine o să-i explice totul. Dar el s-a desprins, a închis uşa serei cu violenţă, răspunzând:

— Ei, nu! S-a terminat, sunt sătul până-n gât.

A rămas zdrobită. L-a privit traversând grădina. I se părea că toţi copacii serei se învârteau în jurul ei. Apoi, încet, şi-a târât picioarele goale pe nisipul aleilor, a urcat din nou treptele peronului, cu pielea învineţită de frig, şi mai tragică în dezordinea dantelelor. Sus, a răspuns întrebărilor soţului, ce-o aştepta, că i s-a părut că-şi adusese aminte locul unde ar fi putut să cadă un carneţel pierdut de dimineaţă. Şi când s-a culcat, a cuprins-o deodată o imensă disperare, gândindu-se că ar fi trebuit să-i spună lui Maxime că tatăl lui, întors acasă împreună cu ea, venise în camera ei să-i vorbească de o chestiune de bani.

A doua zi, Saccard s-a hotărât să precipite deznodământul afacerii de la Charonne. Pe soţie o supusese; tocmai simţise cum se lăsase în voia lui moale şi fără vlagă, ca un lucru care renunţă. Pe de altă parte, traseul acelui boulevard du Prince-Eugène avea să fie fixat, Renée trebuia despuiată mai înainte de-a se zvoni despre apropiata expropriere. În afacerea asta, Saccard dovedea o dragoste de artist; asista la dezvoltarea planului său cu

evlavie, îşi întindea capcanele cu rafinamentele unui vânător ce are cochetăria să prindă vânatul în mod elegant. La el, era numai satisfacţia de jucător dibaci, de bărbat ce savura o voluptate deosebită la câştigul dobândit prin furt; voia să obţină terenurile pe nimica toată, chiar dacă, în ziua triumfului, i-ar fi dăruit soţiei bijuterii de-o sută de mii de franci. De îndată ce se ocupa el, cele mai simple operaţii se complicau, ajungând drame sumbre; se pasiona, şi-ar fi bătut tatăl pentru o monedă de cinci franci. Şi apoi semăna aurul ca un rege.

Dar, mai înainte de-a obţine de la Renée să-i cedeze partea ei de proprietate, a avut prudenţa să meargă să-l iscodească pe Larsonneau asupra intenţiilor de şantaj pe care le ghicise la el. Instinctul l-a salvat în împrejurarea asta. Iar agentul de expropriere crezuse că fructul se copsese şi că putea să-l culeagă. Când Saccard a intrat în cabinetul de pe rue de Rivoli, l-a găsit pe complicele său tulburat, dând semne de cumplită disperare.

— Ah! dragă prietene, a murmurat acela, luându-i mâinile, suntem pierduţi… Era s-alerg la dumneata să ne punem de acord, ca să putem ieşi din aventura asta groaznică…

În timp ce-şi răsucea braţele şi încerca să plângă, Saccard a observat că, atunci când a intrat, semna nişte scrisori, şi că semnăturile erau foarte clare. S-a uitat la el liniştit, spunând:

— Ei ce ni s-a mai întâmplat?

Dar celălalt n-a răspuns imediat; se aruncase în fotoliul său, şi, acolo, în faţa biroului, cu coatele pe sugativă, cu fruntea în mâini, îşi clătina capul cu furie. În sfârşit, cu o voce înăbuşită:

— Mi s-a furat registrul, ştii dumneata care…

Şi a povestit că unul dintre funcţionarii săi, un calic bun de trimis la ocnă, îi sustrăsese un mare număr de dosare printre care se afla şi registrul cu pricina. Cel mai rău era faptul că hoţul înţelesese ce foloase putea trage de la piesa aceea şi că voia o sută de mii de franci ca s-o dea înapoi.

Saccard cugeta. Povestea i s-a părut cam prea cusută cu aţă albă. Evident că lui Larsonneau puţin îi păsa dacă-l credea sau nu. A căutat un simplu pretext ca să-l facă să înţeleagă că dorea o sută de mii de franci din afacerea de la Charonne; şi, cu condiţia asta, ar da înapoi chiar şi hârtiile compromiţătoare ce se aflau la el. Târgul i s-a părut lui Saccard prea copleşitor. I-ar fi făcut bucuros o parte fostului său coleg; dar cursa întinsă, vanitatea de-a crede că-l păcălea, îl iritau. De altfel, era destul de neliniştit; cunoştea personajul, îl ştia în stare să ducă hârtiile fratelui său ministrul, care ar fi plătit cu siguranţă ca să înăbuşe orice scandal.

— Drace! a murmurat, aşezându-se la rândul lui, iată o poveste urâtă... S-ar putea vedea calicul despre care-i vorba?

— O să trimit după el, a spus Larsonneau. Locuieşte alături, pe rue Jean-Lantier.

N-au trecut nici zece minute, când un tânăr scund, dubios, cu păr deschis şi faţa plină de pistrui, a intrat încet, având grijă să nu trântească uşa. Era îmbrăcat cu o redingotă neagră de proastă calitate, prea mare şi foarte ponosită. A rămas în picioare, la o distanţă respectuoasă, uitându-se la Saccard cu coada ochiului, liniştit. Larsonneau, care-i spunea Baptistin, i-a luat un interogatoriu, la care a răspuns monosilabic, fără a fi câtuşi de puţin tulburat; şi asculta foarte indiferent numele de hoţ, escroc, ticălos, cu care patronul său se credea obligat să însoţească fiecare întrebare.

Saccard a admirat sângele rece al acestui nenorocit. La un moment dat, agentul de expropriere s-a repezit din fotoliul său ca şi când ar fi vrut să-l bată; şi el s-a mulţumit să se dea înapoi cu un pas, uitându-se cruciş cu şi mai mare umilinţă.

— Bine, lasă-l, a spus financiarul... Atunci, domnule, dumneata ceri o sută de mii de franci ca să dai hârtiile înapoi?

— Da, o sută de mii de franci, a răspuns tânărul.

Şi a plecat. Larsonneau părea că nu se poate linişti.

— Hei! ce secătură! a bâlbâit. Ai văzut dumneata ce privire fățarnică avea?... Indivizii ăştia ce par timizi ar asasina un om pentru douăzeci de franci.

Dar Saccard l-a întrerupt spunând:

— Aş! nu-i înspăimântător. Cred că o să ne putem înţelege cu el... Venisem pentru o treabă mult mai neliniştitoare... Dumneata aveai dreptate când nu aveai încredere în soţia mea, dragă prietene. Închipuieşte-ţi că vinde partea ei de proprietate domnului Haffner. Spune că are nevoie de bani. Probabil că a sfătuit-o prietena ei Suzanne.

Celălalt a încetat deodată să mai fie disperat; asculta oarecum palid, aranjându-şi gulerul, ce i se strâmbase când s-a înfuriat.

— Cu cedarea asta, a continuat Saccard, ni se năruiesc speranţele. Dacă domnul Haffner devine asociatul dumitale, nu numai profiturile noastre sunt compromise, dar am o spaimă îngrozitoare să nu ne aflăm într-o situaţie foarte neplăcută faţă de omul acesta meticulos care o să vrea să verifice minuţios socotelile.

Agentul de expropriere a început să umble cu pasul agitat, făcând să scârţâie botinele lui de lac pe covor.

— Uite, a murmurat, în ce situaţie ajungi când faci un serviciu oamenilor!... Dar, dragul meu, în locul dumitale, aş împiedica-o neapărat pe soţia mea să facă asemenea prostie. Mai degrabă aş bate-o.

— Ah, prietene!... a spus financiarul zâmbind şiret. N-am mai multă autoritate asupra soţiei mele decât pari dumneata să ai asupra canaliei de Baptistin.

Deodată Larsonneau s-a oprit în faţa lui Saccard, care zâmbea mereu, şi l-a privit lung. Apoi a început iarăşi să umble încoace şi încolo, încet şi măsurat. S-a apropiat de-o oglindă, şi-a aranjat nodul cravatei, a mers din nou, regăsindu-şi eleganţa. Şi dintr-odată:

— Baptistin! a strigat.

Tânărul scund şi dubios a intrat, dar pe altă uşă. Nu mai avea pălăria şi învârtea între degete o pană.

— Du-te şi adu registrul, i-a spus Larsonneau.

Şi după ce n-a mai fost în încăpere, a discutat suma ce trebuiau să i-o dea.

— Fă asta pentru mine, a spus în cele din urmă pe şleau.

Atunci Saccard a consimţit să dea treizeci de mii de franci din viitoarele beneficii ale afacerii de la Charonne. Socotea că scăpase ieftin din mâna înmănuşată a cămătarului. Care l-a pus să scrie făgăduiala pe numele lui, continuând să joace comedia până la capăt, spunând că va ţine socoteala celor treizeci de mii de franci ale tânărului. Saccard a ars registrul la flacăra şemineului, pagină cu pagină, râzând uşurat. Apoi, după ce a terminat operaţia aceea, a strâns cu putere mâna lui Larsonneau, şi l-a părăsit, spunând:

— Nu-i aşa că mergi în seara asta la Laure?... Să mă aştepţi. O să aranjez totul cu soţia mea, şi vom lua ultimele hotărâri.

Laure d’Aurigny, care se muta adesea, locuia pe atunci într-un mare apartament de pe bulevardul Haussmann, în faţa Capelei de ispăşire. Avea şi ea o zi de primire pe săptămână, ca doamnele din înalta societate. Era un mod de a-i reuni deodată pe bărbaţii care o vedeau, unul câte unul, în cursul săptămânii. Aristide Saccard se bucura, în zilele de marţi seara; era amantul titular; şi întorcea capul, râzând oarecum, când stăpâna casei îl trăda între două uşi, acordând în aceeaşi seară o întâlnire vreunuia din domni. Când rămânea ultimul din bandă, îşi mai aprindea o havană, vorbind despre afaceri, glumind o clipă pe socoteala domnului care se plictisea în stradă, aşteptând să plece el; apoi, după ce-i spusese Laurei „scumpă copilă”, bătând-o uşor cu palma, pe obraz, pleca liniştit pe-o uşă, în timp ce domnul intra pe alta. Secretul tratat de alianţă ce consolidase creditul lui Saccard, făcând-o pe Laure d’Aurigny să găsească două mobiliere într-o lună îi amuza în continuare. Dar Laure dorea un deznodământ la această comedie. Deznodământul, fixat de dinainte, avea să constea dintr-o ruptură publică, în folosul vreunui imbecil care ar plăti scump dreptul de-a fi personajul care o întreţine serios în văzul întregii elite pariziene. Imbecilul

fusese găsit. Ducele de Rozan, obosit să le mai plictisească cumplit şi inutil pe femeile din societatea lui, visa o reputaţie de desfrânat, care să-i contureze figura lui searbădă. Venea cu regularitate marţi când primea Laure, pe care o cucerise cu naivitatea lui totală. Din nenorocire, la treizeci şi cinci de ani, depindea încă de mama sa, în asemenea hal, încât nu avea la dispoziţie decât vreo zece ludovici deodată. În serile în care Louise catadicsea să ia cei zece ludovici de la el, plângându-se, vorbind de-o sută de mii de franci de care ar avea nevoie, el suspina, promiţându-i banii în ziua în care ar fi stăpânul. Atunci i-a venit ei ideea să-l împrietenească cu Larsonneau, unul dintre bunii prieteni ai casei. Cei doi bărbaţi s-au dus să cineze la Tortoni; şi, la desert, Larsonneau povestind despre iubirile sale cu o spaniolă fermecătoare, a pretins că el cunoaşte persoane care împrumută bani; dar l-a sfătuit stăruitor pe Rozan să nu ajungă niciodată pe mâna lor. Confidenţa aceea l-a întărâtat pe duce, care a smuls în cele din urmă bunului său prieten promisiunea că se va ocupa de „trebuşoara lui”. S-a ocupat de ea aşa de bine, încât trebuia să-i ducă banii chiar în seara în care Saccard îi dăduse întâlnire la Laure.

Când a sosit Larsonneau, nu se aflau încă în salonul cel mare alb şi auriu al Laurei d’Aurigny decât cinci sau şase femei, care i-au luat mâinile, sărindu-i de gât, cu o afecţiune furioasă. Îi spuneau „marele Lar!”, un diminutiv de alintare pe care-l inventase Laure. Şi el, cu glas subţire şi melodios:

— Încet-încet, pisicuţelor; c-o să-mi stricaţi pălăria.

S-au liniştit, înconjurându-l foarte aproape pe-o canapeluţă, în timp ce el le povestea despre o indigestie de-a Sylviei cu care supase în ajun. Apoi, scoţând o bombonieră din buzunarul fracului, le-a oferit praline. Dar Laure a ieşit din camera ei de culcare, şi, cum soseau mai mulţi domni, l-a luat pe Larsonneau în budoarul ei, situat la unul dintre capetele salonului, de care era despărţit printr-o draperie dublă.

— Ai banii? l-a întrebat, când au fost singuri.

În împrejurările importante, îl tutuia. Fără să răspundă, Larsonneau s-a înclinat în glumă, arătând cu mâna buzunarul interior al fracului.

— Oh! marele Lar! a murmurat tânăra femeie încântată. L-a luat în braţe şi l-a sărutat.

— Aşteaptă, a spus, vreau hârţoagele imediat... Rozan e în camera mea: mă duc să-l aduc.

Dar a reţinut-o şi, sărutându-i umerii la rândul lui:

— Ştii ce comision ţi-am cerut ţie?

— Ei! da, prostule, ne-am înţeles.

S-a întors, aducându-l pe Rozan. Larsonneau era mai bine îmbrăcat decât ducele, cu mănuşi mai potrivite, şi cravată mai elegantă. Şi-au strâns mâna neglijent şi au vorbit despre cursele de alaltăieri, la care unul dintre prietenii lor avusese un cal ce pierduse. Laure tropăia de nerăbdare.

— Hai, lăsaţi, asta nu-i tot, scumpule, i-a spus lui Rozan; marele Lar are banii, ştii tu. Ar trebui să terminăm.

Larsonneau părea să-şi fi adus aminte.

— Ah! da, e-adevărat, a spus, am suma... Dar ce bine făceai dumneata dacă mă ascultai pe mine, dragul meu! Crezi că pungaşii ăia nu mi-au cerut cincizeci la sută?... În fine, am acceptat totuşi, dumneata mi-ai spus că nu-i nimic...

Laure d'Aurigny îşi procurase ziua poliţele. Dar când a fost vorba de pană şi de-o călimară, s-a uitat la cei doi bărbaţi consternată, îndoindu-se c-o să găsească obiectele la ea. Voia să se ducă să vadă la bucătărie, când Larsonneau a scos din buzunar, din cel cu bomboniera, două minunăţii, un toc de argint, care se lungea cu ajutorul unui şurub, şi o călimară din oţel şi abanos, având finisarea şi delicateţea unei bijuterii. Şi cum Rozan se aşeza:

— Fă poliţele pe numele meu. O să înţelegi dumneata că n-am vrut să te compromit. O să ne înţelegem noi... Şase valori de câte douăzeci şi cinci de mii de franci fiecare, nu-i aşa?

Laure socotea pe colţul unei mese „hârţoagele". Rozan nici nu le-a văzut măcar. După ce semnase şi-şi ridicase capul, dispăruseră în buzunarul tinerei femei. Dar a venit

lângă el şi l-a sărutat pe obraji, ceea ce a părut să-l *incinte.* Larsonneau îi privea filosofic, împăturind poliţele, punându-şi în buzunar călimara şi tocul.

Tânăra femeie era încă agăţată de gâtul lui Rozan, când Aristide Saccard a ridicat un colţ al draperiei:

— Ei bine, nu vă deranjaţi, a spus râzând.

Ducele a roşit. Dar Laure s-a dus să-i strângă mâna financiarului, schimbând cu el o privire cu subînţeles. Era radioasă.

— S-a făcut, dragul meu, a spus; te prevenisem pe dumneata. Sper că nu te-ai supărat prea tare?

Saccard a dat din umeri cu bonomie. A dat draperia la o parte şi, lăsându-i să treacă pe Laure şi pe duce, a strigat, cu voce stridentă de portărel:

— Domnul duce, doamna ducesă!

Gluma a avut un succes nebun. A doua zi, ziarele au povestit-o, spunând pe şleau numele Laurei d'Aurigny, şi indicându-i pe cei doi bărbaţi cu iniţialele lor. Ruperea relaţiilor dintre Aristide Saccard şi grăsana de Laure a făcut o vâlvă şi mai mare decât aşa-zisele lor iubiri.

Totuşi, Saccard dăduse drumul draperiei peste zgomotul veseliei stârnite de gluma sa în salon.

— Ei, ce fată bună! a spus întorcându-se spre Larsonneau. E aşa de vicioasă!... Probabil că dumneata, pramatie, tragi foloase din toate astea. Ce capeţi?

Dar el s-a apărat, zâmbind; şi şi-a tras manşetele care ieşiseră din mânecă. În sfârşit, a venit să se aşeze, lângă uşă, pe-o canapeluţă pe care Saccard îl chemase cu un gest.

— Vino aici, nu vreau să te spovedesc, ce dracu!... Acum să trecem la afaceri serioase, dragul meu. În seara asta, am avut o discuţie lungă cu soţia mea... Totul s-a aranjat.

— Consimte să cedeze partea ei? a întrebat Larsonneau.

— Da, dar n-a fost aşa de uşor... Femeile sunt atât de încăpăţânate! Dumneata ştii că a mea îi promisese unei mătuşi bătrâne să nu vândă. Avea nesfârşite scrupule. Pregătisem, din fericire, o poveste care a făcut-o să se hotărască.

S-a ridicat ca să-şi aprindă o havană de la sfeşnicul pe care Laure îl lăsase pe masă, şi s-a întors ca să se întindă alene în fundul canapeluţei:

— I-am spus soţiei, a continuat, că dumneata eşti ruinat de tot... Ai jucat la Bursă, ai păpat banii cu târfele, ai făcut speculaţii proaste; în sfârşit, te afli pe punctul de-a da un faliment răsunător... Am insinuat chiar că nu te cred perfect cinstit... I-am explicat atunci că afacerea de la Charonne avea să sucombe odată cu dezastrul dumitale, şi cel mai bine era să accepte propunerea pe care mi-ai făcut-o dumneata s-o scap pe ea, cumpărând partea ei, ce-i drept, pe nimica toată.

— Nu prea e serios, a murmurat agentul de expropriere. Şi-ţi închipui că soţia dumitale o să creadă asemenea gogoşi?

Saccard a zâmbit, era într-un moment de efuziune.

— Dragul meu, ce naiv eşti dumneata, a continuat. Fondul poveştii importă prea puţin; importante sunt amănuntele, gesturile şi mimica. Cheamă-l aici pe Rozan, şi pariez că-l conving că-i ziua-nămiaza mare. Soţia mea n-are nici ea mai multă minte ca Rozan... Am făcut-o să întrezărească nişte grozăvii. Habar n-are de apropiata expropriere. Cum se mira că, în catastrofa asta, te mai puteai gândi să-ţi asumi o sarcină aşa de grea, i-am spus că probabil că te stingherea în vreo lovitură proastă ce-o pregăteai creditorilor... În sfârşit, am sfătuit-o să facă treaba asta, fiind singurul mijloc de-a nu fi amestecată în interminabile procese şi de-a scoate nişte bani pe terenuri.

Lui Larsonneau i se părea în continuare că povestea era puţin cam brutală. Metoda lui nu era aşa de dramatică; fiecare din operaţiile sale se înnoda şi se deznoda cu nişte elemente de comedie de salon.

— Eu aş fi inventat altceva, a spus. În sfârşit, fiecare cu sistemul său... Atunci nu ne mai rămâne decât să plătim.

— Tocmai aici vreau să ajung la o înţelegere cu dumneata, a răspuns Saccard... Mâine îi voi duce actul de cedare soţiei mele, şi nu va trebui decât să ţi-l prezinte ca

să primească suma convenită... Prefer să evit orice întrevedere.

Într-adevăr, nu voise niciodată ca Larsonneau să vină la ei ca prieten intim. Nu-l invita, însoţindu-l la Renée, în zilele când era absolut necesar ca cei doi asociaţi să se întâlnească; ceea ce se întâmplase de trei ori. Aproape totdeauna trata cu procurile soţiei, gândind că era inutil s-o lase să pătrundă mai de aproape în afacerile lui.

A deschis portofelul, adăugind:

— Iată poliţele în valoare de două sute de mii de franci semnate de ea; o să i le dai în loc de bani, şi-o să adaugi o sută de mii de franci pe care ţi-i voi aduce mâine dimineaţă... Fac sacrificii, dragă prietene. Afacerea asta mă costă foarte mult.

— Dar nu face decât trei sute de mii de franci, a observat agentul de expropriere... Chitanţa va fi pentru suma asta?

— O chitanţă de trei sute de mii de franci! a continuat Saccard râzând, ah! în ce situaţie am fi, într-adevăr, mai târziu. După inventarele noastre, proprietatea trebuie să fie evaluată astăzi la două milioane cinci sute de mii de franci. Pe chitanţă va fi, firește, jumătate.

— Soţia dumitale n-o să vrea să semneze niciodată.

— Ei, ba da! îţi spun că totul e aranjat... Zău! i-am spus că era prima dumitale condiţie. Dumneata ne pui pistolul în piept cu falimentul, înţelegi? Şi aici am părut să mă îndoiesc de cinstea dumitale şi te-am acuzat că vrei să-i tragi pe sfoară pe creditori... Crezi că soţia mea înţelege ceva din toate astea?

Larsonneau dădea din cap, murmurând:

— N-are importanţă, ar fi trebuit să cauţi ceva mai simplu.

— Dar povestea mea e simplitatea personificată! a spus Saccard foarte mirat. Unde dracu vezi dumneata că se complică?

Nu era conştient de numărul extraordinar de mare al sforăriilor pe care-l adăuga celei mai obişnuite afaceri. Povestea asta de adormit copiii, pe care tocmai i-o spusese lui Renée, era o adevărată bucurie pentru el; era încântat

de neruşinarea minciunii, de îngrămădirea lucrurilor imposibile, de complicaţia uimitoare a intrigii. Ar fi dobândit de mult terenurile, dacă n-ar fi inventat toată drama aceea; dar nu s-ar fi bucurat aşa de mult dacă le-ar fi dobândit cu uşurinţă. Avea, de altfel, marea naivitate să facă din speculaţia de la Charonne o întreagă melodramă financiară.

S-a ridicat şi, luându-l pe Larsonneau de braţ, s-a îndreptat spre salon:

— Nu-i aşa că ai înţeles? Mulţumeşte-te să urmezi întocmai indicaţiile mele, şi după aceea o să mă aplauzi…

Vezi, dragul meu, n-ar trebui să porţi mănuşi galbene, asta îţi alterează mâna.

Agentul de expropriere s-a mulţumit să zâmbească murmurând:

— Oh! mănuşile au şi un avantaj, scumpe maestre: poţi atinge orice fără să te murdăreşti.

Cum s-au întors în salon, Saccard a fost surprins şi oarecum neliniştit găsindu-l pe Maxime de partea cealaltă a draperiei. Tânărul şedea pe-o canapeluţă, lângă o damă blondă, care-i spunea cu vocea monotonă o poveste lungă, pe-a ei, desigur. Într-adevăr, auzise discuţia dintre tatăl său şi Larsonneau. Cei doi complici i se păreau nişte persoane de temut. Jignit încă de trădarea lui Renée, avea o bucurie laşă aflând despre furtul căruia avea să-i cadă victimă şi care-l răzbuna oarecum. Tatăl său a venit să-i strângă mâna bănuitor; dar Maxime i-a spus la ureche, arătându-i dama blondă:

— Nu-i aşa că n-arată rău? Vreau s-o „cuceresc” pentru diseară.

Atunci Saccard s-a legănat, a fost curtenitor. Laure d’Aurigny a venit să stea o clipă cu ei; se plângea că Maxime nu-i face decât o vizită pe lună. Dar el a pretins că fusese foarte ocupat, ceea ce a făcut pe toată lumea să râdă. Şi a adăugat că de acum încolo n-o să-l vadă decât pe el.

— Am scris o tragedie, a spus, şi actul cinci l-am găsit abia ieri… Am de gând să mă odihnesc la toate femeile frumoase din Paris.

Râdea savurându-şi aluziile, pe care numai el le putea înţelege. Totuşi, în salon n-au mai rămas, în cele două colţuri ale şemineului, decât Rozan şi Larsonneau. Saccard şi fiul său s-au ridicat, ca şi dama blondă, care locuia în aceeaşi casă. Atunci Laure d'Aurigny s-a dus să-i vorbească încet ducelui. Acesta a părut surprins şi contrariat. Văzând că nu se hotăra să se ridice din fotoliu:

— Nu, zău, în seara asta nu, a spus, încet. Am o migrenă! … Mâine, promit.

Rozan a trebuit să asculte. Laure a aşteptat să ajungă pe palier ca să-i spună lui Larsonneau la ureche:

— Ei, mare Lar, îmi ţin făgăduiala… vârâ-l într-o trăsură.

Când dama blondă şi-a luat rămas bun de la domni, ca să se ducă în apartamentul ei ce se afla cu un etaj mai sus, Saccard s-a mirat că Maxime n-a însoţit-o.

— Ei bine? a întrebat.

— Pe legea mea, nu, a răspuns tânărul. Am cugetat…

Apoi a avut o idee care i s-a părut foarte nostimă:

— Îţi cedez locul, dacă vrei. Grăbeşte-te, încă n-a încuiat uşa.

Dar tatăl a dat uşor din umeri, spunând:

— Mulţumesc, pentru moment am ceva mai bun, dragul meu.

Cei patru bărbaţi au coborât. Jos, ducele ţinea neapărat să-l ia pe Larsonneau cu trăsura lui; mama sa locuia în cartierul Marais, l-ar fi lăsat pe agentul de expropriere în faţa porţii, pe rue de Rivoli. Acesta a refuzat, a închis chiar el portiera, spunând vizitiului să plece. Şi a rămas pe trotuarul bulevardului Haussmann cu ceilalţi doi, stând de vorbă, fără a se depărta.

— Ah! bietul Rozan! a spus Saccard care a înţeles deodată.

Larsonneau s-a jurat că nu-i adevărat, că puţin îi păsa lui de asta, că era un om practic. Şi cum ceilalţi doi glumeau în continuare şi era tare frig, a exclamat în cele din urmă:

— Pe legea mea, cu atât mai rău, sun!… Domnilor, sunteţi indiscreţi.

— Noapte bună! i-a strigat Maxime, când s-a închis uşa.

Şi luându-şi tatăl de braţ, s-au întors împreună pe bulevard. Era una din nopţile acelea senine de mare ger, în care era aşa de plăcut să umbli pe pământul tare, în aerul îngheţat. Saccard spunea că Larsonneau n-a făcut bine, c-ar fi trebuit să rămână numai prieten cu Laure d'Aurigny. Pornind de la asta, a declarat că iubirea acelor târfe era într-adevăr nefastă. Devenise moral, găsind sentinţe şi sfaturi de-o înţelepciune uimitoare.

— Vezi tu, i-a spus fiului său, asta nu ţine decât un timp, dragul meu... îţi pierzi sănătatea, şi nu savurezi adevărata fericire. Ştii că nu-s burghez. Ei bine, m-am săturat, mă cuminţesc.

Maxime râdea; l-a oprit pe tatăl său, l-a contemplat pe clar de lună, declarând că era „un nătărău". Dar Saccard a devenit şi mai grav.

— N-ai decât să glumeşti cât vrei. Îţi repet că nu există nimic mai grozav decât căsătoria ca să conserve un bărbat şi să-l facă fericit.

Atunci i-a vorbit despre Louise. Şi a mers mai încet, ca să termine chestiunea aceea, spunea, deoarece tot vorbeau despre ea. Lucrul se aranjase definitiv. L-a înştiinţat chiar că fixase împreună cu domnul de Mareuil data semnării contractului pentru duminica de după joia din mijlocul postului. În joia aceea, trebuia să aibă loc o mare serată în casa boierească din parcul Monceau, şi-o să. profite de ocazie ca să anunţe căsătoria. Maxime a găsit că era foarte bine. Scăpase de Renée, nu mai vedea nicio piedică, se lăsa în seama tatălui aşa cum se lăsase în seama mamei sale vitrege.

— Ei bine, ne-am înţeles, a spus. Numai să nu-i. vorbeşti despre asta lui Renée. Prietenele ei ar glumi pe socoteala mea, m-ar tachina, şi prefer să afle odată, cu toată lumea.

Saccard a promis să tacă. Apoi, cum ajunseseră în capătul de sus al bulevardului Malesherbes, i-a dat iarăşi o mulţime de sfaturi excelente. L-a învăţat ce trebuia, să facă pentru ca să-şi transforme căsătoria într-un rai.

— Mai ales, să nu rupi niciodată legăturile cu soţia ta. E o prostie. O femeie cu care n-ai legături te costă enorm... Mai

întâi, trebuie să cheltuieşti cu vreo târfă, nu-i aşa? Apoi, cheltuiala e mult mai mare în casă: sunt rochiile, plăcerile separate ale doamnei, bunele prietene, toate marafeturile care se ţin lanţ.

Se afla într-un moment de mare virtute. Succesul afacerii de la Charonne îl făcea să aibă nişte concepţii idilice.

— Eu, a continuat, mă născusem ca să trăiesc fericit şi necunoscut în fundul vreunui sat, cu toată familia lângă mine... Lumea nu mă cunoaşte, dragul meu. Par aşa agitat! Ei bine, mi-ar plăcea la nebunie să stau lângă soţia mea, aş renunţa bucuros la afacerile mele pentru o rentă modestă ce mi-ar permite să mă retrag la Plassans. Ai să fii bogat, să-ţi faci cu Louise o casă în care veţi trăi ca două turturele. E aşa de plăcut! O să vin să vă văd. O să-mi facă bine.

În cele din urmă avea lacrimi în glas. Între timp, ajunseseră în faţa grilajului casei, şi stăteau de vorbă în picioare, pe marginea trotuarului. Pe înălţimile acelea ale Parisului, bătea vântul. Nu se auzea niciun zgomot în noaptea spălăcită de-o albeaţă de ger; Maxime, surprins de înduioşările tatălui său, avea de la o clipă încoace o întrebare pe buze.

— Dar tu, a spus în sfârşit, mi se pare...

— Ce?

— Cu soţia ta?

Saccard a dat din umeri.

— Ei, bineînţeles. Am fost un tâmpit. De asta îţi vorbesc din experienţă... Dar ne-am împăcat, oh! de tot. Acum şase săptămâni. Mă duc la ea seara dacă nu mă-ntorc prea târziu. Astăzi, biata căprioară se va lipsi de mine; am de lucru până dimineaţa. Ce bine e făcută!...

Cum Maxime îi întindea mâna, l-a reţinut, şi a adăugat, mai încet, cu tonul unei confidenţe:

— Ştii ce mijloc are Blanche Muller, ei bine, aşa-i şi al ei. dar mult mai mlădios. Dar şoldurile! au un contur, o delicateţe...

Şi a tras concluzia, spunându-i tânărului care pleca:

— Tu eşti ca mine, ai suflet, soţia ta o să fie fericită... La revedere, dragul meu!

După ce Maxime a scăpat în sfârşit de tatăl său, a înconjurat repede parcul. Ceea ce tocmai auzise l-a surprins aşa de tare, încât simţise irezistibila nevoie s-o vadă pe Renée. Voia să-i ceară iertare pentru brutalitatea lui, să ştie de ce-l minţise spunându-i numele domnului de Saffré, să afle povestea afecţiunilor tatălui său. Dar toate astea erau confuze, resimţea numai dorinţa de-a fuma o havană şi de-a reînnoda prietenia. Dacă era bine dispusă, se gândea chiar să-i anunţe căsătoria, ca s-o facă să înţeleagă că iubirea lor trebuia să rămână moartă şi îngropată. După ce a deschis portiţa, a cărei cheie o păstrase din fericire, şi-a spus în cele din urmă că vizita lui, după confidenţa tatălui său, era necesară şi foarte cuviincioasă.

În seră, a fluierat ca în ajun; dar n-a aşteptat. Renée a venit să-i deschidă uşa-fereastră a salonaşului, urcând înaintea lui fără să vorbească. De-abia se întorsese de la un bal al Primăriei. Purta încă o rochie albă de tul încreţit, plină de noduri de satin; pulpanele corsajului de satin erau tivite cu o dantelă lată şi albă pe care lumina sfeşnicelor o moarau cu albastru şi roz. Când Maxime s-a uitat la ea sus, l-a înduioşat paloarea ei, emoţia profundă ce-o făcuse să-şi piardă glasul. Probabil că nu-l aştepta, şi vibra toată când l-a văzut sosind ca de obicei, liniştit, calin. Céleste s-a întors din garderobă, unde se dusese să ia o cămaşă de noapte, şi amanţii au rămas tăcuţi, aşteptând să plece fata de-acolo. De obicei nu se jenau de ea; dar erau ruşinaţi din pricina vorbelor ce le simţeau pe buze. Renée a dorit ca Céleste s-o dezbrace în camera de culcare, unde ardea un foc mare. Camerista scotea şpilcile, desfăcând veşmintele unul după altul, fără să se grăbească. Şi Maxime, plictisit, a luat maşinal cămaşa, cu braţele întinse. În zilele fericite, el îi făcea acest serviciu lui Renée. A fost înduioşată, când l-a văzut cum ţine delicat cămaşa în faţa focului. Apoi, cum Céleste nu mai termina:

— Te-ai distrat bine la bal? a întrebat-o.

— Oh! nu, ştii, mereu acelaşi lucru, a răspuns. Mult prea multă lume, o adevărată gloată.

A întors cămaşa care se încălzise pe o parte.

— Cum era îmbrăcată Adeline?

— Cu o rochie mov, destul de prost gândită... E mică, şi are pasiunea volanelor.

Au vorbit despre celelalte femei. Acum Maxime îşi frigea degetele cu cămaşa.

— Dar ai s-o pârleşti, a spus Renée cu mângâieri materne în glas.

Céleste a luat cămaşa din mâinile tânărului. S-a sculat, ducându-se să se uite la marele pat gri cu roz, s-a oprit la unul dintre buchetele întreţesute ale tapetului, ca să întoarcă capul, să nu vadă sânii goi ai lui Renée. O făcuse instinctiv. Nu se mai considera amantul ei, nu mai avea dreptul să vadă. Apoi a scos o havană din buzunar şi a aprins-o. Renée îi permisese să fumeze în camera ei.

În sfârşit, Céleste s-a retras, lăsând-o pe tânăra femeie lângă foc, albă de tot în veşmântul ei de noapte.

Maxime a mai mers câteva clipe, liniştit, privind-o cu coada ochiului pe Renée, care începuse să freamăte din nou. Şi, proţăpindu-se în faţa şemineului, cu havana în dinţi, a întrebat brusc:

— De ce nu mi-ai spus că tata era aseară cu tine?

A ridicat capul, cu ochii mari, privind cu o spaimă imensă; apoi un val de sânge i-a înroşit faţa, şi, zdrobită de ruşine, şi-a ascuns-o în mâini, bâlbâind:

— Ştii asta? Ştii asta?...

Venindu-şi în fire, a încercat să mintă.

— Nu-i adevărat... cine ţi-a spus?

Maxime a dat din umeri.

— Desigur! chiar tata, care găseşte că eşti foarte bine făcută şi mi-a vorbit despre şoldurile tale.

Dând în vileag oarecare ciudă. Dar a început să meargă din nou, continuând cu vocea suduitoare şi prietenoasă, între două fumuri de havană:

— Zău că nu te-nţeleg. Eşti o femeie ciudată. Ieri, am fost grosolan din vina ta. Dacă mi-ai fi spus că-i tata, plecam liniştit, înţelegi? Eu n-am dreptul... Dar tu-mi spui numele domnului de Saffré!

Plângea în hohote, cu mâinile pe faţă. S-a apropiat, a îngenuncheat în faţa ei, dându-i mâinile la o parte cu forţa.

— Hai, spune-mi de ce ai pronunţat numele domnului de Saffré!

Atunci, întorcând din nou capul, a răspuns încet printre lacrimi:

— Credeam că ai să mă părăseşti, dacă aflai că tata…

El s-a ridicat, luând din nou havana pe care o pusese pe colţul şemineului, mulţumindu-se să murmure:

— Ei, eşti tare nostimă…

Nu mai plângea. Flăcările din şemineu şi focul din obraji îi uscau lacrimile. Uimirea de a-l vedea pe Maxime aşa de calm în faţa unei destăinuiri ce credea c-o să-l zdrobească o făcuse să-şi uite ruşinea. Îl privea cum umblă, îl asculta vorbind ca-n vis. Repeta mereu, fără să-şi lase havana, că nu era rezonabilă, că era foarte firesc să aibă raporturi cu soţul ei, că într-adevăr nici n-ar fi putut să se supere. Dar să te-apuci să spui că ai un amant când nu-i adevărat! Revenea mereu la lucrul ăsta, ceva de neînţeles pentru el, părându-i-se cu adevărat monstruos. A vorbit despre „închipuirile nebune” ale femeilor.

— Eşti puţin ţicnită, draga mea, trebuie să te îngrijeşti.

În cele din urmă, a întrebat curios:

— Dar de ce domnul de Saffré mai degrabă decât altcineva?

— Îmi face curte, a spus Renée.

Maxime s-a abţinut să zică o obrăznicie; avusese de gând să spună că se considerase desigur mai bătrână cu o lună, mărturisind că domnul de Saffré era amantul ei. Dar n-a avut decât zâmbetul maliţios al acestei răutăţi, şi, aruncând havana în foc, a venit să se aşeze de partea cealaltă a şemineului. Acolo, a vrut s-o aducă la realitate, dându-i de înţeles că trebuia să rămână buni prieteni. Totuşi, privirile fixe ale tinerei femei îl încurcau puţin, aşa că n-a îndrăznit să-i anunţe căsătoria. Îl contempla îndelung, cu ochii încă umflaţi de plâns. I se părea prost, meschin, vrednic de dispreţ, şi tot îl iubea cu afecţiunea ce-o avea pentru dantele. Era drăguţ în lumina sfeşnicului, pus pe marginea

şemineului lângă el. Cum îşi lăsase capul pe spate, licărirea lumânărilor îi aurea părul, alunecându-i pe faţă, în tuleiele obrajilor, dându-le o nuanţă blondă fermecătoare.

— Trebuie să plec totuşi, a spus de mai multe ori.

Era foarte hotărât să nu rămână. Nici Renée n-ar fi vrut, de altfel. Amândoi gândeau la fel, o spuneau: nu mai erau decât doi prieteni. Şi după ce Maxime îi strânsese în sfârşit mâna tinerei femei, fiind pe punctul de-a părăsi încăperea, l-a reţinut o clipă, vorbindu-i despre tatăl său. L-a lăudat foarte tare.

— Vezi, aveam remuşcări prea mari. Îmi pare bine că s-a întâmplat aşa… Nu-l cunoşti pe tata; m-am mirat când l-am găsit aşa de bun şi de dezinteresat. Bietul om are nişte necazuri atât de mari în clipa asta!

Maxime se uita la vârful botinelor, fără să răspundă, stânjenit. Ea insista.

— Câtă vreme nu venea în camera asta, mi-era indiferent… Dar după aceea… Când îl vedeam aici, tandru, aducându-mi nişte bani pe care-i adunase probabil de prin toate colţurile Parisului, ruinându-se pentru mine fără niciun geamăt, mă îmbolnăveam… Dac-ai şti cu câtă grijă s-a ocupat de interesele mele!

Tânărul s-a întors încet lângă şemineu, de care s-a lipit. Era tot încurcat, cu capul plecat, începuse să zâmbească.

— Da, a murmurat, tata se pricepe grozav să aibă grijă de interesele oamenilor.

Pe Renée a mirat-o tonul vocii lui. L-a privit, şi el, ca şi când s-ar fi apărat:

— Oh! nu ştiu nimic… spun numai că tata e un om iscusit.

— N-ar trebui să-l vorbeşti de rău, a continuat ea. Probabil că ţi se pare puţin cam agitat… Dacă ţi-aş povesti toate încurcăturile lui, dacă ţi-aş repeta ce mi-a spus chiar în seara asta, ai vedea cum se înşală lumea, crezând că ţine la bani…

Maxime nu s-a putut abţine să dea din umeri. A întrerupt-o pe mama lui vitregă râzând ironic:

— Lasă, că-l cunosc, îl cunosc bine… Probabil că ţi-a spus nişte lucruri foarte drăguţe. Hai, povesteşte-mi şi mie.

Tonul batjocoritor o rănea. Atunci l-a lăudat şi mai tare, a găsit că soţul ei era cu adevărat mare, vorbindu-i despre afacerea de la Charonne, despre traficul acela din care nu înţelesese nimic ca despre o catastrofă în care se dovedise inteligenţa şi bunătatea lui Saccard. A adăugat că va semna actul de cedare a doua zi, şi că, dacă era într-adevăr un dezastru, îl primea ca pe o pedeapsă pentru greşelile ei. Maxime o lăsase să vorbească, rânjind, privind-o de jos; apoi a spus cu glasul scăzut:

— Asta-i, într-adevăr, asta-i…

Apoi, mai tare, punându-i mâna pe umăr:

— Îţi mulţumesc, draga mea, dar ştiam povestea… Tu ai o fire prea bună!

A avut din nou intenţia să plece. Avea mare chef să-i spună totul. Îl exasperase tot lăudându-şi soţul, uitând că se hotărâse să nu vorbească, pentru a evita orice fel de neplăcere.

— Ce? Ce vrei să spui? a întrebat.

— Ei, pe dracu! Că tata te vârâ mesa într-un mod cât se poate de drăguţ… Mi-e tare milă de tine, zău că eşti prea bleagă!

Şi i-a povestit ce auzise la Laure d’Aurigny, josnic şi ipocrit, cu bucuria secretă de-a face o mârşăvie. Părându-i-se că se răzbuna pentru o vagă insultă ce tocmai i se făcuse. În denunţarea aceea, în bârfa cumplită, surprinsă în dosul unei uşi, se vădea prosteşte temperamentul lui de fată. Nu i-a ascuns nimic, nici banii pe care soţul îi împrumutase cu camătă, nici cei pe care socotea să-i fure, cu ajutorul unor poveşti ridicole, bune de adormit copiii. Tânăra femeie îl asculta, foarte palidă, cu buzele strânse. În picioare în faţa şemineului, cu capul puţin plecat, se uita la foc. Toaleta ei de noapte, cămaşa pe care i-o încălzise Maxime, se desfăcea, lăsând să se vadă albul imobil de statuie.

— Îţi spun toate astea, a tras concluzia Maxime, ca să nu pari proastă... Dar n-ar trebui să te superi pe tata... Nu-i rău. Are şi el defecte ca toată lumea... Pe mâine, nu-i aşa?

Se îndrepta încet spre uşă. Renée l-a oprit, cu un gest brusc.

— Rămâi! a strigat imperioasă.

Şi, luându-l, atrăgându-l spre ea, aşezându-l aproape pe genunchii ei, în faţa focului, l-a sărutat pe buze, spunând:

— Ei bine! dacă ne-am mai sfii acum ar fi cea mai mare prostie... Tu nu ştii că, de ieri, de când ai vrut să mă părăseşti, nu mai am cap. Parcă-s proastă. În seara asta, la bal, aveam o ceaţă pe ochi. Acum am nevoie de tine ca să trăiesc. Când o să pleci, o să fiu golită... Nu râde, spun ce simt.

Se uita la el cu infinită tandreţe, ca şi când nu l-ar fi văzut de mult.

— Ai găsit cuvântul, am fost bleagă, tatăl tău m-ar fi făcut să văd stele ziua-n amiaza mare. Parcă eu ştiam! Când îmi spunea povestea, nu auzeam decât un vâjâit mare, şi eram aşa de zdrobită că, dac-ar fi vrut, aş fi îngenuncheat ca să-i semnez hârţoagele şi credeam că aveam remuşcări!... Zău, aşa de proastă am fost!...

A început să râdă cu hohote, licăriri de nebunie îi luceau în ochi. A continuat, strângându-l mai tare pe amantul ei.

— Oare noi, ăştia, păcătuim? Ne iubim, ne distrăm cum ne place. Toată lumea face la fel, nu-i aşa?... Vezi, tatăl tău n-are niciun scrupul. Îi plac banii şi îi ia de unde-i găseşte. Are dreptate, asta mă face să mă simt bine... Mai întâi, nu voi semna nimic, şi apoi o să te întorci în fiecare seară. Mă temeam că n-o să mai vrei, ştii tu, din pricina celor ce ţi-am spus... Dar dacă n-ai nimic împotrivă... De altfel, acum am să-i închid uşa, înţelegi.

S-a ridicat, a aprins lampa de noapte. Maxime şovăia, disperat. Vedea ce prostie făcuse, îşi imputa aspru că vorbise prea mult. Cum să-i mai anunţe căsătoria acum? Era vina lui, ruptura se produsese, n-avea nevoie să revină în camera asta, şi mai ales să-i dovedească tinerei femei că soţul o trăgea pe sfoară. Şi nu mai ştia după ce simţământ

se luase, ceea ce-l înfuria şi mai tare pe sine însuşi. Dar, dacă o clipă se gândise să fie brutal a doua oară şi să plece, când a văzut-o pe Renée lăsând să-i cadă papucii din picioare a avut o laşitate de neînvins. I-a fost frică. A rămas.

A doua zi, când Saccard a venit la soţia lui ca s-o pună să semneze actul de cedare, i-a răspuns liniştit că n-o să facă nimic, că se gândise. De altfel, nu şi-a permis să facă nicio aluzie; jurase să fie discretă, nevoind să-şi creeze necazuri, dorind să savureze în pace întoarcerea lui Maxime. Afacerea de la Charonne se va aranja cum s-o putea; refuzul de-a semna nu era decât o răzbunare; de rest, puţin îi păsa. Saccard a fost pe punctul de-a se înfuria. Tot visul lui se năruia. Celelalte afaceri mergeau din ce în ce mai rău. Era la capătul resurselor, susţinându-se printr-o minune de echilibru; chiar în dimineaţa aceea nu putuse plăti nota brutarului. Ceea ce nu-l împiedica să pregătească o splendidă serbare pentru joia din mijlocul postului. În faţa refuzului lui Renée, a simţit furia îngrozitoare a bărbatului viguros pe care-l întrerupea din activitatea lui capriciul unui copil. Cu actul de cedare în buzunar, socotea să bată monedă, în aşteptarea despăgubirii. Apoi, după ce s-a liniştit puţin şi a putut gândi limpede, s-a mirat de întorsătura bruscă a soţiei sale: cu siguranţă că fusese sfătuită. A adulmecat un amant. Presimţirea a fost aşa de clară, c-a alergat la sora lui, ca să-i pună întrebări, să afle dacă nu ştia ceva despre viaţa intimă a lui Renée. Sidonie a fost foarte morocănoasă. N-o ierta pe cumnata ei pentru că o jignise refuzând să-l vadă pe domnul de Saffré. Aşa că, atunci când a înţeles, din întrebările fratelui ei, că acesta îşi acuza soţia că are un amant, a exclamat că era sigură. Şi s-a oferit să spioneze „turturelele”. O s-o înveţe minte pe femeia asta frumoasă şi obraznică. De obicei, Saccard nu căuta adevărurile neplăcute; numai interesul îl împingea să deschidă ochii pe care-i ţinea închişi ca un înţelept. A acceptat oferta surorii sale.

— Hai, fii liniştit, o să aflu tot, i-a spus cu vocea plină de compătimire… Ah! bietul meu frate, Angèle nu te-ar fi trădat niciodată astfel! Un soţ aşa de bun, aşa de generos!

Păpuşile astea din Paris n-au suflet... Şi eu, care-i dau mereu sfaturi bune!

CAPITOLUL VI

În joia din mijlocul postului Paştelui familia Saccard dădea un bal costumat. Dar curiozitatea cea mare o reprezenta poemul *Iubirile frumosului Narcis şi ale nimfei Ecou*, în trei tablouri, pe care aveau să le reprezinte doamnele. Autorul poemului, domnul Hupel de la Noue, se plimba de mai bine de-o lună între prefectura sa şi parcul Monceau, ca să supravegheze repetiţiile şi să-şi dea părerea asupra costumelor. Mai întâi se gândise să-şi scrie poemul în versuri; apoi se hotărâse să facă nişte tablouri vii; spunea că era mai aproape de frumosul antic.

Doamnele nu mai dormeau. Unele îşi schimbau costumele de trei ori. Au avut loc discuţii ce nu se mar terminau, prezidate de prefect. Mai întâi s-a vorbit mult despre personajul Narcis. Va fi o femeie sau un bărbat?' în sfârşit, la insistenţele lui Renée, s-a hotărât ca rolul să fie încredinţat lui Maxime; dar va fi singurul bărbat, şi doamna de Lauwerens spunea că n-ar fi fost niciodată de acord cu acest lucru, dacă „micuţul Maxime n-ar semăna într-adevăr cu o fată". Renée urma să fie nimfa Ecou. Chestiunea costumelor a fost mult mai anevoioasă. Maxime i-a dat o serioasă mână de ajutor prefectului, care era frânt de oboseală, în mijlocul celor nouă femei, a căror imaginaţie nebună îi periclita în chip grav puritatea liniilor operei. Dacă s-ar fi luat după capul lor, ar fi stat pe-un vulcan. Doamna d'Espanet voia neapărat să aibă o rochie cu trenă ca să-şi ascundă picioarele puţin cam groase, pe când doamna Haffner visa să poarte o blană. Domnul Hupel de la Noue a

fost energic; o dată chiar s-a supărat; era convins, spunea că, dacă renunţase la versuri, o făcuse ca să-şi scrie poemul „cu materiale combinate în chip savant şi cu cele mai frumoase atitudini”.

— Doamnelor, repeta la fiecare pretenţie nouă, dumneavoastră uitaţi ansamblul... Totuşi nu pot sacrifica întreaga operă volanelor pe care mi le cereţi.

Discuţiile aveau loc în salonaşul de culoarea aurului. Au petrecut după-amieze întregi ca să fixeze forma unei fuste. Worms a fost convocat de mai multe ori. În fine, totul a fost pus la punct, s-au ales costumele, s-au învăţat poziţiile, şi domnul Hupel de la Noue s-a declarat satisfăcut. Alegerea domnului de Mareuil nu-i dăduse atâta bătaie de cap.

Iubirile frumosului Narcis şi ale nimfei Ecou urmau să înceapă la ora unsprezece. Încă de la ora zece şi jumătate, salonul cel mare a fost plin, şi cum după aceea era balul, femeile se aflau acolo costumate, aşezate pe fotoliile aranjate în semicerc în faţa teatrului improvizat, o estradă ascunsă de două perdele mari de catifea roşie cu franjuri de aur, alunecând pe nişte bare. În spate, bărbaţii stăteau în picioare, umblau încoace şi încolo. La ora zece, tapiţerii bătuseră ultimele cuie. Estrada se înălţa în fundul salonului, ocupând o bună parte din lunga galerie. Se ajungea în teatru prin fumoar, prefăcut în foaierul artiştilor. Afară de asta, doamnele aveau la dispoziţia lor mai multe încăperi, la etajul întâi, unde o armată de cameriste pregăteau toaletele diferitelor tablouri.

Era ora unsprezece şi jumătate, şi cortina nu se ridica. Salonul era plin de şoapte. Rândurile de fotolii prezentau cea mai uimitoare gloată de marchize, castelane, lăptărese, spaniole, păstoriţe, sultane; pe când masa compactă a fracurilor negre făcea o pată mare întunecată, alături de moarul materialelor deschise şi de umerii goi, strălucind toate de sclipirile vii ale bijuteriilor. Numai femeile se costumaseră. Era deja cald. Cele trei candelabre aprindeau şiroirea aurului salonului.

În fine, domnul Hupel de la Noue a fost văzut ieşind printr-o deschizătură făcută în stânga estradei. De la ora

opt seara le ajuta pe doamne. Pe mâneca fracului său erau urmele albe a trei degete, o mână mică de femeie ce se pusese pe ea, după ce-şi vârâse degetele în cutia cu pudră de orez. Dar prefectul nu se sinchisea de necazurile costumului său! Avea ochii mari, căscaţi, faţa umflată şi puţin palidă. Parcă nu vedea pe nimeni. Şi, îndreptându-se spre Saccard, pe care l-a recunoscut în grupul unor domni gravi, i-a spus în şoaptă:

— Ei drăcie! Soţia dumitale şi-a pierdut cingătoarea de frunze... Grozavă treabă!

Înjura, ar fi bătut lumea. Apoi, fără să aştepte răspunsul, a întors spatele, intrând sub draperii, a dispărut. Doamnele au zâmbit la ciudata apariţie a acestui domn.

Grupul în care se afla Saccard se formase în spatele fotoliilor. Se scosese chiar un fotoliu mai în afară, pentru baronul Gouraud, ale cărui picioare se umflau de la o vreme. Se aflau acolo domnul Toutin-Laroche, pe care împăratul tocmai îl numise la Senat; domnul de Mareuil, căruia Camera binevoise să-i valideze a doua alegere; domnul Michelin, decorat în ajun; şi, ceva mai în urmă, seniorii Mignon şi Charrier, unul având un mare diamant la cravată, pe când celălalt arăta unul şi mai mare pe deget. Domnii stăteau de vorbă. Saccard i-a părăsit o clipă ca să meargă să schimbe o vorbă în şoaptă cu sora lui care tocmai intrase şi se aşezase între Louise de Mareuil şi doamna Michelin. Doamna Sidonie era travestită în vrăjitoare; Louise purta cu îndrăzneală un costum de paj, ce-o făcea să pară de-adevăratelea un puşti; micuţa doamnă Michelin, ca almee, zâmbea drăgăstos, în vălurile brodate cu fir de aur.

— Ai aflat ceva? a întrebat-o încetişor Saccard.

— Nu, încă nimic, a răspuns. Dar curtezanul trebuie să fie aici. Fii liniştit, o să-i surprind eu în seara asta.

— Ai să mă previi imediat?

Şi Saccard, întorcându-se spre dreapta şi spre stânga, a făcut câte un compliment Louisei şi doamnei Michelin. A comparat-o pe una cu o frumuseţe din haremul lui Mahomet, pe cealaltă cu un favorit al lui Henric al III-lea.

Accentul său provensal părea că face să cânte de încântare întreaga sa persoană subţiratică şi stridentă. Când s-a întors la grupul de bărbaţi gravi, domnul de Mareuil l-a luat deoparte şi i-a vorbit despre căsătoria copiilor. Nu se schimbase nimic, contractul urma să se semneze tot în duminica următoare.

— Perfect, a spus Saccard. Sper să anunţ căsătoria, în seara asta, prietenilor noştri, dacă dumneata nu ai nimic împotrivă... Pentru asta l-aştept pe fratele meu, ministrul, care mi-a promis că vine.

Noul deputat a fost încântat. În acest timp domnul Toutin-Laroche ridica glasul, ca şi când ar fi fost foarte indignat.

— Da, domnilor, le spunea domnului Michelin şi celor doi antreprenori care se apropiau, avusesem bunătatea să permit ca numele meu să fie amestecat într-o asemenea afacere.

Şi cum Saccard şi Mareuil au ajuns şi ei:

— Le povesteam domnilor despre deplorabila aventură a Societăţii generale a porturilor marocane, dumneata ştii, Saccard?

Acesta nici nu s-a clintit. Societatea aceea dăduse faliment cu un scandal îngrozitor. Nişte acţionari prea curioşi doriseră să ştie unde se ajunsese cu înfiinţarea faimoaselor staţii comerciale pe litoralul Mării Mediterane, şi o anchetă judiciară demonstrase că porturile marocane nu existau decât pe planurile inginerilor, planuri foarte frumoase, agăţate pe pereţii birourilor Societăţii. De atunci, domnul Toutin-Laroche ţipa mai tare decât acţionarii, fiind indignat, dorind să i se redea numele lui spălat de orice pată. Şi a făcut atâta gălăgie, încât guvernul, pentru a calma şi a reabilita în faţa opiniei publice bărbatul util, s-a hotărât să-l trimită la Senat. Şi astfel a pescuit scaunul atât de râvnit, într-o afacere ce era să-l ducă la poliţia corecţională.

— Dumneata eşti prea bun că te ocupi de asta. Poţi arăta marea operă, Creditul viticol, societatea care a ieşit victorioasă din toate crizele.

— Da, a murmurat Mareuil, asta răspunde la toate.

Într-adevăr, Creditul viticol tocmai ieşise din mari încurcături, ascunse cu grijă. Un ministru foarte binevoitor faţă de acea instituţie financiară, ce ţinea Parisul în ghearele sale, inventase o creştere a acţiunilor de care domnul Toutin-Laroche se folosise în chip minunat. Nimic nu-l măgulea mai tare ca laudele la adresa prosperităţii Creditului viticol. De obicei le provoca. I-a mulţumit domnului de Mareuil cu o privire, şi, plecându-se spre baronul Gouraud, de fotoliul căruia se sprijinea familiar, l-a întrebat:

— Vă simţiţi bine? Nu vă e prea cald?

Baronul a mormăit încet.

— Slăbeşte, slăbeşte în fiecare zi, a adăugat domnul Toutin-Laroche în şoaptă, întorcându-se spre domni.

Domnul Michelin zâmbea, lăsându-şi din când în când pleoapele în jos, încetişor, ca să-şi vadă decoraţia. Seniorii Mignon şi Charrier, stând ţepeni pe picioarele lor mari, se simţeau mult mai bine în frac de când purtau briliante. Era totuşi aproape miezul nopţii, adunarea era nerăbdătoare; nu-şi permitea să murmure, dar evantaiele băteau mai nervoase, şi zgomotul discuţiilor creştea.

În fine, domnul Hupel de la Noue a apărut din nou. Şi-a scos umărul printr-o deschizătură îngustă, când a zărit-o pe doamna d’Espanet care se urca în sfârşit pe estradă; doamnele, care se şi aflau la locurile lor pentru primul tablou, n-o aşteptau decât pe ea. Prefectul s-a întors, arătând spatele spectatorilor, şi l-au văzut cum vorbea cu marchiza, pe care o ascundeau perdelele. Şi-a înăbuşit vocea, spunând, odată cu nişte saluturi făcute cu vârful degetelor:

— Complimentele mele, doamnă marchiză. Costumul dumneavoastră e delicios.

— Am unul şi mai frumos dedesubt! a răspuns cam libertin tânăra femeie, care i-a râs în nas, într-atât i se părea de nostim, vârât aşa, în perdele, cum se afla.

Îndrăzneala acestei glume l-a mirat o clipă pe galantul domn Hupel de la Noue; dar şi-a revenit, savurând din ce în

ce mai mult vorba de duh, pe măsură ce-i pătrundea înţelesul.

— Ah! fermecător, fermecător! a murmurat încântat.

A dat drumul colţului de perdea, venind să se alăture grupului de bărbaţi gravi, dorind să se bucure de opera sa. Nu mai era omul înspăimântat ce alerga după cingătoarea de frunze a nimfei Ecou. Era radios, gâfâind, ştergându-şi fruntea. Avea încă mâna albă pe mâneca fracului; şi, în plus, mănuşa dreaptă era pătată cu roşu, la vârful degetului mare; îşi înmuiase desigur degetul în borcanul cu fard al vreunei doamne. Zâmbea, făcându-şi vânt, bâlbâind:

— E adorabilă, încântătoare, uimitoare.

— Cine? a întrebat Saccard.

— Marchiza. Închipuiţi-vă că tocmai mi-a spus…

Şi a povestit poanta, pe care au găsit-o foarte reuşită. Domnii au repetat-o. Demnul domn Haffner, care se apropiase, nu s-a putut împiedica să aplaude. Între timp, un pian, pe care puţine persoane îl observaseră, începuse să cânte un vals. Atunci s-a făcut o mare tăcere. Valsul avea spirale capricioase; şi o frază foarte caldă domina pianul, pierzându-se în trilul unei privighetori; apoi voci surde o reluau mai încet. Era foarte voluptuos. Doamnele zâmbeau, cu capul puţin înclinat. În schimb, pianul îl făcuse pe domnul Hupel de la Noue să-şi piardă brusc veselia. Se uita la perdelele de catifea roşie cu un aer neliniştit, spunându-şi că trebuia s-o fi plasat chiar el la locul ei pe doamna d’Espanet, aşa cum făcuse şi cu celelalte.

Perdelele s-au tras încet, pianul a început să cânte din nou în surdină valsul senzual. În salon s-a auzit un murmur, doamnele se plecau, bărbaţii îşi întindeau capul, pe când admiraţia se manifesta ici-colo prin vreo vorbă spusă tare, un suspin inconştient, un râs înăbuşit. Asta a durat vreo cinci minute, sub scânteierea celor trei candelabre.

Domnul Hupel de la Noue, liniştit, zâmbea fericit poemului său. N-a putut rezista ispitei de-a repeta persoanelor din jurul lui ceea ce spunea de vreo lună:

— Mă gândisem să-l fac în versuri… Dar, nu-i aşa? e mai nobil ca linii.

Apoi, în timp ce valsul se legăna încoace şi încolo fără sfârşit, a dat explicaţii. Seniorii Mignon şi Charrier se apropiaseră şi-l ascultau cu atenţie.

— Nu-i aşa că dumneavoastră cunoaşteţi subiectul? Frumosul Narcis, fiul fluviului Cefis şi al nimfei Liriope, respinge dragostea nimfei Ecou... Ecou era din suita Iunonei, pe care o distra cu discuţiile ei pe când Jupiter cutreiera lumea... Ecou, fiica Aerului şi a Pământului, după cum ştiţi...

Şi pălea în faţa poeziei acelei poveşti. Apoi pe un ton mai intim:

— Am crezut că-mi pot avânta imaginaţia... Nimfa Ecou îl conduce pe frumosul Narcis la Venera, într-o grotă marină, ca zeiţa să-i înflăcăreze inima. Dar zeiţa e fără putere. Tânărul dovedeşte prin atitudinea sa că n-a fost impresionat.

Explicaţia nu era inutilă, căci erau puţini spectatori, în salon, care înţelegeau sensul exact al grupurilor. După ce prefectul a spus încet numele personajelor, au fost admirate şi mai tare. Seniorii Mignon şi Charrier căscau ochii mari în continuare. Nu înţeleseseră.

Pe estradă, între perdelele de catifea roşie, se căsca o grotă. Decorul era făcut dintr-o mătase întinsă cu pliuri mari neregulate, ce imitau rugozităţile stâncii, şi pe care erau pictate scoici, peşti, mari ierburi marine. Podeaua, accidentată, urcând în formă de colină, era acoperită cu aceeaşi mătase, pe care scenograful reprezentase un nisip fin plin de perle şi de paiete de argint. Era colţul retras al unei zeiţe. Acolo, pe vârful colinei, doamna de Lauwerens stătea în picioare, în chip de Veneră; puţin cam grasă, purtând maioul roz cu demnitatea unei ducese a Olimpului, îşi înţelesese personajul ca o suverană a dragostei, cu ochii mari, severi şi cumpliţi. În spatele ei, arătându-şi numai capul răutăcios, aripile şi tolba cu săgeţi, micuţa doamnă Daste dădea zâmbetul ei plăcutului personaj Cupidon. Apoi, de-o parte a colinei, cele trei Graţii, doamnele de Guende, Teissière, de Meinhold, toate îmbrăcate în museline, îşi zâmbeau, se îmbrăţişau ca în grupul lui Praaier; pe când, de

partea cealaltă, marchiza d’Espanet şi doamna Haffner, înfăşurate în acelaşi val de dantele, cu braţele în jurul mijlocului, cu părul amestecat, alcătuiau un colţ îndrăzneţ, amintind de Lesbos, pe care domnul Hupel de la Noue îl explica, în şoaptă, numai bărbaţilor, spunând că voise să arate printr-asta puterea Venerei. La poalele colinei, contesa Vanska, în chip de Voluptate, se întindea, contorsionată de un ultim spasm, cu ochii întredeschişi şi stinşi, parcă obosită; foarte brună, îşi desfăcuse părul negru, şi tunica ei brăzdată de flăcări roşii arăta pe alocuri bucăţi din pielea ei fierbinte. Gama costumelor, de la albul ca zăpada al vălului Venerei până la roşul închis al tunicii Voluptăţii, era calmă, pe dominanta roz, a tonului carnaţiei. Şi sub reflectorul electric, dirijat în chip ingenios spre scenă de una dintre ferestrele grădinii, voalul, dantelele, toate materialele uşoare şi transparente se contopeau aşa de bine cu umerii şi cu maiourile, încât albeţile acelea ce băteau în roz trăiau, nu se mai ştia dacă doamnele nu împinseseră adevărul plastic până acolo încât să apară goale de tot. Acolo era apoteoza; drama se petrecea în primul plan. În stânga, Renée, nimfa Ecou, îşi întindea braţele spre marea zeiţă, cu capul pe jumătate întors spre Narcis, implorând, ca şi când îl ruga s-o privească pe Venera, a cărei vedere doar aprinde văpăi îngrozitoare; dar Narcis, la dreapta, făcea gestul de-a refuza, îşi ascundea ochii cu mâna, şi rămânea rece ca gheaţa. Costumele celor două personaje îi chinuiseră foarte mult imaginaţia domnului Hupel de la Noue. Narcis, în chip de semizeu vagabond al pădurilor, avea un costum de vânător ideal: maiou verzuliu, o vestă scurtă colantă, ramură de stejar în păr. Rochia nimfei Ecou era, ea însăşi, o alegorie; amintea de copacii mari şi de munţii mari, de locurile răsunătoare, unde vocile Pământului şi Aerului îşi răspund; era stâncă prin satinul alb al fustei, crâng prin cingătoare, cer pur prin boarea voalului albastru al corsajului. Şi grupurile erau tot atât de imobile precum statuile, nota senzuală a Olimpului cânta în strălucirea razei mari, în timp ce pianul îşi continua vaietul de dragoste acut, întretăiat de suspine profunde.

În general, au găsit că Maxime era admirabil făcut, în gestul refuzului, îşi dezvelea şoldul stâng, lucru care s-a observat foarte bine. Dar toate elogiile s-au adus expresiei chipului lui Renée. După cum spunea domnul Hupel de la Noue, exprima „durerea dorinţei nesatisfăcute”. Avea un zâmbet isteţ ce încerca să fie umil, îşi pândea prada cu rugăminţi de leoaică flămândă ce nu-şi ascunde colţii decât pe jumătate. Primul tablou a decurs bine, cu excepţia nebunei de Adeline care se mişca, reţinându-şi cu mare greutate pofta irezistibilă de-a râde. Apoi, perdelele s-au tras, pianul a tăcut.

Atunci, s-a aplaudat discret, şi discuţiile au început din nou. O mare boare de dragoste, de dorinţă reţinută ţâşnise dinspre goliciunile estradei, trecând prin salon, unde femeile se moleşeau mai tare pe scaunele lor, în timp ce bărbaţii îşi vorbeau încet, la ureche, zâmbind. Era o şuşoteală de alcov, o semităcere de societate înaltă, o dorinţă de voluptate abia formulată printr-o fremătare a buzelor; şi, în privirile mute, ce se întâlneau în încântarea de bon ton, era îndrăzneala brutală a iubirilor oferite şi acceptate dintr-o ocheadă.

Se făceau nesfârşite aprecieri la adresa perfecţiunilor acelor doamne. Costumele dobândeau aproape tot atâta importanţă ca şi umerii. Când seniorii Mignon şi Charrier au vrut să-i pună întrebări domnului Hupel de la Noue, au fost foarte surprinşi nevăzându-l lângă ei; se şi ascunsese în spatele estradei.

— Îţi povesteam aşadar, preafrumoasa mea, a spus doamna Sidonie, continuând o conversaţie întreruptă de primul tablou, că primisem o scrisoare de la Londra, ştii dumneata? pentru afacerea celor trei miliarde... Persoana pe care am însărcinat-o să facă cercetări îmi scrie că i se pare că a găsit chitanţa bancherului. Anglia ar fi plătit... Sunt bolnavă de azi dimineaţă.

Într-adevăr era mai galbenă ca de obicei, în rochia ei de vrăjitoare presărată cu stele. Şi, cum doamna Michelin n-o asculta, a continuat mai încet, murmurând că nu se putea

ca Anglia să fi plătit şi că în mod hotărât se va duce ea însăşi la Londra.

— Nu-i aşa că era foarte drăguţ costumul lui Narcis? a întrebat-o Louise pe doamna Michelin.

Aceasta a zâmbit. Îl privea pe baronul Gouraud, care părea foarte înviorat în fotoliul său. Doamna Sidonie, văzând încotro se îndrepta privirea lui, s-a aplecat, şoptindu-i la ureche, ca să nu audă copila:

— S-a executat?

— Da, a răspuns tânăra femeie, languroasă, jucându-şi de minune rolul de almee. Am ales casa din Louveciennes, şi am primit actul de proprietate prin omul său de afaceri... Dar am rupt legăturile, nu-l mai văd.

Louise avea o ureche deosebit de fină pentru a prinde ceea ce voiau să-i ascundă. S-a uitat la baronul Gouraud cu îndrăzneala ei de paj, şi i-a spus liniştit doamnei Michelin:

— Nu vi se pare că baronul e îngrozitor?

Apoi a adăugat cu un hohot de râs:

— Ce spuneţi! Ar fi trebuit să i se dea rolul lui Narcis. Ar fi delicios în maiou verde ca mărul.

Într-adevăr, când a văzut-o pe Venera, şi colţul acela voluptuos al Olimpului, bătrânul senator se însufleţise. Învârtea ochii încântaţi în toate părţile, întorcându-se pe jumătate ca să-l felicite pe Saccard. În zarva ce umplea salonul, grupul bărbaţilor gravi continua să discute despre afaceri, despre politică. Domnul Haffner a spus că fusese numit de curând preşedintele unui juriu însărcinat cu rezolvarea chestiunii despăgubirilor. Atunci au început să discute despre lucrările din Paris, despre acel boulevard du Prince-Eugène, de care începuse a se vorbi serios în public. Saccard a folosit ocazia, vorbind despre o persoană cunoscută, despre o proprietate ce avea să fie expropriata fără îndoială. Şi se uita drept la domnii aceia. Baronul a dat din cap cu blândeţe; domnul Toutin-Laroche a ajuns să declare că nimic nu era mai neplăcut decât să fii expropriat; domnul Michelin aproba, uitându-se şi mai cruciş, ca să-şi vadă decoraţia.

— Despăgubirile n-ar putea fi niciodată prea mari, a tras concluzia în mod savant domnul de Mareuil, care dorea să fie pe placul lui Saccard.

Se înţelesesem. Dar seniorii Mignon şi Charrier şi-au impus propriile lor afaceri. Spuneau că socoteau că se vor retrage curând, fără îndoială la Langres, păstrându-şi o locuinţă provizorie la Paris. I-au făcut pe domni să zâmbească, atunci când au povestit că, după ce au terminat construcţia acelei minunate case boiereşti de pe bulevardul Malesherbes, li s-a părut aşa de frumoasă, că n-au putut rezista ispitei de-a o vinde. Probabil că briliantele lor reprezentau consolarea pe care şi-au oferit-o. Saccard râdea în silă; foştii săi asociaţi realizaseră de curând beneficii enorme într-o afacere în care el fusese tras pe sfoară. Şi, cum pauza se prelungea, discuţia bărbaţilor gravi era întretăiată de fraze elogioase la adresa pieptului Venerei şi a rochiei nimfei Ecou.

După mai bine de jumătate de oră, domnul Hupel de la Noue a apărut din nou. Era în plin succes, şi costumul lui era tot mai dezordonat. Întorcându-se la locul său, l-a întâlnit pe domnul de Mussy. I-a strâns mâna în trecere; apoi s-a întors ca să-l întrebe:

— Cunoaşteţi poanta marchizei?

Şi i-a povestit-o, fără să mai aştepte răspunsul. O înţelegea din ce în ce mai bine, o comenta, găsind-o în cele din urmă de-o naivitate delicioasă. „Am unul şi mai frumos dedesubt!” Era un strigăt al inimii.

Dar domnul de Mussy n-a fost de părerea asta. I s-a părut indecentă. Tocmai fusese numit ataşat la Ambasada Angliei, unde ministrul îi spusese că era de rigoare o ţinută severă. Refuza să conducă cotilionul, făcându-se mai bătrân, nu mai vorbea de dragostea lui pentru Renée, pe care o saluta grav când o întâlnea.

Domnul Hupel de la Noue s-a dus la grupul format în spatele fotoliului baronului, când pianul a atacat un marş triumfal. Acorduri mari făcute cu tărie pe clapele pianului începeau un cântec în care, uneori, răsunau sunete

metalice. După fiecare frază, începea un ton mai înalt, accentuând ritmul. Era brutal şi vesel.

— O să vedeţi, a murmurat domnul Hupel de la Noue; poate că am mers puţin cam departe cu licenţa poetică; dar cred că îndrăzneala mea a reuşit... Nimfa Ecou, văzând că Venera n-are nicio putere asupra frumosului Narcis, l-a dus la Plutos, zeul bogăţiilor şi al metalelor preţioase... După ispita cărnii, ispita aurului.

— E clasic, a răspuns sec domnul Toutin-Laroche, zâmbind amabil. Cunoaşteţi bine timpul în care trăiţi, domnule prefect.

Perdelele se dădeau la o parte, pianul cânta mai tare. A fost o uluire. Reflectorul electric cădea pe o splendoare superbă, în care spectatorii n-au văzut mai întâi decât un jeratic, în care lingourile de aur şi pietre preţioase păreau a se topi. Se căsca o grotă nouă; dar asta nu era colţul răcoros al Venerei, scăldat de valul ce dispărea pe un nisip fin presărat cu perle; probabil că se afla în mijlocul pământului, într-un strat arzător şi adânc, o fisură a infernului antic, o crăpătură a vreunei mine de metale în fuziune în care locuia Plutos. Mătasea ce imita stânca dezvăluia filoane metalice late, curgeri ce păreau a fi venele lumii vechi, cărând bogăţii incalculabile şi viaţa eternă a pământului. Pe jos, printr-un îndrăzneţ anacronism al domnului Hupel de la Noue, era o surpare de monede de douăzeci de franci; de ludovici expuşi, de ludovici îngrămădiţi, o mişunare de ludovici care se urcau.

În vârful acestei grămezi de aur, doamna de Guende, în chip de Plutos, şedea, Plutos femeie, Plutos arătându-şi pieptul, în lamele mari ale rochiei, din toate metalele. În jurul zeului, se aflau, în picioare, pe jumătate culcate, în formă de ciorchine, sau înflorind aparte, eflorescentele feerice ale acestei grote, unde califii din *O mie şi una de nopţi* îşi goliseră comoara: Doamna Haffner în chip de Aur, cu o fustă ţeapănă şi strălucitoare de episcop; doamna d’Espanet în chip de Argint, lucioasă ca un clar de lună; doamna de Lauwerens, într-un albastru arzător, în chip de Safir, având-o alături pe micuţa doamnă Daste, o Turcoază

zâmbitoare, ce se învineţea afectuos; apoi se dezghiocau Smaraldul, doamna de Meinhold, şi Topazul, doamna Teissière; şi, mai jos, contesa Vanska conferea ardoarea ei sumbră Coralului, lungită, cu braţele ridicate, pline de bucăţele roşii spânzurând, asemenea unui polip monstruos şi adorabil, ce dezvăluia carnaţii de femeie în sidefuri roz şi deschizături de scoici. Doamnele aveau coliere, brăţări, paruri complete, făcute fiecare din piatra preţioasă pe care o reprezenta personajul. S-au remarcat îndeosebi bijuteriile originale ale doamnelor d'Espanet şi Haffner, compuse numai din bucăţele de aur şi bucăţele de argint noi. Apoi, în prim plan, drama era aceeaşi: nimfa Ecou îl ispitea pe frumosul Narcis, care refuza tot cu gestul. Şi ochii spectatorilor se obişnuiau cu încântarea, cu gaura aceea căscată în măruntaiele aprinse ale globului, cu grămada aceea de aur pe care se lăfăia bogăţia unei lumi.

Al doilea tablou a avut un succes mai mare decât primul. Ideea acestuia a părut deosebit de ingenioasă. Îndrăzneala monedelor de douăzeci de franci, şiroirea aceea de casă de bani modernă căzută într-un colţ al mitologiei greceşti a încântat imaginaţia doamnelor şi financiarilor care se aflau acolo. Cuvintele: „Ce de monede! Ce de bani!" zburau cu zâmbete şi mari fremătări de plăcere; şi cu siguranţă că fiecare doamnă şi fiecare domn visa să aibă toate astea în vreo pivniţă.

— Anglia a plătit, sunt miliardele dumneavoastră, a murmurat răutăcios Louise la urechea doamnei Sidonie.

Şi doamna Michelin, cu gura puţin deschisă de-o dorinţă fermecată, îndepărtându-şi vălul de almee, mângâia aurul cu privirea ei lucioasă, pe când grupul bărbaţilor gravi se îngălbenea. Domnul Toutin-Laroche, foarte vesel, a murmurat câteva vorbe la urechea baronului, a cărui faţă se umplea de pete galbene. Dar seniorii Mignon şi Charrier, mai puţin discreţi, au spus cu o naivitate brutală:

— Ei drăcie! cu asta s-ar putea demola Parisul şi construi din nou.

Poanta i s-a părut considerabilă lui Saccard, care a început să creadă că seniorii Mignon şi Charrier îşi băteau

joc de lume făcând pe proştii. Când perdelele au fost trase şi pianul a terminat marşul triumfal printr-un zgomot mare de note aruncate unele după altele, ca ultimele lopeţi de scuzi, aplauzele au izbucnit mai puternice şi mai prelungite.

În acest timp, în mijlocul tabloului, ministrul, însoţit de secretarul său, domnul de Saffré, apăruse în uşa salonului. Saccard, care pândea nerăbdător sosirea fratelui său, a vrut să se repeadă în întâmpinarea lui. Dar acesta l-a rugat să nu se mişte, printr-un gest. Şi a venit încet până la grupul bărbaţilor gravi. Când perdelele s-au tras din nou şi l-au zărit, s-a auzit în salon o şuşoteală, capetele s-au întors: ministrul punea în cumpănă succesul poemului *Iubirile frumosului Narcis şi ale nimfei Ecou.*

— Sunteţi poet, domnule prefect, i-a spus zâmbind domnului Hupel de la Noue. Mi se pare că aţi publicat odinioară un volum de versuri, intitulat *Volubilis*?... Văd că grijile administraţiei nu v-au secat imaginaţia.

Prefectul a simţit, în acest compliment, poanta unei epigrame. Brusca prezenţă a şefului său l-a descumpănit cu atât mai mult, cu cât, cercetându-se cu privirea, ca să vadă dacă e îmbrăcat cuviincios, a observat pe mâneca fracului mânuţa albă, pe care n-a îndrăznit s-o şteargă. S-a înclinat, s-a bâlbâit.

— Într-adevăr, a continuat ministrul, adresându-se domnului Toutin-Laroche, baronului Gouraud, personajelor care se aflau acolo, tot aurul acela era un spectacol minunat... Am face lucruri măreţe dacă domnul Hupel de la Noue ar bate monedă pentru noi.

În limbaj ministerial, erau aceleaşi vorbe pe care le spuseseră şi seniorii Mignon şi Charrier. Atunci domnul Toutin-Laroche şi ceilalţi i-au făcut o curte, interpretând ultima frază a ministrului: imperiul făcuse deja minuni; datorită experienţei stăpânirii aurul nu lipsea; niciodată Franţa nu avusese o situaţie atât de frumoasă în Europa; şi domnii ajunseseră la o asemenea linguşeală, că ministrul a schimbat chiar el subiectul. Îi asculta cu capul sus, cu colţurile gurii ceva mai ridicate, ceea ce conferea feţei sale

mari albe, bine rasă, un aer de îndoială şi de dispreţ zâmbitor.

Saccard, care voia să ajungă să anunţe căsătoria lui Maxime cu Louise, încerca să găsească o trecere abilă. Părea de-o mare familiaritate, şi fratele său era bonom, accepta să-i facă serviciul de-a da impresia că ţinea mult la el. Era într-adevăr superior, cu privirea lui limpede, cu dispreţul vizibil faţă de ticăloşiile meschine, cu umerii lui laţi care, dintr-o scuturare, ar fi dat peste cap toată lumea aceea. Când a venit în fine vorba despre căsătorie, a fost fermecător, dând de înţeles că avea pregătit darul de nuntă; voia să vorbească despre numirea lui Maxime ca funcţionar la Consiliul de Stat. A mers până acolo încât i-a spus de două ori fratelui său, cu tonul unui băiat bun:

— Spune-i fiului tău că vreau să-i fiu martor la căsătorie.

Domnul de Mareuil roşea de bucurie. L-au felicitat pe Saccard. Domnul Toutin-Laroche s-a oferit să fie cel de al doilea martor. Apoi, deodată, au început să vorbească despre divorţ. Un membru al opoziţiei tocmai avusese „tristul curaj”, spunea domnul Haffner, să apere ruşinea asta socială. Şi au protestat cu toţii. Pudoarea îi făcea să găsească cuvinte remarcabile. Domnul Michelin îi zâmbea delicat ministrului, în timp ce seniorii Mignon şi Charrier au observat cu uimire că gulerul fracului său era uzat.

În acest timp, domnul Hupel de la Noue a rămas încurcat, sprijinindu-se de fotoliul baronului Gouraud, care se mulţumise să-i strângă mâna ministrului în tăcere. Poetul nu îndrăznea să părăsească locul. Un sentiment de nedefinit, teama de-a nu pare ridicol, spaima de a nu pierde amabilitatea şefului său îl reţineau, deşi avea chef să meargă să le aşeze pe doamne la locul lor pe estradă, pentru ultimul tablou. Aştepta vreo vorbă potrivită care să-l aducă din nou în favoarea publicului. Dar nu găsea nimic. Se simţea din ce în ce mai stingherit, când l-a zărit pe domnul de Saffré; l-a luat de braţ, agăţându-se de el ca de-o barcă de salvare. Tânărul intra, era o victimă proaspătă de tot.

— Cunoaşteţi poanta marchizei? l-a întrebat prefectul.

Dar era aşa de tulburat că nu mai ştia s-o prezinte în mod picant. Se bâlbâia.

— I-am spus: „Aveţi un costum fermecător”; şi mi-a răspuns…

— Am unul şi mai frumos dedesubt, a adăugat liniştit domnul de Saffré. E veche, dragul meu, foarte veche.

Domnul Hupel de la Noue l-a privit consternat. Poanta era veche, şi el care avea să mai aprofundeze comentariul său asupra naivităţii acestui strigăt al inimii!

— Veche, veche de când lumea, repeta secretarul, doamna d’Espanet a mai spus-o de două ori la palatul Tuileries.

Asta a fost ultima lovitură. Atunci prefectului puţin i-a păsat de ministru şi de tot salonul. Se îndrepta spre estradă, când pianul a atacat preludiul, cu o voce întristată, cu tremurul unor note ce plângeau; apoi vaietul a crescut, durând multă vreme, şi s-au desfăcut perdelele. Domnul Hupel de la Noue, care şi dispăruse pe jumătate, s-a întors în salon, auzind scrâşnetul uşor al inelelor. Era palid, exasperat; făcea un efort mare ca să nu le mustre pe doamne. Se plasaseră singure la locul lor! Probabil că micuţa d’Espanet complotase ca să grăbească schimbarea costumelor şi să se lipsească de el. Nu aşa trebuia să fie, nu mai avea nicio valoare!

S-a întors, mestecând cuvinte surde. Se uita la estradă, dând din umeri şi murmurând:

— Nimfa Ecou este prea la margine… Şi piciorul acela al frumosului Narcis, lipsit de nobleţe, cu totul lipsit de nobleţe…

Seniorii Mignon şi Charrier, care se apropiaseră ca să audă „explicaţia”, au riscat să-l întrebe „ce făceau tânărul şi tânăra, culcaţi jos”. Dar n-a răspuns, refuza să mai explice poemul; şi cum antreprenorii au insistat:

— Ei, nu mă mai priveşte, din moment ce doamnele se aşază fără mine!

Pianul hohotea molcom. Pe estradă, o poiană, în care reflectorul electric aducea o rază de soare, se deschidea spre o zare de frunze. Era o poiană ideală, cu copaci

albaştri, cu flori mari galbene şi roşii, care erau tot atât de înalte ca şi stejarii. Acolo, pe o colină de gazon, Venera şi Plutos stăteau alături, înconjuraţi de nimfe venite din crângurile vecine ca să fie escorta lor. Erau fiicele copacilor, fiicele apelor, fiicele munţilor, toate zeităţile zâmbitoare şi goale ale pădurii. Şi zeul şi zeiţa, biruitori, pedepseau indiferenţele orgoliosului care-i dispreţuise, în timp ce grupul nimfelor se uita curios, cu o spaimă sfântă, la răzbunarea Olimpului, în primul plan. Acolo avea loc drama. Frumosul Narcis, culcat pe marginea unui râu, ce venea din depărtarea scenei, se uita în oglindă; şi merseseră aşa de departe cu adevărul încât puseseră o oglindă adevărată în fundul râului. Dar nu mai era tânărul liber, vagabondul pădurilor; moartea îl surprindea în timp ce admira încântat imaginea sa, moartea îl moleşea, şi Venera, cu degetul întins, ca o zână a apoteozei, îl vrăjea. Se prefăcea în floare. Membrele i se înverzeau, lungindu-se, în costumul său colant din satin verde; tija flexibilă, picioarele uşor curbate, aveau să se înfigă în pământ, să prindă rădăcini, în timp ce bustul, împodobit cu pulpane mari de satin alb, înflorea într-o corolă minunată. Părul blond al lui Maxime desăvârşea iluzia, conferind, prin şuviţele de păr ondulat, pistiluri galbene în albeaţa petalelor. Şi floarea cea mare ce se desfăcea, încă omenească, îşi înclina capul spre apă, cu ochii înecaţi, cu chipul zâmbind de-un extaz voluptuos, ca şi cum frumosul Narcis şi-ar fi potolit în moarte dorinţele ce şi le inspirase lui însuşi. La câţiva paşi de el, murea şi nimfa Ecou, murea din cauza dorinţelor nesatisfăcute; încet-încet se simţea cuprinsă de rigiditatea pământului, simţind cum membrele arzătoare îngheţau şi înţepeneau. Nu era o stâncă obişnuită murdărită de muşchi, ci marmură albă prin umerii şi braţele ei, prin marea ei rochie de zăpadă, de pe care alunecaseră cingătoarea de frunze şi eşarfa albastră. Prăbuşită în mijlocul fustei de satin, ce se desfăcea în cute mari, asemenea unui bloc de marmură de Păros, se răsturna, nemaiavând vii, în trupul ei înţepenit de statuie, decât ochii de femeie, ochi ce luceau, fixaţi asupra florii apelor, aplecată languros spre oglinda apei. Şi se şi părea

că toate zgomotele de iubire ale pădurii, vocile prelungite ale crângurilor, freamătele misterioase ale frunzelor, suspinele profunde ale stejarilor mari veneau să bată în trupul de marmură al nimfei Ecou, a cărei inimă, ce sângera încă în bloc, răsuna îndelung, repetând în depărtare cele mai infime plânsete ale Pământului şi Aerului.

— Oh! cum l-au împopoţonat pe bietul Maxime! a murmurat Louise. Iar doamna Saccard parcă-i moartă.

— E acoperită cu pudră de orez, a spus doamna Michelin.

Se auzeau şi alte vorbe prea puţin amabile. Tabloul al treilea n-a avut succesul sincer al celorlalte două. Totuşi deznodământul acesta tragic îl entuziasmase pe domnul Hupel de la Noue cu privire la propriul său talent, admirându-se precum Narcis în oglindă. Pusese în el o mulţime de intenţii poetice şi filosofice. Când s-a tras cortina pentru ultima oară, şi spectatorii aplaudaseră ca nişte persoane bine crescute ce erau, a avut un regret imens că se mâniase şi nu-şi explicase ultima pagină a poemului. Atunci a vrut să dea persoanelor din jurul său cheia lucrurilor fermecătoare, grandioase sau numai ştrengăreşti, pe care le reprezentau frumosul Narcis şi nimfa Ecou, şi a încercat chiar să spună ce făceau Venera şi Plutos în fundul poienii; dar domnii şi doamnele, ale căror spirite cinstite şi practice înţeleseseră grota senzualităţii şi grota aurului, nu se sinchiseau să ajungă la complicaţiile mitologice ale prefectului. Numai Mignon şi Charrier, care doreau neapărat să ştie, au avut bunătatea să-l întrebe. I-a acaparat, ţinându-i în picioare, în pervazul unei ferestre, aproape două ore, ca să le povestească *Metamorfozele* lui Ovidiu.

În acest timp, ministrul s-a retras. S-a scuzat că n-o poate aştepta pe frumoasa doamnă Saccard ca s-o felicite pentru admirabila graţie a nimfei Ecou. Făcuse de vreo trei-patru ori înconjurul salonului la braţul fratelui său, strângând câteva mâini, salutând doamnele. Niciodată nu se compromisese în halul ăsta pentru Saccard. L-a lăsat radios, când, în pragul uşii, i-a spus, cu glas tare:

— Te aştept mâine dimineaţă. Vino să mănânci cu mine.

Urma să înceapă balul. Servitorii aranjaseră fotoliile doamnelor lângă pereţi. Acum salonul cel mare se lungea datorită salonaşului galben cu estrada şi covorul gol, ale cărui flori purpurii se deschideau, sub şiroirea luminii celor trei candelabre de cristal. Căldura era din ce în ce mai mare, draperiile roşii întunecau cu reflexele lor aurul mobilelor şi al tavanului. Ca să înceapă balul se aştepta ca doamnele, nimfa Ecou, Venera, Plutos şi celelalte să-şi schimbe costumele.

Primele apărute au fost doamna d'Espanet şi doamna Haffner. Îşi puseseră costumele din tabloul al doilea; una era Aurul, cealaltă argintul. Au fost înconjurate şi felicitate; şi ele au povestit despre emoţiile avute.

— Era să izbucnesc, spunea marchiza, când am văzut de departe nasul mare al domnului Toutin-Laroche care se uita la mine!

— Cred că am un torticolis, a continuat languros blonda Suzanne. Nu, zău, dac-ar mai fi durat încă un minut, mi-aş fi lăsat capul să-şi reia poziţia firească, aşa de tare mă durea.

Domnul Hupel de la Noue, de lângă pervazul unde-i împinsese pe seniorii Mignon şi Charrier, privea neliniştit spre grupul format în jurul celor două femei; se temea să nu-şi bată joc de el. Celelalte nimfe au venit unele după altele; toate îşi puseseră din nou costumele de pietre preţioase; contesa Vanska, în Coral, a avut un succes nebun, când s-au putut vedea de aproape ingenioasele detalii ale rochiei. Apoi a intrat Maxime, corect în fracul negru, zâmbind; şi a fost înconjurat de-un val de doamne, l-au luat în mijlocul lor şi au făcut bancuri pe socoteala rolului său de floare şi pasiunii pentru oglinzi; el zâmbea în continuare, fără a fi încurcat, parcă fermecat de personajul său, răspundea glumelor, mărturisind că se săturase destul de femei ca să se prefere pe el însuşi. Se râdea mai tare, iar grupul era din ce în ce mai mare, ocupând tot mijlocul salonului, în timp ce tânărul, înecat în gloata de umeri, în harababura de costume strălucitoare, îşi păstra parfumul de dragoste monstruoasă, dulceaţa vicioasă de floare blondă.

Dar când în sfârşit a coborât Renée, s-a făcut un fel de tăcere. Îşi pusese un costum nou, de-o graţie atât de originală şi de-o asemenea îndrăzneală, că domnii şi doamnele, obişnuiţi totuşi cu excentricităţile tinerei femei, au avut mai întâi o mişcare de surpriză. Era în chip de otaitiană. Se pare că acest costum e din cele mai primitive; un maiou deschis, de la picioare până la sâni, lăsându-i umerii şi braţele goale; şi, pe maiou, o simplă bluză de muselină, scurtă şi cu două volane, ca să ascundă puţin şoldurile. În păr, o cunună din flori de câmp; la glezne şi la mâini, cercuri de aur. Şi nimic altceva. Era goală. Maioul avea supleţea trupului, sub paloarea bluzei; linia pură a acestei goliciuni era, de la genunchi până la subţiori, oarecum estompată de volane, dar se accentua şi apărea din nou între găurile dantelei, la cea mai neînsemnată mişcare. Era o sălbatică adorabilă, o tânără barbară şi voluptuoasă, prea puţin ascunsă într-o boare albă, într-o pulpană de ceaţă marină, unde se ghicea întregul trup.

Cu obrajii roz, Renée înainta cu pasul vioi. Céleste făcuse să crape primul maiou; din fericire, tânăra femeie, prevăzând întâmplarea, fusese precaută. Din cauza maioului rupt întârziase. Nu prea s-a sinchisit de acest triumf, îi ardeau mâinile, ochii ardeau din pricina febrei. Zâmbea totuşi, răspunzând prin fraze mici domnilor care o opreau, felicitând-o pentru puritatea atitudinilor, din tablourile vii. Lăsa în urma ei o dâră de fracuri negre uimite şi fermecate de transparenţa bluzei ei de muselină. Când a ajuns la grupul femeilor care-l înconjurau pe Maxime, a stârnit exclamaţii scurte, şi marchiza a început s-o privească din cap până-n picioare, cu afecţiune, murmurând:

— E admirabil făcută.

Doamna Michelin, al cărei costum de almee a devenit îngrozitor de greoi alături de acest simplu văl, îşi strângea buzele, în timp ce doamna Sidonie, zbârcită în costumul ei de vrăjitoare, îi murmura la ureche:

— Nu-i aşa că-i de-o indecenţă nemaipomenită, preafrumoasa mea?

— Ei bine, a spus în sfârşit drăguţa brunetă. Ce s-ar mai supăra domnul Michelin, dacă m-aş dezbrăca astfel!

— Şi ar avea dreptate, a tras concluzia curtiera.

Banda domnilor gravi nu era de aceeaşi părere. Se extaziau de departe. Domnul Michelin, pe care soţia sa îl implicase atât de prost în această cauză, era entuziasmat, ca să-i facă plăcere domnului Toutin-Laroche şi baronului Gouraud, pe care vederea lui Renée îi încânta. L-au felicitat foarte mult pe Saccard pentru trupul perfect al soţiei sale. El se înclina, arătându-se emoţionat. Serata era bună pentru el, şi fără preocuparea aceea ce-i apărea uneori în ochi, când îi arunca o privire rapidă soră-si, ar fi părut cu totul fericit.

— Ia ascultă, niciodată nu ne-a arătat aşa de mult, a spus în glumă Louise la urechea lui Maxime, arătându-i-o pe Renée cu coada ochiului.

— S-a corectat, şi cu un zâmbet de nedefinit:

— Mie, cel puţin.

Tânărul s-a uitat la ea, nelinişţit; dar ea zâmbea în continuare, ciudat, ca un şcolar încântat de-o glumă puţin cam slobodă.

A început balul. Pe estrada tablourilor vii se aşezase orchestra, la care alămurile dominau; şi trompetele, trompetele cu pistoane, îşi aruncau sunetele limpezi în pădurea ideală, cu copaci albaştri. Mai întâi a fost un cadril: *Ah! are nişte cizme, are nişte cizme, Bastien!* după care se prăpădeau atunci balurile de pe la cârciumi. Doamnele au dansat. Polcile, valsurile, mazurcile au alternat cu cadrilurile. Legănarea mare a perechilor încoace şi încolo umplea galeria lungă, săltând sub biciul alămurilor, legănându-se sub melodia viorilor. Costumele, valul acela de femei din toate ţările şi toate epocile se rostogoleau, cu o forfoteală, cu o amestecătură de materiale vii. Ritmul, după ce amestecase şi cărase culorile, într-o harababură cadenţată, readucea deodată, la unele trăsături de arcuş, aceeaşi tunică de satin roz, acelaşi corsaj de catifea albastră lângă acelaşi frac negru. Apoi o altă trăsătură de arcuş, un sunet al trompetei cu pistoane împingea

perechile, făcându-le să dea ocol salonului, cu mişcările legănate ale nacelei târâte de curent, în bătaia vântului care a rupt cablul. Şi aşa mereu, multe ore în şir. Uneori, între două dansuri, o doamnă înăbuşindu-se se apropia de-o fereastră, respirând puţin aer îngheţat; o pereche se odihnea pe-o canapeluţă a salonului de culoarea aurului, sau cobora în seră, plimbându-se pe alei. Sub leagănele de liane, în fundul umbrei călduţe, unde ajungeau notele *forte* ale trompetelor cu pistoane, interpretând cadrilurile *Ohe! micuţii miei* şi *Am un picior ce se mişcă,* nişte fuste, din care nu se vedea decât marginea, râdeau languros.

Când s-au deschis uşile sufrageriei, transformată în bufet, cu etajere pentru veselă lângă pereţi şi o masă lungă în mijloc, încărcată cu cărnuri reci, a fost o îngrămădeală, o adevărată strivire. Un înalt bărbat frumos, care avusese timiditatea să-şi păstreze pălăria în mână, a fost lipit de perete cu atâta violenţă, încât nenorocita de pălărie a crăpat cu un vaiet surd, ceea ce a stârnit râsul. S-au năpustit asupra dulciurilor şi a păsărilor umplute cu trufe, vârându-şi coatele în coaste, cu brutalitate. Era un jaf, mâinile se întâlneau în mijlocul cărnurilor, şi lacheii nu mai ştiau cui să răspundă, în mijlocul acelei bande de bărbaţi cum se cuvine, ale căror braţe întinse exprimau numai teama că o să ajungă prea târziu şi că o să găsească platourile goale. Un domn bătrân s-a supărat că nu era Bordo, şi spunea ca şampania îi dădea insomnii.

— Încetişor, domnilor, încetişor, spunea Baptiste cu vocea lui gravă. O să ajungă pentru toată lumea.

Dar nu-l ascultau. Sufrageria era plină, şi câteva fracuri negre neliniştite se ridicau în vârful picioarelor la uşă. Alte grupuri stăteau în faţa etajerelor, mâncând repede, înghesuindu-se. Mulţi înghiţeau fără să bea, fiindcă nu putuseră pune mâna pe un pahar. Alţii, dimpotrivă, beau, alergând degeaba după o bucată de pâine.

— Ascultaţi, a spus domnul Hupel de la Noue, pe care seniorii Mignon şi Charrier, obosiţi de atâta mitologie, îl târâseră la bufet, n-o să ne alegem cu nimic, dacă n-o să fim uniţi… La palatul Tuileries e şi mai rău, şi acolo am

dobândit oarecare experienţă... Ocupaţi-vă de vin, eu o să mă ocup de carne.

Prefectul pândea un jigou. A întins mâna, la momentul oportun, într-un gol de umeri, şi l-a luat liniştit, după ce-şi umpluse buzunarele cu franzeluţe. Antreprenorii s-au întors şi ei, Mignon cu o sticlă, Charrier cu două sticle de şampanie; dar nu putuseră găsi decât două pahare; au spus că nu era nimic, că o să bea amândoi cu acelaşi pahar. Şi domnii aceia au supat pe colţul unei jardiniere, în fundul încăperii. Nici nu şi-au scos măcar mănuşile, punând feliile de jigou în franzelă, ţinând sticlele sub braţ. Şi, în picioare, vorbeau cu gura plină, ţinând bărbia mai departe de jiletcă pentru ca sosul să cadă pe covor.

Charrier, terminând vinul înainte de-a termina pâinea, a întrebat un slujitor dacă nu putea căpăta un pahar de şampanie.

— Trebuie să aşteptaţi, domnule! a răspuns furios slujitorul înspăimântat, pierzându-şi capul, uitând că nu se afla în oficiu. S-au şi băut trei sute de sticle.

Orchestra se auzea, totuşi, mai tare, când se avânta brusc. Se dansa polca *Săruturilor*, celebră la balurile publice, în care fiecare dansator trebuia să marcheze ritmul sărutându-şi partenera. Doamna d'Espanet a apărut în uşa sufrageriei, roşie, cu părul puţin zbârlit, cărând, cu o fermecătoare oboseală, marea ei rochie de argint. Abia se dădeau la o parte, fiind obligată să dea din coate ca să-şi facă loc să treacă. A înconjurat masa, şovăind, strâmbându-se puţin. Apoi a venit drept la domnul Hupel de la Noue, care terminase şi-şi ştergea gura cu batista.

— Aţi fi foarte amabil, domnule, i-a spus zâmbind fermecător, dacă mi-aţi găsi un scaun! Am făcut înconjurul mesei degeaba...

Prefectul era supărat pe marchiză, dar n-a ezitat deloc fiind curtenitor; s-a repezit, a găsit un scaun, pe care a aşezat-o, rămânând în spatele ei ca s-o servească. N-a vrut decât câţiva creveţi, cu puţin unt, şi două degete de şampanie. Mânca delicat, în mijlocul bărbaţilor lacomi. Masa şi scaunele erau rezervate numai doamnelor. Dar se

făcuse o excepţie pentru baronul Gouraud. Era acolo, aşezat pe scaun, în faţa unei bucăţi de pateu, a cărei coajă o sfărâma încet cu fălcile. Marchiza l-a cucerit din nou pe prefect spunându-i că n-o să uite niciodată emoţiile ei de artistă, în *Iubirile frumosului Narcis şi ale nimfei Ecou.* I-a explicat chiar într-un mod care l-a consolat definitiv de ce nu-l aşteptaseră: doamnele, aflând că ministrul era acolo, crezuseră că nu era potrivit să prelungească pauza, în cele din urmă l-a rugat să se ducă să o caute pe doamna Haffner, care dansa cu domnul Simpson, un bărbat brutal, zicea ea, şi care îi displăcea. Şi, după ce a venit Suzanne, nu s-a mai uitat la domnul Hupel de la Noue.

Saccard, urmat de domnii Toutin-Laroche, de Mareuil, Haffner, a pus mâna pe-o etajeră. Cum masa era plină, şi domnul de Saffré trecea la braţ cu doamna Michelin, i-a reţinut, dorind ca drăguţa brunetă să mănânce cu ei. Ea a ronţăit dulciuri, zâmbitoare, privindu-i cu ochii limpezi pe cei cinci bărbaţi din jurul ei. Aceştia se aplecau spre ea, atingându-i vălurile de almee brodate cu fir de aur, lipind-o de etajeră, de care s-a şi sprijinit în cele din urmă, luând fursecuri din toate mâinile, foarte blândă şi foarte mângâietoare, cu supuşenia drăgăstoasă a unei sclave care se afla în mijlocul stăpânilor. La celălalt capăt al mesei, domnul Michelin termina de mâncat singur o farfurie cu pateu de ficat pe care reuşise s-o apuce.

În acest timp, doamna Sidonie, care de la prima trăsătură de arcuş dădea târcoale, a intrat în sufragerie şi l-a chemat pe Saccard cu coada ochiului.

— Nu dansează, i-a spus încet. Pare neliniştită. Cred că pune ceva la cale... Dar nu l-am putut descoperi încă pe domnişor... O să mănânc ceva şi-o să mă întorc la pândă.

Şi a mâncat în picioare, ca un bărbat, o aripă de pasăre pe care i-a dat-o domnul Michelin, ce-şi terminase pateul. Şi-a turnat vin de Malaga într-o cupă mare de şampanie; apoi, după ce şi-a şters buzele cu vârfurile degetelor, s-a întors în salon. Trena rochiei de vrăjitoare parcă şi adunase tot praful de pe covoare.

Nu era prea mare animaţie la bal, orchestra gâfâia, când s-a auzit un murmur: „Cotilionul! Cotilionul!” ce a dat un nou avânt dansatorilor şi alămurilor. Perechile au venit din toate boschetele serei; salonul cel mare s-a umplut, ca la primul cadril; şi gloata trezită începuse să discute. Era ultima văpaie a balului. Bărbaţii care nu dansau priveau, din pervazuri, binevoitori, grupul gălăgios din mijlocul încăperii; pe când persoanele care supau în bufet întindeau capul să vadă, fără să-şi lase pâinea.

— Domnul de Mussy nu vrea, spunea o doamnă. Jură că nu-l mai conduce... Haideţi, încă o dată, domnule de Mussy, numai o singură dată. Faceţi asta pentru noi.

Dar tânărul ataşat de ambasadă a rămas ţeapăn în gulerul său cu colţurile întoarse. Era într-adevăr imposibil, căci jurase. A fost o deziluzie. Maxime a refuzat şi el, spunând că n-ar putea fiind frânt de oboseală. Domnul Hupel de la Noue n-a îndrăznit să se ofere; nu cobora decât până la poezie. Cum o doamnă pomenise numele domnului Simpson, i-au spus să tacă; domnul Simpson era cel mai ciudat conducător de cotilion ce se văzuse vreodată; se deda unor născociri stranii şi răutăcioase; într-un salon unde făcuseră imprudenţa să-l aleagă, se povestea că făcuse doamnele să sară peste scaune, şi că una dintre figurile sale favorite era să oblige pe toată lumea să umble în patru labe în jurul încăperii.

— Oare domnul de Saffré a plecat? a întrebat o voce de copil.

Tocmai pleca, luându-şi rămas bun de la frumoasa doamnă Saccard, cu care era în cele mai bune relaţii, de când ea nu-l dorea. Acest sceptic amabil admira capriciile celorlalţi. L-au adus înapoi triumfător din vestibul. El se apăra, spunea zâmbind că-l compromiteau, că era un bărbat serios. Apoi, în faţa tuturor acelor mâini albe care se întindeau spre el:

— Hai, a spus, poftiţi la locurile dumneavoastră... Dar vă previn că sunt un clasic. N-am imaginaţie nici de două parale.

Perechile s-au aşezat pe toate scaunele care au fost găsite; nişte tineri s-au dus chiar să aducă şi scaunele de fontă din seră. Era un cotilion monstru. Domnul de Saffré, care avea figura gravă a unui preot în timpul slujbei, şi-a ales-o ca parteneră pe contesa Vanska, al cărei costum de coral îl preocupa. Când toată lumea s-a aflat la locul ei, a privit cercul acela al fustelor însoţite fiecare de un frac negru. Şi a făcut un semn orchestrei, ale cărei alămuri au răsunat. De-a lungul cordonului nişte capete cu chipuri zâmbitoare se plecau.

Renée refuzase să participe la cotilion. De când începuse balul, era de-o veselie nervoasă, dansând prea puţin, trecând printre grupuri, neputând sta locului. Prietenele o găseau ciudată. În seara aceea, pomenise de-o călătorie în balon pe care ar face-o împreună cu un celebru aeronaut despre care vorbea toată elita parizianã. Când a început cotilionul, a fost necăjită că nu se putea mişca în voie, a stat lângă uşa vestibulului, strângând mâinile bărbaţilor care plecau, vorbind cu prietenii intimi ai soţului ei. Baronul Gouraud, pe care un slujitor îl înfăşură în şuba lui de blană, a găsit un ultim elogiu la costumul de otaitiană.

În acest timp, domnul Toutin-Laroche îi strângea mâna lui Saccard.

— Maxime contează pe dumneavoastră, a spus Saccard.

— Foarte bine, a răspuns proaspătul senator.

Şi întorcându-se spre Renée:

— Doamnă, nu v-am felicitat... Iată-l deci pe scumpul copil la casa lui!

Şi cum ea părea mirată:

— Soţia mea nu ştie încă, a continuat Saccard... Am fixat în seara asta căsătoria domnişoarei de Mareuil cu Maxime.

Ea zâmbea mereu, înclinându-se în faţa domnului Toutin-Laroche, care a plecat spunând:

— Nu-i aşa c-o să semnaţi contractul de căsătorie duminică? Mă duc la Ne vers pentru o treabă cu minele, dar o să mă întorc.

O clipă, a rămas singură în mijlocul vestibulului. Nu mai zâmbea; şi, pe măsură ce înţelegea ceea ce aflase, o

cuprindea un tremur. S-a uitat la draperiile de catifea roşie, la plantele rare, la vasele de maiolică, cu o privire fixă. Apoi a spus tare:

— Trebuie să-i vorbesc.

Şi s-a întors în salon. Dar a trebuit să rămână la intrare. O figură o cotilionului astupa trecerea. Orchestra cânta în surdină o frază a valsului. Doamnele, ţinându-se de mână, făceau o horă, una dintre horele de fetiţe ce cântau *Mixandră mixandra;* şi se învârteau cât puteau de repede, întinzându-şi braţele, râzând, alunecând. În mijloc, un cavaler – era răutăciosul domn Simpson – avea în mână o lungă eşarfă roz, pe care o ridica cu gestul unui pescar ce arunca o plasă; dar nu se grăbea, părându-i-se nostim fireşte să le lase pe doamne să se învârtească, să le obosească. Ele gâfâiau, cerând îndurare. Atunci a aruncat eşarfa, cu atâta dibăcie, că s-a înfăşurat în jurul umerilor doamnei d’Espanet şi doamnei Haffner, care se învârteau una lângă alta. Era o glumă a americanului. Apoi a vrut să valseze cu cele două doamne deodată, le şi luase pe amândouă de mijloc, când domnul de Saffré a spus, cu vocea lui severă de suveran al cotilionului:

— Nu se dansează cu două doamne.

Dar domnul de Simpson nu voia să lase cele două mijlocele. Adeline şi Suzanne se lăsau pe spate în braţele lui râzând. Lumea comenta, doamnele s-au supărat, gălăgia a continuat, şi fracurile negre, în pervazurile ferestrelor, se întrebau cum o să iasă victorios Saffré din situaţia asta delicată. O clipă, a părut, într-adevăr, descumpănit, căutând vreun rafinament cu care să-i atragă de partea lui pe cei care făceau haz. Apoi a zâmbit, luându-le de câte o mână pe doamna d’Espanet şi pe doamna Haffner, le-a pus o întrebare la ureche, a primit răspuns şi după aceea s-a adresat domnului Simpson:

— Culegeţi verbina sau culegeţi brebenocul?

Domnul Simpson, cam prost de felul lui, a spus că el culegea verbina. Atunci domnul de Saffré i-a dat-o pe marchiză, spunând:

— Iată verbina.

S-a aplaudat discret. Li se păruse foarte drăguţ. Domnul de Saffré era un conducător de cotilion care „nu rămâne niciodată în pană de idei”; aşa au spus doamnele. În acest timp, orchestra a cântat în continuare cu toate vocile ei fraza valsului, şi domnul Simpson, după ce făcuse înconjurul salonului valsând cu doamna d’Espanet, a condus-o la locul ei.

Renée a putut să treacă. Îşi muşcase buzele până la sânge, în faţa tuturor „acelor prostii”. I se păreau stupizi bărbaţii şi femeile aruncând eşarfe şi luându-şi nume de flori. Îi vâjâiau urechile, din cauza nerăbdării furioase avea chef să se arunce cu capul înainte ca să-şi facă drum. A traversat salonul cu pasul grăbit, lovindu-se de perechile întârziate care se întorceau la scaunele lor. S-a dus direct în seră. Cum nu-i văzuse printre dansatori nici pe Louise nici pe Maxime, îşi zicea că trebuie să fie pe-acolo, prin vreo văgăună de frunze, uniţi de instinctul acela comun pentru farse şi ştrengării, ce-i făcea să caute colţurile mai ascunse, de cum se aflau împreună pe undeva. Dar a cercetat inutil penumbra serei. N-a zărit, în umbra unui leagăn, decât un tânăr înalt care-i săruta cucernic mâinile micuţei doamne Daste, murmurând:

— Într-adevăr, doamna de Lauwerens îmi spusese că sunteţi un înger!

Doamna de Lauwerens ar fi trebuit, într-adevăr, să-şi facă afacerile aiurea! Şi Renée s-ar fi simţit mai bine dacă ar fi putut alunga din casa ei toată lumea aceea care urla atât de tare. În picioare în faţa havuzului, privea apa, întrebându-se unde putuseră să se ascundă Louise şi Maxime. Orchestra cânta tot acelaşi vals a cărui legănare încetinită o ameţea. Era insuportabil, nu puteai cugeta în casa ta. Nu mai ştia nimic. Uitase că tinerii încă nu erau căsătoriţi, spunându-şi că pur şi simplu se duseseră să se culce. Apoi s-a gândit la sufragerie, a urcat vioaie scara serei. Dar, la uşa salonului cel mare, o figură a cotilionului a oprit-o încă o dată.

— Acestea sunt „punctele negre”, doamnelor, spunea curtenitor domnul de Saffré. E o invenţie a mea, sunteţi primii care încercaţi.

Lumea râdea foarte mult. Bărbaţii explicau tinerelor femei la cine se referea aluzia. Împăratul ţinuse de curând un discurs în care constatase, la orizontul politic, prezenţa anumitor „puncte negre”. Nu se ştie de ce, punctele acelea negre avuseseră succes. Spiritul parizian îşi însuşise expresia în asemenea măsură încât, de opt zile încoace, totul se asorta cu punctele negre. Domnul de Saffré i-a plasat pe cavaleri la unul dintre capetele salonului, făcându-i să întoarcă spatele la doamne, care au rămas la celălalt capăt. Apoi, le-a ordonat să-şi ridice fracurile, în aşa fel ca să-şi ascundă ceafa. Ceea ce s-a făcut într-o veselie nebună. Gheboşi, cu umerii strânşi, cu poalele fracurilor ce nu ajungeau mai jos de talie, cavalerii erau într-adevăr îngrozitori.

— Nu râdeţi, doamnelor, striga domnul de Saffré cu o seriozitate din cele mai comice, sau vă pun să vă ridicaţi dantelele pe cap.

Veselia s-a înteţit. Şi a folosit energic puterea lui suverană faţă de unii dintre domni care nu voiau să-şi ascundă ceafa.

— Sunteţi „punctele negre”, spunea, ascundeţi-vă capetele, nu arătaţi decât spatele, trebuie ca doamnele să nu vadă decât negru... Acum, mergeţi, împrăştiaţi-vă, ca să nu fiţi recunoscuţi.

Ilaritatea era în toi. „Punctele negre” umblau încoace şi încolo, pe picioarele subţiratice, cu legănări de corbi fără capete. Unui domn i s-a văzut cămaşa, cu colţul bretelei. Atunci doamnele au cerut îndurare, căci se înăbuşeau, şi domnul de Saffré a binevoit să le dea ordin să meargă să caute „punctele negre”. Au plecat ca un stol de potârnichi, cu un mare zgomot de fuste. Apoi, la capătul cursei, fiecare a luat cavalerul ce i-a căzut în mână. A fost o nemaipomenită harababură. Şi, în şir, perechile improvizate se degajau, făcând înconjurul salonului valsând, în ritmul orchestrei ce cânta mai tare.

Renée se rezemase de perete. Privea, palidă, cu buzele strânse. Un domn bătrân a venit s-o întrebe de ce nu dansa. A trebuit să zâmbească şi să răspundă ceva. A scăpat, intrând în sufragerie. Încăperea era goală. În mijlocul etajerelor jefuite, a sticlelor şi farfuriilor împrăştiate peste tot, Maxime şi Louise supau în linişte, pe colţul unei mese, unul lângă altul, pe un şervet ce-l întinseseră. Păreau în largul lor, râdeau, în dezordinea aceea de pahare murdare şi platouri pătate cu grăsime, în rămăşiţele acelea pe care se simţea încă lăcomia celor care supaseră cu mănuşi albe. Se mulţumiseră doar să strângă firimiturile în jurul lor. Baptiste se plimba grav lângă masa lungă fără să arunce nicio privire acelei încăperi, parcă străbătută de-o haită de lupi; aştepta slujitorii ca să facă puţină ordine pe etajere.

Maxime a mai putut încropi un supeu foarte convenabil.. Louisei îi plăcea la nebunie nugatul cu fistic, din care mai rămăsese o farfurie plină sus, pe bufet. Aveau în faţa lor trei sticle de şampanie începute.

— Poate că tata a plecat, a spus fata.

— Cu-atât mai bine! a răspuns Maxime, o să te conduc.

Şi cum ea râdea:

— Ştii că se doreşte cu tot dinadinsul ca eu să mă însor cu dumneata. Nu mai e o glumă, e serios... Aşadar ce-o să facem când vom fi căsătoriţi?

— O să facem aşadar şi noi ce fac ceilalţi!

Nostimada asta îi scăpase cam repede; a continuat vioaie ca şi când ar fi vrut s-o dreagă:

— Vom merge în Italia. O să-mi facă bine la plămâni. Sunt foarte bolnavă... Ah! bietul meu Maxime, ce soţie ciudată o să ai! Nu sunt mai grasă decât un boţ de unt.

Zâmbea, oarecum tristă, în costumul ei de paj. Din pricina unei tuse seci, i s-au înroşit puţin obrajii.

— Din cauza nugatului. Acasă, n-am voie să mănânc... Te rog să-mi dai farfuria, am să vâr restul în buzunar.

Şi golea farfuria, când a intrat Renée. Aceasta s-a dus drept la Maxime, făcând nişte eforturi extraordinare ca să

nu înjure, să n-o bată pe gheboasa găsită acolo, şezând la masă cu amantul ei.

— Vreau să-ţi vorbesc, a bâlbâit cu o voce surdă.

El ezita, cuprins de frică, temându-se să rămână singur cu ea.

— Cu tine singur, imediat, a repetat Renée.

— Hai, du-te, Maxime, a spus Louise cu o privire de nedefinit. Caută, totodată, să-l găseşti pe tata. Îl pierd la fiecare serată.

S-a sculat, a încercat s-o oprească pe tânăra femeie în mijlocul sufrageriei, întrebând-o ce avea să-i spună atât de urgent. Dar ea murmura printre dinţi:

— Urmează-mă, sau spun totul în faţa lumii!

El a devenit palid de tot, a urmat-o ca un animal bătut. Ei i s-a părut că Baptiste se uita la ea; dar, în clipa aceea, puţin îi păsa de privirile limpezi ale valetului! La uşă, cotilionul a reţinut-o pentru a treia oară.

— Aşteaptă, a murmurat, imbecilii ăştia nu mai termină.

Şi l-a luat de mână, să nu încerce să scape.

Domnul de Saffré îl plasa pe ducele de Rozan cu spatele la perete, într-un colţ al salonului, lângă uşa sufrageriei. A pus o doamnă în faţa lui, apoi un cavaler spate în spate cu doamna, apoi o altă doamnă în faţa cavalerului, şi asta în şir, pereche lângă pereche, ca un şarpe lung. Cum unele dansatoare discutau, întârziind:

— Haideţi, doamnelor, a strigat, la locuri pentru „coloane”.

Au venit, „coloanele” s-au format. Indecenţa de-a se afla astfel luată, strânsă între doi bărbaţi, sprijinită de spatele unuia, având în faţă pieptul altuia, le înveselea grozav pe doamne. Sfârcurile sânilor atingeau ornamentele fracurilor, picioarele cavalerilor dispăreau în fustele dansatoarelor, şi când vreo veselie bruscă făcea capul să se aplece, mustăţile din faţă erau obligate să se îndepărteze, ca să nu ajungă la sărut. Un şugubăţ, la un moment dat, a dat probabil un brânci uşor; şirul s-a scurtat, fracurile au intrat mai tare în fuste; au fost ţipete mici şi râsete, râsete ce nu se mai sfârşeau. S-a auzit cum baroana de Meinhold a spus:

„Dar, domnule, mă înăbuşiţi; nu mă strângeţi aşa de tare!”, ceea ce a părut aşa de nostim, dând întregului şir un acces de ilaritate atât de nebun, încât „coloanele”, zdruncinate, se clătinau, se ciocneau între ele, se sprijineau unele de altele, ca să nu cadă. Domnul de Saffré, cu mâinile ridicate, gata să bată, aştepta. Apoi, a bătut din palme. La semnalul ăsta, dintr-odată, s-a întors fiecare. Perechile care se aflau faţă în faţă s-au luat de mijloc, şi şirul şi-a dezghiocat în salon mătăniile de valsatori. Numai bietul duce de Rozan, când s-a întors, s-a aflat cu nasul la perete. Au glumit pe socoteala lui.

— Vino, i-a spus Renée lui Maxime.

Orchestra cânta tot valsul. Muzica asta moale, al cărei ritm monoton devenea insipid în cele din urmă, o exaspera şi mai tare pe tânăra femeie. A ajuns în salonaş, ţinându-l de mână pe Maxime; şi, împingându-l pe scara ce ducea în cabinetul de toaletă:

— Urcă, i-a ordonat.

L-a urmat şi ea. În clipa aceea, doamna Sidonie, care-i dăduse târcoale toată seara cumnatei sale, mirată de plimbările ei neîncetate prin toate încăperile, tocmai ajunsese la peronul serei. A văzut picioarele unui bărbat înfundându-se în întunecimile scăriţei. Un zâmbet şters i-a luminat faţa de ceară şi, ridicându-şi în sus fusta de vrăjitoare ca să meargă mai repede, l-a căutat pe fratele ei. tulburând o figură de cotilion, adresându-se slujitorilor pe care-i întâlnea. L-a găsit în fine pe Saccard cu domnul de Mareuil, într-o încăpere alături de sufragerie, pe care o transformaseră provizoriu în fumoar. Cei doi taţi vorbeau despre zestre, despre contract. Dar când i-a spus sora lui un cu vânt la ureche, Saccard s-a sculat, s-a scuzat, a dispărut.

Sus, cabinetul de toaletă era într-o mare dezordine. Pe scaune se aflau costumul nimfei Ecou, maioul rupt, bucăţi de dantele boţite, lenjuri aruncate, tot ceea ce în grabă o femeie aşteptată lasă în urma ei. Micuţele ustensile de fildeş şi de argint zăceau peste tot; pe covor erau perii şi pile de unghii căzute; şi şervete umede încă, săpunuri

uitate pe marmură, flacoane rămase deschise umpleau cortul de culoarea carnaţiei cu o mireasmă tare, pătrunzătoare. Tânăra femeie, ca să scoată albeaţa de pe braţe şi de pe umeri, se muiase în cada de marmură roz, după tablourile vii. Plăci irizate se rotunjeau pe apa răcită.

Maxime a călcat pe-un corset, era să cadă, a încercat să râdă. Dar dârdâia în faţa chipului aspru al lui Renée. S-a apropiat de el, împingându-l, spunând încet:

— Aşadar o să te-nsori cu gheboasa?

— Dar deloc, a murmurat. Cine ţi-a spus?

— Ei! nu minţi, e inutil…

El s-a revoltat. Îl neliniştea, voia să termine cu ea.

— Ei bine, da, mă-nsor. Ei şi?… Oare nu-s eu stăpânul?

A venit lângă el, cu capul ceva mai plecat, râzând răutăcios, şi luându-i mâinile.

— Stăpânul! Tu, stăpânul!… Ştii bine că nu. Eu sunt stăpânul. Dac-aş fi rea, ţi-aş sfărâma braţele; n-ai mai multă putere ca o fată.

Şi cum el se zbătea, i-a răsucit braţele, cu toată violenţa nervoasă pe care i-o insufla mânia. El a scos un ţipăt slab. Atunci i-a dat drumul, repetând:

— Să nu ne batem, vezi, că eu aş fi mai tare.

A rămas livid, cu ruşinea durerii ce-o simţea la încheieturile mâinii. Se uita la ea cum umbla încoace şi încolo prin cabinet. Împingea mobilele, cugetând, fixând planul ce i se învârtea prin cap, de când soţul ei îi spusese despre căsătorie.

— Am să te închid aici, a spus în cele din urmă; şi când se vor ivi zorile, vom pleca la Le Havre.

S-a îngălbenit şi mai tare din pricina neliniştii şi a uimirii.

— Dar e o nebunie! a ţipat. Nu putem pleca amândoi. Ţi-ai pierdut minţile…

— Se poate. În tot cazul, tu şi cu tatăl tău m-aţi făcut să mi le pierd… Am nevoie de tine şi te iau. Cu-atât mai rău pentru proşti!

Nişte licăriri roşii îi luceau în ochi. A continuat, apropiindu-se din nou de Maxime, arzându-i faţa cu răsuflarea ei:

— Oare ce-o să se întâmple cu mine, dac-o să te însori cu gheboasa! O să râdeţi de mine, poate c-aş fi obligată să mă întorc la nătăfleţul ăsta mare de Mussy, care nu mi-ar încălzi nici picioarele... Când faci ceea ce am făcut noi, rămâi împreună. De altfel, e limpede, când nu eşti aici mă plictisesc, şi cum eu plec, te iau cu mine... Poţi să-i spui lui Céleste ce vrei să-ţi aducă de-acasă de la tine.

Nenorocitul a întins mâinile, a implorat:

— Hai, micuţa mea Renée, nu face prostii. Vino-ţi în fire... Gândeşte-te puţin la scandal.

— Puţin îmi pasă de scandal! Dacă refuzi, cobor în salon şi ţip că m-am culcat cu tine şi că eşti destul de laş ca acum să vrei să te căsătoreşti cu gheboasa.

Şi-a plecat capul, a ascultat-o, cedând, acceptând voinţa asta care i se impunea atât de straşnic.

— O să mergem la Le Havre, a continuat mai încet, nutrindu-şi visul, şi de acolo vom pleca în Anglia. Nimeni n-o să ne mai plictisească. Dacă nu suntem destul de departe, vom pleca în America. O să mă simt bine acolo, eu, care sunt atât de friguroasă. Adesea le-am invidiat pe creole...

Dar pe măsură ce-şi mărea proiectul, pe Maxime l-a cuprins din nou groaza. Să părăsească Parisul, să meargă aşa de departe cu o femeie care era cu siguranţă nebună, să lase în urma lui o poveste a cărei parte ruşinoasă îl exila pe vecie era un coşmar îngrozitor care îl înăbuşea. Căuta cu disperare un mijloc ca să iasă din cabinetul de toaletă, din colţul acesta roz şi retras unde răsuna glasul ospiciului din Charenton. I s-a părut că găsise.

— N-am bani, a spus cu blândeţe, ca să n-o exaspereze. Dacă mă închizi, n-o să pot procura.

— Am eu, a răspuns cu un aer triumfător. Am o sută de mii de franci. Totul se aranjează foarte bine...

A luat, din dulapul cu oglindă, actul de cedare pe care i-l lăsase soţul ei, cu vaga speranţă c-o să se răzgândească. L-a adus pe masa de toaletă, silindu-l pe Maxime să-i dea un toc şi o călimară care se aflau în camera de dormit şi, dând deoparte săpunurile, semnă actul.

— Iată, a spus, prostia s-a făcut. Dacă sunt furată, asta se întâmplă pentru că vreau eu... Vom trece pe la Larsonneau, înainte de-a merge la gară... Acum, dragă Maxime, o să te închid, şi-o să plecăm prin grădină, după ce voi fi dat afară pe toată lumea. Nici nu trebuie să luăm cufere.

Era veselă din nou. Fapta asta nesăbuită o incinta. Era o supremă excentricitate, un sfârşit care, în criza de surescitare, i se părea foarte original. Depăşea cu mult dorinţa ei de-a face o călătorie în balon. A venit să-l ia pe Maxime în braţe, murmurând:

— Mai înainte ţi-am făcut rău, bietul meu iubit! Dacă refuzai... Ai să vezi ce drăguţ o să fie. Oare gheboasa ta te-ar iubi cum te iubesc eu? Nu e femeie, micuţa oacheşă...

Atrăgându-l spre ea, Renée îl săruta pe buze, când un zgomot i-a făcut să întoarcă capul. În pragul uşii se afla Saccard în picioare.

A urmat o tăcere îngrozitoare. Renée şi-a retras încet braţele de după gâtul lui Maxime; şi nu şi-a plecat fruntea, uitându-se în continuare la soţul ei cu marii ochi ficşi de moartă; pe când tânărul, copleşit, îngrozit, se clătina, cu capul plecat, acum când nu mai era susţinut de îmbrăţişarea ei. Saccard, trăsnit de lovitura asta supremă ce făcea în fine să urle în el soţul şi tatăl, nu înainta, livid, arzându-i de departe cu focul privirilor sale. În atmosfera umedă şi mirositoare a încăperii, lumina celor trei lumânări era puternică, cu flacăra dreaptă şi cu imobilitatea unei lacrimi arzătoare. Şi numai un ecou al muzicii ce străbătea pe scăriţa îngustă străpungea tăcerea, îngrozitoarea tăcere; valsul, cu încolăcirile lui de năpârcă, aluneca, se înnoda, adormea pe covorul de zăpadă, în mijlocul mai oului rupt şi al fustelor căzute pe jos.

Apoi soţul a înaintat. Nevoia de brutalitate îi învineţea faţa, îşi strângea pumnii ca să-i ucidă pe vinovaţi. Mânia, în bărbatul acesta mic ce se mişca, exploda cu zgomotele împuşcăturilor de foc. A rânjit gâtuit, şi, tot apropiindu-se:

— Ai anunţat-o că te căsătoreşti, nu-i aşa?

Maxime s-a dat înapoi, lipindu-se de perete:

— Ascultă, a bâlbâit, ea e…

Avea s-o acuze în mod laş, să arunce crima asupra ei, să spună că voia să-l răpească, să se apere cu umilinţa şi frisoanele unui copil prins asupra faptului. Dar n-a avut puterea, i se uscau cuvintele în gât. Renée păstrase înţepeneala ei de statuie, dispreţul ei mut. Atunci Saccard, fără îndoială ca să găsească o armă, s-a uitat repede în jurul lui. Şi, pe colţul mesei de toaletă, în mijlocul pieptenilor şi al periilor de unghii, a zărit actul de cedare, a cărui hârtie timbrată făcea o pată galbenă pe marmură. S-a uitat la act, s-a uitat la vinovaţi. Apoi, aplecându-se, a văzut că actul era semnat. Ochii lui s-au îndreptat de la călimara deschisă la peniţa umedă încă, lăsată la piciorul sfeşnicului. A rămas drept în faţa semnăturii, cugetând.

Tăcerea părea a fi din ce în ce mai mare, flăcările lumânărilor se lungeau, valsul se legăna de-a lungul draperiilor cu mai multă moliciune. Saccard şi-a mişcat umerii imperceptibil. S-a uitat din nou la soţia şi la fiul lui cu o privire pătrunzătoare, ca şi când ar fi vrut să smulgă de pe chipurile lor o explicaţie pe care n-o găsea. Apoi a împăturit încet actul, l-a pus în buzunarul fracului. Obrajii i s-au îngălbenit de tot.

— Ai făcut bine că ai semnat, draga mea, i-a spus blând soţiei… Ai câştigat o sută de mii de franci. O să-ţi dau banii în seara asta.

Zâmbea aproape, numai mâinile îi tremurau. A făcut câţiva paşi, adăugând:

— Te înăbuşi aici. Ce idee să vii să complotezi vreuna dintre farsele voastre în baia asta de aburi!…

Şi adresându-se lui Maxime, care ridicase capul, surprins de vocea domolită a tatălui său:

— Hai, vino! a spus. Te-am văzut urcând, te căutam ca să-ţi iei rămas bun de la domnul de Mareuil şi de la fiica lui.

Cei doi bărbaţi au coborât, vorbind împreună. Renée a rămas singură în mijlocul cabinetului de toaletă, privind gaura căscată a scăriţei, în care văzuse dispărând umerii tatălui şi fiului. Nu-şi putea lua ochii de la gaura aceea. Ei, cum! plecaseră liniştit, prietenește. Cei doi bărbaţi nu se

striviseră. Ciulea urechea, asculta dacă nu cumva vreo luptă groaznică făcea să se rostogolească trupurile pe scări. Nimic. În tenebrele călduţe, numai zgomotul dansului, o lungă legănare. I s-a părut că aude, în depărtare, râsetele marchizei, vocea limpede a domnului de Saffré. Atunci drama se terminase? Crima ei, sărutările în patul cel mare gri cu roz, nopţile sălbatice din seră, toată dragostea aceea blestemată care o arsese luni întregi, a ajuns la sfârşitul ăsta insipid şi mârşav. Soţul ei ştia totul şi nici măcar n-o bătea. Şi liniştea din jurul ei, liniştea în care se tărăgăna valsul fără sfârşit o înspăimânta mai tare decât zgomotul unei crime. Se temea de pacea asta, se temea de cabinetul duios şi discret, plin de-o mireasmă a dragostei.

S-a zărit în oglinda înaltă a dulapului. S-a apropiat, uimită că se vede, uitându-şi soţul, uitându-l pe Maxime, preocupată numai de femeia stranie pe care-o avea în faţa ei. Nebunia creştea. Părul ei gălbui, ridicat pe tâmple şi pe ceafă, i s-a părut o goliciune, o obscenitate. Ridul de pe frunte se adâncea atât de tare, încât făcea o brazdă întunecată deasupra ochilor, vânătaia subţire şi albăstrie a unei lovituri de bici. Oare cine o însemnase astfel? Totuşi, soţul nu ridicase mâna. Şi buzele o uimeau prin paloarea lor, ochii de mioapă i se păreau morţi. Cât era de bătrână! Şi-a plecat fruntea, şi când s-a văzut în maiou, în bluza uşoară de voal, s-a contemplat, cu genele plecate, înroşindu-se subit. Cine o dezbrăcase? Ce făcea în ţinuta asta de târfă care se despoaie până la pântece? Nu mai ştia. Îşi privea coapsele pe care maioul le rotunjea, şoldurile ale căror linii suple le urmărea sub voal, bustul ei descoperit de tot; şi îi era ruşine, şi un dispreţ pentru trupul ei o umplea de-o mânie surdă împotriva celor care o lăsau astfel, numai cu nişte cercuri de aur la glezne şi la mâini ca să-i ascundă pielea.

Atunci, căutând, cu ideea fixă a unei inteligenţe care se îneacă, ce făcea acolo, goală de tot, în faţa oglinzii, s-a întors brusc spre copilărie, revăzându-se la şapte ani, în obscuritatea gravă a casei Béraud. Şi-a adus aminte de ziua când mătuşa Elisabeth le îmbrăcase, pe ea şi pe Christine,

cu rochii de lână gri cu mici carouri roşii. Era Crăciunul. Ce mulţumite erau de cele două rochii la fel! Mătuşa le răsfăţa, şi le-a dăruit chiar fiecăreia câte o brăţară şi câte un şirag de coral. Mânecile erau lungi, bluza ajungea până la bărbie, bijuteriile se etalau pe stofă, ceea ce li se părea foarte drăguţ. Renée îşi mai amintea că tatăl ei se afla acolo, că zâmbea cu aerul său trist. În ziua aceea, se plimbase, în camera copiilor, împreună cu sora ei, ca oamenii mari, fără să se joace, ca să nu se murdărească. Apoi, la călugăriţele ordinului Vizitaţiei, colegele făcuseră glume pe socoteala „rochiei de clovn" care-i ajungea până la vârful degetelor şi se ridica până peste urechi. Începuse să plângă în timpul orelor. În recreaţie, ca să nu mai râdă de ea, îşi suflecase mânecile şi-şi răscroise partea de sus a bluzei la gât. Şi şiragul şi brăţara de coral i se păreau mai drăguţe pe pielea gâtului şi a braţului. Oare din ziua aceea începuse să se despoaie?

Viaţa i se desfăşura dinainte-i. Asista la spaima ei lungă, la zarva aurului şi a trupului ce crescuse în ea, care-i ajunsese până la genunchi, până la pântece, apoi până la buze, şi al cărui val îl simţea acum trecându-i pe cap, lovindu-i craniul cu lovituri grăbite. Era ca un fel de sevă nefastă; îi obosise membrele, pusese în inimă excrescenţe de afecţiuni ruşinoase, făcuse să crească în creier capricii de bolnavă şi de fiară. Luase seva asta pe talpa picioarelor de pe covorul caleştii, şi de pe alte covoare, de pe toată mătasea şi toată catifeaua pe care călca de la căsătoria ei încoace. Probabil că paşii celorlalţi lăsaseră acolo germenii otrăvii apăruţi în clipa asta în sângele ei şi pe care vinele îi cărau. Îşi aducea bine aminte de copilărie. Când era mică, era foarte curioasă. Chiar şi mai târziu, după violul care o împinsese la rău, nu voia atâta ruşine. Desigur că ar fi devenit mai bună dac-ar fi rămas să tricoteze lângă mătuşa Elisabeth. Şi auzea ritmul regulat al andrelelor mătuşii, în timp ce se uita fix în oglindă ca să citească viitorul acela de pace ce-i scăpase. Dar nu-şi vedea decât coapsele roz, şoldurile roz, femeia aceea stranie din mătase roz pe care o avea în faţa ei, şi a cărei piele din material fin, ţesut des,

părea făcută pentru iubiri de marionete şi de păpuşi. La asta ajunsese, să fie o păpuşă mare al cărei piept sfâşiat nu lasă să scape decât o dâră de tărâţe. Atunci, în faţa enormităţilor vieţii, sângele tatălui, sângele acela burghez, care o chinuia în orele de criză, a ţipat în ea, s-a revoltat. Ea, care tremurase totdeauna când se gândea la iad, ar fi trebuit să trăiască în fundul severităţii întunecate a casei boiereşti a familiei Béraud. Oare cine o despuiase aşadar?

Şi, în umbra albăstrie a oglinzii, i s-a părut că vede ridicându-se figurile lui Saccard şi Maxime. Saccard, negricios, r în jind, avea o culoare de fier, un râs de cleşte, pe picioarele lui subţiratice. Bărbatul acesta era o voinţă. De zece ani îl vedea în făurărie, în scânteile metalului înroşit, cu carnea friptă, gâfâind, bătând mereu, ridicând ciocane de douăzeci de ori mai grele decât puteau ţine braţele lui, cu riscul de-a se strivi el însuşi. Acum îl înţelegea; îi apărea înălţat de efortul supraomenesc, de ticăloşia enormă, de ideea fixă a unei averi imense şi rapide. Îşi aducea aminte cum sărea peste obstacole, rostogolindu-se în noroi, nemaidându-şi osteneala să se şteargă ca să ajungă înainte de timp, neoprindu-se nici măcar să se bucure pe drum, mestecându-şi banii din fugă. Apoi capul blond şi drăguţ al lui Maxime apărea în spatele umărului aspru al tatălui său: avea zâmbetul lui de fată, ochii goi de târfă care nu se plecau niciodată, cărarea în mijlocul frunţii, dând la iveală albeaţa craniului. Râdea de Saccard, îl considera burghez, pentru că-şi dădea atâta osteneală să câştige nişte bani pe care îi mânca el cu o lenevie atât de fermecătoare. Era întreţinut. Mâinile lui lungi şi moi îi dezvăluiau viciile. Trupul său epilat avea o postură obosită de femeie satisfăcută. În toată fiinţa asta laşă şi moale, în care viciul curgea cu blândeţea unei ape călduţe, nu lucea nici măcar sclipirea curiozităţii răului. El se supunea. Şi Renée, privind cele două fantome apărând din umbrele uşoare ale oglinzii, s-a dat cu un pas înapoi, a văzut că Saccard o aruncase ca pe-o mizã, ca pe-un capital, şi că Maxime se afla acolo ca să ridice ludovicul căzut din buzunarul speculantului. Ea rămânea o valoare în portofelul

soţului; el o împingea spre toaletele pentru o noapte, spre amanţii pentru un sezon; o răsucea în flăcările făurăriei sale, servindu-se de ea, ca de un metal preţios, ca să aurească fierul cu mâinile sale. Încet-încet, tatăl o făcuse astfel destul de nebună, destul de nemernică, pentru sărutările fiului. Dacă Maxime avea sângele sărăcit al lui Saccard, ea se simţea produsul, fructul viermănos al acestor doi bărbaţi, mârşăvia ce-o săpaseră între ei, şi în care se rostogoleau amândoi.

Acum ştia. Oamenii ăştia o despuiaseră. Saccard îi desfăcuse bluza, şi Maxime trăsese fusta în jos. Apoi, amândoi, tocmai îi smulseseră cămaşa. Acum, era fără nicio zdreanţă, cu cercuri de aur, ca o sclavă. Adineaori o priveau, fără să-i spună: „Eşti goală”. Fiul tremura ca un laş, înfiorându-se la gândul de-a merge până la capătul crimei sale, refuza s-o urmeze în pasiunea ei. Tatăl, în loc s-o ucidă, îi furase banii; bărbatul acesta pedepsea oamenii golindu-le buzunarele; o semnătură cădea ca o rază de soare în brutalitatea furiei sale, şi drept răzbunare lua semnătura. Apoi văzuse cum umerii lor se înfigeau în tenebre. Fără sânge pe covor, fără ţipete, fără gemete. Erau nişte laşi. Ei o despuiaseră.

Şi şi-a spus că o singură dată ghicise viitorul, în ziua când, în faţa umbrelor murmurând din parcul Monceau, gândul că soţul o va mânji, ducând-o într-o zi la nebunie, îi înspăimântase dorinţele ce creşteau. Ah! cum mai suferea bietul ei cap! Ce bine simţea, în clipa asta, ipocrizia imaginaţiei ce-o făcea să creadă că trăia într-o sferă preafericită de plăcere şi de lipsă de justiţie divine! Trăise în ruşine, şi-şi aflase pedeapsa în delăsarea întregului trup, în moartea întregii fiinţe care era în agonie. Plângea că nu ascultase glasul copacilor.

Goliciunea ei o irita. A întors capul, uitându-se în jur. Cabinetul de toaletă păstra atmosfera greoaie de mosc, tăcerea caldă, în care frazele valsului ajungeau mereu, precum ultimele cercuri ce dispăreau pe-o suprafaţă de apă. Râsul acela slăbit de voluptate îndepărtată trecea peste ea ca nişte zeflemeli de nesuportat. Şi-a astupat

urechile ca să nu le mai audă. Atunci a văzut luxul cabinetului. A ridicat ochii spre cortul roz, până la coroana de argint ce-ţi permitea să zăreşti un amoraş durduliu pregătindu-şi săgeata; s-a oprit la mobile, la marmura mesei de toaletă, plină de borcănaşe şi de ustensile pe care nu le mai recunoştea; s-a dus la cadă. plină încă, unde apa dormea; a împins cu piciorul materialele ce erau împrăştiate pe satinul alb al fotoliilor, costumul nimfei Ecou, jupoanele, ştergarele uitate. Şi din toate lucrurile ţâşneau voci de ruşine: rochia nimfei Ecou îi vorbea despre jocul ce-l acceptase, pentru originalitatea de-a se oferi lui Maxime în public; cada exhala mireasma trupului ei, apa, în care se muiase, aducea, în încăpere, fierbinţeala ei de femeie bolnavă; masa cu săpunurile şi uleiurile, mobilele, cu rotunjimi de pat, îi vorbeau brutal despre trupul ei, despre iubiri, despre toate murdăriile pe care voia să le uite. S-a întors în mijlocul cabinetului, cu faţa purpurie, nemaiştiind unde să fugă de parfumul de alcov, de luxul ce se decolta cu neruşinarea unei târfe, care expunea tot rozul acela. Încăperea era tot atât de goală ca şi ea; cada roz, pielea roz a tapetelor, marmurile roz ale celor două mese se însufleţeau, se întindeau, se strângeau, înconjurând-o cu un asemenea desfrâu de voluptăţi vii, încât a închis ochii, plecând fruntea, pierzându-se sub dantelele tavanului şi ale pereţilor ce o striveau.

Dar în întuneric, a revăzut pata de carne a cabinetului de toaletă, şi a mai zărit şi blândeţea gri a camerei de dormit, aurul salonaşului, verdele crud al serei, toate bogăţiile complice. Acolo picioarele ei dobândiseră seva nefastă. N-ar fi dormit cu Maxime pe un pat mizerabil din fundul vreunei mansarde. Ar fi fost prea mârşav. Mătasea făcuse crima ei cochetă. Şi visa să smulgă dantelele, să scuipe mătasea, să sfărâme patul cel mare cu lovituri de picior, să care tot luxul în vreun râu din care ar ieşi uzat şi murdărit ca şi ea.

Când a deschis ochii din nou, s-a apropiat de oglindă, s-a privit iarăşi, cercetându-se de aproape. Era sfârşită. S-a văzut moartă. Întreaga faţă îi arăta că pârâitul cerebral se

desăvârşea. Maxime, acea ultimă pervertire a simţurilor, îşi desăvârşise opera, epuizându-i trupul, rătăcindu-i mintea. Nu mai avea de savurat plăceri, nu mai avea speranţe de trezire. La gândul ăsta, a ţâşnit în ea o furie sălbatică. Şi, într-o ultimă criză de dorinţă, a visat să-şi reia prada, să agonizeze în braţele lui Maxime şi să-l ducă cu ea. Louise nu putea să se mărite cu el; Louise ştia bine că nu era al ei, deoarece îi văzuse sărutându-se pe buze. Atunci, şi-a aruncat pe umeri o haină de blană, ca să nu treacă prin bal goală de tot. A coborât.

În salonaş, s-a întâlnit faţă în faţă cu doamna Sidonie, care, ca să se bucure de dramă, se postase din nou pe peronul serei. Dar n-a mai ştiut ce să mai creadă, când Saccard s-a întors cu Maxime, şi a răspuns brutal la întrebările ei şoptite că visa, că nu era „absolut nimic”. Apoi a ghicit adevărul. Faţa ei galbenă a devenit lividă, găsind lucrul într-adevăr tare. Şi, încet, a venit să-şi lipească urechea de uşă, sperând s-o audă pe Renée plângând, sus. Când tânăra femeie a deschis uşa, aproape că a lovit-o pe cumnata ei.

— Dumneata mă spionezi! i-a spus cu mânie.

Dar doamna Sidonie i-a răspuns cu un dispreţ grozav:

— Doar n-oi fi crezând că mă ocup de murdăriile dumitale!

Ridicându-şi rochia de vrăjitoare, retrăgându-se cu o privire maiestuoasă:

— Draga mea, nu-i vina mea dacă ţi se întâmplă asemenea accidente... Dar nu-ţi port pică, înţelegi? Şi află că ai fi găsit şi ai să găseşti încă în mine o a doua mamă. Te aştept pe la mine, când o să doreşti să vii.

Renée n-o asculta. A intrat în salonul cel mare, a trecut printr-o figură foarte complicată a cotilionului, fără să observe măcar uimirea ce-o stârnea blana ei. În mijlocul încăperii, erau grupuri de doamne şi de cavaleri care se amestecau, agitând banderole, şi vocea melodioasă a domnului de Saffré spunea:

— Haideţi, doamnelor, „Războiul din Mexic...” Trebuie ca doamnele care fac pe mărăcinii să-şi întindă fustele în cerc

şi să rămână pe jos... Acum, cavalerii se învârt în jurul mărăcinilor... Apoi, când voi bate din palme, fiecare din ei o să valseze cu mărăcinişul său.

A bătut din palme. Alămurile au răsunat, valsul a desfăşurat încă o dată perechile în jurul salonului. Figura n-a prea avut succes. Două doamne rămăseseră pe covor, încurcate în fustele lor. Doamna Daste a declarat că în „Războiul din Mexic” o distra numai faptul că putea face „o brânză” cu rochia, ca la pension.

Renée, ajunsă în vestibul, i-a găsit pe Louise cu tatăl ei, pe care îi însoţea Saccard şi Maxime. Baronul Gouraud plecase. Doamna Sidonie se retrăgea împreună cu Mignon şi Charrier, re când domnul Hupel de la Neue o conducea pe doamna Michelin, pe care soţul o urma discret. Prefectul folosise restul seratei ca să-i facă curte drăguţei brunete. O convinsese să petreacă o lună de vară în capitala judeţului său, „unde se vedeau antichităţi într-adevăr curioase”.

Louise, care ronţăia pe ascuns nugatul vârât în buzunar, a avut un acces de tuse, în clipa când ieşeau.

— Acoperă-te bine, i-a spus tatăl.

Şi Maxime s-a grăbit să strângă mai tare şiretul glugii capei de bal. Ridica bărbia, lăsându-se înfofolită. Dar când a apărut doamna Saccard, domnul de Mareuil s-a întors, ca să-şi ia rămas bun. Au rămas cu toţii pe loc un moment, discutând. Renée, voind să explice paloarea şi tremurul, a spus că i-a fost frig şi s-a dus sus să-şi pună blana pe umeri. Şi pândea momentul în care ar putea vorbi încet cu Louise, care se uita la ea cu liniştea ei curioasă. Cum bărbaţii îşi mai strângeau mâna, s-a aplecat şi a murmurat:

— Spune, dumneata n-o să te măriţi cu el? Nu e posibil. Ştii bine...

Dar copila a întrerupt-o, înălţându-se, spunându-i la ureche:

— Oh! fiţi liniştită, îl iau cu mine... Nu-i nimic, deoarece plecăm în Italia.

Şi zâmbea, cu zâmbetul ei şters de sfinx vicios. Renée a rămas bâlbâind. Nu înţelegea, şi-a închipuit că gheboasa îşi bătea joc de ea. Apoi, după ce familia Mareuil plecase,

repetând de mai multe ori: „Pe duminică!”, s-a uitat la soţul ei, s-a uitat la Maxime, cu ochii înspăimântaţi, şi, văzându-i liniştiţi, satisfăcuţi, şi-a ascuns faţa în mâini, a fugit, ascunzându-se în fundul serei.

Aleile erau pustii. Marile frunzişuri dormeau, şi, pe apa greoaie a havuzului, doi boboci de nufăr înfloreau încet. Renée ar fi vrut să plângă; dar căldura umedă, mireasma puternică pe care o recunoştea o gâtuia, sfâşiindu-i disperarea. Se uita la picioarele ei, la marginea havuzului, pe locul acela de nisip galben, unde întindea blana de urs, iarna trecută. Şi când a ridicat ochii, a văzut încă o figură a cotilionului, în fund de tot, prin cele două uşi rămase deschise.

Era un zgomot asurzitor, o îngrămădeală confuză în care n-a desluşit mai întâi decât fustele zburând şi picioare negre tropăind şi învârtindu-se. Vocea domnului de Saffré striga: „Schimbaţi doamnele! Schimbaţi doamnele!” Şi perechile treceau într-un praf galben fin; fiecare cavaler, după ce făcuse trei sau patru ocoluri de vals, arunca partenera la braţul vecinului, care i-o arunca pe-a lui. Baroana de Meinhold, în costumul ei de smarald, cădea din mâinile contelui de Chibray în mâinile domnului Simpson; acesta o prindea la întâmplare de-un umăr, în timp ce vârfurile mănuşilor lui alunecau sub bluză. Contesa Vanska, roşie, făcând să sune brelocurile de coral, ajungea, dintr-un salt, de pe pieptul domnului de Saffré pe cel al ducelui de Rozan, pe care-l îmbrăţişa, forţându-l să facă o piruetă timp de cinci măsuri, ca să se agaţe apoi de şoldul domnului de Simpson, care tocmai aruncase Smaraldul său conducătorului cotilionului. Şi doamna Teissière, doamna Daste, doamna de Lauwerens luceau ca nişte giuvaere vii, cu paloarea blondă a Topazului, albastrul duios al Turcoazei, albastrul arzător al Safirului, se lăsau în voia dansului o clipă, se cambrau sub mâna partenerului, apoi plecau din nou, ajungeau cu faţa sau cu spatele la o nouă îmbrăţişare, apoi, pe rând, în braţele tuturor bărbaţilor aflaţi în salon. Totuşi, doamna d’Espanet, în faţa orchestrei, reuşise s-o prindă în trecere pe doamna Haffner şi valsa cu

ea, fără să vrea să-i dea drumul. Aurul şi Argintul dansau împreună drăgăstos.

Atunci Renée a înţeles vârtejul fustelor, tropăiala picioarelor. Aflându-se mai jos, vedea furia picioarelor, harababura cizmelor de lac şi a gleznelor albe. Uneori, i se părea că o adiere a vântului avea să ridice rochiile. Umerii goi, braţele goale, părul gol, care zburau, se învârtejeau, prinse, aruncate şi prinse din nou, în fundul galeriei, unde valsul orchestrei înnebunea, unde tapetele roşii se îngălbeneau sub ultimele fierbinţeli ale balului, i s-au părut a fi imaginea tumultuoasă a vieţii sale, a goliciunilor şi delăsărilor sale. Şi a simţit o durere atât de mare, gândindu-se că Maxime, ca s-o ia în braţe pe gheboasă, tocmai o aruncase acolo, chiar în locul unde se iubiseră, încât a visat să smulgă o tijă a tanghinului care-i atingea faţa, s-o roadă până la lemn. Dar era laşă, a rămas în faţa arbustului dârdâind sub blana pe care o ţinea cu braţele, strângând-o tare, cu un mare gest de ruşine înspăimântată.

CAPITOLUL VII

Peste trei luni, într-una din dimineţile acelea triste de primăvară care fac să revină la Paris ziua mică şi umezeala murdară a iernii, Aristide Saccard a coborât din trăsură, în Place du Château-d'Eau, şi s-a îndreptat împreună cu alţi patru domni spre demolările care deschideau viitorul boulevard du Prince-Eugène. Era o comisie de anchetă pe care juriul de despăgubiri o trimitea la faţa locului pentru a evalua anumite imobile, ai căror proprietari nu ajunseseră la nicio înţelegere cu Oraşul.

Saccard avea din nou norocul ce-l avusese pe rue de la Pépinière. Pentru ca numele soţiei sale să dispară cu totul, a închipuit mai întâi o vânzare a terenurilor şi a café-concert-ului. Larsonneau a cedat totul unui presupus creditor. Pe actul de vânzare era colosala cifră de trei milioane. Cifra era aşa de exorbitantă, încât comisia de la Primărie, atunci când agentul de expropriere, în numele proprietarului imaginar, a cerut preţul de cumpărare drept despăgubire, n-a vrut să acorde nici în ruptul capului mai mult decât două milioane cinci sute de mii de franci, în ciuda lucrului pe ascuns al domnului Michelin şi pledoariilor domnului Toutin-Laroche şi baronului Gouraud. Saccard se aştepta la eşecul ăsta; a refuzat oferta, lăsând dosarul să ajungă la juriu, din care făcea parte împreună cu domnul de Mareuil, printr-o întâmplare pe care probabil că o ajutase. Şi astfel a fost însărcinat, împreună cu patru colegi de-ai săi, să facă o anchetă pe propriile sale terenuri.

Domnul de Mareuil îl însoţea. Din ceilalţi trei membri, făceau parte un medic care fuma o havană, fără a se sinchisi câtuşi de puţin de molozurile peste care trecea, şi doi industriaşi, din care unul, fabricant de instrumente de chirurgie, fusese înainte tocilar ambulant.

Drumul pe care porniseră domnii era îngrozitor. Plouase toată noaptea. Pământul muiat devenise un fluviu de noroi, între casele prăbuşite, pe drumul acela trasat chiar pe pământurile moi, în care cotiugele de cărat intrau până la butucii roţilor. De amândouă părţile, bucăţi de pereţi, crăpaţi cu târnăcopul, stăteau în picioare; înalte clădiri spintecate, arătându-şi măruntaiele livide, îşi deschideau în văzduh casa scării goală, încăperile ce se căscau, suspendate, asemenea unor sertare sfărâmate ale vreunei mobile urâte. Nimic nu era mai jalnic decât tapetele încăperilor, pătrate galbene sau albastre ce zburau în zdrenţe, indicând, la etajul cinci sau şase, până sub acoperişuri, nişte încăperi mizerabile, nişte găuri înguste, unde încăpuse poate întreaga viaţă a unui om. Pe zidurile dezgolite, panglicile hornurilor urcau alături, cu coturi bruşte, de-un negru lugubru. O sfârlează uitată scârţâia pe marginea unui acoperiş, în timp ce jgheaburile desprinse pe jumătate spânzurau ca nişte zdrenţe. Drumul se tot înfunda în mijlocul ruinelor, asemenea unei spărturi făcută de-un tun; şoseaua, abia schiţată, plină de dărâmături, avea movile de pământ, bălţi adânci cu apă, se întindea sub cerul spălăcit, în sinistra gălbejeală a prafului de moloz ce cădea, şi parcă tivită de panglicile de doliu alcătuite de dârele negre ale hornurilor.

Domnii, cu cizmele bine lustruite, cu redingotele şi jobenele lor, aduceau o notă ciudată în peisajul gloduros, de-un galben murdar, pe care nu treceau decât muncitori livizi, cai plini de glod până la şira spinării, căruţe al căror lemn nu se vedea de sub jegul de praf. Mergeau unul după altul, sărind din piatră în piatră, evitând băltoacele de glod ce se scurgeau, uneori intrând în ele până la glezne şi înjurând atunci când îşi scuturau picioarele. Saccard spusese să meargă prin rue de Charonne, evitând astfel

pământurile desfundate; dar, din păcate, trebuiau sa vadă mai multe imobile de-a lungul bulevardului; aţâţaţi de curiozitate, se hotărâseră să treacă chiar prin mijlocul lucrărilor care îi interesau, de altfel, foarte mult. Unii se opreau menţinându-şi echilibrul pe vreun moloz alunecat într-o râpă, ridicau capul, chemându-se ca să-şi arate o podea căscată, un burlan rămas în vânt, o grindă căzută pe acoperişul vecin. Li se părea foarte nostim colţul ăsta de oraş distrus, când ieşeai de pe rue du Temple.

— E într-adevăr curios, spunea domnul de Mareuil. Uitaţi, domnule Saccard, priviţi bucătăria aceea, colo sus; a rămas în ea o tigaie veche ce spânzură peste plită... O văd perfect.

Dar medicul, cu havana în dinţi, se înfipsese în faţa unei case demolate, la care nu mai rămăseseră decât încăperile de la parter, pline de molozurile celorlalte etaje. Numai un singur zid mai rămăsese în picioare din grămada de dărâmături; pentru a-l răsturna dintr-odată, fusese înconjurat cu o frânghie de care trăgeau vreo treizeci de muncitori.

— N-o să reuşească, a murmurat medicul. Trag prea spre stânga.

Ceilalţi patru se întorseseră, ca să vadă cum cade peretele. Şi toţi cinci, cu ochii aţintiţi, cu respiraţia tăiată, aşteptau prăbuşirea cu o fremătare de plăcere. Dând drumul, apoi încordându-se brusc, muncitorii ţipau: „Hei! rup!”

— N-o să reuşească, repeta medicul.

Apoi, după câteva secunde de nelinişte:

— Se mişcă, se mişcă, a spus vesel unul dintre industriaşi.

Şi când peretele a cedat în sfârşit, prăbuşindu-se cu un vacarm înspăimântător, ridicând un nor de ipsos, domnii s-au uitat unul la altul zâmbind. Erau încântaţi. Redingotele li s-au acoperit de-o pulbere fină, care le-a albit braţele şi umerii.

Acum, vorbeau despre muncitori, pornindu-se să meargă din nou cu prudenţă printre bălţoace. Nu prea erau mulţi

buni printre ei. Toţi erau nişte leneşi, nişte risipitori şi încăpăţânaţi pe deasupra, visând numai să-i ruineze pe patroni. Domnul de Mareuil, care de un minut se uita la doi nenorociţi cocoţaţi în colţul unui acoperiş, atacând un zid cu târnăcopul, a lansat ideea că oamenii aceia aveau totuşi un mare curaj. Ceilalţi s-au oprit din nou, îndreptându-şi ochii spre muncitorii care stăteau în echilibru, aplecaţi, lovind din răsputeri; împingeau pietrele cu piciorul şi se uitau liniştiţi cum se striveau jos; dacă târnăcopul ar fi nimerit în gol, s-ar fi prăbuşit din pricina avântului braţelor lor.

— Aş! sunt obişnuiţi, a spus medicul ducându-şi din nou havana la buze. Sunt nişte brute.

Ajunseseră, totuşi, la unul dintre imobilele pe care trebuiau să le vadă. Şi-au rasolit treaba într-un sfert de oră, reluându-şi plimbarea. Încet-încet, se obişnuiseră cu noroiul! Călcau prin bălţi, renunţaseră la ideea de a-şi mai cruţa cizmele. Cum depăşiseră strada Ménilmontant, unul dintre industriaşi, fostul tocilar, începuse să fie neliniştit. Cerceta ruinele din jurul său, nu mai recunoştea cartierul. Spunea că locuise pe-acolo, cu vreo treizeci de ani în urmă, când sosise la Paris, şi că i-ar face mare plăcere să regăsească locul. Scormonea cu privirea, când, văzând o casă pe care târnăcopul muncitorilor care demolau o şi tăiaseră în două, s-a oprit deodată în mijlocul drumului. A cercetat poarta, ferestrele. Apoi, arătând cu degetul un colţ demolat, sus de tot:

— Iat-o, a exclamat, o recunosc.

— Ce anume? a întrebat medicul.

— Camera mea, zău! Asta-i!

Era o cameră mică la etajul cinci care înainte dădea spre o curte. Din cauza unui zid prăvălit se vedea goală de tot, stricată deja într-o parte, cu tapetul imprimat cu frunze mari galbene, din care o mare bucată ruptă tremura în vânt. Se vedea încă, în stânga, scobitura unui dulap, tapetat cu hârtie albastră. Şi, alături, se afla gaura unei sobe, unde era o bucată de burlan.

Pe fostul muncitor l-a cuprins emoţia.

— Am petrecut în ea cinci ani, a murmurat. Nu-mi mergea prea bine pe vremea aceea, dar, mi-era indiferent, fiindcă eram tânăr... Vedeţi dulapul; acolo am economisit trei sute de franci, bănuţ cu bănuţ. Şi gaura sobei, mi-aduc aminte de ziua când am făcut-o. Camera nu avea sobă, şi era un frig de crăpau pietrele, cu atât mai mult cu cât adesea eram singur.

— Lăsaţi, l-a întrerupt medicul glumind, nu vă cerem să vă spovediţi. Aţi făcut aceleaşi pozne ca şi ceilalţi.

— E-adevărat, a continuat naiv omul acela cumsecade. Mi-aduc încă aminte de-o femeie care călca rufe la casa din faţă... Vedeţi, patul era la dreapta, lângă fereastră... Ah! biata mea cameră, cum mi-au mai aranjat-o!

Era într-adevăr foarte trist.

— Ei, hai, a spus Saccard, nu-i rău deloc că se strică magherniţele astea. În locul lor se vor face case din pietre de construcţie. Oare dumneavoastră aţi mai locui într-o asemenea cocioabă? Când aţi putea foarte bine să locuiţi pe bulevardul cel nou?

— Aşa-i, a răspuns din nou fabricantul care părea să se fi consolat.

Comisia de anchetă s-a mai oprit la două imobile. Medicul rămânea la uşă, fumând, uitându-se la cer. Când au ajuns pe rue des Amandiers, casele au fost din ce în ce mai rare, nu mai treceau decât prin nişte terenuri mari împrejmuite, pe maidane, pe unde mai rămăseseră nişte magherniţe pe jumătate prăbuşite. Pe Saccard părea să-l fi înveselit plimbarea asta printre ruine. Tocmai îşi amintise de cina lui de odinioară împreună cu prima lui soţie, pe colinele Montmartre, şi-şi aducea foarte bine aminte că indicase, tăind cu mâna, acea tăietură ce sfârteca Parisul de la Place du Château-d'Eau până la Barrière du Trone. Realizarea acestei precizări îndepărtate îl încânta. Urmărea tăietura cu nişte bucurii secrete de autor, ca şi când primele lovituri de târnăcop le-ar fi făcut cu degetele lui de fier. Şi sărea peste băltoace, gândindu-se că-l aşteptau trei milioane sub nişte dărâmături, la capătul acestui fluviu de noroi gras.

Totuşi, domnilor li se părea că se află la ţară. Calea trecea prin mijlocul grădinilor, cărora le doborâseră gardurile împrejmuitoare. Erau mari boschete de liliac înmugurit. Vegetalele erau de un verde proaspăt foarte delicat. Fiecare grădină se adâncea, ca un colţ retras tapetat cu frunzişul copacilor, cu un havuz îngust, o cascadă în miniatură, cu bucăţi de ziduri pe care erau pictate în *trompe-l'œil* umbrare în racursiu, fonduri albăstrui de peisaj. Locuinţele risipite, şi ascunse cu discreţie, semănau cu nişte pavilioane italiene, cu nişte temple greceşti; şi muşchii rodeau picioarele coloanelor de ipsos, pe când ierburile nebune crăpaseră pietrele de calcar ale frontoanelor.

— Astea sunt căsuţele, a spus medicul, făcând cu ochiul.

Dar cum a văzut că domnii nu înţelegeau, le-a explicat că marchizii, sub Ludovic al XV-lea, aveau nişte refugii pentru petrecerile lor cu doamne. Aşa era moda. Şi a continuat:

— Li se spunea căsuţe. Era plin cartierul de ele. Se petreceau acolo nişte lucruri grozave!

Comisia de anchetă devenise foarte atentă. Celor doi industriaşi le luceau ochii, zâmbeau, privind cu mare interes grădinile, pavilioanele, la care nu prea se uitaseră înainte de explicaţia colegului lor. O grotă i-a reţinut multă vreme. Dar când a spus medicul, văzând o locuinţă în care şi intrase târnăcopul, că el recunoştea căsuţa contelui de Savigny, foarte cunoscută datorită orgiilor acestui gentilom, toată comisia a părăsit bulevardul ca să viziteze ruina. S-au urcat pe dărâmături, au intrat pe fereastră în încăperile de la parter; şi, cum muncitorii se aflau la masă, au putut să zăbovească acolo în voie. Au rămas o jumătate de oră bună, cercetând rozaceele de pe tavane, picturile de deasupra uşilor, mulurile chinuite ale stucaturilor îngălbenite de vreme. Medicul reconstituia locuinţa.

— Vedeţi dumneavoastră, spunea, încăperea asta trebuie să fie sala ospeţelor. Acolo, în peretele scobit, era cu siguranţă un divan imens. Şi, uitaţi, sunt sigur că deasupra divanului se afla o oglindă... uitaţi cârligele oglinzii... Oh!

erau nişte ştrengari care ştiau să se bucure grozav de viaţă!

N-ar fi plecat de lângă pietrele acelea vechi ce le aţâţau curiozitatea, dacă Aristide Saccard, cuprins de nerăbdare, nu le-ar fi spus râzând:

— Căutaţi zadarnic, doamnele nu mai sunt aici... Haidem la treburile noastre.

Dar, înainte de-a pleca, medicul s-a urcat pe-un şemineu, ca să desprindă în chip delicat, cu o lovitură de târnăcop, un căpşor de amoraş pictat, pe care l-a pus în buzunarul redingotei.

Au ajuns în sfârşit la capătul plimbării lor. Fostele terenuri ale doamnei Aubertot erau foarte vaste; café-concert-ul şi grădina nu ocupau decât jumătate; pe restul erau presărate câteva case lipsite de importanţă. Bulevardul cel nou înconjura marele paralelogram ca o eşarfă, ceea ce liniştise una din spaimele lui Saccard; multă vreme îşi închipuise că numai café-concert-ul ar fi ştirbit. Aşa că Larsonneau avea ordin să vorbească foarte tare, terenurile de la margine de plusvaloare trebuind să fie cel puţin de cinci ori valoarea. El şi ameninţase oraşul că se va folosi de un decret recent ce-i autoriza pe proprietari să nu dea decât pământul necesar lucrărilor publice.

Domnii au fost primiţi de agentul de expropriere. I-a plimbat prin grădină, obligându-i să viziteze café-concert-ul, le-a arătat un dosar enorm. Dar cei doi industriaşi coborâseră, însoţiţi de medic, punându-i încă întrebări referitoare la căsuţa contelui de Savigny, cu care-şi umpluseră imaginaţia. Îl ascultau cu gura căscată, proţăpiţi toţi trei lângă un şir de butoaie. Şi le vorbea despre doamna de Pompadour, povestindu-le despre iubirile lui Ludovic al XV-lea, în timp ce domnii de Mareuil şi Saccard continuau să facă ancheta singuri.

— S-a făcut şi asta, a spus cel din urmă întorcându-se în grădină. Domnilor, dacă permiteţi, îmi voi asuma sarcina să redactez raportul.

Fabricantul de instrumente chirurgicale nici n-a auzit măcar. Se afla în plină Regenţă.

— Ce vremuri ciudate, oricum! a murmurat.

Apoi au găsit o birjă, pe rue de Charonne, şi au plecat plini de glod până la genunchi, mulţumiţi de plimbare ca de-o excursie la ţară. În birjă, au schimbat subiectul discuţiei, vorbind despre politică, spunând că împăratul făcea lucruri măreţe. Niciodată nu se mai văzuse ceva asemănător cu ceea ce tocmai văzuseră. Strada asta mare dreaptă de tot avea să fie splendidă după ce se vor construi casele.

Saccard a fost cel care a întocmit raportul, şi juriul a acordat trei milioane. Speculantul se afla la mare strâmtoare, n-ar mai fi putut aştepta încă o lună. Banii îi salvau de la ruină, şi chiar, într-un fel, de Curtea cu juri. A dat cinci sute de mii de franci din milionul ce-l datora tapiţerului şi antreprenorului, pentru casa boierească din parcul Monceau. A astupat şi alte găuri, s-a lansat în societăţi noi, asurzind Parisul cu zgomotul acestor scuzi adevăraţi pe care-i arunca cu lopata pe policioarele casei lui de fier. Fluviul de aur avea în sfârşit izvoare. Dar asta nu era încă o avere solidă, zăgăzuită, curgând dintr-o ţâşnire egală şi continuă. Saccard, salvat de la o criză, se considera nevoiaş cu firimiturile celor trei milioane, spunea naiv că era încă prea sărac, că nu se putea opri. Şi, curând, pământul i s-a surpat din nou sub picioare.

Larsonneau se comportase atât de bine în afacerea de la Charonne, încât Saccard, după oarecare şovăială, a fost atât de cinstit că i-a dat cei zece la sută şi mita de treizeci de mii de franci. Atunci agentul de expropriere şi-a deschis o bancă. Când complicele său îl acuza, cu vocea ursuză, că e mai bogat ca el, fudulul cu mănuşi galbene răspundea râzând:

— Vedeţi, scumpe maestre, vă pricepeţi grozav să faceţi să plouă cu monede de cinci franci, dar nu ştiţi să le adunaţi.

Doamna Sidonie a profitat de lovitura fratelui său ca să împrumute de la el zece mii de franci, cu care s-a dus să stea două luni la Londra. S-a întors fără niciun ban. Nu s-a ştiut niciodată unde dispăruseră cei zece mii de franci.

— Păi, asta costă, răspundea când i se puneau întrebări. Am scotocit toate bibliotecile. Aveam trei secretari pentru cercetările mele.

Şi când o întrebau dacă avea în sfârşit date sigure asupra celor trei miliarde, zâmbea mai întâi misterioasă, apoi răspundea în cele din urmă:

— Sunteţi cu toţii neîncrezători... N-am găsit nimic, dar nu face nimic. O să vedeţi, o să vedeţi într-o zi.

Totuşi nu-şi pierduse chiar vremea de pomană în Anglia. Fratele ei ministrul a profitat de călătoria acesteia ca să-i dea o misiune delicată. La întoarcere, a obţinut comenzi mari din partea ministerului. A fost o nouă întruchipare. Avea convenţii cu guvernul, se ocupa de toate furniturile ce se puteau închipui. Îi vindea alimente şi arme pentru armate, mobile, pentru prefecturi şi administraţiile publice, lemne de foc pentru birouri şi muzee. Banii ce-i câştiga n-au putut s-o determine să-şi schimbe eternele rochii negre, şi faţa ei a rămas galbenă şi suferindă. Atunci Saccard s-a gândit că într-adevăr pe ea o văzuse ieşind odinioară pe furiş de la fratele său Eugène. Probabil că întreţinuse tot timpul relaţii secrete cu el, pentru nişte treburi pe care nimeni pe lume nu le cunoştea.

În mijlocul acestor interese, acestor dorinţi arzătoare ce nu puteau fi satisfăcute, Renée se sfârşea. Mătuşa Elisabeth murise; sora ei, căsătorită, plecase din casa boierească a familiei Béraud, unde numai tatăl rămăsese în picioare, în obscuritatea austeră a marilor încăperi. A tocat moştenirea mătuşii într-un singur sezon. Acum, juca. Găsise un salon unde doamnele jucau până la ora trei dimineaţa, pierzând sute de mii de franci pe noapte. Probabil că încercase să bea; dar n-a reuşit, avea nişte greţuri peste care nu putea trece. De când rămăsese singură, în valul monden ce-o căra, se delăsa tot mai mult, neştiind cum să-şi mai treacă vremea. A încercat de toate. Şi nimic n-o mai mişca, în plictiseala aceea imensă ce-o zdrobea. Îmbătrânise, avea cearcăne vinete la ochi, nasul i se subţiase, iar uneori pe buze îi apărea expresia unor râsete fără motiv. Era prăbuşirea unei femei.

După ce Maxime s-a căsătorit cu Louise, şi tinerii au plecat în Italia, nu i-a mai păsat de amantul ei, părea să-l fi uitat de tot. Şi când, după şase luni, Maxime s-a întors singur, căci pe „gheboasa” o înmormântase în cimitirul unui orăşel din Lombardia, şi-a manifestat ura faţă de el. Amintindu-şi de *Fedra,* a revăzut desigur dragostea aceea otrăvită în care auzise hohotele actriţei Ristori. Atunci, ca să nu-l mai vadă pe tânăr în casă la ea, ca să sape pe vecie o prăpastie de ruşine între tată şi fiu, l-a constrâns pe soţul ei să afle incestul, povestindu-i că, în ziua când a surprins-o cu Maxime, acesta o urmărea de multă vreme, încercând s-o forţeze. Saccard a fost îngrozitor de supărat de insistenţa cu care dorea să-i deschidă ochii. A fost nevoit să se supere pe fiul său şi să nu-l mai vadă. Tânărul văduv, îmbogăţit cu zestrea soţiei, s-a dus să trăiască ca un holtei într-o căsuţă boierească de pe avenue de l’Impératrice. Renunţase la Consiliul de Stat, ţinea cai de curse. Aceasta a fost una dintre ultimele satisfacţii ale lui Renée. S-a răzbunat, aruncând în faţa celor doi bărbaţi mârşăvia ce-o sădiseră în ea, spunându-şi că de acum încolo n-o să-i mai vadă cum îşi bat joc de ea, braţ la braţ, ca doi prieteni.

Nemaiavând faţă de cine să-şi manifeste afecţiunea, a venit momentul când lui Renée nu-i mai rămăsese decât camerista la care ţinea. Încet-încet începuse s-o iubească pe Céleste ca o mamă. Poate că fata, fiind singura ce-i mai rămăsese din dragostea faţă de Maxime, îi amintea de ceasurile de plăcere dispărute pe vecie. Sau poate că era numai emoţionată de credinţa acelei slujnice, a acelei inimi cumsecade căreia nimic nu părea să-i fi tulburat liniştita solicitudine. Îi mulţumea, în adâncul remuşcărilor, că asistase la ruşinea ei, fără s-o părăsească din cauza silei; îşi închipuia devotamentul, o viaţă întreagă de renunţare, ca să ajungă să înţeleagă calmul cameristei, mâinile îngheţate, grijile respectuoase şi liniştite. Şi era cu atât mai fericită de devotamentul ei, cu cât ştia că e cinstită şi econoamă, fără iubit şi fără vicii.

Uneori, în ceasurile de tristeţe, îi spunea:

— Lasă, fata mea, că tu o să-mi închizi ochii.

Céleste nu răspundea, zâmbind ciudat. Într-o dimineaţă, i-a spus liniştit că pleca, că se întorcea acasă la ea. Renée a rămas tremurând, ca şi când i s-ar fi întâmplat o mare nenorocire. A protestat, punându-i întrebări. De ce o părăsea când se înţelegeau aşa de bine? S-a oferit chiar să-i dea salariul dublu.

Dar la toate vorbele astea bune, camerista făcea un gest negativ, în mod calm şi încăpăţânat.

— Vedeţi, doamnă, chiar dacă mi-aţi da tot aurul din lume, n-aş mai rămâne nicio săptămână, a spus în cele din urmă. Haideţi, nu mă cunoaşteţi! Sunt la dumneavoastră de opt ani de zile, nu-i aşa?... Ei bine, încă din prima zi, mi-am zis: „De cum voi strânge cinci mii de franci, o să mă întorc acasă; o să cumpăr casa de la Lagache, şi-o să trăiesc foarte fericită...” E o făgăduială ce mi-am făcut-o, înţelegeţi? Şi de ieri, de când mi-aţi plătit luna, am cei cinci mii de franci.

Renée a îngheţat. O vedea pe Céleste trecând în spatele ei şi al lui Maxime când se sărutau, şi o vedea cu indiferenţa ei, cu detaşarea ei perfectă, gândindu-se la cei cinci mii de franci. Totuşi, iar a încercat s-o reţină, înspăimântată de golul în care avea să trăiască, visând să păstreze cu orice preţ lângă ea vita asta încăpăţânată pe care o crezuse devotată, şi care nu era decât egoistă.’ Céleste zâmbea, dând mereu din cap, murmurând:

— Nu, nu, nu se poate. Chiar şi pe mama aş refuza-o... O să cumpăr două vaci. Poate c-o să mă ocup de-un mic negoţ de mercerie... E foarte drăguţ pe la noi. Ah! cât despre asta, aş vrea mult să veniţi să mă vedeţi. E aproape de Caen. O să vă las adresa.

Atunci Renée n-a mai insistat. A plâns cu lacrimi fierbinţi când a rămas singură. A doua zi, dintr-un capriciu de bolnavă, a vrut s-o conducă pe Céleste la Gare de l’Ouest cu propria ei trăsură. I-a dat un pled de voiaj, i-a dăruit un obiect de argint, a fost amabilă ca o mamă a cărei fiică pleacă într-o călătorie lungă şi grea. În trăsură se uita la ea cu ochii umezi. Céleste vorbea, spunând cât era de

mulţumită că pleacă. Apoi, prinzând curaj, şi-a descărcat inima, dându-i sfaturi stăpânei sale.

— Eu, doamnă, n-aş fi înţeles viaţa ca dumneavoastră. Mi-am zis de multe ori, când vă găseam cu domnul Maxime: „Cum se poate să fii aşa de proastă cu bărbaţii?” Asta se termină totdeauna rău... Ei bine! eu n-am avut niciodată încredere!

Râdea, lăsându-se pe spate în colţul trăsurii.

— Scuzii mei s-ar fi prăpădit! a continuat, şi azi, mi-aş fi stricat ochii plângând. Aşa că, de cum vedeam vreun bărbat, luam mătura de coadă... N-am îndrăznit niciodată să vă spun asta. De altfel, nici nu mă privea. Eraţi foarte liberă, şi eu n-aveam decât să-mi câştig banii în mod cinstit.

La gară, Renée a vrut să plătească ea şi a cumpărat un bilet pentru clasa întâi. Cum ajunseseră devreme, a reţinut-o, strângându-i mâinile, repetând:

— Şi să fii atentă, să ai grijă de dumneata, buna mea Céleste.

Aceasta se lăsa mângâiată. Cu chipul proaspăt şi zâmbitor, era fericită, sub privirea înecată în lacrimi a stăpânei sale. Renée a mai vorbit despre trecut. Şi, deodată, cealaltă a exclamat:

— Era să uit: nu v-am spus povestea lui Baptiste, valetul domnului... N-or fi vrut să vă spună...

Tânăra femeie a mărturisit că într-adevăr nu ştia nimic.

— Ei bine, vă amintiţi de aerul său demn, de privirile sale dispreţuitoare, chiar dumneavoastră mi-aţi vorbit de ele... Toate astea nu erau decât o comedie... Nu-i plăceau femeile, nu venea niciodată în oficiu când ne aflam noi acolo; şi pretindea chiar, acum pot să vă spun, că era dezgustător în salon, din pricina rochiilor decoltate. Cred şi eu, dacă nu-i plăceau femeile!

Şi s-a plecat la urechea lui Renée; a făcut-o să roşească, ea rămânând de-o placiditate cinstită.

— Când rândaşul cel nou, a continuat, i-a povestit totul domnului, domnul a preferat să-l alunge pe Baptiste decât să-l dea pe mâna justiţiei. Se pare că lucrurile astea urâte

se petreceau de mulţi ani în grajduri... Şi când te gândeşti că prăjina aceea părea să iubească caii! îi iubea pe rândaşi...

Semnalul a întrerupt-o. Şi-a luat în grabă cele opt sau zece pachete de care n-a vrut să se despartă. S-a lăsat îmbrăţişată. Apoi a plecat, fără să se mai întoarcă.

Renée a rămas în gară până când a fluierat locomotiva. Şi, după ce trenul a plecat, disperată, n-a mai ştiut ce să facă; parcă zilele se întindeau goale în faţa ei precum marea sală, în care rămăsese singură. S-a urcat din nou în trăsură, spunându-i vizitiului să se întoarcă acasă. Dar, pe drum, s-a răzgândit; i-a fost teamă de camera ei, de plictisul de-acolo; nu se simţea în stare nici măcar să se întoarcă ca să-şi schimbe rochia, pentru obişnuita plimbare în jurul lacului. Avea mare nevoie de soare, de lume.

I-a dat ordin vizitiului să meargă în Bois de Boulogne.

Era ora patru. Bois de Boulogne se trezea din căldura greoaie a după-amiezii. De-a lungul acelei Avenue de l'Impératrice zburau nişte dâre de colb, şi, în depărtare, se vedeau întinderile de verdeaţă, mărginite de colinele din Saint-Cloud şi din Suresnes, încununate de cenuşiul fortului Mont-Valérien. Soarele curgea din înaltul zării, umplând de-o pulbere de aur găoacele din frunzişuri, aprindea crengile înalte, preschimbând oceanul de frunze într-un ocean de lumină. Dar, dincolo de fortificaţii, acea alee din Bois de Boulogne ce duce la lac o udaseră nu de mult; trăsurile mergeau pe pământul cafeniu, ca pe lâna unei mochete, într-o răcoreală, în mireasma de pământ ud care se simţea. De ambele părţi, copăceii crângurilor se înfigeau în mărăcinişurile joase, mulţimea tulpinilor fragede pierzându-se în semiîntunericul verzuliu, găurit ici-colo de luminişurile poieniţelor galbene; şi, pe măsură ce te apropiai de lac, erau tot mai numeroase scaunele de pe trotuar, iar familiile ce şedeau pe ele priveau, cu faţa liniştită şi tăcută, nesfârşita defilare a roţilor. Apoi, ajungând la răscruce, în faţa lacului, era ceva orbitor; soarele pieziş prefăcea rotunjimea apei într-o mare oglindă de argint poleită, reflectând faţa strălucitoare a astrului. Ochii se mijeau, nu

se mai distingea, în stânga, aproape de mal, decât pata întunecată a bărcii de plimbare. Umbrelele trăsurilor se aplecau, într-o mişcare lină şi uniformă, spre splendoarea asta, şi nu se ridicau din nou decât pe alee, lângă apă, care, de pe malul înalt, dobândea atunci negreli de metal brăzdat de nişte dungi aurii. Pe dreapta, pilcurile de conifere îşi înşirau coloanele, tulpini plăpânde şi drepte, cărora flăcările cerului le înroşeau violetul deschis; în stânga, se întindeau peluzele înecate de lumină, asemenea unor câmpii de smaralde, până la îndepărtata horbotă a porţii de la Muette. Şi, pe măsură ce te apropiai de cascadă, pe când, de-o parte, dădeai din nou de semiîntunericul crângurilor, insulele, de peste lac, se conturau în văzduhul albastru, cu petele de soare ale malurilor, cu umbrele puternice ale brazilor, la poalele cărora acel Chalet părea o jucărie de copil pierdută în colţul vreunei păduri virgine. Întregul Bois de Boulogne fremăta şi râdea în soare.

În ziua aceea splendidă, lui Renée i-a fost ruşine de trăsura ei, de costumul de mătase cafenie. S-a cufundat mai comod, cu ferestrele deschise, privind şiroirea luminii pe apă şi pe verdeaţă. La cotitura aleilor, a zărit şirul roţilor ce se învârteau ca nişte stele de aur, într-o dâră de licăriri orbitoare. Panourile lăcuite, fulgerele pieselor de alamă şi de oţel, culorile vii ale toaletelor mergeau în trapul regulat al cailor, făcând, în fundul acelui Bois de Boulogne, o bară lată, mişcătoare, ca o rază căzută din cer, lungindu-se şi urmărind curbele şoselei. Şi, în raza aceea, tânăra femeie, clipind din ochi, distingea uneori cocul blond al vreunei femei, spatele negru al vreunui lacheu, coama albă a vreunui cal. Rotunjimile moarte ale umbrelor sclipeau ca nişte luni de metal.

Atunci, în faţa puternicei lumini, în faţa întinderilor de soare, s-a gândit la cenuşa fină a amurgului pe care-l văzuse lăsându-se într-o seară pe frunzişurile îngălbenite. Era cu Maxime. Era în perioada când simţea trezindu-se în ea dorinţa pentru copilul acela. Şi revedea peluzele muiate de atmosfera serii, crângurile întunecate, aleile pustii. Şirul de trăsuri şi trapul cailor răsunau ca veselii de fanfară. Apoi

şi-a adus aminte de toate plimbările în Bois de Boulogne. Trăise acolo, Maxime crescuse acolo, lângă ea, pe perna trăsurii sale. Era grădina lor. Îi surprinsese ploaia, soarele îi aducea înapoi, noaptea nu-i alunga totdeauna de-acolo. Se plimbau când era frumos dar şi când era frig, savurând aici plictiselile şi bucuriile vieţii lor. În golul ce-l simţea în fiinţa ei, în melancolia plecării lui Céleste, amintirile astea îi provocau o bucurie amară. Inima îi spunea: Nu va mai fi niciodată, niciodată! Şi a rămas de gheaţă, când a evocat peisajul de iarnă, lacul încremenit şi întunecat, pe care patinaseră; cerul era ca funinginea, zăpada împodobea copacii cu dantele albe, vântul le zvârlea în ochi şi pe buze un nisip fin.

Cu toate acestea, în stânga, pe aleea rezervată călăreţilor, îl recunoscuse pe ducele de Rozan, pe domnul de Mussy şi pe domnul de Saffré. Larsonneau o ucisese pe mama ducelui, prezentându-i, la scadenţă, poliţele în valoare de o sută cincizeci de mii de franci semnate de fiul ei, şi ducele mânca a doua jumătate de milion cu Blanche Muller după ce lăsase primele cinci sute de mii de franci în mâinile lui Laure d’Aurigny. Domnul de Mussy, care trecuse de la Ambasada Angliei la Ambasada Italiei, era din nou curtenitor; conducea cotilionul cu graţii noi. Iar domnul de Saffré a rămas scepticul şi băiatul de viaţă cel mai amabil din lume. Renée l-a văzut cum îşi îndrepta calul spre portiera contesei Vanska, de care se spunea că-i îndrăgostit nebuneşte, din ziua când o văzuse în Coral la familia Saccard.

De altfel, toate doamnele se aflau acolo: ducesa de Sternich, în eterna ei trăsură pe opt arcuri; doamna de Lauwerens, având în faţa ei pe baroana de Meinhold şi pe micuţa doamnă Daste, într-o caleaşcă mare; doamna Teissière şi doamna de Guende, într-o mare trăsură descoperită. În mijlocul acelor doamne, Sylvia şi Laure d’Aurigny se arătau pe pernele unei căleşti minunate. Chiar doamna Michelin a trecut în fundul unui cupeu; drăguţa brunetă se dusese să viziteze capitala judeţului domnului Hupel de la Noue; şi, la întoarcere, a fost văzută în Bois de

Boulogne în acest cupeu, la care spera să adauge în curând o trăsură descoperită. Renée le-a zărit şi pe marchiza d'Espanet şi pe Suzanne Haffner, nedespărţitele, ascunse sub umbrelele lor, râzând duios, uitându-se una în ochii celeilalte, întinse alături.

Apoi treceau domnii: de Chibray, în trăsură cu patru cai; domnul Simpson, în docar; seniorii Mignon şi Charrier, mai aprigi la treabă, în pofida visului de-a se retrage în curând, într-un cupeu pe care-l lăsau într-un colţ al aleilor, ca să meargă puţin pe jos; domnul de Mareuil, purtând încă doliu după fiica lui, cerşind saluturile pentru prima lui întrerupere făcută în ajun la Corpul legislativ, plimbându-şi importanţa politică în trăsura domnului Toutin-Laroche, care salvase încă o dată Creditul viticol, după ce ajunsese aproape de faliment, şi pe care Senatul îl slăbise, făcându-l şi mai considerabil.

Şi, pentru a încheia defilarea, ca o ultimă măreţie, baronul Gouraud se lăsa greoi la soare, pe cele două rânduri de perne ce i se puneau în trăsură. Renée a avut o surpriză, o silă, recunoscându-l pe Baptiste alături de vizitiu, cu faţa albă şi înfăţişarea solemnă. Marele lacheu intrase în serviciul baronului.

Crângurile alergau mereu, apa lacului se iriza sub razele mai piezişe, şirul trăsurilor îşi lungea licăririle jucăuşe. Şi tânăra femeie, prinsă şi dusă în bucuria aceea, avea vaga conştiinţă a tuturor poftelor care circulau sub soare. Nu era indignată pe haita ce-şi împărţea prada. Dar o ura, pentru bucuria, pentru triumful ce i-o arăta în plină pulbere de aur a cerului. Era superbă şi zâmbitoare; femeile se expuneau albe şi grase; bărbaţii aveau priviri vioaie, atitudinea încântată de amanţi fericiţi. Şi ea, în străfundul sufletului ei gol, nu găsea decât o oboseală, o invidie surdă. Era oare mai bună decât ceilalţi, ca să se îndoaie astfel sub plăcere? Sau ceilalţi erau mai de lăudat fiind mai puternici ca ea? Nu mai ştia, dorea noi iubiri ca să înceapă să trăiască iarăşi, când, întorcându-şi capul, a zărit, alături de ea, pe trotuarul de lângă crâng, un spectacol care a sfâşiat-o cu o lovitură supremă.

Saccard şi Maxime mergeau, cu paşi mici, braţ la braţ. Probabil că tatăl îi făcuse o vizită fiului, şi amândoi veniseră de pe Avenue de l'Impératrice până la lac, stând de vorbă.

— Înţelegi, repeta Saccard, eşti un nerod... Când are cineva banii tăi, nu-i lasă să zacă în fundul sertarelor. Se câştigă sută la sută în afacerea de care-ţi vorbesc. E un plasament sigur. Ştii bine că nu vreau să te bag mesa!

Dar tânărul părea plictisit de insistenţa aceea. Zâmbea drăguţ, uitându-se la trăsuri.

— Ia uită-te la femeiuşcă aceea de colo, femeia în violet, a spus dintr-odată. E o spălătoreasă pe care a lansat-o animalul de Mussy.

S-au uitat la femeia în violet. Apoi Saccard şi-a scos o havană din buzunar şi, adresându-se lui Maxime care fuma:

— Dă-mi un foc.

Atunci s-au oprit o clipă, faţă în faţă, apropiindu-şi chipurile. După ce s-a aprins havana:

— Vezi, a continuat tatăl, luând din nou braţul fiului şi strângându-l sub al lui, ai fi un imbecil dacă nu m-ai asculta. Ei! ne-am înţeles? O să-mi aduci mâine cei o sută de mii de franci?

— Ştii bine că eu nu mai vin la tine, a răspuns Maxime dispreţuitor.

— Aş! prostii! Trebuie să se termine odată şi-odată!

Şi cum au făcut câţiva paşi în tăcere, în clipa când Renée, simţind că leşină, şi-a înfundat capul în pernele capitonate ale cupeului, ca să nu fie văzută, o rumoare creştea, de-a lungul trăsurilor. Pe trotuare, pietonii s-au oprit, s-au întors, cu gura căscată, urmărind cu ochii ceva care se apropia. S-a auzit un zgomot de roţi mai repezite, echipajele s-au dat deoparte în mod respectuos, şi au apărut doi slujitori călare, îmbrăcaţi în verde, cu calote rotunde pe care săltau ciucuri de aur ale căror fire cădeau puzderie. Alergau, puţin aplecaţi, în trapul marilor cai murgi. În spatele lor, rămânea un gol. Atunci, în golul acela a apărut împăratul.

Era în fundul unei căleşti mari, singur pe banchetă, îmbrăcat în negru, cu redingota închisă până sub bărbie, aveau un joben foarte înalt, puţin înclinat, a cărui mătase

lucea. În faţa lui, stând pe cealaltă banchetă, doi domni, îmbrăcaţi cu eleganţa aceea corectă foarte bine văzută la palatul Tuileries, stăteau gravi, cu mâinile pe genunchi, cu atitudinea mută a doi invitaţi la nuntă plimbaţi în mijlocul unei mulţimi curioase.

Lui Renée împăratul i s-a părut îmbătrânit. Sub mustaţa mare, pomădată, gura se deschidea şi mai moale. Pleoapele erau aşa de greoaie, încât acopereau pe jumătate ochiul stins, a cărui culoare cenuşiu gălbuie era şi mai spălăcită. Şi numai nasul mai păstra muchia tăioasă în chipul nedesluşit.

În acest timp, pe când doamnele din trăsuri zâmbeau discret, pietonii şi-l arătau pe prinţ.

Un om gras afirma că împăratul era domnul care stătea cu spatele la vizitiu, în stânga. Câteva mâini s-au ridicat ca să-l salute. Dar Saccard, care-şi scosese pălăria, chiar mai înainte de-a fi trecut slujitorii, a aşteptat ca trăsura imperială să se afle chiar în faţa lui, şi atunci a strigat cu vocea lui groasă de provensal:

— Trăiască împăratul!

Împăratul, surprins, s-a întors, recunoscându-l desigur pe entuziast, a răspuns la salut zâmbind. Şi totul a dispărut în soare, echipajele s-au alăturat, Renée n-a mai zărit, deasupra coamelor, între spatele lacheilor decât calotele verzi ale slujitorilor călare, care săreau cu ciucurii lor de aur.

A rămas o secundă cu ochii deschişi, plini de imaginea aceea, ce-i amintea o altă clipă din viaţa ei. I s-a părut că împăratul, amestecându-se în şirul trăsurilor, tocmai adusese ultima rază necesară, conferind un sens acelei defilări triumfale. Acum, era o apoteoză. Toate roţile, toţi bărbaţii decoraţi, toate femeile întinse alene mergeau în sclipirea şi uruitul caleştii imperiale. Senzaţia aceea a fost atât de intensă şi atât de dureroasă, încât tânăra femeie a simţit imperioasa nevoie să scape de triumful acela, de strigătul lui Saccard ce-i suna încă în urechi, când îi vedea pe tată şi pe fiu, braţ la braţ, vorbind şi mergând cu paşi mici. A căutat, cu mâinile pe piept, arsă parcă de un foc

lăuntric; şi cu o bruscă speranţă de alinare, de prospeţime salvatoare, s-a aplecat şi i-a spus vizitiului:

— La casa Béraud!

Curtea avea răceala ei de mânăstire. Renée a înconjurat arcadele, fericită de umezeala ce-i cădea pe umeri. S-a apropiat de jgheabul înverzit de muşchi, lustruit la margini din cauza uzurii; s-a uitat la capul de leu pe jumătate şters, la gura întredeschisă, ce arunca un firicel de apă printr-un tub de fier. De câte ori luaseră ea şi Christine capul acesta în braţele lor de puştoaice, ca să se aplece, să ajungă la firicelul de apă, plăcându-le să simtă ţâşnirea îngheţată pe mânuţele lor. Apoi s-a urcat pe marea scară tăcută, l-a zărit pe tatăl ei în fundul şirului de încăperi vaste; îşi îndrepta statura lui înaltă, înfundându-se încet în obscuritatea vechii locuinţe, în singurătatea semeaţă în care se izolase total de la moartea surorii sale; şi s-a gândit la bărbaţii din Bois de Boulogne, la celălalt bătrân, la baronul Gouraud, care-şi plimba trupul la soare, pe perne. A urcat din nou, pornindu-se pe coridoare, pe scările de serviciu, a vizitat camera copiilor. Când a ajuns sus de tot, a găsit cheia la locul obişnuit, o cheie mare ruginită, pe care păianjenii îşi ţesuseră pânzele. Broasca a scos un vaiet. Cât era de tristă camera copiilor! A avut o strângere de inimă când a găsit-o aşa de goală, de cenuşie, de mută. A închis uşa coliviei rămasă deschisă, cu vaga idee că pe uşa asta zburaseră bucuriile copilăriei sale. În faţa jardinierelor, pline încă de-un pământ întărit şi crăpat ca un noroi uscat, s-a oprit, a sfărâmat cu degetele tija unui rododendron; din toate coşurile lor de verdeaţă vie nu mai rămăsese decât băţul acela subţire şi alb de colb. Şi rogojina, chiar rogojina, spălăcită şi roasă de şobolani, se expunea cu melancolia unui linţoliu ce aşteaptă de ani de zile moartea promisă. Într-un colţ, în disperarea aceea mută, în părăsirea a cărei tăcere plângea, a regăsit una dintre păpuşile ei; toată tărâţa cursese printr-o gaură, şi capul de porţelan zâmbea în continuare cu buzele de email, deasupra trupului moale, pe care nebunii de păpuşă părea să-l fi vlăguit.

Renée se înăbuşea, în atmosfera aceea alintată a copilăriei sale. A deschis fereastra, a privit imensul peisaj. Acolo nu se murdărise nimic. A regăsit eternele bucurii, eterna tinereţe a aerului liber. Probabil că, în spatele ei, soarele apunea; nu vedea decât razele astrului asfinţind, îngălbenind cu infinită blândeţe partea asta de oraş pe care o cunoştea atât de bine. Era ca un ultim cântec al zilei, un refren de veselie ce adormea încetişor pe toate lucrurile. Jos, zăgazul din bârne avea luciri de flăcări sălbatice, pe când Pont de Constantine îşi contura dantela neagră a frânghiilor de fier pe albeaţa pilonilor săi. Apoi, în dreapta, umbrarele Halei cu vinuri şi a acelui Jardin des Plantes făceau o baltă mare, cu ape stătătoare şi pline de muşchi, a cărei suprafaţă verzulie avea să se înece în ceţurile cerului. În stânga, acel Quai Henri-IV şi acel Quai de la Rapée îşi rânduiau acelaşi şir de case, acele case, pe care puştoaicele le văzuseră acolo, cu douăzeci de ani în urmă, cu aceleaşi pete cafenii de hangare şi aceleaşi hornuri roşiatice de uzine. Şi, deasupra copacilor, acoperişul de culoarea ardeziei al ospiciului Salpêtrière, învineţit de rămasul bun al soarelui, i s-a părut deodată ca un vechi prieten. Dar ceea ce o liniştea, aducându-i o răcoreală în piept, erau lungile maluri cenuşii, şi mai ales Sena, uriaşa, pe care o vedea cum vine din capătul zării, drept spre ea, ca în vremurile acelea fericite, când se temea să n-o vadă cum se umflă şi cum urcă la fereastră, îşi amintea de afecţiunile lor pentru râu, de iubirea lor pentru colosala scurgere, de freamătul apei zgomotoase, întinzându-se la picioarele lor, deschizându-se în jurul lor, în spatele lor, în două braţe pe care nu le mai vedeau, dar a cărei mângâiere mare şi curată o simţeau încă. Erau de pe atunci cochete, şi spuneau, în zilele cu cer senin, că Sena îşi pusese frumoasa ei rochie de mătase verde împestriţată cu flăcări albe; şi curentele unde apa se încreţea puneau rochiei ruje de satin, în timp ce în depărtare, dincolo de cingătoarea podurilor, bălţi de lumină îşi arătau pulpane de material de culoarea soarelui.

Şi Renée, ridicând ochii, a privit vastul cer ce se scobea, de un albastru deschis, topindu-se încet-încet în estomparea amurgului. Se gândea la oraşul complice, la scânteierea nopţilor de pe bulevard, la după-amiezele fierbinţi din Bois de Boulogne, la zilele şterse şi crude din marile case boiereşti. Apoi, când şi-a plecat capul, când a revăzut calmul orizont al copilăriei, colţul acesta de cetate burgheză şi muncitorească unde visa o viaţă liniştită, a simţit pe buze o ultimă amărăciune. Cu mâinile împreunate, a hohotit în noaptea care se lăsa.

În iarna următoare, când Renée a murit din cauza unei meningite, tatăl ei a fost cel care i-a plătit datoriile. Nota de plată a lui Worms ajunsese la două sute cincizeci şi şapte de mii de franci.

Sfârşit